SZÉCHENYI ZSIGMOND

Hengergő homok

A SIVATAG BAGHIROJÓ ÉLET-KÖNYVE A BÉLUCHISZTÁN ÁLLANDÓSAN VÁLTOZÓ, GYAKRAN NAGY TERELEMMEL ÉVEZREDES KÁVÉHÁZAIBÓL, DE MINDENÜTT TRÓNJÁN.

SZÉCHENYI ZSIGMOND:

HENGERGŐ HOMOK

(Sivatagi vadásznapló)

Addaxot is láttam, addrát is, sőt még fehéroryxot is! - újságolta barátom, A. az ismert Afrika-utazó, mikor múlt nyáron Pesten találkoztunk. Erre már ugyancsak felkaptam a fejem. Addaxot, addrát, sőt még fehéroryxot is!

Önöket - attól tartok - nem érdekli, látott-e A. addaxot vagy sem, önök nem lelkesednek velem a fehér oryx nevének hallatára. Önöknek ez kínai beszéd. Valóban, nem is lehet elvárni senkitől, hogy tudja, mi az az addra! A. is csak úgy mellesleg említette ezt a három különös nevet. Csak úgy véletlenül csúsztak bele a Líbiai-sivatagban talált ókori kőbaltákról, sziklaképről és ötezeréves emberbordákról szóló elbeszélésébe.

A. ugyanis sivatagkutató, geográfus és archeológus egy személyben, amolyan tudós Afrika-utazó, kinek egy prehisztorikus emberi zápfog földöntúli gyönyörűség. Legalábbis annyira becsüli, mint én egy nagy elefánt agyarát. Engem viszont elsősorban a vadászat hajt Afrikába. Az állatvilág tanulmányozása.

Az addax, az addra és a fehéroryx tudnillik állat. Mégpedig nem is mindennapi. Sivatagi antilopfajták ezek, a legtöbb vadászexpedíció számára elérhetetlen, megközelíthetetlen helyen tanyáznak. Szarvuk vajmi ritka csemegéje az afrikai trófea-gyűjteményeknek. És minthogy az enyémből még hiányzott ez a három különlegesség, megérthető az érdeklődés, mellyel barátom kijelentését fogadtam.

- A tél folyamán még egyszer le szeretnék jutni oda - folytatta A. -, be kéne fejeznem a Wadi Hawar mentén megkezdett kutatásaimat; csakhogy egyedül nem győzöm a költségeket, társat keresek.

Szó szót követett. Elővettük a ceruzát meg a térképet. Méregettünk. kalkuláltunk, alkudoztunk. De bizony, akárhogy forgattuk is az ügyet, bármennyit lecsipkedtünk innen is, onnan is, még az a bizonyos legeslegszükségesebb sem akart beleférni a kettőnk által előteremthető összegbe. Végül mégis eljutottunk annyira, hogy "ha hárman lennénk, beszélhetnénk a dologról". Széjjelnéztünk tehát, harmadikat keresni. Nekem sikerült lépre csalnom a hiányzó társat. Jobbat még lámpával se keríthettem volna. H. barátom, a hétpróbás, tapasztalt Afrika-vadász szegődött mellénk harmadiknak. Újból összeültünk, megegyeztünk, kitűztük az indulás idejét, és hajójegyet váltottunk. Megpecsételtük a Líbiai-sivatag titokzatos vadjai ellen szövött összeesküvést.

A. mint a Szahara kiváló ismerője és a tervezett expedíció felelős vezetője, előreutazik Kairóba, bérbe vesz három Ford-kocsit, bevásárolja a készleteket, felrakodik, és lehajt a Nílus mentén, Szudán határáig, Wadi Halfáig. Ott találkozunk majd január 26-án, onnét vágunk neki autókon a Líbiai sivatagnak. Célunk a Wadi Hawar, ahol A. tavaly érdekes régiségekre bukkant, és ahol az említett állatokat látta. Ő majd folytathatja a csontkeresést, mi pedig - H. és én - időközben kézre kerítjük a sivatag három ritka vadját.

A. elutazott. Két héttel később mi is elővettük megkopott, sok szerecsenhordárt megizzasztott vasládáinkat; bepakoltunk, és újból itthagytuk a télbe burkolózott influenzás Budapestet – ahol egyéb gondjuk van az embereknek az adax szarvánál! Mikor

1935. január 19-én

Triesztben kiszálltunk, télikabátomat átadtam a kalauznak, vigye vissza Pestre, minek cipeljem magammal, Afrikában úgysem akad dolga, mire pedig hazafelé jövünk, akkorra már tavasz lesz.

Nem jól tettem. A négynapos tengeri út alatt, kabát híján ki sem léphettem a fedélzetre, mert nemcsak Velencében havazott 3 napig, hanem még Brindisiben is sűrű pelyhű hófergeteg korbácsolta a meglepett pálmákat. Emberemlékezet óta nem volt részük hasonló elbánásban. Ekkora hó - állítólag - még sohasem volt Brindisiben. Teremtett lélek se mutatkozott a kikötőben. A brindisieknek sincs télikabátjuk, sőt még kályhájuk sincs.

A tenger sem volt rest, olyan udvariatlanul bánt szegény Ausoniá-val, hogy az utasok közti társaséletet eleve lehetetlenné tette. Ki-ki kénytelen volt magába szállni, senkit sem érdekelt a más baja. Az ilyen rövid, négynapos út különben sem elég ahhoz, hogy az utasok összemelegedjenek. Mire megismerkednének, már elbúcsúzhatnak.

A hajón való ismerkedési folyamatról tanulmányt lehetne írni. A félénk, a merész, a félszeg, a kalandor, a tartózkodó, a kíváncsi, a megközelíthetetlennek tetsző, a mindenkit régi barátjának kezelő ismerkedőkről. Mennyi idő telik el habozgatással, forrókásakerülgetéssel, "alkalmas pillanat" kivárásával, mire nagy nehezen szóba állunk valakivel! Az állatok sosem tűnődnek ennyit, ha ismerkedésről van szó; félreteszik a gátlásokat és előítéleteket. Találkoznak, és azonnal szóba elegyednek egymással. Mindig tudják, mit kérdezzenek a másiktól. Mennyivel közlékenyebbek, főleg pedig őszintébbek nálunknál. Mi, ha század-magunkkal összezárnak egy hajóra, napokig képesek vagyunk elvajúdni, vajon mit is szóljunk társunkhoz.

Hiszen nem mondom, hosszú úton helyénvaló az elővigyázat. Voltam már én is olyan szerencsés, hogy első nap összebarátkoztam a hajó legunalmasabb fráterével, aki ezen tettemet örök hálával honorálta, három hétig nem tágított mellőlem, kétségbeejtő adomái elől még a hajó legtitkosabb rejtekhelyei sem nyújtottak menedéket. Az ilyen útitárs átok, előle legfeljebb a tengerbe szökhetünk.

Vajon mindenki ettől fél-e? Vajon ezért van-e két-három napig általános várakozó álláspont, a hűvös izoláltságnak, a többiek feje felett való részvétlen távolba tekintésnek ideje? Külön ül mindenki, unalmat szinlelve ásitozik könyve felett, észre sem veszi a többit, mintha haragban lenne egymással az egész közönség. És emellett mindenki szóról szóra ugyanezt gondolja: "Na, ezt a rongyos hajót ugyan alaposan kifogtam! Ennél unalmasabb alakokkal, ennél érdektelenebb nőkkel, ennél kilátástalanabb gyülekezettel még sosem hozott össze a balsors. Mit kezdek ezekkel három hétig? Ezekből ugyan még harmadrendű bridzspartit sem nézek ki, esténként megint a hajódoktorral malmozhatok kínomban. (Nincs az a hajódoktor, aki malmozna, és ne váratná az embert fél órát, míg húz egyet.) Hát még ez a hajóbanda! Ez is zenekar? Ezt hallgassam három hétig egymagamban?"

Csak harmadnap kezdünk megalkudni a sorssal, beletörődni a változtathatatlanba, leszállni a magas lóról. Mustrálgatni kezdjük egymást, fél szemmel, lopva, gyanúval élesre töltve. Lelkileg, hogy úgymondjam, összeszagolunk. Végül a merészebbje nekidurálja magát, megköszörüli torkát, és íme, a szokásos idétlen megszólítások közepette, ropogva törnek meg az útitársak közé fagyott jégtáblák:

- Mit szól ehhez a csúnya időhöz? (Mít szóljon szegény?)

- Ön is Alexandriába utazik? (Hova menne? Hiszen csak addig jár a hajó, és közben meg sem áll !)

- Nini, mekkora delfin vetődött ott fel? (Télen nem is jár erre delfin.)

Ilyen és hasonló, minden Arisztidon túltevő szellemességek indítják meg a hajóbeli társasélet lavináit.

Magam is így vagyok. Mindig nehezemre esik az ilyen feltörő mondat kibökése. Négyszerötször is nekirugaszkodom, míg valakit "leszólítok". Minden apropó nélkül idegennel szóba elegyedni, nekem mindig probléma. Halogatom, mint a fogorvost. Pedig hát én is jól tudom, és a többíek is mind tudják, hogy holnapután, szerdán, már mindnyájan ismerni fogjuk egymást,hogy csütörtökön már valamennyien tudjuk egymás pontos élettörténetét, egymás legrejtettebb titkainak bizalmasai leszünk, és hogy pénteken már utolsó fogás előtt ott kell hagynunk a vacsorát, ha a fedélzet lesötétített sarkaiban meghúzódó padok valamelyikére netán igényt tartanánk. Mert vacsora után öt perccel már foglalt lesz valamennyi, akárcsak nyáron a Városligetben. És hogy szombaton már be fognak köszönteni az első összeveszések, sőt már tán tragédia is akad egy-kettő. És hogy okvetlen dícsérni fogjuk a hajót, a kosztot, a zenekart és a kellemes társaságot. Hogy a táncmulatságok, kártyapartik, társasjátékok egymást fogják érni, hogy alvásra alig akad majd idő, és hogy három hét letelte után búcsúkönnyekben csúszik meg lábunk a beszálláskor oly reménytelennek mutatkozó hajó padlóján.

Mindezzel mindnyájan tisztában vagyunk. De az első három napi komédiából a világért sem engednénk.

Kiszállás előtti hangulat.

Feltűnik az afrikai part sárga csipkevonala, felcsillannak Alexandria mecsettornyai. A fedélzetre tódul mindenki, gukkerok a nyakban, lövésre kész kodakok a kezekben. Vannak, akik már trópusi sisakot öltöttek, pedig még bárányborr kucsma is elkelne, olyan hideg szél fúj. Sokan poggyászcipeléssel bajlódnak, sőt néhányan már készenlétben tolonganak a kijárat előtt, mindkét kezükben táska. Olyan is akad, aki passzusát foga közt fogja. Pedig még két óra is beletelik, mire beérünk.

Érdekes megfigyelni, hogy a kikötő feltűnése, a kiszállás közelsége milyen jó oldóanyag a nyelvek számára, mennyire beszédessé teszi az embereket. Szárazföld láttára még a legzárkózottabb utas is közlékeny lesz, többet beszél fél óra alatt, mint eddig négy nap alatt. Egyáltalán, ilyenkor mindenkinek jár a szája. A Baedeker-tudósok - melyik német nem az? - kis piros bibliájukkal hadonásznak, hangosan ismertetik Egyiptom történetét, nevezetesen Alexandriáét. Addig-addig magyaráznak, míg a többiek agyában Nagy Sándor, Caesar meg az 1882-i angol ostrom reménytelen összevisszaságggá keveredik. A már előzőleg itt jártak atyai jó tanácsokkal látják el az újoncokat. Nagyokat mondanak, globetrotteri fölénnyel. Mindenfelől érdektelen anekdotákat hallani, valamennyi így kezdődik: „Mikor utoljára Egyiptomban jártam . . ." De már nemigen hallgat oda senki. Lélekben már mindenki a parton van.

Végre leengedik a hajóhidat. Kitódulunk, belehömpölyögünk abba a sokszor leírt, tarka örvénybe, az arab hordárok, a mindenféle arcszínű kikötői népség ördögkonyhájába, melyben mindenki úgy viselkedik, mintha háza égne, és melyben a vadállatot nem lehet megkülönböztetni a mártírtól. A hajóbeli barátok még itt-ott feltűnnek ugyan, de már alig mondhatók barátoknak, távoli ismerősök csupán, gyorsan tovatűnő fejek, melyeket fel-felvet még a sodródó ár. Egy-egy kipirult férfiarc könyökkel vág rést a tömegen, egy-egy magára hagyott, poggyászával együtt a rikácsoló forgatagba szorult sápadt női arc tehetetlenül küldözget S. O. S.-jeleket, de bizony, már nemigen van, aki felfogja. Ilyenkor már mindenkit csak saját poggyásza érdekel... Vajon milyen lehet egy hajótörés?

Tavaszi, langyos, virágszagos este van. Itt ülök Kairóban, a Shepheards-szálló teraszán, vacsora utáni kávé mellett. Másfél órája, hogy megérkeztünk Alexandriából, csak egy éjszakát töltünk itt, holnap már utazunk tovább, befelé, 26-án van a találkozó Wadi Halfában.

A Shepheardsnek legalábbis akkora szerep jut Kairó életében, mint a piramisoknak. Aki valaha hallott a piramisokról, az hallott a Shepheardsről is. Nemcsak arról nevezetes, hogy jó szálló, nemcsak arról, hogy minden Egyiptomról szóló regényben előfordul, hanem még történelmi múltjáról is. Állítólag Napóleonnak is itt volt a főhadiszállása és generálisát, Kléber-t – akit a nagy hódító gyenge sikerű idelátogatása és sietős távozása után itthagyott - ugyanitt, a Shepheards kertjében szúrták le. Azóta pedig a világ híres embereinek legalább háromnegyed része megivott egy csésze teát ezen a teraszon, főképpen mióta szegény Tutenkáment a tudomány szent nevében napvilágra feszegették.

Talán sehol a világon nem ütközik egymásnak Kelet és Nyugat oly csattanós ellentéttel, mint itt Kairöban, a Shepheards tájékán. A szálló estélyi ruhás, frakkos, európai levegőjéből kilépve, már a lépcső alján martalékká leszel. A keleti városok rákfenéjének, a hivatásos vezetők, dragománok, kerítők, száz nyelven suttogó, kabátodat cibáló hordájának martalékává. Átsietsz az utcán, be az Esbekiepark hibiscus- és oleanderszagú homályába, ahol rendőr áll a fák alatt, és körülötte, amíg a szem a sötétben ellát, biztonságban vagy. Csendes sziget veszi körül a rendőrt, ide nem merészkednek be a tolakodók. De mihelyt kilépsz a rendőr bűvköréből, újra kezdődik a mulatság. Nesztelenül suhannak elő hosszú fehér inges alakok, villogó szemű, hagymaszagú kufárok, eladásra kínál gombostűtől kezdve tizenkét éves szűzleányig mindent...

A kairói életet, mintha egyetlen nagy igyekezet, egyetlen általános mozgatóerő hajtaná: színes bőrű ember fékezhetetlen vágya, hogy fehér bőrű ellenségnek valamit eladhasson. Fehérbőrűt becsapni, nyilván a korán egyik fő parancsa lehet. Itt minden remény, minden terv, minden életcél a turistára épül. A turista zsebére.

Zsebmetsző, csirkefogó és utcai nő minden nagyvárosban akad, de Kairóban annyi van, Dunát lehetne velük rekeszteni. A fényes szállótól alig tíz percnyire már beleütközöl a Kelet szemétdombjai-

nak Csimborasszójába. A Fischmarket-et, Kairó szerelmi negyedét, nehéz leírni, mert félős, hogy az ehhez szükséges kifejezések megbotránkoztatnák a nyomdászt. Az olvasóközönséget nem kell félteni.

Fischmarket! - Halpiac! Hiszen, nem mondom, árulnak itt halat is. De főleg emberhúst árulnak. A legolcsóbbat, a legalját. Ez itt a prostitúció Teleki tere, a Kelet szennyvizének gyűjtőmedencéje. Nemcsak utcákat, egész városrészt alkotnak itt a nyilvánosházak, szűk sikátorok labirintusát. Az erkélyek még előbbre buknak, összehajolnak, mintha titkokat sugdosnának egymás fülébe. A csillagos égnek csak vékonyka szalagja kukkanthat közéjük, annak is elmegy a kedve attól, amit odalent lát. Mert azt a kavargást, de főleg azt a szagot - keleti fűszerek, kávé, narancs, ámbra, hagyma, ánizs, izzadság, olcsó parfüm, büdös hal, tömjén és hullaszag keverékét -, na meg azt a zenebonát, dobolást, dudálást, a bottal tapogatózó, vak árusok vontatott, imádságszerű kiáltását, a tömegen fehér szamárháton áttörtető hajcsárok rikácsolását, a tarka selymekbe bugyolált, fekete, barna vagy sárga bőrű, kormos gyapjúsörényüket aranyszőke matraccá dekolorált, elhízott, félszemű démonok aranyfogú vihogását - a párolgó kávét, törökmézet, vörös és zöld limonádét, bódító hasispipát, valamint önmagukat kínálgató ifjakat, azokat az útvesztő, szennyes sikátorokat, melyeknek görbe lépcsős, hepehupás kövezetén banánhéjban, szamártrágyában vagy döglött patkányban csúszik meg az ember lába, azt a bibliai Szodomát végignézni - csak nagyon jó gyomorral lehet. De még a jó gyomor is ráfizet, mert ha vacsora előtt jön ide, elmegy az étvágya, ha pedig utána, még a legjobb Shepheards-vacsora is megmozdul benne. Nem vagyok finnyás, sok piszkot láttam már életemben, de ennyit egy rakásban csak a kairói halpiacon.

A keleti ember a szélsőségek embere. Nincs lármásabb, nincs erkölcstelenebb a Kelet bazárjainál - de nincs csendesebb, nincs áhítatosabb a Kelet mecsetjeinél ...

Vissza a szállodába, ruhát, cipőt váltani. De korán van még, éjfél sincs, lármás még az utca, aludni úgysem lehet. Átnézek a modern mulatóba, az európaiak szórakozóhelyére. "Perroquet" - hirdetik a tarka fénybetűk, de bízvást hirdethetnék azt is, hogy "Papagáj". Mert alig lépek be, magyar szót hallok itt is, ott is. Igaz, hogy csak női hangon. A táncosnők magyarul beszélnek. Három kairói lokálnő közül kettő magyar. Ugyanígy van Athénban, Alexandriában, Bejrútban, Damaszkuszban. Na tessék! És még vannak, akik panaszkodnak, hogy nincs exportunk! Kairóban a svéd gyufa: cseh gyártmány. Az új vasúti kocsi: cseh gyártmány. Még az igazhivők fején vöröslő fez is - legalábbis a jobb minőségű - cseh gyártmány. A magyar gyártmányt kizárólag a lokálok fogyasztják. De a papagájbeli magyar szónak nem örül a magyar.

Elég volt a lármából, de nem vagyok még álmos. Süt a hold, beülök hát egy "arabiába", kihajtok a városból, végig a narancsvirág szagú Pyramids Roadon, ki Gizeh-be, a sivatagba, éjjeli találkára. A Szfinxhez.

A Mena House-nál hagyom a kocsit, onnét gyalog megyek. Szerencsére csend van már, késő-re jár, elkotródtak a turisták. Tudom, ilyenkor a Szfinx is fellélegzik. Most reggelig békében hagyják. Nem majálisoznak, nem sikongatnak körülötte, nem kell a dragománok naponta százszor ismétlődő magyarázatát hallgatnia, hogy ki építette, mikor, hogyan, miért, mennyiért és mennyi idő alatt. Ilyenkor nem bosszantják a hátára, füle mögé, lábujja közé mászkáló kirándulók, nem csettegetik feléje fényképezőgépeiket, nem találgatják, vajon férfi-e vagy nő, ember-e vagy oroszlán? Rajtam kívül most senki sem zavarja, én meg olyan csendben vagyok, talán észre sem veszi, hogy nézem. Mindentudó tekintetével, emberfeletti közönnyel néz el felettem a csodabálvány. Túltekint a távolban sziporkázó Kairón, túl a Shepheards-szálló fényén meg a Fischmarket ganajlevén, túl a világ sokféle apróságán, túl a sivatag végtelenségén. Törött orrú arca - melyet most kiszépít, melyre most kísérteties, titokzatos mosolyt varázsol az ezüst éjszaka, ez a rücskös kőarc, miután évezredek holdvilágával nézett farkasszemet - mintha még a hold tányérján is túlnézne. Túl a múlton és a jövőn, bele az örökkévalóságba.

Az a kőfaragó, aki ötezer ével ezelőtt itt dolgozott, rendkívüli ember lehetett. Felértette a végtelenség fogalmát, átérezte az idő jelentéktelenségét, tisztában volt saját kicsiségével. Azért tudott ilyen nagyot alkotni.

Másnap reggel a szállodában, öltözködés közben az alattam hullámzó utcának ablakomba rámázott szakaszát figyelem. A kairói forgalomra nem lehet ráfogni, hogy egyhangú. Olyan, mint a legcifrább színekben ugráló kaleidoszkóp. Sosem végez az ember az öltözködéssel, véresre borotválja

képét, mindig ki kell néznie az ablakon: Szivárványszínű selyemkaftánokon kávébarna fejek. Civil ruhák felett vörös fezes fejek. Kacsajárású, nagyhasú, elefántcsont-színű arab nők, mandulaszemük alatt fátyol-Niagarával. Fehér turbánokon arany banánkoronák. Skót bakafejeken félrecsapott, szalagos sapkák. Láncra vert néger rabok fekete biliárdgolyó feje. Melankolikus tevefejek orrára kötött madzag - fehér lepedőbe bugyolált beduinok rángatják. Legmodernebb luxusautók. Ringójárású, karcsú csípejű beduin lányok fülében aranytallérok, villogó barbár ékszerek. Fehér kabátos, vörös fezes angol forgalmi rendőr gumibottal. Fehér szamárfejek. Kopasz, német turistafejek alatt nagy hasakra csatolt kalapok. Arab temetés: földig érő fehér inges alakok, vállukon viszik immár faládába zárt társukat. Madzagon bégető, járókelőkkel karambolozó tarka birkák. Angol tiszt khakisisakok alatt pipaszár csizmák. Levágásra kerülő, a mészárosnál másnap kimérendő, vörös betűkkel telepingált, fekete bivalyborjú mögött iskolásgyerekek felfogadott kórusa méltatja a bivalypecsenye ízletességét . . .

Lázas sietség, de csak innét, az ablak magasságából nézve, voltaképpen keleti lustaság. Az idő nem számít, nem is fontos, úgysem lehet változtatni az előre megírt sorson - Kismeth! Odafent pedig sötétkék az ég és tele van lomhán kóválygó olajozatlan fék módjára nyikorgó, barna karvallyal. Hóroszok azok, Osiris és Iris gyermekei, karvalytestű napistenek! Lehet ilyen körülmények közt sietve öltözködni?

El is késem, éppen a legutolsó pillanatban érek az állomásra, a máris induló, fehére festett, zsalugáteres Luxor-Expressbe. Útban vagyunk Szudán felé. Csak Asszuánig utazunk vonaton, ott átszállunk a Lotus nevű nílusi gőzösre. Asszuántól Wadi Halfáig, Szudán határáig, nincs vasút. Addig hajózni kell. Csak ott lehet ismét vonatra ülni, a Khartum felé közlekedő Sunshine-Expressre. Ravasz nép az angol, az Asszuán-Wadi Halfa-i szakaszon nem engedi kiépíteni a Nílus-völgyi vasutat, félti Szudánt, nem kíván számára közvetlen összeköttetést Egyiptommal. Négyszáz kilométeres rést hagy a két ország közt. Fő az óvatosság, gondolja, különösen a mai világban, mikor Egyiptomban annyit beszélnek az "ébredő Szfinx"-ről . . . Mit lehessen tudni? . . .

Akinek sietős a dolga, talán bosszankodik a lassú kis hajó késlekedésén. Én bizony nem bánom. Ráérek. Számomra az egész Nílus-völgyi útnak ez a szakasza a legélvezetesebb. Akármeddig elcsobognék ezen az oldalkerekes, régimódi bárkán. Akármeddig - talán költői túlzás, de két hétig biztosan nem unnám meg. Sajnos azonban csak két napig tart. Kényelmes kis kabinok, tiszta fürdőszobák, meglehetős koszt. Mindössze tizenkét utasra van férőhely, de nemigen szokott több lenni öthatnál. Tulajdonképpen két hajó van egymáshoz láncolva, egy kisebb meg egy nagyobb. A nagyobbikon élnek az utasok, a kisebbiken utaznak a kellemetlen szagok: a gép és a konyha.

Ezúttal is csak hatan vagyunk. Egy angol őrnagy - fél lábát ellőtték a háborúban - Dél-Afrikába igyekszik; kisül, hogy tizennégy évvel ezelőtt találkoztunk Angliában, együtt laktunk három napig falusi vendégségben. Alig ismerünk egymásra. Ilyenkor "kicsi a világ" a szokásos mondás, pedig hát dehogy az, dehogy! Túlságosan nagy. Reménytelenül nagy ahhoz, hogy egy élet folyamán meg lehessen ismerni.

Az őrnagyon kívül, ravasz képű görög gyémántbányász az útitársunk. És két angol vénkisasszony; nővérek, soká várakoztak otthon, nem jött értük senki. Megunták a várást, összetették a hozományt, most beutazzák a világot, kifognak a sors rosszindulatán.

Sehol olyan jól pihenni, kényelmesen írogatva-olvasgatva lustálkodni nem lehet, mint ezen a kitűnő Lotuson. Ezúttal szerencsésen is utazunk, még egyszer sem akadtunk el. Öt éve, mikor utoljára jártam erre, éjjelenkint háromszor-négyszer is homokzátonyra futottunk. Arra ébredt az ember, hogy fejét beleütötte a falba. A legénység kimászott a hasig érő vízbe, vállát nekifeszítette a hajótestnek, és halk, szomorú ének taktusára, apránkint nyomta le a zátonyról. Sajnos, az idén hiába vártam a falat, hogy fejbe üssön, és kárpótlásul meghallgassam azt a titokzatosan dünynyögő, némileg talán a kötélhúzó Volga-hajósok "Ej uhnyem"-jére emlékeztető kórust, melynek már előre örültem.

Kapkodás és sietség világából érkezve, rendkívül jólesik ez a ráérő hajókázás. Olyan ez a bárka, mint a boldogult konflis. Pesten is, ha nagy néha összetalálkozom azzal az utolsómohikán konflissal - nem tudom, él-e még a lova? -, szívesen eldöcögök vele. Milyen jól ki lehet abban nyújtózkodni, kanyarodóban sem kell megkapaszkodni, és előbb-utóbb az is csak célhoz ér.

A Nílus partján kétoldalt csak keskeny, alig pársáz lépés széles szalagban szalad a vegetáció. Apró bozótok közt sudár pálmák büszkélkednek, köztük bennszülött falvak szürke vályogkunyhói púposodnak. Hellyel-közzel partba vájt lyukakból áll a falu, eresz alatt sorakozó fecskefészkekből.

Újabban, mióta az asszuáni gáttal felduzzasztották a Nílust, sok part menti falut ellepett a folyó, sok pálma vízbe fúlt. Most is sok olyan pálmát látni, melynek nyakáig ér a víz, hosszú, kopasz törzse eltűnt már, csak tollas teteje látszik ki a folyóból, mintha óriási vízinövény lenne. A két oldali vegetációs vonal zöld szegélye mögött vége az életnek. Ott kezdődik a kietlenség, a szomjhalál hazája, a végtelenségbe nyúitózkodó sivatag. Határtalan, dermedt hullámú homoktenger. Vörössárgán csillogó hómező. Mihez hasonlítsam még? Tán valami hasra lapult óriásoroszlánhoz, amint hátraveti hullámos fejét, mielőtt lehajtaná, hogy szomját csillapítsa a Nílus vizéből . . . . És felette, a tovatűnő sárgaság felett, olyan rikító kék az ég, mint a békebeli huszáratilla.

A kétnapos út alatt egynéhány látványosságot érünk. Ilyenkor ki-kiköt a hajó, addíg áll, míg az utasok kedvükre kinézegetík, kifényképezgetik magukat. Udvarias hajó, türelmes, ezen nincsenek kaszárnyaregulák, mint a tengerjáró gőzösökön. Alig hagytuk el Asszuánt, a phílae-i Isis-templom pillérfői kukucskálnak felénk a folyó zöld vizéből. Mintha nagy kőlótuszok virítanának ki a Nílusból. A gyönyörű ókori építmény, Kleopatra házassági temploma, áldozatul esett a modern technikának. Belekerült az asszuáni Nílus-gát gyüjtőmedencéjébe, a vizet felduzzasztották a karcsú templom torkáig, már csak feje látszik ki. Fuldoklik, napjai meg vannak számlálva, előbb-utóbb össze fog roppanni. Egy loccsanás hallatszik majd, s a Nílus vize szépen elsimul felette.

A világhírű asszuáni víztorlasztó két kilométer hosszú, másfél millió font sterlingbe került, és több mint kétszázezer hektár termőföldet ajándékozott Egyiptomnak. És halálra ítélte Philae templomát, a fáraók búcsújáró helyét, egy csodavilág évezredekkel dacoló remekművét. De a szépség manapság már nem érték!

Ma délelőtt, szerencsére csak rövid időre, megbomlott lomha kis hajónk hagyományos csendje. Tűzriadalom volt. Nem komoly. Csak máriadalom.

Ott kell kezdenem, hogy minden kabin falán figyelmeztető tábla lóg az ágy felett, ezzel a szöveggel: "Tűz esetén kiáltsuk teljes erőnkből HAREEGA!" Hareega nyilván azt jelenti, hogy tűz van.

Álmosan heverésztünk, narancslevet szürcsölgetve fáraókról álmodoztunk, mikor egyszerre csak odalent a hajó aljában, valaki elkiáltotta magát, hogy aszondja: Hareega! Szempillantás alatt kitört a pánik. A turbános legénység egymást feltaszítva tódult a fedélzetre, egykettőre lecsatolta a fecskendőket, működésbe léptek a pumpák, pattogó vízsugarak lövelltek elő fényes sárgaréz tömlőfejekből. Ötfelől is fecskendeztek, de nem ám a hajóra, hanem bele a Nílusba!

És közben ravaszul mosolyogtak a huncut tűzoltók. Hamarosan abba is hagyták a munkát, minden szerszámot szép rendesen visszapakoltak a helyére. Tűzoltógyakorlatot rendezett unalmában a kapitány. De minket bezzeg megijesztett. Elfelejtettük a fáraókat, feldűlt a limonádénk, hamarjában még össze is vesztünk, hogy vajon ég-e hát valami vagy sem?

Mirevaló az ilyen oktalan hareegázás?

De most már mindannyian megnyugodtunk. A feketék lelkiismeretesen fényesítik-pucolják a fecskendők sárgaréz csövein netán visszamaradt ujjlenyomatokat, különben már semmi sincs, ami a délelőtt lezajlott tűzvészre emlékeztetne.

Estszálltakor érjük el a Nílus-völgyi utazás nevezetességeinek legkülönbjét, a kősziklába metszett, gigantikus Ramses-templomot: Abu Simbel-t. Négy ülő kőkolosszus - ültükben is húsz méter magasak – őrzi a templom keskeny bejáratát. Négy szelíd arcú, bölcs tekintetű óriás. Bent a templom hajójában pedig tízméteres kő-Ramsesek állnak sorfalat. Megdöbbentő, felejthetetlen látvány ez az Abu Simbel, különösen ilyenkor este, a kelő hold mindent megnagyító, kiszépítő fényében.

Két csendes, öreg arab várakozik a bejáratnál, és - rémületemre - villanyt gyújt a templom belsejében. Borzasztó! A félelmetes bálványgárda üres szemgolyói keserű megvetéssel tekintenek a hideg villanyfénybe, utálják ezt az indiszkréciót, ezt a kirakatablakká való degradálást, titokzatosságuk, háromezer éves félhomályuk leplének kíméletlen leszakítását. Mikor utoljára itt jártam - éjszaka volt akkor is -, szerényen lobogó fáklyafény mellett mutogatták a templomot. Akkor az időközönkint fel-fellobbanó fény pillanatában kipirult odafent valamelyik kőarc, de nem volt időd jól megnézni,

mosolyog-e vagy haragszik? A fáklyák kékeslángú játékában csupa sejtelem volt ez a templom, csupa bizonytalanság. Éltek benne a kő- Ramsesek . . .

Most aztán rájuk gyújtották a villanyt. Minden bőregérpiszok meglátszik a fülükön, legalább hát mindenki világosan láthatja, hogy tulajdonképpen csupa egyforma, világtalan szemgolyóit egymásnak meresztő, lélektelen bálványkép. Hát szabad ilyen kegyetlennek lenni? Talán valamelyik turistának nem tetszett a fáklyaszag? Öregembert sem szokás pofon vágni - miért kellett hát éppen ezt a háromezer éves templomot? Mert ezekkel a villanykörtékkel ugyancsak pofon vágták Abu Simbelt. Bizony, nem érdemelte meg.

A környéken lakó bennszülött ifjúságnak különös baksisszerző szabadalma van. Mikor beléptünk a templomba, a villanygyújtogató "sekrestyéseken" kívül senkit se láttunk. De mikor kijöttünk, sajátságos, vékony hangú énekre figyeltünk fel. Látni azonban most se láttunk senkit. Körültekintettünk az éj sötétjében, kerestük az ének eredetét, hiszen onnan jött a földről, egész közelről, jóformán a lábunk alól. Aztán a holdfényes homokban négy-öt, alig dinnye nagyságú, fekete golyót píllantottunk meg. Ide-oda hajolgatnak a fekete golyók, és - a hideg végigszalad hátamon - azokból szól, halk gyermekhangon, a szomorú ének. Rájuk villantom zseblámpámat, hát uramfia - négerfejek! Villog a foguk meg a szemük fehérje.

Homokból kinövő, ide-oda bólogató fekete gombócok . . . A hozzájuk tartozó szerecsenfiúk teljesen beásták magukat a puha homokba. És mindegyík fej mögött ott van készenlétben a pénzes tányér, melybe - az ijedtségből való felocsudás örömében - szorgalmasan potyogtatjuk az aprópénzt. Geniális találmány. Egyszerű, újszerű és jövedelmező. Núbiai patent.

A fekete bőrű hajóparancsnok, meggyőződvén róla, hogy mind a hat utasa épkézláb hazakerült Abu Simbelből, felhúzza a horgonyt. Öltözködni megyünk. Szmokingunkkal újraélesztjük az immár haldokló civilizációt. De hisz ez még nem is vadon, szó sincs róla, ma még hölgyekkel vacsorázunk, ha nem is éppen fiatalokkal. Ma még a kultúrember maskarájába bújunk, holnap úgyis elbúcsúzhatunk tőle, huzamos időre. Vacsora után, fent a fedélzeten, szabad ég alatt kártyázunk Az egyik vénkisasszony, a féllábú angol örnagy, az antipatikus görög meg mi. Programszerűen jár a kártya, a gonosz képű görög fizet. Nem is tetszik neki, álmosságot színlel, elkotródik kabinjába. Senki sem tartóztatja. Még kint ülűnk sokáig, csendben pipázgatunk. Hallgatjuk a part sötétjéből át-áthallatszó dobszót, vontatott, dallamtalan énekhangot, békés kutyaugatást. Meg a hajókerék ütemes, álmosító csobogását . . .

Holnap megkezdődik a komoly élet.

Hajnalban kötünk ki Wadi Halfában.

Éppen akkor, mikora kelő nap folyékony arannyá olvasztja a sivataghomokot. Január 26, a találkozás kitűzött napja, pontosan ideértünk. A. sem rest, messziről meglátjuk, integet a partról, és nem sok időbe telik, már hallgatjuk is mondanivalóját: szerencsésen ideért a kocsikkal, odaát várakoznak a Nílus túlpartján, felpakolva teljes készenlétben, akár azonnal is indulhatunk. De van még egy-két elintézni valónk: vadászjegyek kiváltása, postafeladás, apróbb bevásárlások - most jó egynéhány hétig nem látunk majd boltot. Sem postahivatalt, sem borbélyt, sem terített asztalt. Elindultunk hát a szálloda felé; az utolsó civilizált reggelit mégsem utasíthatjuk vissza. Friss tej, vaj, zöldség, tojás, kenyér! Ezektől is illően el kell búcsúznunk.

Wadi Halfa kedves kis hely. Csinos, vörös fedeles házakat,takaros, tarka virágos kerteket telepítettek ide az angolok. Itt vége Egyiptomnak, ez már Szudán határa, kezdődik a rend, a tisztaság, a szemrevalóság. Szép klubháza, tenisz-, golf- és futballpályája van Wadi Halfának, néhány csinos boltja, repülőtere meg egy vadonatúj, tizenöt szobás szállója. Minden szobához fürdő! A szállodával azonban baj van. Egyetlenegy vendég sincs. A svájci vendéglős rovargyűjtő lett unalmában, esténkint pedig szép, tarka virágait öntözgeti. Ez sok idejét lefoglalja, mert Halfában még sosem esett az eső, a lyukas háztetőket évekig nem javítják, felesleges fényűzés lenne. De mondom, a szobákkal nem sok dolga akad a szállodásnak, legfeljebb gyíkok és pókok után kell takarítania, tizenöt hófehér fürdőszobája közül tíz még szűz.

Sajnálni kéne ezt a vendéglőst, itt csak agyalágyult egyén nyithat szállodát. Ez átszállóhely, itt az utasok kiszállnak a Nílus-hajóból, és beszállnak a parton várakozó hófehér, kék ablakú khartumi vonatba, itt mindenhova szállnak, csak éppen a szép új szállodába nem. Mindezek ellenére a rovargyűjtő vendéglős arcáról megelégedés sugárzik. Mert nem az övé ám a ház, a szudáni vasúttársaság építtette, a vendéglős nem bánja, ha tíz évig se lát vendéget, nyugodtabban bogarászhat. Azért készült a szálló, mert a Kairó-Fokföld-i légiforgalom megindulásakor Wadi Halfa volt az egyik éjjeli leszállóhely. Légibeteg utasokat kétszer hetenkint istápolni jó üzletnek indult. De meggyorsultak a gépek, most már Khartumig elrepülnek egy szuszra, Wadi Halfa kimarad, a svájci vendéglős alulról nézi a tovaszálló vendégeket.

Kapkodott is ám a személyzet, mikor beléptünk: csoda történt, vendégek érkeztek a halfai hotelbe! De bennünk sem soká lelhették örömüket. Megettük a jó reggelit és útnak indultunk. A szálloda virágos kertje levezet a Nílus-partra, ott várakozott ránk egy öreg núbiai halász, rozoga ladikjában. Beleraktuk poggyászunkat, és hamarosan átértünk a túlsó partra. A halfai remetevendéglős még akkor is integetett utánunk, kitartással; látszott, mennyire megbecsüli a vendéget.

Néhány datolyapálma árnyékában, indulásra készen hűsölt három sötétkék teherautónk. Bizakodó gondolataim átrepültek Amerikába, az öreg Ford Henrikhez, talán csak jól megcsinálta ezt a három szekeret! Ezek kitartásán múlik utunk sikere, ezeken fordul, elérjük-e távoli célunkat, a Líbiai-sivatag túlsó végében elterülő Wadi Hawart! Felrakodtunk, begyújtottuk a gépeket, és nem tellett belé félóra, eltűntek mögöttünk a folyóvölgyből kizöldellő, bojtos pálmafejek, elmerültünk a vakító tükörfényű, végeláthatatlan homoktengerbe.

Sivatagi expedíciónk elkezdődött . . .

Szemünk kezd már hozzászokni a hómezőként villogó Szahara fényéhez. Kellemes meleg van, fúj a szél, hordja a homokot, telehordja szemünket-szánkat. Szaporán haladnak a kocsik, mégis úgy tetszik, mintha állanánk. Mintha a sivatag szaladna alattunk. Repülőgépen van ilyen érzés, meg kint, a nyílt tengeren. A határtalanság, a teljes izoláltság érzése. Egyhangúan zümmögnek a kocsik. Látnivaló egyelőre nem sok akad. Akadály sincs előttem, olyan jó a terep, akár el is engedhetném a kormányt. Most ráérek, elmondom, hányan vagyunk, mit viszünk, és tulajdonképpen hova is igyekszünk.

Ezerötszáz kilométeres járatlan sivatagi út áll előttünk, melynek folyamán csak két helyen remélhetünk vízre találni. Ott sem folyóban vagy tóban, hanem vándor karavánok ásta, nyitott vízlyukban. Jóllehet a térkép feltünteti őket, rájuk találni mégsem olyan egyszerű ebben az élettelen, nyomtalan, délibáb kísértette világban. Benzinre pedig természetesen sehol sem számíthatunk, a Líbiai-sivatagot kifelejtették, mikor a benzinkutak divatba jöttek. Számunkra tehát a legfontosabb, elementáris, sorsdöntő fogalmak: Víz és Benzin. Ezektől függ minden. Nemcsak expedíciónk eredménye, nemcsak a fehéroryx szarva, de még saját értéktelen bőrünk épsége is. Mert akár vizünk, akár benzinünk fogy el, akkor - akkor legfeljebb egy-két éhes keselyű találhat meg bennünket. Az is csak nagy szerencsével.

Amint mondottam, három kocsink van; hárman vagyunk mi is, hárman fekete kísérőink is - egy szakács meg két állítólagos sofőr. Vizünket vastartályokban szállítjuk. Öt tartályunk van, egyenkint ötven literesek. Összes vízkészletünk tehát kétszázötven liter. Ebből kell hatunknak, valamint a három kocsinak is innia, ebből kell főznünk, ebből - kéne - mosdanunk, és a ruhánkat kimosnunk mindaddig, míg a legközelebbi vízlyukat el nem érjük. Számításunk szerint négy liter esik - fejenkint naponta - ivásra, főzésre, mosdásra és ruhamosásra. Tekintve, hogy meleg napon játszva megiszik az ember három litert, egyet pedig elfőz, ki lehet számítani. mi marad a másik két szükségletre. Látom már, itt szabad választásról lesz szó: vagy iszik valaki, vagy mosdik. De mind a kettőt? Akkor ne jöjjön a Líbiai-sivatagba.

Ezerháromszáz liter benzint hozunk, arányosan a három kocsin. A tűzveszély miatt. Ha ugyanis egy kocsi vinné az összes benzint, és valahogy kigyulladna, a másik kettő is értéktelenné válnék. A benzint tizenötliteres bádogkannákban visszük. Kocsijainkra speciális sivatagjáró gumikat, "Super Balloon Air-Wheels"-eket szereltünk. Nagy felületük és alacsony nyomásuk folytán nehezebben süly-

lyednek meg a homokban, sziklás terepen pedig kevésbé ráznak a közönséges gumiknál. Az igaz, hogy felpumpálásuk órák hosszat eltart.

Minthogy térképeink hiányosak és tökéletlenek, sőt a Líbiai-sivatag nagy részét még fel se térképezték, irányjelző műszerekre szorulunk. Van teodolitunk a délköri hosszúság megállapítására, van prizmatikus iránytűnk az útirány kitűzésére, azonfelül a kocsik hűtőjére szerelt, olajban forgó gömbiránytűnk, a kijelölt út betartására. Leadó rádiókészülék beszerzésén csak gondolkoztunk, arra, sajnos, nem tellett az aprópénzből. Ha tehát bajba kerülnénk, legfeljebb egymásnak panaszkodhatnánk, nem kürtölhetnők világgá.

Említettem már, hogy expedíciónk vezetője és felelős szakértője: A. Nélküle nem vállalkoztam volna erre az útra, minthogy sem a teodolithoz, sem a prizmatikus iránytűhöz, de még csak a motorjavításhoz sem értek. Nagy autós vagyok én, amíg működik a motor. De ha egyszer leáll, akkor javítsa meg más. A sivatagért pedig nem rajongok. Arról a költő emlegette "sivatag varázsá"-ról nem sokat tartok. Kairóban, a Mena House ablakából vagy a piramisok tövéből szívesen végignézek a sivatag impozáns mozdulatlanságán. De nekem ennyi is elég a varázsból. Van akkora fantáziám, hogy el tudjam képzelni mindazt, ami ott, a láthatár mögött következik. Mindazt az újabb homokot. Engem - előre bejelentem - kizárólag a sivatag állatvilága érdekel. Azok a furcsa nevű, ritka vadállatok, amiket A. Wadi Hawarban ígér. Én csak azok miatt nem mosakszom.

A. viszont a sivatag bolondja, reménytelen szerelmese. Évek óta bujja a sivatagot, érti is minden csínját-bínját. Immár nagy hírű sivatagkutató. Nemcsak a kairói Institut du Désert-ben ismert ember, még a sivatag nomád törzsei: a Kababisok, Bidiátok, Hawawirok és harcias Guránok is tudják, kicsoda "Abu Ramla"! *("A Homok Atyja,")* ,tudják, hogy ő "Kabir kebir-hálesz."! *(a Nagyon nagy vezér (vezető) A. arab neve.)* Ilyen megbízható "kabir" nélkül, aki nemcsak a homoktengernek, de gépészmérnök létére a motornak, sőt még a geográfiai műszereknek is szakértője, bezzeg nem lenne tanácsos a Líbiai-sivatagnak nekiautózni.

Mert a Líbiai-sivatag nagy. Olyan szédületes nagy, hogy nem is jó elgondolni, mekkora. Kétmillió négyzetkilométer! Háromszor beleférne a régi Osztrák- Magyar Monarchia, több mint hússzor Magyarország, Van benne két oáziscsoport, öt-öt oázis alkotja mindegyiket; ott víz is van, ott pálmák nőnek, bennszülöttek is laknak, szám szerint mintegy tizenkétezren. Ők alkotják a Líbiai-sivatag teljes számú lakosságát, százhatvan négyzetkilométerre jut közülük egy! Alaposan széjjel lehetne őket kergetni saját hazájukban. De arra, ahol azok a lakott oázisok vannak, arra mi nem kerülünk. Nekünk dél felé vezet az utunk, ott nem laknak emberek.

Az említett oáziscsoportokon kívül még tizenöt ismert, a térképen meglehetős találomra berajzolt "vízlyuk"-kal dicsekszik a sivatag. Alig méteres átmérőjű, többnyire elég mély, mesterséges kutak ezek, aljukban állandó, de rendszerint poshadt víz csillog. Minthogy tizenöt vízlyuk esik kétmillió négyzetkílométerre, Magyarországnál nagyobb terület esik egy-egy vízlyukra. De hagyjuk a számtant, még azt találják hinni, hogy a statisztikai hivatal jóvoltából utazom. Az mindenesetre kitűnik a mondottakból, hogy a víz mit jelent errefelé. Hogy minden cseppje felbecsülhetetlen érték.

Egyelőre könnyű tartanunk az útirányt. Iránytű sem kell. Letűnt világ, immár feledésbe temetkező, tengernyi szenvedéssel kitiport ösvényét követjük, a hajdani rabszolgakereskedők karaván-útját, a Darb el Arbaint.

Ez a "negyven nap útja", a dél-szudáni El Fashertól a felső-egyiptomi Assyutig, kétezer kilométer hosszúságban szeli át a Líbiai-sivatagot. El Fasherben volt a mindenfelől összevásárolt közép-afrikai rabszolgák gyűjtőhelye, onnét hajtották fel őket Egyiptomba, végig a Darb el Arbainon, az assyuti nagyvásárra. Hogy miképpen? Nálunk még az utolsó tinót is emberségesebben hajtják a vágóhídra. Nálunk még a legdurvább vásári hajcsár is aranyszívű szamaritánus a Darb el Arbain egykori "slaver"- jeihez képest. A férfiakat járomban hajtották, nyakuk kettesével szorult a nehéz farámába. Ha egyikük kidőlt, a másikat addig verték, míg talpra nem emelte társát, vagy ő maga is el nem esett. Aki pedig elesett, az ott is maradt. És hogy hányan maradtak ott, arról legjobban Gordon pasának, a rabszolgakereskedelem tulajdonképpeni letörőjének feljegyzései tanúskodnak.

Az angol Gordont 1877-ben nevezték ki Szudán kormányzójának, ötvennyolc évvel ezelőtt. Akkoriban az afrikai rabszolgakereskedés még javában virágzott. Annyira virágzott, hogy abban az

évben negyvenezer rabszolgát indítottak el Fasherből, a Darb el Arbainon. De csak nyolcezren érkeztek meg az assyuti vásárra! A többi útközben lemaradt. Negyvenezerből harminckétezer lemaradt!

A sivatag homokja állandóan utazik, gurul, hengereg. Hengergő homok! Épít és pusztít. Pusztít és épít. És temet! De még soká nem fogja betemetni az Arbain útját jelző hófehérre fakult csontvázakat.

Véges-végig - de különösen az út utolsó negyedében, ahol már sűrűbben hullottak a kimerültek - alig akad száz lépés, melyen teveborda vagy emberkoponya ne éktelenkedne, apró kőrakás ismeretlen sírt ne jelezne. Hát ott, annak a magában álló sötétbarna sziklahegynek, miért olyan fehér a csúcsa? Mi lehet az? Csontok azok is, csontkupacok. Mert oda hordták a keselyűk a hullákat, ott fent fogyasztották el, szellős kilátóhelyen, hogy közben széjjelnézhessenek, újabb zsákmány után. Szorgalmasan temetgeti a csúnya emléket. Igaz, hogy közben, tévedésből, ismét felszínre is hoz néhányat, de mindenesetre igyekszik, tőle telhetőleg mindent megtesz, hogy eltemesse az eltemethetőt. Ennyi csontvázzal mégsem bír! A Darb el Arbaint még sok-sok évig jelezni fogják a régi dicsőség emlékbordái.

Legjobban még a nők, nevezetesen a fiatal lányok úszhatták meg ezt a borzalmak útját. Ők ugyanis nem gyalog mentek, a hajcsárokkal együtt teveháton utaztak. Ők voltak a "legértékesebb áru". Egy szép fiatal leány árán húsz csúnya férfit is lehetett vásárolni. És vajon mit ettek, főképpen pedig mit ittak ezek a szerencsétlenek? A kétezer kilométeres úton csak négyszer értek vízlyukat. Ott pihentek, ott töltötték meg vízzel kecskebőr zsákjaikat. És útközben hánynak fogyott el a vize? Pedig milyen tempóban kellett haladniok! Darb el Arbain - negyven nap útja! A négyszeri teveitatás adta ki a negyvennapos utat. A teherhordó, sivatagban menetelő tevét ugyanis - magam sem hittem volna - csak tíz naponként itatják. A rekordot, hallom, egy huszonegy napig víz nélkül utazó, marathoni teve tartja. Negyven menetnapra osztották be ezt a líbiai kálváriát, ami napi ötven kilométert jelentett! Járomban, éhesen, szomjasan, hőségben, késélű köveken és forró homokon által. És akinek sikerült megérkeznie, mehetett a vásárra, onnét pedig tovább, Kairóba, Törökországba, Arábiába - háziállatnak. Az otthon, a hazatérés legkisebb reménysége nélkül ... Van-e kegyetlenebb állat az embernél?

Egyelőre még itt döcögünk - mert már nem szaladunk ám, kövesedik a terep -, itt döcögünk ezen a divatjamúlt országúton, melyet a régi csontokon és sírokon kívül, még "alám"ok is jeleznek. Karavánok állította útjelzők ezek, az Arbain-úton hellyel-közzel mutatkozó mérföldkövek. Hithű mohamedánoknak kötelező jó cselekedete volt az időnkénti alám állítása. Alámot állítani könnyű, nem kell hozzá egyéb egy-két kőnél, abban pedig nincs hiány ebben a kiaszott pátriában. Két-három egymásra helyezett vagy egymásnak támasztott kő, lehetőleg emelkedett helyen, hogy minél messzebbre ellássék: alám. Mi is helyeztünk el alámot, ne mondhassák az utánunk következők, hogy nem gondoltunk rájuk.

Modern alám a miénk! Csillog a napban, messzire ellátszik.

Üres benzinkannát hagytunk ott, homokkal megtöltve.

Még mást is hagytunk el útközben. Kézikoffert, mely a sivatagban haszontalan holmit rejteget: a kettőnk szmokingját. A Nílus-hajón, amint mondottam, még kellettek, de ezentúl kár lenne őket kocsikáztatni. Így is alig fér fel a holmink. A szmokingot azért hoztuk el addig, mert nem biztos, hogy hazafelé Halfának megyünk-e? Lehet, hogy egyenesen felhajtjuk a kocsikat Kairóba. Jókora kő alá rejtettük a szmokingos táskát, be is rajzoltuk a térképbe, remélem, megtaláljuk visszajövet. Attól nem félünk, hogy ellopják, a Darb el Arbainon rég megszűnt a forgalom. Lámpafényhez, mondain éjjeli élethez szokott, elkényeztetett kultúrruhák! Ti sem hittétek, hogy valaha a Líbiai-sivatag homoktengerében kelljen hónapszámra várakoznotok. Elhagyatva, elfelejtve, vasalatlanul, étlen szomjan. Most aztán kialudhatjátok az átvirrasztott éjszakákat.

Süllyed a nap, ereszkedik a láthatárra. Mikor földet ér, rózsaszín lesz tőle a sivatag; de csak néhány percre, aztán váratlanul fakóvá válik, akár valami kopott zsák.

Megállunk. Első táborunk itt lesz. Szorosan egymás mellé állítjuk a három kocsit, védőbástyául az immár kellemetlenül lehűlő szél ellen. Vastag felsőkabátban is fázunk. Mindegyikünknek van egy kis sátra, éppen csak hogy az ágy belefér - egyéb bútorunk úgy sincs. Közvetlen a kocsik hűtője elé állítjuk a sátrakat. A kocsikból, hosszú vezeték végén, mogyorónyi villanykörtét húzunk mindegyikbe,

egy-egy kocsi egy-egy sátrat világít. Villanyvilágitásos afrikai táborban úgy sem tanyáztam még, ekkora luxusban még sosem volt részem.

Na, de ezzel a villanykörtécskével le is zárhatjuk luxusaink sorozatát. Három kocsinkra, melyekre a temérdek benzinen és vízen kívül három sátor, három ágy, hat ember, élelem, valamint rengeteg autó-alkatrész is nehezedik, nélkülözhető poggyász nem fér. Kényelemről itt legfeljebb ábrándozni lehet.

Azok a nagy, kelet-afrikai expedíciók elkényeztetik ám az embert! Ott, mikor esténkint fáradtan, piszkosan táborba érünk, csak ledűlünk a tűz mellé, és rendelkezünk. Ital - fürdő – tiszta ruha - vacsora - gramofon! - Máris jön mind, egymás után.

Azokon az expedíciókon annyi a nép, olyan olcsó a munka, ott valósággal keleti kényelem dühöng . . . Még az expedíciós szakács is két-három szárnysegéddel rukkol ki, egyik vizet hord, másik fát vág, harmadik krumplit hámoz neki. Ott külön udvari gramofonkezelőm, sőt udvari jövendőmondóm is volt már. Ott bizony úri módon él a vadász. Itt nyilván másképp lesz. Itt majd a sivatag parancsol, nem mi.

Ágyban fekszem már, kezemben a naplóm, máskor ilyenkor szoktam írni, mikor már a többiek lenyugodtak. Itt nem lehet ám! Olyan gyalázatos hideg az éjszaka, még a fogam is vacog. Már csak 6 fokot mutat a hőmérő. Szerencsére, van mivel takaróznom. Hat szál teveszőr pokrócból van a hálózsákom. A pokrócoknak csak a szélét varrták össze, ötrétű tokot képeznek, az ember a fázásnak megfelelő réteg közé bújik. Öt napja nem nyúltam a naplómhoz; nem témahiány, hanem időhiány miatt. Reggeltől estig utazunk. Hol az autók visznek minket, hol mi toljuk őket. Egyik mód sem alkalmas az írásra. Éjjel pedig olyan hideg van, legfeljebb aludni lehet.

A sivatagi autózás, helyenkint, nagy élvezet. Azokon a végtelen, angolmustár színű fövényhalmokon telegázzal rohanni, mikor mindhárom kocsink egy sorban, fej-fej mellett suhan a kemény homokfuvások hegy-völgyén, mikor állandóan 80 és 90 közt remeg a sebességmérő mutatója, úgy érezzük, mintha a ligeti hullámvasúton ülnénk, megdermedt, sárga tenger hátán . . . Az igen! Olyankor még én is lelkes sivatagutazó vagyok. Abban a csillogó, vörössárga homokban, ami olyan finom és apró szemű, mint a tojásfőzésnél használatos homokórában pergő, olyanok az autónyomok, mint szép friss porhóban a sítalpaké. Mögöttünk, míg csak a szemünk ellát, végtelenbe szalad a három sínyompár. Olyankor az egész tájék érintetlen hómező! Sárga, meleg hómező, melynek láttára minden vérbelí síező kurjongatna. Az én lábamon még sohasem volt sí, de itt, ebben a szép homokban, még én is fel merném kötni.

Csakhogy a sivatag nemcsak homokból áll ám! És a homok sem mindenütt olyan, amilyenről az imént szólottam. Még a leg simább, látszólag legkeményebb homok is sokszor bajt rejteget Váratlanul, minden figyelmeztetés nélkül porzani kezd - a jó homok ugyanís nem porzik -, kénsárga porfelhőbe burkolóznak a kocsik, sebességük hirtelen lefullad, és már állnak is, tengelyig süllyedve a puha futóhomokba. Következik a poggyász lepakolása, a kerekeket elnyelő homok félrelapátolása, gumik légnyomásának csökkentése. Végül az e célra magunkkal hozott kötéllétrák leteregetése, melyeken fokról fokra segítjük ki a kocsikat.

Néha órákba telik a homokba fulladt autók kimentése. Az a baj, hogy szemre a veszélyes, süppedő futóhomok semmíben sem különbözik a kötött, stabil homoktól. Egyforma a színük, formájuk, de váratlanul váltakoznak. A lassan, enyhén emelkedő dombhátak mindig gyanúsabbak a hirtelen meredekeknél. Mint hogy a szél itt állandó irányú, bizonyos rendszerrel építi a fuvátokat. A homokhalmok szél felőli oldala mindig enyhébb lejtőjű és rendszerint puha, süllyedős. Míg a túloldala, hova a tetejére fújt homok lepereg, többnyíre kemény, jól megbírja a kocsit. Ajánlatos állandóan emlékezetben tartani a sivatagi autók bibliájának idevonatkozó szentenciáját:

Up sand - Stuck sand Főlfelé - süppedő homok,
Down sand - Sound sand. lefelé - jó homok.

Hiszen a homok még csak hagyján. De, amint az elébb mondottam, a sivatag nemcsak homokból áll. Van itt, kérem, kő is, mégpedig a kőnek minden elképzelhető formája. Sziklaszorosok, meredek, szakadékos hegyláncok, gránitgörgetegek. Van itt mit kibírniok ezeknek a szerencsétlen

kocsiknak. Már indulás utáni harmadnap két kocsinknak alváza megrepedt. Ez ugyan még nem komoly baj, ettől még egyelőre mehetünk, ha nem is oly bátran, mint eddig.

A homokból már tegnapelőtt kiszaladtunk. Déltájban kékes, üvegfényű tavak csillantak fel előttünk, víztükrök, melyek azonban nem közeledtek, folytonosan szertefoszló, a háttérben ismét összefolyó tengerek - játszott velünk a délibáb. És a rezgő lidércfényből vasszínű gránithegyek tűntek elő, bizarr formájú,sok fejű szörnyetegek, mintha lélegzetvételre merültek volna fel a délibábtengerből. Le is buktak ismét, mihelyt völgyhajlatba szaladtak a kocsik.

Rohamosan szaporodtak a csodálatos alakú hegyek, lánccá fonódtak a látóhatáron, de rohamosan romlott alattunk a terep is. Oly szűk szorosokon, oly éles sziklatömbökön kellett áttornásznunk, hogy valóban becsületére vált derék szekereinknek. Nyekeregtek, ziháltak, beleizzadtak, de felkapaszkodtak a gerinc tetejére. Maga az öreg Ford is elcsodálkozott volna - ennyit bezzeg ő sem nézett ki a lovaiból. És mikor felértünk - tátongó szakadék mélyült alattunk, vagy két-háromszáz méteres, abba kellett leereszkednünk! Nem mindenütt volt sziklás a lejárat, egyik-másik szakadékot homokkal hordta be a szél. Ilyen homokcsúsztatót kellett keresnünk, hogy meredek hátán le tudjunk szánkázni. Soká vesződtünk, nagyon óvatosan kellett dolgoznunk, mert ha ott lent, abban a csapdaformájú katlanban szakad be alattunk a homok, végzetesen elakadunk.

Elég az hozzá, szerencsésen átkeltünk a hegyláncon mind a három kocsival. Arra, hogy majd visszafelé jövet miképpen kapaszkodunk fel, mostan inkább ne is gondoljunk. Elég gond lesz az annak idején. A szerencsés átkelés örömébe valamelyes üröm is vegyült. Ott lent, a hegygerinc aljában kellett volna ráakadnunk a Laggia nevű vízlyukra, abból akartuk erősen megcsappant vízkészletünket kiegészíteni. De hiába kerestük, sehogy sem sikerült megpillantanunk azt az egy szál satnya pálmát, amely a Laggia-kút áporodott vizéből tengeti örömtelen életét. Tudtuk, hogy közelében vagyunk, a térkép is jelzi, sőt A. ivott is belőle tavaly. Tudtuk, hogy ott van a hegy lábánál, csak azt nem, vajon felette lyukadtunk-e ki vagy alatta? Keletnek kell-e követnünk a hegygerinc vonulását vagy nyugatnak?

Eltévedtünk.

Nem mintha nem tudtuk volna, hol vagyunk. Dehogy, kérem! Azt mindig pontosan tudtuk. Legalábbis azt hittük, hogy tudjuk. Utólag aztán kiderült, hogy máshol voltunk. Szidtuk is a hiányos térképet.

Szóval, nem arra követtük a hegyek lábát, amerre a kutat értük volna. Estefelé azonban - mily váratlan megkönnyebbülés az élettelenség e sivár hazájában - régi, elmosódott autónyomokra bukkantunk. Öt autó félreismerhetetlen kerékvágása mosolygott felénk a kavicsos talajból. Örömrivalgást váltott ki belőlünk.

A. rögtön tisztában van a helyzettel:

- Ezek Wilson nyomai - jelenti ki -, öt évesek, Merga-oázis felé tartanak, ezek még a térképen is szerepelnek! - Mutatja is.

Valóban: "Wilson's track 1930" - olvassuk a térképen.

- Ha ezeket követjük -.folytatja A. - feltéve, hogy továbbra is láthatók lesznek -, két nap alatt el kell érnünk Merga-oázíst. Valamelyest ugyan félreesik eredeti irányunktól, de ott biztosan találunk vizet.

Hát nem csodálatos világ ez, ahol egyéb híján autónyomokat rajzolnak a térképbe! A Líbiai-sivatag térképén tátongó fehérségeket csak az a néhány vízlyuk meg két-három kutató többé-kevésbé - de inkább kevésbé - pontosan berajzolt nyoma tarkítja. - "Wilson's track 1930". - "Bagnold's track 1932" - ezt a két nevet olvasom a felületesen berajzolt, ezer kilométeres útvonalak mellett. És közben még ilyeneket is "Csúcsos hegy”. - "Gomba alakú szikla" - "Három egymásra helyezett benzinkanna" - "Nagyszámú oryx-antilop csapat" - "Sok vadnyom" - "Magányos addax-szarv, homokba szúrva". Egyéb híján még az antilopokat is letérképezik a serény kutatók, ne legyen már olyan nagyon üres az a kis kétmillió négyzetkilométernyi fehérség, Afrika szíve táján.

Szóval, rátaláltunk Wilson 1930-beli nyomára. Most azt követjük.

- Hiszen gyerekjáték lehet ott utazni - mondhatná akárki -, el sem lehet tévedni, ha a nyomok évekig meglátszanak! Meg ám, de csak nagy ritkán. Van olyan része a sivatagnak, melyben a teve vagy autó nyoma tizenöt év után is felismerhető, de van olyan is - és ilyen a legtöbb -, ahol fél óra alatt mindent eltakarít a szél, befújja az utat, akár a hó, céltalanul jár a fakó, az olyan nyom mellé odaírhatják, hogy "Minekhíják trackje" - azt ugyan keresheti az utánakövetkező. A nyom fennmaradása, hosszabb vagy rövidebb ideig való felismerhetősége az illető terep összetételétől, fekvésétől, széljárta vagy szélvédte helyzetétől függ.

Még másnap is a Wílson-féle csapást követtűk - már ahol látható volt. Néha órákra eltűnt, ilyenkor az iránytűk vették át a vezetést, míg csak újra rá nem bukkantunk a nyomokra. Déltájban májszínű sziklák alkotta hegy tövében falatoztunk. Felkapaszkodtam a hegytetőre, körülnézni. Legfelül, kiálló kőtábla oltalma alatt, veréb nagyságú, zöldesszürke madár hullájára találtam. Csonttá száradt, de azért minden szál tolla megvolt - sivatag konzerválta madármúmia! Vajon mikor érhette el a szomjhalál? Idén-e vagy sok évvel ezelőtt? Mióta píhenhet ott az a viharszárnyán odatévedt, magányos kis vándor, azon a májszínű sziklahegyen, ahol rajta kívül - még a madár se jár?

Estefelé, mikor a láthatáron végre felütötte fejét Merga-oázis néhány pálmája - kopott szirmú, borzas virágsziluettek -, mindössze tizenöt liter vizünk volt. Pedig a mosdást már két napja teljesen beszüntettük.

A Merga-oázis hosszan, két-három kilométerre is elnyúlik. Néhány pálma és tamariszk-bokor zöldellik benne. Van két kiásott vízgödre is, ezekből itatnak a néhanapján erre vetődő, nomád bennszülöttek karaván jai. Az oázis különben lakatlan. Az első vízlyukhoz érve, legottan nekikészülődtünk víztartályaink megmerítéséhez, amire azonban mégsem került sor. Félméteres varánusz - óriásgyík - felpuffadt, zöldesfehér teteme díszítette a lyuk mélyén feketéllő vizet. Jóllehet, A. kihúzta a kútbaugrott sárkányt, ivához mégsem jött meg a kedvünk. Másnap saját magunk ástunk le, és nemsokára szép tiszta vízre akadtunk.Egész szokatlan volt ismét megmosdani.

Ma reggel a sátrak előtt, kövér, halványsárga skorpiót fogtunk. Az első élőlény Wadi Halfa óta. Az sem él már. Skorpiónak nem kegyelmezünk.

Friss vadnyomokat találtunk a tegnap ásott kutunk mellett - négy addaxnak nyomát! Sosem láttam még addaxnyomot, mégis könnyen felismertem, annyira különböző a többi antilopfajták csapásától. Majdnem kerek az addaxnyom, olyanforma, mint a háziborjúé. Csodálatos! Eddig egyetlen vadnyom sem mutatkozott sivatag-szerte. Tegnap ástuk a kutat, és még aznap éjjel látogatói akadtak. Ismeretlen távolból, a sárga homokóceán semmiségéből jöttek, sugáregyenesen, neki az alig látható vízgödörnek. Ittak, aztán ismét nekivágtak a homoknak. Nem láthatták a kútásást, szagát sem igen vehették a víznek, miféle mágnes vonzhatta ide őket?

Egyik kocsival elfutottunk a nyomok után. Könnyű volt követni őket. Akárcsak otthon, éjjeli hóesés hajnalán, a legfrissebb disznónyomot. Huszonnégy kilométert jöttünk a kúttól, mikor megpillantottuk az addaxokat. Hófehér kabátjuk ott villogott a láthatáron, hosszú, vékony szarvuk tisztán kirajzolódott az égbolt-háttéren. Úgy álltak ott, mint valami nem ide való tünemények, négy eltévedt sivatagi vándor. Sehogy sem illettek ebbe az élettelenségbe. Pedig nyilván jól érzik magukat, nem számkivetésben tartózkodnak itt.

Teljes gázzal feléjük hajtottunk. Vadásztestvéreim bizonyára rosszalló fejcsóválással olvassák ezt a valóban méltatlannak, sportszerűtlennek tűnő vadászati módot. Felkérem hát őket, fáradjanak ide, az addax hazájába, és mutassák meg, miképpen kell az ilyen sivatagi vadat igaz vadász módra terítékre hozni. Nem hiszem, hogy bírnák türelemmel. Itt, ezen a nyílt homokon, cserkészéssel, a vad szabályszerű belopásával, nem sokra mennének. Mire szegény addaxok észhez kaptak és elugrottak, már késő volt, már lőtávolba jutottunk. A. lefékezett, H. és én kiugrottunk, és mindketten kilőttünk egy-egy addaxot a menekülők közül. Expedíciónk céljának első pontját elértük.

Közelről nem olyan hófehérek az addaxok, mint távolról, mikor a nap rájuk süt. Színük a magyar szilajgulya kormos nyakú bikájához hasonlít. Nyakuk hamvasszürke, homlokukon sűrű, szénfekete szőrpamacs, többi részük fehér. Hosszú csavaros szarvú, mintegy szamár nagyságú antilopok.

A nap hátralevő része az elejtett vad megnyúzásával, a szarvak kitisztításával tellett el. Embereink ehhez nem értenek, mi sem túlságosan. Kelet-Afrikában ezt a munkát szakértő nyúzók végzik,

ott nem sok gondunk volt vele. Most este lett, mire elvégeztük, közben saját ujjunkat is több ízben megfaragtuk.

A Merga-oázis déli végében van a Líbiai-sivatag csodája - a tó! Valóságos, kézzelfogható, kék vizű tükör! Nem délibábból való. Két eleven csörgőréce is úszkált a közepén. Ezek ugyancsak félreeső találkahelyet választottak, itt aztán valóban nincs, aki háborgassa őket. A tó vize azonban csak a szemnek jóleső. Ivásra alkalmatlan, olyan sós. Fürdés közben fenntartja az embert, nem lehet benne elsüllyedni, utána pedig olyan az ember teste, mintha lisztben hentergett volna. Vastag sóréteg borítja.

Nádszegély, a nádon kívül pedig néhány datolyapálma övezi a tavat, amely - akárcsak tegnap az addaxok - sehogy sem illik a környezetbe. Annyira valószínűtlen, az ember minduntalan belehajít valamit, látni, hallani kívánja a csobbanást, bizonyságot akar, hogy valóban víz van előtte, nem pedig káprázat.

Mostanában nem járhatott itt ember. Semmiféle nyomát nem találtuk, a pálmákon pedig még a tavalyi, összetöpörödött datolyatermés is ott lógott az idei felett. Tőlünk telhetőleg könnyítettünk a pálmákon, megettünk termésükből amennyi belénk fért, sőt egy zsákra valót még a kocsira is raktunk. Sokat ugyan nem ér ez a kőkemény, ízetlen bogyó. Sivatagi vadkörte.

A Wadi Halfa-i hivatalban vett utasításhoz híven, éjjelre megtöltöttük puskáinkat. Ide állítólag meg-megjönnek a hírhedt Gurán-törzs nomád karaván jai, sót szűrnek a tóból, és hosszú elöltöltő puskáikkal mindenkire rálőnek, aki nem gurán. Régen lehetett, mikor az utolsó gurán itt járt.

Úgy utazunk, mint a hajós ismeretlen vizeken. Útmutatóink az iránytű meg a csillagok. A. egymaga végzi a navigálás, iránymegállapítás, térképezés fáradságos munkáját, mi ketten jóformán segítségére sem lehetünk. Régen elfelejtettük már, mi a "mágneses elhajlás". A Sarkcsillagot, vadászember létünkre ismerjük, azt esténkint még bele tudjuk célozni a teodolit távccsövébe, de a többit, a délkör megállapítását, már A.-nak kell elintéznie.

Térképeink megbízhatatlansága következtében pontosan le kell mérnünk megtett utunk minden szakaszát, hogy mindig tudhassuk, hol állunk. Minden irányváltoztatást, a legkisebb elkanyarodást is be kell rajzolnunk, különben lehetetlen lenne számon tartani a még megteendő utat, azt sem tudnók, futja-e a benzinünk és vizünk?

Azt mondom, "mérünk", "berajzolunk", de bizony csak A. rajzol egymagában. Esténkint, a kis villanykörte fényénél sokszor éjfélig dolgozik, mi ketten H.-val legfeljebb nézzük és biztatjuk.

Február 6-án

értük el a Bir Natrun - Nátron-kút - nevű vízlyukat. Ennek szerencsére csak a neve nátronos, a vize jó. Megtöltöttünk minden tartályunkat, még az időközben megüresedett benzinkannáinkat is. Ez az utolsó kutunk, ezentúl már nem találunk vizet. Utunk tulajdonképpeni célja, a Wadi Hawar már csak százötven kilométernyire esik ide. Csakhogy a Wadi Hawar vagy négyszáz kilométer hosszú és teljesen víztelen; ha elfogy a vizünk, ide, a Nátron-kúthoz kell visszatérnünk. Mintha Pestről Bécsbe kéne kútra járnunk ...

Elértük a sokat emlegetett Wadi Hawart! Egykori folyómeder maradványa ez a Wadi, négyszáz kilométer hosszúságú teknő, melynek ismeretlen idők előtt kiszáradt medencéjét eltulajdonította a sivatag. Annak idején, a geológusok szerint csekély nyolcezer éve, a sivatag elszikkasztotta a folyót, világgá zavarta a folyó mentén lakókat. Azóta pedig fokozatosan temetgeti, lassú, de biztos marokkal fojtogatja a völgyben még ma is tengődő, satnya vegetációt; sárga hullámaival addig-addig takargatja, míg csak el nem tünteti majd a föld színéről. Míg csak végleg el nem süllyed, mint azok a többi folyók, talán tengerek, azok a városok, egykori kultúrák büszkeségei, melyek ma is jeltelenül alszanak a sárga szemfedő, a hengergő homok takarója alatt. A sivatag ragadozó állat. Kenyere a megsemmisítés. Állandóan temet, semmisít. Nagy türelemmel, évezredes kitartással, de menthetetlenül.

A. már tavaly járt itt. Talált is néhány prehisztorikus cserépedény-töredéket, zöld dioritkőből csiszolt baltát, kőtálat, csiszolókövet. Ezekből a leletekből állapították meg a geológusok, hogy a Wadi

Hawar lakossága immár hét-nyolcezer éve elköltözött. De lehet, hogy még régebben. Egy-két évezred ide vagy oda, mi az egy geológusnak?

Silány, pusztulófélben levő növényzet nyomorog a Wadi Hawarban. Kócos "tundub"-bozótok, egy-egy mutatóba maradt görbe fácska, homokkal félig elöntött bokor: ha innen nézed bokor, ha túloldalról, homokbucka. De vizet mégsem találsz a Wadi Hawar mentén. Hiába ásol le, nem serked fel sehol. Nyilván, az egykori folyóvíznek mélyen homok alá temetkezett maradványa tengeti ezt a beteg vegetációt.

Vadnyomot eddig nem sokat láttunk. Ami keveset találtunk, az is régi. Igaz, hogy még csak a tábor környékét jártuk be. De legalább találkoztunk egy-két kopott madárral, egy hosszú farkú ugró-egérrel meg néhány bogárral. Ezeknek is megörültünk a tíz napi élettelenség után. A sivatagot nem könnyű megszokni. Nehéz rájönni az ízére. Tudom, mi hiányzik itt legjobban. A szag! Nincs semmiféle szag, sem földszag, sem növényszag. Még a levegő is szagtalan. Ez teljesen steril, kiaszott, lelketlen vidék. Itt, mintha megállt volna a teremtés munkája. Ez kimaradhatott, erről megfeledkezhetett az Úristen. A sivatagot elfelejtette bebútorozni. Még ez a pár bozót is mintha műbozót lenne. Ágát letörheted, cseppnyi életnedv sem szivárog belőle. Élőhalottak ezek a növények. És soha egyetlen hang! Éjjel-nappal ez a mindent betöltő, hogy úgy mondjam, fülsiketítő csend! Még ez a néhány kis madár is néma talán. Itt még ez a kevés élőlény sem örülhet az életnek, ez egy haldokló világ.

Fúj a szél. Hajnalban kerekedett, azóta egyre jobban dühöng. Zúg, fütyül, véget vet a nagy csendnek, melyet tegnap úgy leszóltam. Már visszakívánom. Füstöl az egész sivatag, egyetlen nagy porfelhő. Eltűnt az ég kékje, a nap olyan, mintha alabástromgömbbe zárták volna, alig lehet megtalálni. Szeműnk, szánk, orrunk, vele az ágyunk meg az ennivalónk, puskád zárja megszorul a homoktól, hajadba beletörik a fésű. Ha törött darabját végigerőlteted torzonborz sörényeden, fél marék homokkal lesz könynyebb a fejed. Még zsebünkből is homokot rázunk ki.

Különleges sivatagi sátrakat hoztunk. Oldalfaluk és "padlójuk" egy darabból készült, csak két végük nyitható, szükség esetén pedig szorosan begombolható. Ennek a szélnek azonban nem imponál a szélmentes sivatagi sátor. A gombok közt is talál bejárást, kitágítja a réseket, és úgy bevágja rajtuk a homokot, már idebent is lapátolni lehetne. Kívül pedig úgy befújta a sátor oldalát, jobban sem kell. Egész homokköntöst épített köréje. Ilyenkor nem szép -a sivatag. Jaj, de utálatos. Különben sem lelkesedem érte, de ilyenkor mindennek elmondom. Vajon, ha majd hazakerülök, s az otthoni kényelemből visszatekintek, vajon akkor is szidni fogom-e? Az ember olyan könnyen felejt, s a természetre különben sem lehet soká neheztelni. Hiszen éppen ez a baja ennek a fene Afrikának, hogy olyan gyönyörű - távolról. Akármilyen csúnya néha közelről, mire hazakerülünk, úgy kiszépül, menten elfelejtjük, hogy haragudtunk rá. De ezzel a sivatagi széllel lehetetlen kibékülni.

Folytatjuk utunkat a Vadi Hawar mentén, dél felé. Vadat még most sem igen találunk. Néhány apró dorcas-gazellát láttunk ma meg egy csapat addrát. Lőttünk is közülük kettőt.

A dorcas közönséges állat. Egyiptomban egy-két napi járásnyira a piramisoktól már lehet dorcast lőni. Annál jobban megörültünk az addrának. Ez a hófehér testű, vörös nyakú, hosszú pipaszár lábú gazella egyike azon ritka sivatagi lakóknak, melyeknek trófeája mind ez ideig hiányzott gyűjteményemből. Az addra még arról is nevezetes, hogy Afrika legnagyobb gazellája. A sivatagi vadkülönlegességek két fajtája, az addax és az addra tehát megvolna. Hiányzik még a legritkább, a fehéroryx. Ennek ez ideig még egyetlen nyomát sem láttuk. Hiszen csak lenne elég benzinünk, akkor majd meglenne az oryx is, előbb-utóbb. Csakhogy benzinkészletünk erősen megcsappant. Kiszámítottuk, hogy legfeljebb még kétszázötven kilométert haladhatunk a Wadi mentén dél felé, azt is csak két kocsival, a harmadikat hátra kell hagynunk benzinspórolás végett. Ha aztán a két kocsival leszaladtuk a kétszázötven kilométert, okvetlen vissza kell fordulnunk, ha lesz oryx - ha nem. Különben még itt rekedünk, azt pedig nem érné meg az oryx-szarv.

Egyik kocsinktól kénytelenek voltunk hát elbúcsúzni, otthagytuk egy görbe akácfa alatt. Előbb azonban a hazamenetelre szánt benzint ástuk el a fa alá, simára elföldeltük, aztán föléje hajtottuk a kocsit. Mert, ha távollétünk alatt netán valami vándor vademberek rátalálnának, és kiöntöznék benzinkészletünket, végképp lemondhatnánk a hazautazásról. Akkor már egy kocsival sem tudnánk a legközelebbi lakott helységig kikeveredni.

A tegnap lőtt addrákat még az este, az autólámpa fényében megnyúztuk. Testüket, mely itt maradt a sátor előtt, az éj folyamán kikezdte valami ragadozó. Gyanús neszre ébredtem. Halk morgás, csontropogtatás hallatszott. Tudtam, hogy a gazelláinkat dézsmálja valami. Óvatosan félrehúztam a sátor bejáratát, de a hold már lenyugodott, nem láttam semmit. Csendesen lenyúltam az ágyam mellett fekvő töltött puskáért, bal kezembe fogtam a párnám alól előhúzott kézilámpát . . . Közben odakint megszűnt a zaj, észrevehettek.

Vagy negyedóráig leselkedtem, mikor újból mozgást hallottam. Megnyomtan a lámpa gombját: négy zöld fényű szempár gyulladt ki a gazellatetemek körül . . . Odadurrantottam az egyik szempár alá - csend lett. Hangtalanul, szempillantás alatt tűntek el a titokzatos rablók.

Kimásztam négy pokrócom alól, dideregve körüljártam a tábort, de semmit sem láttam. Nagyon bizonytalan célzás esik az ilyen rossz kis lámpa fényénél. Inkább a botomat hajítottam volna a zöld szemű ismeretlenek után.

Reggel kisült, hogy mégis talált a lövésem: egyik nyom véres volt; követtük is egy ideig, de hasztalan. Elmenekültek a fosztogatók, de legalább megijedtek. A nyomok után ítélve hiénafarkasok (Lycaon pictus) lehettek. A hiénafarkasok, más néven vadkutyák, Afrika legádázabb, legkegyetlenebb ragadozói. Odalent, Kelet-Afrikában, sokszor volt velük dolgom. Csordába verődve vadásznak ezek a fekete-fehér-tarka, lobogó fehér farkú ordasok, és amelyik vadnak utánavetődnek, annak nincs menekvése. Lassú, de hosszú szökésekkel üldözik kiszemelt áldozatukat, hangtalanul, sietség nélkül, de fáradhatatlanul. Akármilyen sebes lábú gazella a menekvő, akármekkora előnyre tesz szert, végzetszerű kérlelhetetlenséggel haladnak az üldözők, sosem tágítanak, sosem fáradnak ki, feltétlenül elérik prédájukat. És mikor elérik, nem rántják le egyszerre, nem végeznek vele gyorsan, csak hozzáhozzákapnak, futtában harapdálják, elevenen kezdik ki. Középkori kegyetlenséggel kínozzák halálra. Retteg is tőlük minden vad, világgá menekül a vadkutyák járta tájról. Alkalmasint az oryxokat, addaxokat is ezek a közveszélyes kuvaszok zavarhatták el. De nemcsak kegyetlenségük, elszántságuk is bámulatos. Harmadéve a kelet-afrikai Massai-fennsíkon győződtem meg erről. Napok óta észrevettem, hogy ritkul a vad, minden látható ok nélkül elvonul, ami kevés visszamarad, az is nyugtalan, riadozó. Valamelyik hajnalon végre rájöttem a riadalom okára: Öszszebotlottam a csendbontókkal: tizenegy hiénafarkassal. Éppen felém tartottak. Ott nyargaltak el előttem, alig ötven lépésnyire, de nem kergettek semmit, nem űzte őket vadászszenvedély, különben hamarosan otthagytak volna, nem sok kárt tehettem volna köztük. Mikor az elsőt kilőttem, a többi azonnal megállt. Kilőttem még egyet. Erre a többiek nekiestek sebzett társaiknak, dühösen tépték, marták a döglődőket. Engem úgy felháborított az utálatos bestiák kegyetlenkedése, hogy rendre elintéztem mind a tizenegyet. Hírmondó sem maradt közülük.

Indulás előtt a nairobi vadászhivatal külön felszólítást intéz minden vadászexpedícióhoz, hogy a hiénafarkast ne kímélje. Irtsa, ahol éri.

Ma csupán dorcas-gazellákkal találkoztunk meg egy széttépett strucckakas maradványával. Ez is a vadkutyák munkája. A finom homokban tisztán meglátszott minden nyom; nyitott könyv a sivatag, a strucckakas tragédiájának minden mozzanatát kiolvashattuk belőle.

Öten voltak az üldözők, de a vén strucckakas is kitartó, jó futó lehetett, soká hajszolhatták, mire kifáradt. Világosan látszott, ahol a strucc megállt, ahol feladta a menekülést, és felvette a harcot. A kutyák körülfogták, de a strucc is keményen verekedhetett, olcsón nem adta bőrét. Rendkívül erős állat a strucc, két méternél is magasabb; hatalmas, csupa izom lábával akkorát tud rúgni, betörik tőle akármilyen vadkutyaborda. Mintegy százméteres körben folyt a viadal; háromszor is sikerült a struccnak kiszöknie a kutyakörből, de negyedszer mégis legyűrték.

Bármennyire sajnálom is a derék öreg struccot, nekem kapóra jött. Végre van tollam, szutykos pipáimat kitisztíthatom vele. Elhatároztam, hogy ma éjjel becsapom a kutyákat.

Nem sikerült. Pedig milyen ravasz módon nekikészülődtem!

A tegnapi gazella-maradványokat összehordtam sátram elé, tizenöt lépésre. Közvetlen sátram mellett állt az egyik kocsi, melynek lámpáit ráirányítottam a dögre. Az autólámpa felgyújtójára kötött két madzagot bevezettem sátramba. Egyik madzagra gombot csomóztam, hogy a sötétben össze ne tévesszem a másikkal. Ha ugyanis a gombosat húztam meg, felgyulladtak; ha a gombtalant,

elaludtak a lámpák. Hosszú pányvának egyik végét a döghöz, másik végét ágyam lábához kötöttük, hogy felébredjek, ha odakint rángatják a koncot.

A töltött puskát magam mellé készítettem. Kipróbáltam a lámpákat is, nagyszerűen működtek, nappali fényt szórtak a dögre - vadkutya legyen a talpán, amelyik itt jól akar lakni!

Nem jöttek meg.

Kisült, hogy hiába is jöttek volna. Mert H. kétszer is kimászott sátrából, hogy a kötelemet megrángassa. Ki akart ugrasztani, de fel sem ébredtem. Jól alszik az ember ebben a finom sivatagi levegőben.

Ma útközben mégis találkoztunk a kutyákkal. Lehettek vagy tízen. Utánuk száguldottam, golyózáport szórva feléjük. Messze voltak, menekültek - a rohanó kocsi is nagyon rázott, de azért két kutya mégis beleharapott a homokba!

Vadnyomot ma sokat találtunk, elég frisseket; mégsem igen láttunk vadat. Úgy látszik, dél felé vonul. Néhány dorcas-gazella, néhány addra, meg imitt-amott egy-két addax mutatkozott. Oryxnak eddig még csak nyomát sem találtuk. Hiszen csak benzinünk lenne! Amint elérjük az oryxokat, fordulhatnánk is hazafelé . . .

Holnap már csak egy kocsival járhatunk, annyira fogy a benzinünk. A másikat a táborban hagyjuk, az lesz a "mentőkocsi". Ha délután négy óráig nem jövünk meg, nyomon követ bennünket.

Vízfelesleggel sem dicsekedhetünk. Ismét patikai pontossággal mérjük ki a napi fejadagot. A mosdás megint a múlt zenéje. Már két nap óta hiányzik a programból.

Egész napi fáradság után hazatérve, a nap folyamán lőtt antilopokat kibelezni, megnyúzni, bőrüket bemérgezni, olajos puskákat pucolni, aztán mosdatlanul vacsorához ülni! A rendelkezésre álló két pohár vizet vagy megiszom, vagy maszatos kezem öblögethetem vele. Inkább megiszom.

Kétszázötven kilométernyire vagyunk már a hátrahagyott harmadik kocsinktól, tovább nem mehetünk. A vadat, nevezetesen az oryxokat még most sem értük el, pedig messze nem lehetnek már, egész friss oryxnyomokra találtunk. De ha folytatnók utunkat az immár nyugat felé kanyarodó Wadi Hawar mentén, nem maradna benzinünk a visszautazásra. Sőt, ha most azonnal visszafordulnánk, már akkor sem tudnók mindhárom kocsinkat hazahajtani, egyiket hátra kéne hagyni. Kissé csiklandós a helyzet.

A civilizáció legközelebbi végvára az innét egyenest délre, légvonalban háromszázötven kilométerre fekvő El Fasher, ott kaphatunk benzint. Most mértük le készletünket: az El Fasherig való háromszázötven kilométert még éppen meg lehetne tenni - ha nem téves a térkép és ha a terep autóval járható! Innét autó még sosem vágott keresztül El Fashernek, a vidék teljesen ismeretlen, üres fehérség tátong a térképen. Annyit hallomásból tudunk, hogy magas hegylánc határolja a sivatag déli szélét. El Fasher pedig túl van a hegyláncon. Át lehet-e azon autózni? De nincs más választásunk. Neki kell vágnunk, mégpedig minél előbb.

Legelőször a hátrahagyott kocsiért kell visszamennünk, hiszen az alá ástuk el még meglevő benzinünk nagy részét. Mindkét kocsival nem merünk visszafordulni, üzemanyag híján. A. tehát egyik kocsival visszamegy, mi ketten a másik kocsival itt maradunk.

A. tegnap indult vissza; ha nem éri semmi baj, estére itt lehet. Helyzetünk nem a legkellemesebb. Kocsijaink szerteszórva. Egyik itt, a másik kétszázötven kilométernyire, a harmadik pedig útközben a kettő közt. Ha most A. - ne adj Isten - valahol elakad, akkor ugyan jól nézünk ki.

Megegyeztünk, hogy amennyíben A. két napig nem térne vissza, tehát nyilván bajba keveredett, utána eredünk az ittlevő kocsival. Viszont, ha utána kéne mennünk, ismét fogyna a benzin, és El Fasherig sem tudnók kihajtani a kocsikat. Azonfelül sípol a szél, nemcsak szemünket-szánkat, nemcsak sátrunkat hordja tele homokkal, de elfújja A. tegnapi nyomát is, megszünteti köztünk az összeköttetést.

Piszkosan és tétlenül ülünk egész nap, várjuk a jó szerencsét, és átkozzuk a sivatagot. Most szeretném, ha valaki megmutatná a sivatag varázsát! Mert én ugyan hiába keresem.

Tegnap estefelé - éppen az eddig zsákmányolt vadbőröket készítgettük H.-val - addax-csapatot vettünk észre a láthatáron. Felénk közeledtek, libasorban, vezetőjük egyenesen sátrunknak tartott. Vajon honnan jöhettek, hova igyekezhettek ebben a sívárságban, ahol egyetlen bokron vagy

fűcsomón sem akadhat meg a szem, ahol a legközelebbi víztől annyira esünk, mint Budapest Fiumétől!

Lehet, hogy messziről bokornak nézték egymagában zöldellő kis sátrunkat, s menedéket kerestek a homokvihar elől. Nekünk mindenesetre kapóra jöttek, konyhánkra már igen elkellett a friss hús. Elővettük a puskákat, úgy vártuk a közeledő csapatot, a sátorajtóban. Az addaxok azonban megálltak, még mielőtt lőtávolba értek volna. Valahogy nem tetszett nekik a bokor. Gyanakodva mustrálgatták, figyelgették, hosszadalmasan meghányták-vetették a további közeledés kérdését, végül is úgy határoztak, hogy jobb félni, mint megijedni - elkanyarodtak.

De mi sem voltunk restek. Felkaptunk a sátor mögé bújtatott kocsira, utánuk száguldottunk, és hamarosan ki is lőttünk közülük egyet, vacsorára.

Alighogy elhajtottunk az addaxok felé, észrevettük, hogy valami hátúl kirepül a kocsiból, de siettünk, nem értünk rá megállni, még csak hátranézni sem. Gondoltuk, majd felszedjük visszafelé. Fel is szedtük, de nem egykönnyen. Egy láda kockacukor repűlt ki, egyhavi cukorkészletünk. Mintha jégeső hullott volna, olyan volt a homok, csakúgy fehérlett a szerteszóródott cukortól. Estig ott kuporogtunk. Cukrot szedtünk, sok homokkal.

Az elébb azt mondtam, annyira vagyunk a legközelebbi víztől, mint Budapesthez Fiume. Nem hasból mondom ezt, megnéztem a térképen. Valóban, mintegy négyszáz kilométernyit kéne talpalniok a tegnap látott addaxoknak, ha megszomjaznának. De nem szomjaznak ám meg! Ha szomjasak is, nem isznak.

A sivatag vadja hónapszámra megvan víz nélkül, sőt az addax állítólag akkor sem iszik, ha megkínálják. A khartumi állatkertben lakik egy vén addaxbika. Minden este kieresztik aklából, szabadon sétálhat az állatkert parkjában. Keskeny tó is van a parkban, a vén addax minden este elsétál mellette, de még sosem jutott eszébe, hogy igyék belőle.

Silány, száraz kosztja ellenére a legkitűnőbb kondícióban van; valamennyi sivatagi vad. Olyan gömbölyűek, olyan izmosak; fényes szőrűek, mintha zabon meg répán élnének. A kifejlett addaxbika nyakbőre harmadfél centiméter castag, akár a rinoceroszé. Tudományos munkából olvasom, hogy itt valami futónövény terem, amelynek apró, keserű, dinnyeszerű gyümölcsét rágja az addax, ebből fedezi nedvességszükségletét. Eddig még egyetlen hasonló növényt sem találtunk.

A. megjött!

Szerencsésen meghozta harmadik kocsinkat és a hátralevő benzines ládákat. Súlyos kő esett le mindhármunk szívéről, tompa zuppanással, a puha homokba.

A. csak iránytűje segítségével tájékozódhatott, tegnapi nyomának híre sem volt már, a szél teljesen eltüntette. Csodálom, hogy ilyen pontosan visszatalált, én bizonyára eltévedtem volna.

Ismét együtt van hát három szekerünk, felpakoltuk, indulásra készen. Lelki akkumulátoraink ismét feltöltődtek jókedvvel és bizakodással. Holnap nekivágunk délnek – toronyiránt El Fasher felé!

Nagyszerűen haladunk. Széles hullámú, lankás a terep, sima, kemény a homok. Ha végig ilyen utunk lenne, estére Fasherben lehetnénk! A mi optimizmusunknak nem sok kell - félórányi jó terep már légvárakat építtet velünk. Ha holnap Fasherben megrakodunk benzinnel meg jó friss vízzel, holnapután már jöhetünk is vissza, egy-két nap alatt elintézzük az oryxokat, aztán hazafelé!

Pedig már megszokhattuk volna, hogy az efféle korai örömnek rendszerint csalódás az ára. Ezúttal is hamar vége szakad a mulatságnak. Mindössze egy óra hosszat örülhetünk a jó útnak. Kövesedni kezd a talaj. Eleinte csak szórványos, kisebb kőmezőket érünk, homokból kiemelkedő kőszigeteket, melyeknek kisebb-nagyobb kerülőkkel még kitérhetünk, anélkül hogy kitűzött útirányunkat meg kéne másítanunk. De a köves részek rohamosan sűrűsödnek, egyre több a kő és kevesebb a homok, végtelen fekete gránittenger sötétlik előttünk, s a mindinkább szűkülő, girbegörbe homokerek hamarosan belévesznek.

Hiába próbáljuk kerülgetni a görgeteget, nem látszik annak se vége, se hossza; túlságos kerülőt pedig nem kockáztathatunk, hiszen csak egyenes irányban futja benzinünk Fasherig! Déltájban már úgy belekeveredünk az egymás hegyén-hátán heverő kőtáblák közé, hogy csak alig mászunk; minduntalan megszorulunk, és csak azon csodálkozunk, hogy a kocsik még nem törtek össze.

Estefelé sem változik a helyzet. Forgolódunk, ide-oda zötyögünk, de kitalálni nem tudunk. Letáborozunk, csak nagy nehezen találván helyet, hol a sátorcövekeket a temérdek kő közt leverhetjük.

Némi száraz bozót mutatkozik a tábor körül. Összehordjuk, jókora tűzre gyullasztjuk. Milyen jólesik a lobogó máglya mellé heveredni, egy csésze tea meg egy pipa dohány mellett gramofont hallgatni, otthonról beszélgetni. Eddig még egyszer sem volt alkalmunk tüzet rakni, fa híján vacsoránkat is petróleumforralón főztük. Ma meg különösen hideg is az éjszaka, négy fokra szállt a hőmérő, ugyancsak elkel a parázsban sült forró krumpli.

Hiszen csak holnap kikecmereghessünk ebből a sziklacsapdából! Ivóvizünk, kellő takarékossággal, még három napra futja. Igaz, hogy még háromszáz kilométer van előttünk, mégpedig ismeretlen háromszáz kilométer! Csak a kocsik bírják, mi kibírjuk. Azzal vigasztalódunk, hogy úttörők vagyunk, itt még nemigen táborozott fehér ember, de még tán fekete sem. Nem is egykönnyen akad bolond, aki ezt a mihaszna helyet felkeresse.

Miránk vártak.

Mihelyt kivilágosodik, indulunk. Itthagyjuk ezt az átkozott kőbörtönt, visszaadjuk a Csendnek, a Napnak és a Szélnek; maradjon továbbra is az ő személyes tulajdonuk. Pedig most, hogy a sötétség elfüggönyözte a kietlen tájat, hogy egyebet nem látunk, mint amit a tűz fénye megvilágít - barátságos sátrainkat, pihenő kocsijaink árnyékalakjait - most, hogy szívjuk a gramofonhang nyomán támadt hazai levegőt - elfelejtünk mindent, ami tábortüzünk fénykörén kívül esik. Most otthon vagyunk . . .

Mintha magas hegytetőn tanyáznánk, mintha körülöttünk mélységek ásítoznának. Csillagtengerből kimeredő sziget a táborunk. Valóban, egészen az aljáig csillagékes az égbolt, némelyik csillag oly mélyen lóg, azt hihetnéd, távoli tábortűz pislogása. Milyen megnyugtató, milyen békességes minden! Nem is igaz, hogy útvesztő kősivatag terpeszkedik körülöttünk. Lám, ilyenkor egy kis sátor, egy lobogó tűzrakás meg egy tányér meleg leves mire képes! Kedélyt, megelégedettséget, valóságos otthont teremt a legkietlenebb, a legkétségbeejtőbb környezetbe is.

Úgy érezzük, mintha mindig itt laktunk volna. Nekünk, cigányéletű vándoroknak, sietnünk is kell ám, ha meg akarjuk otthonunkat kedvelni. Mert másnap este ismét új tanyával kell összebarátkoznunk. S amilyen gyorsan megalapítjuk, olyan gyorsan le is romboljuk. Egy-két rántásra összeomlik a sátor, akár az elpukkadt léggömb. Ágyak, asztalok, székek, egy fogásra elvesztik egyéniségüket, apróra összecsavart, egyforma poggyászdarabokká válnak . . .

És ezt a néhány négyszögmétert, amit pár óra alatt megszerettünk, otthonunkká emeltünk, ismét visszadobjuk az ismeretlenségnek. Legfeljebb üres szardíniásdobozt meg néhány cigarettacsutkát hagyunk itt emlékbe. Na meg egyetlen gramofontűt. A gramofontűt esténként cseréljük, nem lemezenként. Spórolni kell. Erről a magányos gramofontűről majdan könnyű lesz megállapítani, hol táboroztak azok a híres magyar sivatagutazók.

Febr. 10-én

Fáradságos napunk volt ma. Reggeltől estig mindössze negyven kilométert sikerült megtennünk, de a sziklák közül végre mégiscsak kiértünk. Ha van önökben fantázia, most elővehetik. Félek azonban, hogy ilyen gyalázatos autózást mégsem tudnak elképzelni. Nem győzünk csodálkozni a kocsikon. A legjobb akarattal sem lehet őket összetörni.

Sok vadat láttunk. Dorcas-gazellákkal minduntalan találkoztunk, délután pedig három nagy addaxcsapat - mindegyik vagy ötven-hatvan főnyi - vonult el előttünk. Nem bántottuk őket, még csak fényképezni sem próbáltunk. Egyedüli gondunk: haladni! Még hosszú út áll előttünk, fogy a benzin, és fogy a víz. Az addaxok már nem érdekelnek. Egyetlen dolog érdekel: El Fasher!

A kellemetlenül vakító fény miatt fekete szemüveget viselünk. Oldalakat írhatnék erről a pápaszemről, dicshimnuszokat. A Líbiai-sivatagba kellett jönnöm, hogy megtanuljam, mit ér a fekete ókula. Nélküle tűrhetetlen lenne a sivatag tüzes csíllogása; fejfájást, szemgyulladást okozna a homok káprázatos fénye, szemünkbe verődő porkristálya. Idebent a pápaszem mögött sokkal szebb a világ, mint odakint a valóságban. A fekete üveg védőpajzsa alatt letompulnak a bántó fények, kiélesednek az árnyékok, elerőtlenedik a fehéren izzó nap, ártalmatlan okkerszínűvé lesz a villogó tükrözésű ho-

mok, sötétzöld tengerekké a délibábban rezgő fénytavak. Kellemes, bágyadt világítás ömlik el a tájon, még az ég rikító kékje is szürkére borul.

A sötét pápaszem zivatar előtti hangulatot kelt. Szinte várom, hogy zörögjön az ég. Itt ugyan várhatom. Mégis jólesik a borongós idő illúziója, mert esőszagra, nedvességre - Vizre emlékeztet. Arra, ami legjobban hiányzik ebben az örökaszályhazájában. Egyéb hiján a fekete szeműveg ámítását is szívesen vesszük.

Most értem meg, miért kedvelik az arabok a szökőkutakat. Egyiptomban még lakásokban is látni apró, felszökkenő vízsugarat. Akárhány kairói boltban kis vízesés vagy műforrás csobog a helyiség közepén. Az arab nép lelkében sok szomjazás, sok víztelen sivatagi utazás emléke él. Azért tiszteli a Víz hatalmasságát. A sivatag tanította rá. Minden sivatagi nép víz imádó. Minél közelebbről szereti hallgatni a vízcsobogást. Lehetőleg a szobájában. Ami biztos, az biztos. ecconar.oM

Febr. 11-én

Ma is naphosszat utaztunk, és még híre-hamva sincsen El Fashernek. Pedig már tegnapelőtt oda akartunk érni. A körülményekhez képest ma ugyan meglehetősen haladtunk, százhúsz kilométert gyűrtünk le, pedig a mai terepet sem lehet megdicsérni. A tulajdonképpeni sivatagból, úgy látszik, kiértünk, elfogyott a homok, elfogytak a kövek is. Halványsárga, tövises gaz borítja a dimbes-dombos tájat. Kiszáradt, zsombékos mocsárberekre emlékeztet ez a talaj, minden gazcsomó külön buckán díszlik, úgy zötyög rajtuk a kocsi, mintha nem is volna gumi a keréken. Belejutottunk már az esőjárta övbe, ez a vidék már megázik évente vagy két-háromszor, attól nő rajta ez a sok gizgaz.

Érdekes formájú hegylánc halványkék sziluettje mutatkozik a távolban. Ott állítólag már emberek laknak, vizet is jelez ott a térkép. Azok közt a kúp alakú, gombaforma, vulkanikus képződmények közt lehet El Fasher. Már déltájban feltűnt a hegylánc, de még most, napnyugtakor, sem igen látszik közelebbnek.

Vadat ma is eleget láttunk. Az addaxok eltűntek ugyan – ők ragaszkodnak a sivataghoz -, de dorcas- és addra-gazella erre is sok van, sőt két fehéroryx is került a szemünk elé. Ezzel a ritka vaddal ma találkoztunk először. Vékony, hosszú ívben hátranyúló szarvukról már vagy ötszáz lépésről rájok ismertunk. Próbáltam közelükbe cserkészni, de az eredeti ötszáz lépésből sehogy sem engedtek. Ott rezegtek a gyöngyfényű délibábban, hófehéren, mint valami mesebeli csodaszarvasok. Apránként nyelte el őket a messzeség. Utánuk hajtani nem lehetett, tizenöt kilométeres sebességnél nagyobbat nem engedélyezett a terep.

Struccot is bőven láttunk. Alig ismertünk rájuk; valami lándzsás óriásoknak látszottak a távolban. Hol fehérre, hol meg feketére festette őket a délibáb; annyiféle formába öltöztette, hogy mindenhez hasonlítottak, csak éppen strucchoz nem.

Délben, mikor egyik kocsink árnyékába heveredve falatoztunk, valamelyikünk félrehajított cigarettája lángra lobbantotta a száraz gazt. A kocsi alatt keletkezett a tűz. Mire észrevettük, mire felugrottunk, és a kocsit megindítottuk, már kétoldalt csaptak fel a lángok. Szerencsére, nem történt baj. Maradék benzinünk is ezen a kocsin volt!

Holnap meg kell érkeznünk. Már nagyon szorul a kapca.Vagyis fogy a benzin.

Febr. 12-én

Naphosszat ebben a csádés fűtengerben rázatjuk magunkat. A gaz egyre sűrűbb és magasabb, teljesen eltakarja a földimalac és sivatagi róka ásta lyukakat. Akkorákat zökkenünk beléjük, majd elharapjuk nyelvünket. De a derék Fordok bírják. Szuszognak, méltatlankodnak, elakadnak. Aztán újra csak nekifeszülnek, törtetnek tovább. Összeharapják fogukat, minden izmuk pattanásig feszül, az erek kidagadnak homlokukon, de nem engednek. Csodálatos kocsik!

A láthatáron kéklő, csipkés tarajú hegyek mindjobban kibontakoznak. Egyre többen lesznek, egyre fantasztikusabb a formájuk, mintha nem is hegyek, hanem púpos-bütykös, torz alakú szörnyetegek lennének. Színük is megváltozott. Eltűnt róluk az a lágy kékség, hideg vasszínűekké váltak, csak a legtetejükön csillámlik némi arany - az alászálló nap tűnő emléke.

Körülöttünk is megmásult a vidék. Végleg eltűnt a sivatagi táj, a sárga füves mezőséget pedig bozótosok, alacsony facsoportok élénkítik. Imitt-amott terjedelmes tófenék is mutatkozik. Csonttá száradt, barnavörös talajában rengeteg régi tevenyom látható. Mondom, itt már esők járnak néhanapján, olyankor nyilván kizöldül ez a száraz gaz, legelője lesz a hegyek közt tanyázó bennszülöttek tevéinek.

Csak haladhatnánk hát kissé sebesebben. Reggeli induláskor biztosra vettük, hogy ma elérjük a hegyeket. Pedig úgy látszik, ismét csak azzal fejezzük be a napot, hogy majd holnap". Egész nap tíztizenöt kilométeres sebességgel haladunk, kivéve, mikor valamelyik kocsink megreked a hepehupák közt, ami minduntalan megtörténik. Csak néha kapcsolhatunk második sebességre, harmadikról szó sem lehet. Majdnem állandóan elsővel kínlódunk. A benzinünk persze ennek megfelelően fogy. Holnap alighanem meg kell válnunk egyik kocsinktól.

Már éppen azon vagyunk, hogy táborozásra alkalmas kiszáradt sárteknőt keressűnk - a gyúlékony gaz közt túlságos nagy a tűzveszély -, mikor néhány száz lépésnyi távolságban szokatlan valamik kapják meg szemünket. Gomba alakú, bronzszínű púpok csoportja barnállik a fakógazos domboldalon. Ráfordítjuk a távcsöveket: - Nádfedeles kunyhók! Bennszülött falu.

Az igazi nagy kő csak most esik le szívünkről. Teljesen bealkonyodik, mire bedöcögünk a "faluba". Ámbátor annak nemigen nevezhető. Még csak kisközségnek sem. Összesen négy kunyhóból áll, a lakosság pedig két törpe kecskéből meg egy rókaképű, csupa borda kuvaszból. Ezeken kívül teremtett lélek sem mutatkozik, pedig elég nagy zajt csapunk a zakatoló kocsikkal. Hiszen éppen ez ijeszti meg a bennszülöttet.

Mindjárt sejtettük, hogy félelmükben bújtak el. A. egyik feketénkkel sorra járja a kunyhókat. Csak a negyedikből sikerül előcibálniok egy töpörödött, fogatlan vénasszonyt, szakasztott olyat, amilyennel a babonás vadász nem szeret találkozni. Ezúttal azonban megörülünk neki. Merem állítani, hogy így még boszorkánynak soha meg nem örültem. Vesződséges, sőt mit tagadjuk, néha kissé aggodalmas sivatagi átkelésünk után ez a seprőnyelén nyargaló szipirtyó, fehér szárnyú mentő angyal a mi szemünkben: - a megkönnyebbülés, a hálás fellélegzés, a gondtalanság szimbóluma. Sikeres sivatagi átkelésünk kézzelfogható bizonyítéka.

A. és három feketénk közös faggatása megoldja az angyal nyelvét. Tudomásunkra hozza, hogy családjának többi tagja oda van vízért. Most várja vissza őket, hajnalban indultak. Hogy ott a kút, ama csúcsos hegy alatt, félnapi járásnyira. Hogy kétnapi járásnyira esik Kuttum, ahol már angol hivatalnok is lakik. Oda már nem messze esik El Fasher, valahol amott, a nagy hegyek mögött . . . ő ugyan még sosem járt olyan messze, de hírét már sokszor hallotta. Hogy fehér embert látott már, de ilyen félelmetes pufogó szekeret még nem. Ezért bújt el, félt, hogy a sátán jött el érte. Hogy felfalja mindenestül, kecskéstől, kutyástól.

Bizony, bizony..

Nagy nehezen eloszlattuk a nagymama rémületét, aztán áthajtottunk a szomszéd dombra, letáborozni. Az öregasszonyt otthagytuk, de a rajta és családján élősködő valamennyi légy velünk jött. Olyan sűrű légyraj zümmög most is körülöttünk, alig győzünk utánuk kapkodni. Ízlünk nekik. Nem is csodálom, piszkosabbak lehettünk annál a szegény vénasszonynál is. Pedig az se mostanában láthatott mosdóvizet.

Kifogástalan hangulatban vagyunk. Már csak ezért is érdemes volt ezen a csúnya homokon átvergődni. Három feketénk is felvidult. Fütyülnek, dalolnak, magasztalják A.-t, a "kabir choisz aue"-t, s akiről mindig tudták, hogy kivezeti őket a bajból. Ezért nem féltek, egy pillanatig sem.

Amivel szemben az igazság az, hogy egy hét óta ióformán hangjukat se hallottuk. Elképedt ábrázattal jártak-keltek, ha szóltak is, legfeljebb nyafogtak, hogy elFogy a víz, alig van már benzin, úgysem érünk már ki innét, szomjan pusztulunk. Nem szabad őket komolyan venni.

Megjött a falu többi lakója is. Három férfi, két nő meg néhány növendék. Két kis szürke szamár is jött velük, azok cipelték a vizet, kecskebőrből készült tömlőben. Kifordított, zsákká összevarrt kecskebőrben. A vízzel telt bőr keresztben lóg a szamár hátán, mint valami felpuffadt hulla. Még tőgye is megvan a néhai kecskének, az a tömlő szája, ott engedik ki a vizet. Könnyebben leadja, mint annak idején a tejet.

Ilyen elégedetten már rég nem vacsoráztunk. Ismét van hát elég vizünk! Piszkos, kecskebőrízű, de - elég! Még szerény mosdásra is telik. Benzinünk pedig éppen kifutja Kuttumig. Ott majd csak szerzünk El Fasherig valót. A helybeli bennszülöttek közül viszünk holnap vezetőt, nehogy a hegyek közti tévelygéssel hiábavaló időt és benzint veszítsünk.

Rövid visszapillantás az eddig megtett útszakaszra:

Január 26-án hagytuk el Wadi Halfát, ma február 12-e van. Tizennyolc napja jövünk. Észak-déli irányban szeltük át a Líbiai-sivatagot, ezerhétszáz kilométert tettünk meg, és útközben csak kétszer értünk vizet: Merga-oázisban és Nátron-kútnál. Lőttünk öt addaxot, négy addrát, nehány dorcas-gazellát, meg két vadkutyát. Mindhárom kocsinknak eltörettük az alvázát; egyiken már annyira féloldalt dűl a karosszéria, rossz ránézni.

Egyéb bajunk nincs.

Most, hogy túl vagyunk rajta - megállapítom, hogy ilyen sivatagi autóút jóval több kockázattal jár, mint a közép-afrikai vadászexpedíciók. Igaz, hogy itt nincs malária, sem álomkór, sem egyéb tropikus nyavalya. Kellemetlen hőség sincs, tiszta, egészséges a levegő, teljesen bacilusmentes. Veszélyes vadállat sem ijesztgeti a vadászt. Akármilyen rosszul lő valaki, attól itt nem fog pórul járni.

Ennyit jóváírhatunk a sivatag mérlegén. Ezzel szemben terhére kerül az eltévedés, benzinhiány, vízhiány, elakadás, kocsitörés, tűz, műszererromlás veszélye. Csupa olyan lehetőség, ami máshol legfeljebb kellemetlenségbe vagy időveszteségbe, itt azonban könnyen a vadász börébe kerülhet.

Röviden és őszintén: a sivatagtól jobban félek, mint akárhány fogvicsorgató oroszlántól. Pedig az arabok "Allah kertjének" mondják. Gusztus dolga. Én nem szívesen kertészkedem benne.

Társaim alszanak, csak három feketénk sátrából hallatszik még halk beszélgetés. Odaát pedig, a túlsó dombon, ugat a falubeli rókaképű kutya. Régen ugat már, de nem dühösen. Egyhangú, holdkóros vakkantásokkal csahol bele az éjszakába. Szeretem hallgatni az éjjeli kutyaugatást. Békéssé, otthonossá szelídíti az éjszakát. A hazai éjszaka hangja ez, akár a békák kuruttyolása vagy a pásztor furulyája. Milyen jólesik a sivatagi éjszakák nyomasztó csendje után! És messze idegenből mindig jólesik hazaemlékezni. A vándorgyermek ösztönszerű vágyódása az anya után.

De miért ugatnak éjjel a kutyák? Miért ugatnak olyankor is mikor nincs, amit megugassanak? Órák hosszat bámulnak bele a sötétbe, és ugatnak, ugatnak szüntelenül. Konok állhatatossággal igyekeznek az ember figyelmét felhívni valami titokzatos dologra, valami fantomra, melyet csak ők látnak. Vajon mit látnak? Vajon érzékük valóban annyival finomabb-e a mienknél? Közülünk csak szentek és kisgyermekek látják néha a láthatatlant.

Megérkeztünk Kuttumba. Jól tettük, hogy hoztunk magunkkal útmutatót abból a négykunyhós faluból. Olyan cifra, kacskaringós hegyszorosokon vezetett át bennünket, este lett, mire ideértünk. Százhatvan kilométert jöttünk, pedig légvonalban alig lehet több ötvennél. Vezető nélkül még két nap alatt sem értünk volna ide.

Kuttum "nagyközség". Van vagy huszonöt kunyhója, sőt, valóságos nádfedelű vályogháza is van kettő: az angol hivatalnok lakása és irodája. Kuttum a szudáni angol közigazgatás legmélyebbre benyúló csápja. Khartumból, a fővárosból szerteágazó csápok leghosszabbjának vége. Félreeső srófocskája annak a gépezetnek, melyet az angolok "Civil Service"-nek hívnak. A gépezetnek, melynek jóformán az egész földtekét marokra fogó rugószálai a londoni gépház villanygomb-nyomásaira egyforma precízitással működnek minden olyan épületben, melynek tetején az "Union Jack", az angol lobogó lengedez.

Utazásaim folyamán nagy tisztelője lettem ennek a kék-vörös keresztes zászlónak, hiszen mindig a legmelegebb fogadtatás, példás vendégszeretet, baráti jóindulat cégére volt számomra. Az angol gyarmati hivatalnoknál szívesebb támogatót, megbízhatóbb segítőtársat sehol nem kaptam. Bármelyikük ajánlólevele - az a néhány sor, melynek borítékján vastag nyomású felírás hirdeti: "On His Majesty's Service" - nyitott ajtót biztosított a világ bármely sarkába bújtatott angol hivatalnál. Mondhatom, többre mentem vele, mint a passzusommal. Meg is örültem, mikor a falusi kunyhók felett, a hegyoldalban, megpillantottam a nádfedelű bungalow tetején tarkálló vörös-kék lobogót! Tudtam mit jelent: tiszta vizet, fürdőt, ebédet, barátságos embereket.

Nem is csalódtam. Két jókedvű fiatalember fogadott: a "D. C.", - nevezzük főszolgabírónak - és helyettese, nevezzük szolgabírónak. Kettőjükből áll Kuttum fehér bőrű lakossága. Mégsem unatkoznak. Rengeteg a dolguk. Egyikük többnyire úton van. Bár nagyon terjedelmes a "járásuk" - nálunk három vármegye beleférne -, évente többször is bejárják. Autón, lóháton, teveháton, gyalog - ahogy a terep engedi.

Szervezik, oktatják a feketéket, katonásdira meg különböző sportokra tanítják, utakat építtetnek velük, bíráskodnak felettük, és - szedik tőlük az adót. Gyűjtögetik a londoni nagyperselybe. Hivatalos dolguk végeztével pedig vadászgatnak, teniszeznek, sőt még pólóznak és futballoznak is. A csapat többi tagja a feketék közül kerül ki.

Van egy ócska autójuk, azzal járnak El Fasherbe "bevásárolni". El Fasher száznegyven kilométernyire esik. Onnét még további négyszázötven El Obeid, ott a vasút végállomás. Onnét még másfél napig döcög a vonat Szudán fővárosáig, Khartumig. "Nemigen járunk a fővárosba - mondják a kuttumi urak -, kissé hosszadalmas az út. Beletelik egy hét, mire odaérünk." Angliába kétévenkint járnak haza, öthavi szabadságra.

Megfürösztött, jól megvacsoráztatott bennünket, a "főbíró". Azután még sokáig elbeszélgettünk vele. Elmondtuk, hogyan jártunk eddig, mi a célunk ezután. Megrakodtunk jó tanáccsal, útbaigazítással, idegen tapasztalattal. Közben újabb vendég érkezett: a távoli tuareg-törzs ifjú főnöke. Teveháton jött, soknapi járásról, beszédje van az angol hivatalnokokkal. Azonnal bevezették.

Hófehér gyolcslepedőkbe bugyolált, hófehér turbánnal koronázott, koromfekete bőrű fiatalember lépett be. Magas, szikár alak. Büszke tekintetű, mégis szerény mosolyú, nesztelen léptű vadember.

Mindnyájan felálltunk, kézfogással üdvözöltük a jövevényt, kinek halk szavú, udvarias, kissé fölényes modorán első pillanatra meglátszott a kiváltság, a nemesség. Ez nemcsak személy, - szóltam magamban - ez több, ez személyiség.

Fekete kecskebőrt terítettek a szoba közepébe. arra kuporodott, törökös üléssel, az előkelő idegen. Feketekávét szolgáltak fel neki, azt szürcsölgette, nagy komolyan. Közben szótlanul járatta rajtunk csodálkozó, feketebársony tekintetét.

A diskurzus nehezen indult. A fekete királyfi csak rövid szótagokkal felelgetett a hozzáintézett kérdésekre. Meggondoltan, finoman. Minden szavát figyelmesen meghallgattam, de egyetlenegyet sem értettem. A két angol meg A. tudott vele beszélni, mi ketten H.-val csak illedelmes arcjátékkal és többé-kevésbé találó kézmozdulatokkal járultunk hozzá a beszélgetéshez. El is álmosodtunk nemsokára. Éjfélre járt az idő, elköszöntünk vendéglátóinktól, és kiléptünk az éjszakába.

Az udvarból, a nyitott ablakon át még egyszer visszapillantottam. Jellegzetes afrikai kép maradt emlékemben: Tompa fényű petróleumlámpa meg a vályogkandalló játékos lángja bizonytalan világítással tölti el az alacsony, tágas, vadbőrökkel és tarka gyékényekkel díszített helyiséget. A kandalló előtti nagy karosszékekben kényelmesen nyújtózkodik el a két khakiruhás angol: szájukban az elmaradhatatlan pipa, markukban, az ilyen késői órákban ugyancsak elmaradhatatlan whiskys pohár. Előttük a padlón, fekete kecskebőr szőnyegén, kávéscsészével kezében, a hófehér ruhás, fekete bőrű herceg. A hódító Európa és a türelmes Afrika. Két külön világ. Baráti álruhába öltözött ellenségek . . . Halkan folytatják a tárgyalást . . .

Mi pedig nyugovóra térünk. Ágyaink itt sorakoznak az irodaépület nyitott tornácán. Ezüstös az éjszaka, pedig nincs is holdvilág, csak a csillagok fénylenek. Úgy fénylenek, tán még olvasni is lehetne mellettük. Pedig minduntalan elszökik ám valamelyikük, kiszalad a világból. Ennyi hullócsillagot még sosem láttam.

És milyen gyönyörűek. Villogó körívben szántják végig az égboltot, fejük zöldeskék, mögöttük tűzvörös fénycsóva szikrázik. Valóságos tűzijáték. Mennyei rakéták.

Odalent a faluban pedig táncolnak. Csendes, dallamtalan orrhangon szól a monoton, egyre ismétlődő nóta. Ütemesen, tompa kopogással kíséri a dob: dumta-dumta-tadumta, dumta-dumta-tadumta . . . Közben felordít egy-egy szamár, elbődül egy-egy teve, vakkant egy-egy kutya . . . . . Dumta-dumta-tudumta . . . Bál van Kuttumban.

Február 17.-én

délután elértük El Fashert! Talán emlékezni fognak, hogy négy nappal ezelőtt, mikor a Wadi Hawart elhagytuk, azzal biztattuk egymást, hogy másnap El Fasherben leszünk! Ide is értünk - negyednapra.

Hiszen ma már könnyen beszélünk, kaptunk benzint a kuttumi hivatalnoktól. Hanem tegnap! Tegnap bizony már csak alig néhány liter volt a kocsikban, mikor Kuttumba behajtottunk. De hát az tegnap volt, minek azt már emlegetni!

Ma is hajnal óta útban voltunk. De ma a rossz, köves, helyenkint valóban nyaktörő út ellenére is élveztük a kocsizást. Hiszen ma valóságos úton jöttünk! Iránytű, számítgatás, bizonytalanság, eltévedés veszélye nélkül. Ráértünk körülnézni, ráértünk másra is figyelni, mint a műszerekre. Akadt is látnivaló elég. Egymás után értük a bennszülött falvakat. Minden feketének, minden kecskének, minden madárnak külön megörültem.

Miattam akár soha többé ne lássuk a sivatagot. Pedig ha haza akarunk érni, újból csak neki kell majd vágnunk. Hiszen ki lehetne hajtani Khartumig is, onnét aztán a Nílus mentén felzötyögni Egyiptomba. Csakhogy ez a kerülő nemcsak anyagi, hanem időbeli felkészültségünket is erősen felülmúlná.

Meglepően barátságos, szíves nép lakik errefelé! Sokkal különb, mint Kelet-Afrikában. Ott rá sem igen hederítenek már a fehér emberre, megvetéssel fordulnak el a közelgő autó láttára. Itt mindenki köszön, integet, férfiak, nők, gyermekek egyaránt. Szaladnak a kocsi után, örülnek, valósággal ünnepelnek bennünket. És mindnyájan mosolyognak! A nap fénye csillog a szemükben. Ezek a nap gyermekei. És sokkal jobbképűek a kelet-afrikaiaknál. Tulajdonképp nem is szerecsenek ezek, nem lapos orrúak, nem dagadt ajkúak. Ezek nagyobbrészt még berber hamiták. Nemes vonású, krisztusarcú szakállas feketék. Sok köztük a bronzszínű, sőt akad egész halvány, tejeskávé színű is. Érdekes, intelligens, előkelő arcok. Bibliai fejek. Az utolsó vacsorán ültek ilyenek.

Autóink minden faluban élénk feltűnést keltenek. Pedig itt már nem lehet újdonság az autó, a kuttumi hivatalnoknak is ez az útja, ha be-belátogat ide. Némelyik helyen még pánikot is keltünk. Tevék, apró, púpos tehenek, siskafülű kecskék, néhol még a nők és gyerekek is széjjelszaladnak közeledtünkre. Mint baromfi a karvaly láttára. A férfiak nevetnek rajtuk. A bátrabbja még hozzá is nyúl kocsinkhoz, az asszonynép nagy ovációi közben.

Délutánra jár az idő, mikor jelenlegi tanyánk - a fasheri "szálló" - ajtó, ablak és bútor nélküli, lakatlan vályogépülete előtt megállunk.

El Fasher a szudáni Darfur tartomány "fővárosa", a rabszolgakereskedelem hajdani gyűjtőhelye. Darfur csak nemrég került angol fennhatóság alá. Csak 1916-ban sikerült véres harcban legyőzni a híres Ali Dinárt, a Próféta képében fellázadó darfuri szultánt. Maga Ali Dinár is elesett akkor, vele pusztult seregének színe-java. Angol helytartó költözött a szultán fényes palotájába, abban lakik most is. A "város" melletti homokdombon, itt, a mi szellős vályogházunk tőszomszédságában, néhány pálma közt fehérlik az emeletes kormányzósági palota, Ali Dinár egykori rezidenciája.

Ott vacsorázunk, meghívott bennünket a kormányzó. Elmondja, hogy elődje, a fekete szultán, sosem lakott a palotában, csupán fejedelmi tekintélyének emelésére építtette. Vályogputrijából sosem költözött ki, hófehér emeletes palotáját csak látványosságnak tekintette, azzal ámította szomszéd törzsekből érkező vendégeit. A kormányzó - hatvan év körüli, magas, szikár katonaember - úgy fogad bennünket, mintha régi barátai lennénk. Hallott már felőlünk, tudta, hogy a sivatagban kóborlunk, értesítették Kairóból. De azt mégsem várta, hogy idáig levetődjünk.

Vacsora végeztével egymás után állítanak be a többiek. Eljött El Fasher teljes számú fehér kolóniája: három hivatalnok, három katonatiszt, egy ember- és egy állatorvos. Barátságos, jó kedélyű pajtások mindannyian. Uniformisba öltöztetett sportemberek. Sokat tapasztalt, sokat látott, trópusviselt, mégis nevetőarcú férfiak. Olyan megelégedettek, olyan jókedvűek, mintha tisztára mulatsággal telnének napjaik. Pedig reggeltől estig munkában vannak. Igaz, hogy estefelé ők is pólóznak, teniszeznek, vadászgatnak. Erről még tán a pokolbeli angol sem mond le. Azonban két hosszú évig csak egymást látják meg El Fashert, ezt az isten háta mögötti porfészket. Na, meg az ilyen, nagy néha idevetődő vendéget, amilyenek mi vagyunk.

Hajnalig eltart a kormányzósági estély. Elmondatják velünk utunk minden részletét. Megtárgyaljuk Szudánt, Angliát, Magyarországot. Hitlert, Mussolinit, Mústafa Kemált. Lovat, puskát és automobilt. Beszélünk bennszülöttekről, gyarmatosításról, közlekedésről, datolya- és tevetenyésztésről, fűről-fáról, tücsökről és bogárról. Feltűnt nekem, hogy a hazai férfitársaságok többnyire elkerülhetetlen témájáról - a nőről - egyszer sem volt szó. El Fasherben nincs fehér nő. Erről két évig, a következő szabadságig kár is beszélni . . .

Február 19. El Fasher

A. tudtunkra adta, hogy a megrongálódott kocsik kijavításába négy-öt nap is beletelik. Egyiken csak kisebb hibák mutatkoznak ugyan, azokat holnapra rendbe hozza a helybeli gépész, de a másik kettőt szét kell szedni. Mindenféléjük eltört, csoda, hogy idáig elvánszorogtak.

A kormányzó viszont azt kérdezte tőlünk, nem óhajtanánk-e szakállas vadjuhot lőni? Mert ha netán igen, ő szívesen eligazít bennünket. H.-t meg engem nem soká kell az ilyesmivel biztatgatni. Különösen mikor ilyen ritka vadról van szó, mindkettőnknek ismeretlen, kívánatos trófeáról.Ez a szakállas hegyi juh, az angolok "barbary sheep"-je, Afrika egyetlen vadbirka fajtája. Északon, Marokkó és Algéria hegységeiben is előfordul, de már csak nagyon szórványosan. Itt a Fasher körüli sziklahegyekben is vajmi ritka. Pusztulófélben levő vad, bátran sorolható az afrikai csemegék közé. Csigaformájú szarva minden trófeagyűjteménynek becsületére válik. Vadászismerőseim közül - pedig nem kevesen vannak – csupán A. lőtt vadjuhot, ő is inkább véletlenül bukkant rá, tavaly, az Uveinat-hegységben folytatott régészeti kutatásai közben.

Félreeső, nehezen elérhető helyeken tanyázik ez a vadbirka. Kézrekerítése sok fáradsággal, sok hiábavaló hegymászással jár. Nem lehet lépre csalni, mint teszem az oroszlánt, autóval sem lehet utolérni, mint a síkvidéki antilopfajták nagyobb részét. A szakállas juh szarva egyenértékű a bongó vagy a szitutunga szarvával, olyasmi, mint magyar vadásznak a hiúz bőre . . .

A kormányzótól halljuk, hogy az ide mintegy kétszázötven kilométernyire levő Meidob-hegycsoportban lehetne leghamarabb vadjuhra találni. Odáig el is autózhatunk, meglehetős az útja, sőt ha hajnalban indulunk, estére tán oda is érhetünk. Ott azonban még nincs vadbirka. Onnét még teveháton kell folytatnunk az utat. További két-három napos mászás után érhetünk a birkák tanyájának közelébe. Tevéket a hegy alatt lakó bennszülöttektől bérelhetünk. Szerencsés esetben tehát nyolc-kilenc nap múltán ismét itt lehetnénk - birkaszarvval együtt.

El is határoztuk, hogy holnap kora reggel indulunk. A., akit a vadászat úgysem igen érdekel, itt marad, és távollétünk alatt rendbe hozatja két beteg kocsinkat. A harmadik már ma elkészül, azzal indulhatunk holnap. A kormányzó járatos vezetőt is ad mellénk, ki nemcsak útmutatásban, hanem a tevék beszerzésében és tolmácsolásban is segítségünkre lesz. Odaérkezésünkkor, ugyancsak a kormányzó tanácsára, mindenekelőtt valami Bahar Szolimán nevű hegyi embert szándékozunk előkeríteni. Ez a Szolimán nyilván leghírhedtebb vadorzója a Meidob-hegységnek, minthogy ő ismeri legjobban a vadjuhok járását. Ha más nem is, de Bahar Szolimán okvetlen lövet velünk birkát.

Amilyen jólesett tegnap ideérkezni, olyan jó lesz holnap ismét útra kelni. Egynapi tétlenséggel megelégszem. A társadalmi életből is elég volt. Az angolok példás vendégszeretetének ellenére. Mi vadászni jöttünk, nem vendégeskedni. Egyetlen rongyos nadrágom és szakadt talpú cipőm különben sem készült kormányzósági díszebédre.

Mondhatom, nappal kevésbé lelkesítő ez az El Fasher, mint amilyennek tegnap este látszott. Forró szélvihar kavargatja a száraz homokot, sötétsárga porfelhő nehezedik a kietlen, mindössze néhány kócos pálmával ékeskedő tájra. Odaát voltunk, a tízpercnyire eső "városban". Hőség, pornyelés, piszok és légytömegek. Bokáig érő szürke porba épült ez a város: nádfedelű vályogkunyhók sorozata, melynek végén néhány valóságos ház is büszkélkedik, indus kereskedők lakása. Ami a piszkot illeti, abba, még a bennszülöttek kunyhóin is igyekeznek túltenni.

Van két indus bazár is. Olyanok, mint minden afrikai indus bazár. Vagyis kapni bennük mindent, sokkal többet, mint a mi falusi boltjainkban. Mindent, amit csak afrikai fehér ember szemeszája, néhány garasért megkívánhat: konzervet, cipőfűzőt, varrótűt, teaszűrőt, levélpapírt, harisnyát, gyer-

tyát és nadrággombot. Még fogpiszkálót is. Utóbbinak különösen megörültünk, mert elfelejtettünk hozni, a sivatagban pedig fa sem igen akadt, amiből faraghattunk volna.

Ma különben "hetipiac" is van. Végigmentünk a vásártéren. Tarka gyékények színesednek a teve- és kecsketrágyával teleszórt homokon. Gyékénye közepén üldögél a szüntelenül hadonászó, száját pillanatra be nem fogó kereskedő, körülötte halmozódnak a portékái: Hatalmas vég vásznak - egyelőre még fehérek, de máris örök szennyes szürkeségre ítéltek. Mert mihelyt eladják őket, leendő gazdájuk testét a kimosatás minden reménye nélkül díszítik, vég- elrongyolódásig. Sokféle lándzsa. Kés, tőr, ezüstveretű markolattal, kígyóbőr hüvelyben. Teve farkából sodort zsinór - a turbán megkötésére való. Narancsból és banánból épített arany- és halványsárga piramisok. Ékszerek. Ezek körül van a legnagyobb tolongás. Egész sereg vevő guggol körülöttük, többnyire nők, sötétkék lepedőbe bugyoláltak, duzzadó ajkuk is kékre tetovált, körmük - vallási előírás szerint - sötétvörösre festett. Órák hosszat elalkusznak egy-egy sárgaréz - vagy ezüst karperecen, orrkarikán, gyűrűn. Addig gusztálják-próbálgatják, míg belefáradnak. Lefekszenek a helyszínen, alszanak egyet, hogy pihent erővel újra kezdhessék az alkut. Akárhány csupa ránc vén csoroszlyát is látni. Fekete pipaszárrá aszott csuklójukat alig bírják már a sok súlyos karikától, utolsó fogukat is régen elhullatták, de új karperec még mindig kéne nekik. A hiúság itt sem vesz tudomást a korról.

Hangszerkereskedők: dobokat árulnak meg valami furcsa, egyhúrú gitárfélét. Suszterok: vérvörös meg citromszínű bőrpapucsból épített bástyák mögül csalogatják a vevőt. Mészárosok sem hiányoznak: igazhitű muzulmánok számára szertartásosan leölt birkák húsát árulják. A véres hús alig látszik ki a rajta zsongó legyek közül. Olyan szag árad a hentesek körül, mint a harctéren, mikor napokig nem lehetett a lövészárok körül takarítani . . .

Borbélyok ülnek a vásárosok közt; guggolva borotválják az előttük guggoló vendég fejét. Békésen dominózó párokat is látni meg ájtatos imádságba merült hivőket: térden állva bókolnak Mekka felé, bronzszínű, sasszemű arcukat bele-beleütik a forró homokba.

Pókhasú, meztelen apróságok - a nőneműek nyakán máris ékszer zörög - kővé száradt tevehulladékkal "golyóznak". Orrukban, szemük és szájuk szegletében gyűléseznek a legyek. Ugyanazok a legyek, melyek imént még a romlott húson meg a trachomás koldusok szemén ültek. A gyerekek nem bánják, nem is nyúlnak a légy után, csak ha szemük golyójára száll, akkor pislantanak egyet-egyet . . .

Mit is láttam még? Ja igen, kozmetikusokat! Szagos vizet árulnak, illatos füstölőpálcát, ámbrakövet. Meg hennafestéket - körömre valót.

Visszatérünk szállásunkra, vásárfiával megrakottan. Szüntelenül fúj a forró, tikkasztó szél. Hordja a homokot, sárga ködbe burkolja mögöttünk a távolódó piacteret.

Rengeteg itt a vadgerle. Tele van velük a levegő, százszámra lehetne itt galambot lőni! Különböző fajtájúak. Van köztük hegyes, fácánfarkú is, de legtöbbjük olyanforma, mint nálunk a kalitkában tartott szelídgerle. Csak annál valamelyest sötétebb. Mindenfelé turbékolnak, mindenütt udvarolnak, háztetőkön, fákon, kerítéseken, azzal a jellegzetes, szűnni nem akaró bókolással, azzal a kitartó könyörgéssel, amely annyira hasonlít az imádkozó mohamedán hajlongásához . . .

Február 16-án

kora reggel indulunk, egyetlen üzemképes kocsinkon. Ketten H.-val a keskeny ülésen foglalunk helyet, a hágcsón kapaszkodik a kormányzósági vezető: hatalmas szál szénfekete "aszkári" (katona), egyik vállán puska, másikon a számtalan patronnal teletűzdelt átvető. A szakácsot is visszük, fent egyensúlyoz a benzinládák tetején. Egyelőre még kelet felé, az El Obeidnak vezető úton haladunk, csak később fordulunk majd északnak.

Nehezen fogynak a kilométerek. Hegy-völgy, mély süppedő homok, sok kő, még több gödör. Erőltetni nemigen merem a már úgyis megviselt kocsit, mert ha most elakad, nem jön mögöttünk, aki segítene. Még most sem állt el a forró szél, alig látunk a portól. Nincs is sok látnivaló. Barátságtalan, kiaszott vidéken, kopasz sziklahegyek alatti száraz tüskebozótok közt kanyarog az út.

Bennszülöttekkel minduntalan találkozunk. Jönnek, hogy fenékig üríthessék a fasheri gyönyörűségek kelyhét. Burnuszuk csuklyáját arcukra húzzák, porvédőnek használják. Teve hátán hintázó alaktalan rongybatyuk. Teljesen bebugyolálták magukat szennyes lepedőikbe. Van, aki tevén, van, aki szamáron, van, aki gyalog jár. De hosszú nyelű lándzsa mindegyiknél van.

Érdekes látvány, mikor egymás mellett halad egy tevés meg egy szamaras. Különösen, ha vitatkoznak. A magasban imbolygó tevés könnyen beszél a mélyen alatta döcögő szamarassal. Nagy fölényben van. Két méterrel nagyobb. De ekkorka szamarakat nem is láttam még. Nálunk egy valamire való bakkecske se kisebb. Bámulatos, hogy elbírják az embert. Nem is hátukon, hanem legmagasabb pontjukon, faruk legvégén viszik. Még így is földig ér a lovas pipaszárlába, minduntalan beleszántja a homokba.

Később megjavul az út, bátrabban haladhatok. Mire beesteledik, sikerül is elérnem célunkat, a Meidob-hegyek lábánál mélyülő Malha krátert. Éppen jókor, mert alig tűnik fel a kráter melletti bennszülött falu, olyan váratlan "habub" – homokvihar - keletkezik, olyan töksötétre borul a világ, hogy tovább egy lépést se mehetnék.

Sötétbarna, átláthatatlan homokfalat hajt maga előtt az orkán. Piszkos, sűrű gomolyagot, melyben nemhogy látni, de még lélegezni is alig lehet. Úgy zúgnak, süvítenek, bömbölnek a nekivadult szélúrfiak, félős, hogy elvisznek bennünket autóstól. A szakácsot le is kapják a kocsi tetejéről. Összebújunk hát mindannyian, pokrócot, köpenyeget kapunk a fejünkre, úgy várjuk, hogy elvonuljon felettünk az ítéletidő. Nem is tart tovább tíz percnél. Kivilágosodik, és egyszeriben kellemesre hűl a levegő.

Félelmetes az ilyen habub. Impozáns, fékezhetetlen dührohama a természetnek. Eltörpíti az embert. Gyermekkorunkban a világvégét képzeltük ilyenfélének. Kérlelhetetlen, mindent elsodró fer getegnek. Óriás habubnak. Szélcsendes, aranyban úszó reggel. Nyoma sincs a tegnapi bolond időnek.
A falubeli "wakil" (főnök) már itt áll a sátrunk előtt, tisztelegni jött. Mögötte álló kísérője madzagra kötött, hosszú szőrű fekete birkával győzkölődik. Szabadulni akar a birka, nem szereti, hogy kötélen rángatják. Hátha még tudná, mi vár rá? Errefelé ugyanis udvariassági szabály, hogy fehér vendégét legszebb fekete birkájával ajándékozza meg a főnök.

Alig lépünk ki a sátorból, leteperik szegény állatot, valaki rátérdel, villan a kés, és néhány vonaglás után elcsendesedik a falu legszebb fekete birkája. Megköszönjük az ajándékot, noha nem szeretjük a birkahúst. Részünkről kockacukorral, cigarettával és két kiürült benzinkannával kedveskedünk a főnöknek. Sok idő telik el kölcsönös udvariaskodással, végre-valahára áttérhetünk a tárgyra - a teve - kérdésre.

- Tevében nincs hiány - szól a wakil -, jelenleg ugyan még lent tartózkodnak a kráter fenekén, de máris küldök értük, egy-kettőre itt lesznek. Napi bérük darabonkint hat piaszter, hajcsárostul. Hat piaszter, magyarul egy pengő negyven. Itt nyilván nem nagy a kereslet bértevében.

Megkérjük a wakilt, állítaná elő sürgősen hat legderekabb tevéjét, aztán hozzálátunk a táborbontáshoz. Minden holminkat tevehátra illő batyúkba csomagoljuk, de egyelőre még nincs, amire felkötözzük. Várunk reggeltől tizenegy óráig. Akkor vánszorog be egy magányos, röfögve méltatlankodó, vörös szőrű teve. Hajcsárától megtudjuk, hogy a másik ötöt még válogatják, odalent a kráterben.

A wakilnak időközben nyoma vész, félrevonult az ajándékcukorral és cigarettával. Neki akarunk állni, hogy egyelőre legalább ezt az egy tevehátat megpakoljuk, de hajcsárja könyörög, várjuk meg a többit. Az ő tevéje - úgymond - csak akkor enged pakkot a hátára, ha látja, hogy körülötte más tevékre is raknak. Csak a közös balsors teszi engedékennyé.

Miután látjuk, hogy itt mostanában úgysem lesz indulás, elmegyünk a félórányira levő Malha-krátert megtekinteni. Csodálatos! Ennél érdekesebb, meglepőbb képet keveset láttam. Igaza van H.-nak, hogy már csak ezért is érdemes volt ideutazni.

Két kilométer átmérőjű, mintegy kétszáz méter mélységű, teljes kör alakú medencébe tekintünk le. Legfelső padsorán ülünk a világ legnagyobb amfiteátrumának, onnét távcsövezzük az odalent mozgolódó életet. Hangyabolyszerűen nyüzsögnek alattunk az óriásaréna szereplői, hangya nagyságú tevék, szarvasmarhák és birkák megszámlálhatatlan tömege. Kerek alakú tó feketéllik a kráter közepén, mint valami óriáscéltábla centruma. Körülötte tarkállik, kisebb-nagyobb csoportokba verődve, a

rengeteg állat. Bőgésük-bégetésük hangzavara, gazdáik kiáltozása-füttyögetése csak alighogy felhallatszik.

Szórványosan álló magas lombfák koszorúja övezi a kráterfenék szélét, a fák mögött majdnem merőlegesen emelkedik égnek a sziklafal. Imitt-amott keskeny szerpentin ösvény kígyózása látszik, azokon közlekedik libasorban a töméntelen állat. Messze földről idejárnak inni, az egész környék tevéje, birkája itt tart gyülekezőt.

Igaza volt a wakilnak, hogy tevében nincs hiány. Azt sem csodálom, hogy egész délelőtt hiába várjuk bértevéinket. Hiszen fél nap alatt sem igen lehet megjárni a kráter fenekét, hát még ennyi teve közül a hat legjobbat kiválogatni!

De mire visszaballagunk a táborhoz, valóban ott röfög már mind a hat. Van köztük két irdatlan nagy, halvány tejeskávé színű, a kettőnk számára kiszemelt hátasteve.

A felpakolás a szokásos zajjal és izgalommal jár. Összegyűl az egész falunépe, mindenki beleszól a munkába, hogy ezt a pakkot ne erre a tevére, hanem amarra, ezt a batyut nem így kell megkötni, hanem amúgy. A hajcsárok összevesznek a nézőkkel, a tevék szakadatlanul lármáznak, ők is részt vesznek a vitában.

De íme: minden csomag felkötözve, minden harag elfelejtve. A tevék ugyan feküsznek még, azt sem tudják, mi van a hátukon. Szerpentin nyakuk végére szerelt apró fejük mozdulatlan, de félig nyitott szemük, leffentyű alsóajkuk, ezer ráncba fintorított orruk a zsémbesség, a világmegvetés tükre. Nyeregbe szállunk. Burnuszos alakok liszteszsák módjára taszítanak fel a két tejeskávészínű hátára. Mint kígyó, akinek farkára léptek, olyan mérges sziszegéssel perdül hátra tevém feje.

Rám vicsorítja piszkossárga, habos nyálú fogazatát, szinte várom, hogy fullánkját is öltögesse. Visszavicsorítok - ez a kölcsönösmegismerkedés. Nem tetszünk egymásnak. A java azonban csak most következik: a talpraállás.

Sajátságos érzés, mikor az ember alatt talpra áll a teve. Mikor részletenkint bontakozik ki, hogy négy hatalmas zökkenéssel építse fel árboclábainak ingatag állványát. Közben hátgerincedet kétszer a nyereg fakápájába, fejedet ugyancsak kétszer a teve tarkójába ütöd, de - célodat elérted! Fent trónolsz ismeretlen magasságban, minden eltörpül alattad, nagy ember lettél, büszke tevelovas! Lassú, andalgó lépésekkel indul meg alattad az állat. Bársonytalpa hangtalanul érinti a homokot. Te pedig odafent svédtornászol. Hajolgatsz előre-hátra. Boldogult hintalovad jut eszedbe, azon volt ilyesféle érzés. Na, ennyire azért mégsem himbált. És főleg nem szédültél rajta. Ha pedig elég volt, leszállhattál. De erről nem lehet ám! Még csak lenézni sem merek!

Egy darabig csak elhintázunk. Nem élvezetes, de igyekszünk nevetni rajta. Az angolparki hullámvasút meg a lovas körhinta sem élvezet, mégis örülni kell neki. Ilyenformán vagy a tevézéssel is. Bizonyos idő elteltével azonban kifogysz a humorból. Mikor a nyeregnek csúfolt faráma különféle bütykei-bordái tarthatatlanul zaklatni kezdik testednek jobb sorshoz szokott részét, mikor lábad elzsibbad, és hátad minden csigolyájáról külön-külön veszel tudomást, akkor a teve, mint közlekedési eszköz, már nem mulatságos.

Mi már régen megszűntünk mulatni.

Legalább beszélni tudnék hát a nyomorulttal, megkérném, hogy álljon meg. Egyre szorongatom ugyan ezt a kétméteres madzagot, melynek túlsó végét tevém orrába fűzték. Ennek segítségével kéne vele érintkeznem. De inkább lazán lógatom, én ugyan meg nem húzom, nem én, mert hátha félreértik ott a másik végén. Inkább törjön ki a derekam.

Ennyire már rég nem örültem a napnyugtának! Soká állt egy helyben, nem akart lejjebb szállni, mintha készakarva hosszabbította volna a világosságot. Mintha öröme tellett volna szenvedésemben. Most mégis meggondolta magát, lebukott, besötétített, nem mehetünk tovább, táboroznunk kell, le kell szállnunk!

A leszállás még a felülésen is túltesz. Az önmagát leépítő, fokonkint összecsukló tevét még nehezebb megülni, mint a feltápászkodót. Percekig kell rángatni orrmadzagját, mire félelmetes krákogás és tompán bugyogó hörgés közben rászánja magát a lefekvés első mozdulatára, a térdrerogyásra. De egyelőre elég a tevetémából . . .

Késő este van. Olyan felettünk a felhőtlen égbolt, mint gyémántporral telehintett nagy, sötétkék zafír. Meredek völgyszakadék homokos fenekén táborozunk. Két tűzrakás lobog egymás közelében. Egyiken vacsoránk készül, másik mellett heverészünk, teve rázta tagjainkat pihentetjük.

Embereink állítása szerint holnap odaérünk. De lehet, hogy csak holnapután. Megszoktam az ilyet. Legjobb nem is kérdezősködni. Már csak azért sem, mert nyilván ők maguk sem tudják. Ma reggel azt állították, hogy holnap, délben azt, hogy holnapután, este pedig azt, hogy csak harmadnap érünk fel a vadjuhok tanyájához. Mire odaérünk, mindenesetre megtanulunk tevegelni.

Ide mintegy kőhajításnyira, csomóban fekszenek tevéink, fekete árnyalakok a homok halvány ezüstjében. Pihennek. De csendben most sincsenek. Folytonosan ökrendeznek, morajlik a belsejük. Erről azonban nem tehetnek. A tevének hét gyomra van. Indulás előtt napokra való vizet szed magába. Ilyenkor aztán azzal szórakozik, hogy egyik gyomrából a másikba buggyantja vízkészletét.

Reggel sok időbe telik, mire hat tevénket összeterelik. Az éj folyamán megszöktek, ellegelésztek hatfelé. Pedig egyik első lábukat felkötöttük.

A tegnapiakon okulva, ma már javított módszerrel nyergelünk. A feketék által nyeregnek becézett, ókori kínzóeszköz tetejébe pokrócot, köpönyeget, sátorponyvát rakunk. Annak tetejébe pedig tábori ágyunk vörös-fehér csíkos matracát. A matrac tetejébe kerülünk mi. Ez már valóságos élvezet a tegnapihoz képest. Igaz, hogy most még szédületesebb magasságban imbolygunk, még nagyobbakat kéne esnünk, de a tegnapi szenvedést a minimumra redukáltuk. Sőt, ma már a menetközbeni helyváltoztatást is megtanultuk.

Már nemcsak előre, hanem oldalvást, sőt hátrafelé fordulva is tudunk ülni. Ezáltal felváltva pihentetjük különböző testrészünket. A visszafelé való üléssel azonban vigyázni kell. Mert a teve előszeretettel ballag át olyan fa alatt, amelynek ága éppen csak hogy a púpját átereszti. Hogy púpján még pokrócépítmény, pokrócon matrac, matracon ember van, a világért sem venné figyelembe. Úgy tesz, mintha nem tudná. Az ág ilyenkor váratlanul éri az embert.

Mindinkább befurakodunk a hegyek közé. Egyelőre ugyan még a homokos völgyfenék kanyargását követjük, melyben az éjjel háltunk. De mindinkább szűkül a völgy, száraz patakmederré szorul. Kétoldalt egyre jobban magasodnak a hegyek. Oly meredek kőfalak közé kerülünk, már a kora délutáni nap sem bír besütni közéjük.

Ide már öszvérek kellenének vagy hegymászó szamarak. Valóságos istenkísértés szegény tevéket ide felerőltetni. Zergének való helyeken kapaszkodunk. A patakmederből kikeveredünk, szerpentines sziklaösvényen botladozunk már, meredek gránitfal oldalában. Keskeny a gyalogút, a teve hátán szélesedő poggyász minduntalan beleakad a sziklafalba. Eminnét pedig barátságtalan mélység tátong. A netán megcsúszó és oda lehentergő tevétől elbúcsúzhatnánk.

Leszállunk. Elég volt a légtornából. Jobban bízom saját lábamban. Kettőre könnyebb is figyelni, mint négyre. Csakhogy, mikor otthonról elindultam, nem készültem komoly hegymászásra. - "Csak homokban fogunk járni, ott is nagyrészt autóval, ne terheljük a poggyászt nehéz lábbelivel" - így hangzott az instrukció. Most aztán jól nézek ki sivatagra szánt gumitalpú vászoncipőmmel! Egyikből már kikíváncsiskodik a nagy lábam ujja, másikról pedig a sarok szakadt le. Más cipő nincs is velem. És hol vagyok még a vadbirkától?

Állandóan nehezedik a járás. Csak tevéinkkel baj ne legyen. Vigyáznak is ám szegény párák, tudják, mibe kerülhet a félrelépés. Kritikus helyre érve, olyan óvatosan, olyan megfontoltan teszik le mindenik lábukat! Fel sem emelik, míg a másik három biztos helyen nem áll. Közben akkorákat nyögnek, rossz hallgatni. Ilyen homokjáró papucslábbal, súlyosan megrakott háttal - és főképpen hét gyomorral - nem is volna szabad alpesi túrára indulni.

Pedig ezen a nyaktörö ösvényen emberemlékezet óta jönnek-mennek. A különben érdes, éles kősziklák itt az ösvényben simára csiszolódtak, a különben tompaszürke gránit itt fényes feketére polírozott. Évszázadok tevelába koptatja ezeket a köveket. Bent, a hegység mélyén is laknak emberek, két-három telep van ott, az odavalósiak használják ezt az ösvényt.

Hellyel-közzel nagy kiterjedésű kőgörgeteget érünk. Itt még nagyobb zavarban vannak szegény tevéink. A laza, gömbölyű kő meg-meglazul alattuk, el-elvesztik egyensúlyukat. Ilyenkor könynyen hasra esnek, a poggyász lerepül, vagy ha fent marad is, félrecsúszik, le kell venni, újra felkötözni. A köveket is el kell takarítani a teve alól, különben nem képes talpra kapaszkodni, Újabb hegyszoros-

ba kerülünk. Égnek meredő, fekete falak közt kanyarog az ösvény, és annyira megszűkül, hogy a fordulókban alig bírnak átnyomakodni tevéink.

A kétoldali kőfal felső szélében kékesszürke szirtigalambok tanyáznak. Csupa odú ott fent a sziklafal, vég nélküli galambház. Lakóik csapatostul rebbennek ki közeledtünkre. Egyik-másik ülve marad a lyuk szájánál: szürkéskék golyó, a fekete sziklában. Ha már sörétes puskát nem is, legalább ismétlő flóberemet hoztam volna el! Élvezet lenne fellődözni azokra a kövér, kékbegyekre. És milyen finom vacsora telnék belőlük!

H.-val most elöl baktatunk, mert a minduntalan elakadó, megszoruló karaván mögött még fárasztóbb a mászás. Mit sem sejtve követjük az ide-oda kanyargó szoros mentét - délután négy óra lehet -, mikor váratlanul, meglepő kép nyílik előttünk: kissé kitágul a hegyszoros, színpad nagyságú öblöt alkot, mögötte összezárul a kétoldali kőfal, elrekeszti a további utat. A színpadszerű téren pedig - tevék, szürke szamarak és tarka kecskék szoronganak!

- Az Aichu-kutak - jelentik tevéseink -, innét már hamarosan elérjük Konoichono falvát, ott lesz a táborunk.

Az Aichu-kútnál tökéletesebb szabadtéri színpadot építeni sem lehetne. A kör alakú porondot körülzáró, fényes fekete sziklafal olyan lépcsőzetes, mintha valóban cirkuszi arénának készült volna.

A színtéren most is előadás folyik: bibliai figurák évezredes jelenete: Négy kerek lyuk alig méteres átmérőjű szája feketéllik a sziklafal tövében. Nyolc-tíz méter mélységű kőkutak azok. Szennyes lepedőkbe drapírozott, szakállas alakok, hosszú kötélre erősített kecskebőr zsákban merítik fel a zavaros vizet. Kiborítják az itatónak szolgáló, sekély kőmedencébe. Mintegy parancsszóra hajlik le a körül álló tevék hattyúnyaka, közbefurakodnak a kis szamarak, tevelábak alatt tolonganak az apró kecskék. Habzsolva szürcsölő szájak koszorúzzák a medencét. Egy-két percnyi szortyogás, már üres is az itató. Felvágódnak a fejek, harmatosan csepegő orrok - de máris felér a másik kecskebőr vödör, csobog a víz -, ismét kortyog a sok telhetetlen torok . . .

Csak a szelíd arcú tevecsikók szomjaznak. Inni még nem tudnak, oda se merészkednek a nagy tülekedésbe, engedetlen falábuknak még alig tudnak parancsolni. Anyjuk tőgye pedig el van kötve madzaggall Szívtelen emberek lezárták a csapot, saját maguk isszák meg a tevegyermek örök törvényű jussát. Tehetetlenül bámészkodnak szegénykék, alig néhány naposak, de máris életfogytiglani sivatagvándorlásra ítélték . . .

Reggeltől estig megy itt az itatás. A környékbeli hegyifalvak embere-állata ide jár vízért. Még tizenöt kilométerről is jönnek - sziklás, szakadékos, lakatlan tizenöt kilométerről! A Meidob- hegyek lakóinak ez az egyetlen vízforrása. Naphosszat merik ezt a négy kis kutat, emberemlékezet óta. A kék galambok sokasága is ide jár inni, csomószámra ülnek fent a sziklaoldalban. Le-leereszkednek az itató körül tipródó láberdő közé, lopva mártják meg szikkadt csőrüket.

A sziklafal aljában lapos kőtömbök hevernek, mintha mesterségesen faragott padok lennének. Azokon üldögélnek, bóbiskolnak a messziről jött pásztorok, vízhordók. Ott várják, hogy jóllakjék az állatuk. Soká ugyan nem várhatnak, mert odafent, a fal tetején újabb szamárfejek jelennek meg, szikkadt torkú jövevények. Kicsi a férőhely, helyet kell csinálni, aki ivott, elmehet. Meredek, zegzugos gyalogút szerpentinjén bonyolódik le a forgalom. Kitérő persze nincs, a leigyekvőknek meg kell várni a kifelé mászókat. Vékonyderekú, kemény mellű lányok állnak az egyik kút mellett. Derékig nekivetkőztek, kezdetleges mosakodást végeznek. Kissé meglocsolják felsőtestüket, de nagyon vigyáznak, nehogy valamiképp megnedvesedjék az avas vajjal számtalanapró fonatba pödört hajuk. Fejüket sohasem éri víz, kivéve, ha megázik. Ritkán ázik meg. Fél évenként ha egyszer esik az eső. Nicsak, már végeztek is a toalettell Ezért ugyan érdemes volt tizenöt kilométer hegyet mászni. A férfiak azonban, ott a másik kútnál, mintha valamivel lelkiismeretesebb mosdást végeznének. De nekik úgy is illik. Nekik mosdás után imához kell látniok. Allahval kell társalogniok . . .

A mi hajcsárjaink is isznak, megmosakodnak, aztán imádkoznak. Impozáns áhítattal, meggyőződéses hittel hajbókolnak Kelet felé. Ilyenkor nincs, ami megzavarhatná, ami kizökkenthetné őket átszellemült ájtatosságukból. Ezek megtanulták becsülni a vizet. Meg is köszönik Allahnak, valahány kortyot leengedhetnek nap cserzette gégéjükön.

A nagy Mohamed bölcsen cselekedett, mikor az imádságot testi gyakorlat formájában rendelte el. A jó mohamedán élete végéig hajlékony, ruganyos testű. Feltéve, ha rendszeresen imádkozik.

Vezetőink állítása szerint innét egykettőre elérjük végleges táborhelyünket. Jól ismerve az ilyen "egykettőt", a lehetőség szerint siettetjük az itatást és víztartályaink megtöltését.

Mire végre elkészülünk, és karavánunk az Aichu-kutak egérfogójából nagy nehezen felkínlódik a kőgörgeteges fennsík tetejére - a nap már aggasztó módon alászállt. Lágy aranyfényben úszik körülöttünk a kopár kővilág, abban a misztikus derengésben, ami annyira jellemzi Afrika napnyugtáit. Hideg szél érkezik a sivatag felől, a szokásos sivatagi esti szél. Nem fúj erősen, csak játszik, fölényeskedik, mintha tudatában lenne, hogy kifogyhatatlan hajtóerő áll a háta mögött: akadálytalan ezerkilométerek szélnyomása . . .

Ahogy a tenger fövényes partjára kiboruló hullámocskák is érzik, hogy az egész óceán ereje van mögöttük. Vagy - hogy reálisabb hasonlattal éljek - mint hanyag fölényességgel kártyázó ifjú, kinek könnyed bonómiáját milliomos papa biztonságos háttere táplálja.

De immár teljesen ránk esteledett. A hideg szél mindjobban nekirugaszkodik, egyre kapja a sivatagi erősítést. Vezetőink közt nézeteltérés támad, vajon tovább menjünk-e vagy sem, közel van-e a falu vagy messze? Nemde megmondottam odalent a kútnál, hogy ismerem én már az afrikai "egykettőrét" a legokosabb megállni és minél előbb tábort ütni. Mert az ilyenkor esedékes éjjeli eltévedésekből - volt szerencsém hosszú vándorlásaim alatt megismerkedni velük - inkább nem kérek.

Ilyen kellemetlen helyen már rég nem táboroztam. A tevéket csak úgy tudjuk lefektetni, hogy megfelelő teknőt nyitunk alattuk, azaz, elhengergetjük alóluk a szikladarabokat. Sátrunk számára ugyanilyen férőhelyet kell bányásznunk. Fa sincs, amivel tüzet rakhatnánk. A petróleumfőzőt, amitől vacsoránkat várjuk, minduntalan eloltja a szél. Mindennek tetejében kisül, hogy elfelejtettünk gyertyát pakolni. Lámpánk sincs, idáig nem is kellett, hiszen eddig autólámpával világítottunk.

Didergünk. Pedig napközben nem győztünk izzadni. Nem csodálkoznék, ha pórusaink elvesztenék türelmüket. Hol ki kell tágulniok, hol megint összehúzódniok. Utóvégre őket sem tarthatjuk teljesen bolonddá.

Virradatkor sikerül valamelyes tüzelőre szert tenni. Valamenynyien itt kuporgunk a parázs körül, zsongítjuk az éj folyamán megdermedt tagjainkat. Nekünk még csak hagyján, mi legalább pokróc alatt, sátorban alhattunk. De szegény feketéink csak a nappali rongyaikba takaróztak, s legfeljebb tevéjük mellé bújhattak melegedni.

Verőfényes, szélcsendes a reggel. Tisztán fellátni a körülöttünk emelkedő szürke hegyormokra, a Meidob-hegycsoport végváraira. Mialatt tevéinket pakolják, apróra lelátcsövezzük a kétoldali sziklafalakat - hátha megpillantanánk valami eltévelyedett vadbirkát?

Teljes mozdulatlanság mindenfelé. Legkisebb életjel sem látszik ebben a rideg kőházban. - De mégis! Odafent, a kékség tengerében, magányos sas köröz! Nagy úr lehet, egyeduralkodó Sasszeme még tán onnét sem láthatja be birodalmát. Víjjogva köszönti az újszülött napot..

Utunk továbbra is nagyon gyatra. Nem lovaglásra való. De a cipőkímélés szükségessége viszszakényszerít tevém hátára. Pedig helyesebb lett volna megmaradnom gyalogosnak. Mert alig félórányi menetelés után tevém azzal lep meg, hogy nagyot nyögve váratlanul elfekszik. De nem ám lábankint, ahogy máskor szokta. Nem részletenkint. Most mind a négy lába egyetlen mozdulattal perdül ki alóla. Én is leperdülök a hátáról - sűrű tüskebozót kellős közepébe.

A többiek számára nyilván felette örvendetes ez a látvány! Harsogó röhögésükből legalábbis erre következtetek. Hajszálon múlik, hogy H. is le nem esik nevettében. Valahogy mégis megkapaszkodik. Pedig már úgy látszott, hogy majd én is nevethetek. Miután kihúztak a tüskék közül, újból csak felültem. Ne higgye ez a púpos teve, hogy neki van igaza. Ment is aztán értelmesen. Belátta, hogy hasztalan az erőszakoskodás. Nem is szólva arról, hogy jobban megütötte magát, mint akit ledobott.

Nem sok idő telik, célhoz érünk. Hosszúkás völgy aljában egy-két fűputri, körülöttük néhány emberi alak mozgolódik.

- Konoichono - mondják a tevések. Így hívják a falut, ott, a közelében lesz a táborunk.

A falu "wakil"-ja - alacsony, félszemű, görbe lábú, eleven képű hegyi szerecsen - már valahogy tudomást szerzett érkezésünkről. Dobsürgönyt kaphatott. (*Afrika szerte dobjelekkel történik a hírszolgálat).* Már vár bennünket, kísérete, valamint leszúrandó legszebb fekete birkája élén. Görbe kard is himbálódzik a wakil csípején, görbe lábának megfelelő. Sokáig eltartó köszöngetés, újból és újból való parolázás következik.

Ez rendkívül udvarias nép. Türelmi próba kivárni, mire kettőjük befejezi egymás köszöntését. Hosszú mondókák keretében végzik a kölcsönös üdvözlést. Illemszabály, hogy kézfogáskor vagy tíz percig elrázogassák egymás kezét, a következő kérdések kíséretében: "Hogy vagy? Erős vagy? Allah veled van? Kecskéid egészségesek? Kunyhód jókarban van? Feleségeid kövérek? Gyermekeid szépen nőnek?" Ennyi, s még tudom is én, hány hasonló kérdés követi egymást. Betanult üdvözlési forma, melyet illik végighadarni. Magyarul az egész nem jelent egyebet, mint hogy "jó napot kívánok".

A kérdezett valamennyi kérdésre igennel válaszol. Elemi szabálya az udvariasságnak. Ha az érkező, lélegzete fogytán, befejezi a kérdésözönt, szerepet cserél a kérdezettel. Most ez kérdez, amaz felel. A kérdések, sajnos, azonosak, unalmas már hallgatni. De ez elkerülhetetlen. Ezt ki kell várnunk, akármilyen sietős a dolgunk.

Szerencsére ráérünk. Csak a kölcsönös kérdezősködés végeztével engedik el egymás kezét, csak azután térnek rá az értelmes beszélgetésre. Ilyenkor sül ki, hogy egyiknek tegnap halt meg az anyja, másiknak minap döglöttek el a kecskéi, harmadik régóta betegeskedik, és közben kunyhója már háromszor porrá égett. De az üdvözlési aktus közben felháborító illetlenség lenne minderről beszélni. Jól nevelt szudáni ilyet nem tesz. Ezután még az ajándékbirka kegyes elfogadása következik, csak aztán tudjuk meg, hogy a kormányzó ajánlotta vadbirkaszakértő, a már említett Bahar Szolimán, nincs itthon. Eltávozott, vásárra ment, csak tíz nap múlva várják haza.

Ejnye, ejnye.

A görbe lábú wakil azonban kidagasztja mellét, és friss bizalmat önt belénk, mondván: "Ha nincs itt Szolimán, itt vagyok én! Meg a fiam meg a rokonaim. Annyit, mint Szolimán, még mi is tudunk. Úgy, mint Szolimán, még mi is megmutatjuk a vadbirkákat!"

És már fel is tessékel bennünket a közeli sziklakilátóra, honnét elmagyarázza a hadszínteret. Megtudjuk, hogy az előttünk emelkedő három lapos tetejű hegyen tanyáznak a vadjuhok. Sok nincs belőlük: mindegyik hegyen vagy kettő-három. Hogy fél nap alatt bármelyik hegyet meg lehet mászni - ha siet az ember. (Szemem önkéntelenül teniszcipőmre téved, cipőmből hamisan előpislogó nagyujjamra.) Hogy válasszunk tetszés szerint a három hegy közül, és majd hajnalban vágjunk neki. Hogy ügyes vezetőben nem lesz hiány. Hogy máris küldött fel megfigyelőket mindhárom hegyre, estére pontos jelentést hoznak a birkák hol- és hogylétéről.

És hogy két éve járt itt valami fehér bőrű nagyúr, azzal is hamarosan lövettek egy nagy kost - de csak tíz piaszter borravalót kaptak érte. Megköszöntük a wakil lelkesítő beszédét, és hozzáláttunk táborunk berendezéséhez. - Ha igazat beszél ez a görbe lábú - szóltunk egymáshoz -, nem is olyan nagy dolog a birkavadászat. Még tán cipőm is kibírja.

Bizakodásunk később még jobban megerősödött. Alíg egy órája hogy a wakil eltávozott, már szalad is vissza, pihegő hírnökkel egyetemben. Előadja, hogy ímhol, már vissza is tért egyik megfigyelőie, vadjuhot látott a legközelebbi hegyaljában! – Hamar a puskákat, tíz perc alatt ott vagyunk, mindjárt meg is lőjük, haza is hozzuk. Estére már vadbirkahúst eszünk!

- Fenegyerek ez a wakil - mondom -, ez aztán igazán többet ér tíz piaszternél. Az a két év előtti nagyúr nyilván félreismerhette.

És már kapkodjuk is össze szerszámainkat. Már baktatunk a wakil meg a pihegő hírnök nyomában. Csattogva fenjük fogunkat a nagy kosra. Eljutunk a hegy lábához. Már akkorra úgy kifulladunk, alig tudunk szólni. Hát még mire felérünk a tetőre. Mert felmászatott az a fene wakil! Fel az, nem ismert irgalmat.

Megkerültük az odafent elterülő fennsíkot, lenéztünk minden szakadékba, oldalvölgybe, katlanba. Kutató tekintetünk elől nemhogy vadbirka, de még testesebb egér sem menekülhetett. Este lett, mire hazaértünk. Szép kilátásnál egyebet nem láttunk. Egyedüli szórakoztatóm a cipőm volt. Minduntalan meg kellett állnom, és megkötöznöm válófélben levő talpát.

Lefekvés előtt újból haditanácsot tartunk. Holnap még napkelte előtt indulunk, hogy derengéskor már a helyszínen lehessünk. H. az egyes, én a hármas számú hegyet veszem munkába. A kettessel már ma volt szerencsém megismerkedni. Azon - nem sok a vadbirka.

Február 20. délután négy óra

Most, délután négykor értem haza. Hajnal óta a hármas számú heggyel vesződtem. Sokat másztam. Amennyit csak reggel öt órától mostanáig lehetett. Cipőmről ismét mesélhetnék egyetmást, de most már levetettem, és el akarom felejteni. Félek azonban, hogy feltört lábam még néhány napig eszembe fogja tartani. Holnap H.-tól kapok egy pár valóságos cipőt.

Az a hármas hegy legmesszebb esik a tábortól. Másfél óra kell, mire alája ér az ember. Onnét aztán még jó három órai kapaszkodással lehet csak megmászni. Ő sem különb a társainál. Amilyen kellemetlen rá felkapaszkodni, olyan kellemes odafönt leülni és széjjelnézni. Még a tegnapinál is szebb kilátás nyílik onnét. Ellátni a Malha kráterig, végigszemlélhető háromnapos tevézésünk útvonala. Még a sivatag is odalátszik - égbolttal összefolyó, semmibe vesző ködtenger.

Akad aztán kevésbé élvezetes része is a kilátásnak: Újabb hegyek láncolata! A tábortól nem látszanak, eltakarják a közelebbi hegyek. Mi következik ebből? Az, ha ezen a három közelebbi hegyen jár vadbirka, miért ne járna azon a többin is? Ha pedig itt nincs, bizonyára a következő hegyek valamelyikén van. De vajon melyiken? És ha ennyi itt a hegy, hogy meri a görbelábú azt állítani, hogy csak három van? És egyáltalán, mi értelme volt megmásznunk három hegyet, mikor tizenöt is van?

Ezeken tűnődtem, cipőtalpamat orvosoltam, és a körülöttem díszlő, gyopárszerű virágból bokrétát kötöttem. Eközben vezetőim - két nálamnál jobb lábú, mezítlábas ifjonc - a hegy lapos tetejét kerülgették, hogy letekingethessenek a rejtett szakadékokba, vadbirkák állítólagos pihenőhelyeibe. Nem sok idő múltán szalad ám vissza egyikük - messziről integet -, nyilván látott valamit.

Kapom a puskám, sietek feléje . . .

Beszédjét nem értem, de szemléltető tagleitéséből kiveszem, hogy öt birkát látott a hegy túlsó oldaláhan. Társát otthagyta, az szemmel tartja őket. - Nagyon nagy birkák - kebüür hálesz! Már szaladok is, amennyire csak cipőtalpam engedi. A megfigyelő, úgy látszik, elügyetlenkedte a dolgot. Észrevehették. Mozgolódhatott, s a véletlenül leguruló kődarab elugraszthatta a birkákat. Mire odaérünk, már messze járnak, a következő hegy lábánál, légvonalban mintegy háromszázötven méternyire.

Hatan vannak: négy öreg meg két bárány. Hogy kos van-e köztük, nem tudom. Mind a négynek egyforma hosszú, félkör alakba csavarodó szarva látszik. Pillanatokra meg-megállnak, visszatekingetnek. Nem sietnek, lassacskán döcögnek.

Nekifekszem a sziklának, próbálom célba venni a legnagyobbnak tetszőt. De - mozgó vadat ekkora távolságról legfeljebb véletlen lövés találhatna el! Nem is sütöm el a puskát. Megelégszem azzal, hogy láttam, sőt meg is céloztam a vadbirkát. Még soká nézem őket. Már a távcsőben is csak alig látszanak, de a nyomukban legördülő kövek zaja még mindig felhallatszik. Sőt, mikor eltűnnek a szomszédos hegy szakadékaiban, még akkor is hallom a távoli "kőzést", az osztrák zergevadászatokon szívünket megdobogtató "Steindeln"-t.

Végül az is megszűnik. Akkor már be kellett látnom: a birkák megszöktek.

Ezzel mégsem elégedhettem meg. Hiszen világgá csak nem mehettek! Meg sem ijedtek nagyon, előbb-utóbb csak megállapodnak. Gyerünk hát - utánuk!

Szép dolog az efféle fiatalos hév, úgynevezett vállalkozó szellem. De vadászember számára sokszor haszontalan. Ezúttal is az volt. A már megugrasztott, gyanakodva figyelő vadbirkát ilyen kopár sziklaoldalakon elérni lehetetlen. Sokkal előbb meglátja az embert, mint ez őt. Kár minden csepp izzadságért, minden centiméter cipőtalpért.

Mondom, most értem haza, négy órakor. A birkáknak még zörgését sem hallottam többé.

H. sem járt különb szerencsével. Néhány régi birkanyomnál egyebet nem látott. Pedig ő is naphosszat csetlett-botlott a maga hegyén. De meg is haragudott rá. Megfogadta, hogy ő bizony meg nem mássza többé. Legfeljebb megnézi - mondta -, de csak alulról. Annyi vadbirkát idelent is lát; amennyit odafent. Idelenti birkáról jut eszembe. Táborunkat teljesen elözönli a falu nyája. Vörös-fehér-tarka, panaszos bégetésű, törpe állatkák, de nem tudjuk határozottan megállapítani, birkák-e vagy kecskék?

Mindenesetre nagyon barátságosak és közlékenyek. Még a sátorba is bejönnek bégetni. Távozáskor pedig kellemetlen légyrajokat hagynak hátra emlékbe.

A tegnapi balsikeren felbuzdulva, hajnalban ismét nekifohászkodunk a mászásnak. H. is visszavonta tegnapi fogadalmát. Az éj folyamán kibékült a heggyel.

Délben már itthon is vagyunk mind a ketten. Vadat egyikünk sem látott. H. ezúttal visszavonhatatlanul megutálta a birkavadászatot, és részéről véglegesen befejezettnek nyilvánította. Nem hiszem, hogy még egyszer kibékülne.

Rövid déli pihenő után az a gondolatom támad, hogy még megpróbálkozom az egyes számú - H.-féle - heggyel is. Ez esik legközelebb, ha sietek, estig megjárhatom, a nap még elég magasan áll.

- Ha régi birkanyomot akarsz látni, akkor csak eredj - biztatgat H. -, de ha birkát akarsz lőni, akkor maradj. Várd meg a holnapot, és próbáld meg újból a magad hegyét. Azon legalább tudod, hogy van birka, azaz hogy volt. Ezen pedig tudom, hogy nincs.

Az emberek viszont nagyon mondogatják, hogy de bizony van. Csak sok a hasadék, könnyen elhúzódik a vad, néha napokig se látható. A vita vége az lett, hogy két órával később - már jóformán fel is értem a hegy tetejére.

Ez tán még a másik kettőnél is meredekebb, viszont jóval alacsonyabb. Lapos tetején száraz, sárga fű meg néhány törpe bozótcsoport díszlik. Kísérőim állítása szerint estefelé erre a füves térségre jár ki legelni a vadbirka. Igazuk lehet, hiszen a meredek oldalak kopár sziklafalain legcsekélyebb legelő se látszik.

A hegy lapos teteje mintegy kilométer átmérőjű. Laposnak ugyan ez is csak képletesen mondható, mert kisebb szakadékok, sziklacsoportok minduntalan megszakítják. Ilyen sziklaemelkedőre mászom fel, hogy végigláthassam a terepet . . . Távcsövem látóköre részletezni kezdi a hegytetőt - sorra jár - semmi - amott sem - de - ott - mozdul valami

- Birkák! Ott vannak!

Lőtávolságon kívül, öt-hatszáz lépésnyire lehetnek. Négyen-öten mozgolódnak a náluknál csak valamivel világosabb fű közt. Csupán sárgásbarna hátak teteje látszik, meg néha egy egy, pillanatra felfigyelő csigadíszes fej.

Alkalmasabb helyen nem is érhetném őket. Az egyenetlen terepen könnyű megközelítés ígérkezik. Csak a szél körül van hiba. Bizony, nem a legjobb. Ezzel azonban számolnom kell, mert mire szél alá kerülhetnék, rám esteledik.

Két emberemet hátrahagyom, most már nincs rájuk szükség. Minden negyven-ötven lépésnyi közelítés után felhasalok valami alkalmas emelkedésre, meggyőződöm, a birkák gyanútlanok-e még? Rendben megy a dolog, minden baj nélkül odalopakodom vagy háromszáz lépésre. Innét is messze esnek még. De tovább nemigen merészkedem. Mintha már sűrűbben kapkodnák fel óvatoskodó fejüket . . . Egyikük mintha már egyenest felém figyelne. Attól ugyan nem tartok, hogy meglásson. De az áruló szél nyilván beléhintette már a gyanú magvát.

Innét jól megguszt álhatom őket. Négyen vannak. Mindegyiknek szép a szarva, mégis azt a balszélsőt, azt nézem legerősebbnek. Kissé távolabb is tartózkodik a többitől, nyaka is vastagabb, az lehet köztük a legvénebb . . .

Célozgatom. A magas fű félig eltakarja, nagy a távolság, a céltávcső hajszálkeresztje még kikitáncol a kosból...

- Nem! - Még nem merem elhúzni a ravaszt. Még addig a következő kőcsoportig elmászom. Addig tán csak elengednek még . . Ez is sikerül. Még most is lehetnek kétszázötvenre, de innét már egy tapodtat se mozdulhatok. A nagy kost most majdnem teljesen eltakarja a gaz, farral is áll, lehetetlen odalőni.

De nem is kell tán sietnem. Mintha kissé megnyugodtak volna. A szél is mintha valamivel alkalmasabbra fordult volna . . . Hason fekszem, arcomnál a puska, várom, hogy a nagy kos kimutassa oldalát. Közben beszélek magamhoz:

- Csak türelem. Nehogy elhamarkodd a dolgot. Ha már enynyire vagy, nehogy elszamárkodd. Van idődd. Ráérsz. Fogalmuk sincs rólad. Várd meg, míg szép csendesen jár a lélegzeted.

De mozdul a nagy kos . . .

Lassan fellép a sziklapódiumra - oldalt fordul -, kiáll az őrtoronyra - mozdulatlan bronzszobor -, csak szügyén végigfutó hosszú, lompos szakállát libegteti a szél .. .

- Na most . . .

- Lassan görbíteni az ujjat . . .

Utólag könnyű mindezt szépen leírni. Hogy abban a pillanatban valóban gondoltam-e őrtoronyra vagy bronzszoborra, ezt most magam sem tudom. Nem tartom valószínűnek. Olyankor nincs idő ilyesmire. A fantázia csak ilyenkor, utólag ér rá egy kis festegetésre . . . A többi, ami a lövés elcsattanása után történt, az már nem is érdekes. Az már a golyó dolga volt. El is intézte, gyorsan és becsülettel.

Alighogy a kos elvágódott, két feketém már ott lármázott a hátam mögött. A vadászszenvedély felülkerekedett bennük, utánam csúsztak a mihasznák, pedig szigorúan meghagytam, hogy ne mozduljanak. Meg sem álltak mellettem, lóhalálában rohantak az elesett kos felé.

- Hadd menjenek, azt a birkát már el nem ijesztik!

De kés villan a versenyfutók kezében - az térít észhez:

- Hiszen ezek "szindzsá"-zni akarják a kosomat! Elvágni a torkát! Elcsúfítják a szép trófeát! Már ordítok is torkom szakadtából, hogy megállni, egy lépéssel se tovább! De rám se hederítenek, elfogta őket a mohamedán hév.

Már-már oda is érnek . . .

Hirtelen támadt gondolattal levegőbe sütöm a puskát. Erre megtorpannak. Még éppen jókor. Most már megértik dühös integetésemet. Csendben megvárnak. Igazhitű mohamedán csak olyan vad húsából ehetik, melynek torkát vagy saját maga vagy valamelyik hittársa metszi el, még mielőtt a vad kimúlt volna! Ezzel a sakterolással - "szindzsázás- sal" - természetesen tönkreteszik az állat nyakbőrét, mely kitömésre alkalmatlanná válik.

Nagyon rossznéven veszik, hogy megakadályoztam a késelést. "Mennyi szép hús kárba vész!" - Nem értem ugyan, de szemrehányó tekintetük elárulja, hogy ezt ismételgetik. Igyekszem megnyugtatni őket - én is csak jelbeszéddel -, hogy úgyis elkéstek volna, a birka tüstént kimúlt, élettelenül megszindzsázott állatot Allah úgysem enged megenni. És különben is, van odalent a faluban tarka birka elég - vagy tarka kecske? -, azokat szindzsázhatják kedvükre.

Közben pedig örömmel tapogatom a valóban erős szarvú kos vastag csigáját. Fésülgetem cafrangos, hosszú sörényét, melybe az egész környék bogáncsa-tövise összegyülemlett. Egyik feketét otthagyom a kos mellett őrnek, a másikkal elindulok hazafelé. Sötét este van, mire táborba érünk.

H. a tűz mellett írogat.

- No, ugye megmondtam? - ezzel fogad.

- Mit? - kérdem.

- Hogy hiába mászol fel!

- Igazad volt - felelem -, de csak majdnem.

Nagy hát a meglepetés, mikor kiderül, hogy mégis sikerülta dolog.

H. úgy megörül a jó hírnek, akárcsak ő maga lőtte volna a kost.

- Legalább nemhiába tanultunk meg tevén ülni - jegyzi meg a legkedélyesebb hangon. Pedig méltán bosszankodhatna. Hiszen ő is eleget fáradt, fájós lábával kétszer is felkapaszkodott arra a nagy hegyre, anélkül hogy valamit is látott volna. Én pedig felmegyek az ő hegyére, és meglövöm a birkáját! De H.-ból még magja is hiányzik a "Schussneid"-nak. A vadászok eme gyakori fogyatékosságával nem dicsekedhet. Örül társa sikerének. És talán nem is tudja, hogy ezzel megduplázza örömömet . . .

Hívatjuk a görbe lábú főnököt. Elrendeljük, hogy azonnal küldjön fel négy-öt markos legényt a hegyre, hozzák le a kost minél előbb. Húzódozik az öreg, hogy majd inkább reggel; ilyenkor nem látják az utat, kitörik nyakukat, nem bírják el a nehéz állatot, eltévednek stb. stb. Eme alaptalan és tisztára lustaságból fakadó kifogásoknak már csak azért sem engedhetek, mert tudom, hogy a kosnál hátrahagyott legény leszökik, ha előbb-utóbb erősítést nem kap. Legtöbb szerecsen fél egymagában. Különösen éjjel. Babonás természete, társaság biztonságára vágyik. De ha még félelem nem is, a fázás okvetlen lezavarná szegény birkacsőszt. Nincs mibe takaróznia, még gyufája sincs, hogy tüzet rakhatna. Ott fent pedig kutyahideg az éjszaka. Viszont strázsa híján a keselyűk hajnalban egykettőre elintéznék kosomat. Ha már a feketék késétől megkíméltem, kár lenne a keselyűknek adnom.

Hosszas értekezés után végre nekiindul a fél falunépe. Visznek fáklyát, pokrócot, ennivalót. Fent éjszakáznak a kos mellett. Majd lehozzák, ha kivirradt.

Holnap, mihelyt a kos fejbőrével végzünk, elindulunk lefelé. Igyekszem H.-t rávenni a kitartásra. Szeretném, ha neki is sikerülne még birkát lőni. De hiába beszélek. Undorodik a hegytől. Megreggeliztünk, nagyjában fel is pakoltunk. Kilenc óra elmúlt, de még mindig nincs itt a kos. Régen le kellett volna érniök. Csak nem szalasztották el?

Végre egy hírnök: - "Lehoztuk már a hegyről, de tovább nem bírjuk, küldjetek tevét, az majd behozza."

Dél felé jár, mire a teve beballag. Birkástul. Olyan büszkén hozza, mintha legalábbis ő fogta volna. Megtiszteltetésnek veszi hátán a birkát. Nem úgy, mint bennünket.

Megnyúzzuk a kost. Fejét levágjuk. Megdicsérjük a kardlábú wakilt, és adunk neki ajánlólevelet. (Elolvasni nem tudja, mégis megköveteli. Van már vagy négy ajánlólevele, bőrtarsolyban tartja, különös gonddal.) Mindenkit megdicsérünk, mindenkivel leparolázunk, mindenkit megajándékozunk. Elosztogatjuk összes aprópénzünket. Még a szakácsunkét is, meg a kormányzósági katonáét is. De még az sem elég, papírpénzt kell elővennünk.

A bankót azonban gyanakvó fejcsóválással fogadja a wakil. Összehívja tanácsosait. Kézről kézre adják, egyenkint tanulmányozzák a papírfontot, sehogy sem tetszik neki. Hogy ennyi meg ennyi ezüst piasztert kapnak érte Fasherben, ez valahogy nem megy a fejükbe. Ezt valami nagy huncutságnak tartják.

- Fél év is eltelik, mire valamelyikünk bevetődik Fasherbe, ki tudja, akkorra mit ér ez a papír - mondják kételkedve.

- De jó emberek - magyarázzuk türelemmel -, hiszen nem magyar pengőről, angol fontról van szó! Itt nem történhet semmi baj.

Végül elfogadják a bankót, de nem szívesen. Szentül meg vannak győződve, hogy becsaptuk őket.

A lemeneteléssel nem kívánok bővebben foglalkozni. Csak annyit jegyzek meg, hogy hegynek lényegesen könnyebb tevézni, mint völgynek . . .

Másik úton megyünk lefelé. Valamivel meredekebben, de rövidebben. Nem is a Malhakráterhez érkezünk le másnap, hanem Mazrub nevű faluba, hova autónkat már előzőleg átküldettük.

Mazrubban újabb főnöki fogadtatásban, újabb fekete ajándékbirkában, újabb ajánlólevélmegírásában van részünk. Végül kifizetjük a tevék bérét, begyújtjuk a kocsit, és hátat fordítunk a Meidob-hegyeknek. Nem is óhajtom őket viszontlátni:

Van már vadbirkám!

Másnap, február 23

-án hajtunk be Fasherba. Két beteg kocsinkat a helybeli katonai műhelyben rendbe hozták. Úgy látszik, itt ritkán kínálkozik efféle különmunka. Különben nem örvendeztettek volna meg ekkora számlával. Bizonyára "elmaradt haszon" címén követelnek ennyit. Így kell annak, aki El Fasherba jár autót javíttatni. Az Északi-sarkon alkalmasint még többet elkértek volna.

De legalább nyugodtan indulhatunk. A kocsik kipihenték magukat, jó színben vannak, telve friss erővel és életkedvvel. Alig várják, hogy ismét mehessenek, és újból összetörhessenek.

Itt Fasherban az egyszerűbb munkákat rabokkal végeztetik. Rabok takarítják a hivatalos épületeket, öntözgetik a virágokat, javítgatják az utakat, gereblyézik a szemetet. Annyian vannak, valóságos gond őket ellátni munkával. És mindig többen lesznek. Nagy az ország, sok benne a szófogadatlan nép, meg-meglándzsázzák, agyonütögetik egymást. (Pedig hányszor megmondták már nekik, hogy nem szabad!) Így aztán sokat meg kell büntetni, sok a rab. Fogház nincs, a bűnöst rabmunkára ítélik.

Némelyiknek összeláncolták a lábát, de úgy, hogy járni tudjon, csak futni nem. Legtöbbje azonban szabadon jár-kel. Sokan már úgy megszokták a rabéletet, őrizni sem kell őket, megszerették a fasheri rabkosztot.

Ez a mi széllelbélelt hajlékunk is két öreg orgyilkos gondjára van bízva. Takarítgatnak, vizet hoznak, kiszolgálják a nagy néha idevetődő vendéget. Becsületes képű, szolgálatkész gonosztevők.

Bizalmi állást töltenek be. Egyikük már hat év óta itt raboskodik, két év múlva szabadul, de nem hiszem, hogy örülne neki, Ilyen jó dolga otthon sem lesz.

Este van. Elköszönünk a kormányzótól meg a többiektől. Mindenkinek adunk névjegyet, pontos otthoni címünkkel: mindenkivel megígértetjük, hogy majd meglátogat. Ez így szokás. Elvárják az embertől. Tudom, hogy nem jön el egyikük sem. Ők is tudják. De azért biztosra ígérik.

Égnek áll a hajam, ha elgondolom, hogy afrikai ismerőseim, kiket utazásaim folyamán meghívtam, és kik valamennyien meg is ígérték jövetelüket, egy szép napon mind beállítanának! Összebeszélnének, és közös elhatározással szavamon fognának. Tönkre lennék téve. Egész szállodát bérelhetnék részükre.

Este van. De ezt már az imént is mondottam. Mindenfelől szamárordítás hallatszik. A szudáni falu esti szimfóniájának alaphangja. A fekete katonák barakkjainál takarodót fújnak. Odaát pedig, a bennszülött város mecsettornyából, vontatottan szól az estimára hívó müezzin jajgatása . . .

Hazafelé fordítottuk szekereink rúdját - vagyis hűtőjét. Reggel hagytuk el Fashert, most értünk Kuttumba. Messziről azt hittük, nagyvásár lehet, annyi nép hemzseg a hivatalnok zsúpfedeles házikója körül.

A kívül állóktól tudjuk meg, hogy bűnügyi tárgyalás folyik odabent. Komoly dologról lehet szó. A ház körül guggoló, heverésző, izgatottan tereferélő tömeg: a beidézettek serege. Sokan vannak. Hogy még többen legyenek, családostul eljöttek. Múltkori vendéglátó barátunk csak rövid néhány szóra jön ki hozzánk a tárgyalásról. Elszív velünk egy cigarettát, aztán siet is vissza:

- Megyek, mert közben még összebeszélnek ellenem odabent, aztán kezdhetem elölről. Szívesebben mennék magukkal. Vadászni jobban szeretek, mint bíráskodni. Jó utat! Nem is láttuk többé.

Az iroda előtt posztoló fekete altiszttől halljuk, hogy gyilkos felett ítélkeznek. Szomszéd falubeli fiatalember a vádlott. Fasherbe igyekezett, két hölgyismerőse társaságában. A hölgyek tevén utaztak - saját tevéjükön -, a fiatalember gyalog talpalt mellettük. Idővel aztán megunta a gyaloglást. Gondolt egy nagyot, leszúrta a hölgyeket, bokorba rejtette őket, felkapott a tevéjükre, és mint ki dolgát jól végezte, belovagolt Fasherba, farsangolni. Harmadnapja szorongatják már, de nem hajlandó vallani.

Többször hallottam, hogy bennszülöttet nem egykönnyen lehet vallomásra bírni. Ilyenkor éppoly haszontalan a szép szó, mint az erőszak vagy fenyegetés. Furfanghoz kell folyamodni. A primitív, babonára hajló embert könnyűszerrel be lehet csapni. Tanganyikai hivatalnok ismerősöm mesélte tavaly a következőt:

Régóta hajszolt, közismert csirkefogó került hurokra. Hiába faggatták, összevissza hazudozott, semmit sem sikerült rábizonyítani. A hivatalnok mindent ráhagyott, úgy tett, mintha minden szavát elhitte volna. Aztán előre megbeszélt jelenet eljátszása következett. Valóságos középkori istenítélet. Tűzpróba. Persze, csak látszólagos. A feketék kitűnő színészek, minden komédiára kaphatók. Fal mellé állítottak két művádlottat. A hivatalnok hangos könyörgést intézett Allahhoz, tegyen csodát, mutassa meg, a kettő közül melyik az igaz, melyik a hazug ember. Következett a műkivégzés. A vaktöltéssel leadott sortűzre egyik delíkvens állva maradt, a másik - előzetes megbeszélés szerint - elvágódott . . . Aminek láttára, a mindaddig konokul tagadó bűnös menten az igazság útjára tért.

Ezt mesélte tanganyikai barátom. Inkább naiv, mintsem furfangos történet. De primitív emberek világában valóban rendkívüli fontossága van mindennemű babonának, varázslatnak, bűvészetnek. Afrika a szemfényvesztés, a mágia hazája. Egy kis hókuszpókusszal itt még nagyon sokra lehet menni. A bennszülöttek közt legféltettebb, legbefolyásosabb és egyszersmind legjobban kereső ember még ma is a varázsló - a csodadoktor.

Február 27

-én a Musbath nevű poshadt vízgödörben merítjük meg kulacsainkat. Jól megmerítjük, színültig töltjük minden tartályunkat, mert az ezután következő négyszázötven kilométer teljesen víztelen.

Nem szép hely ez a Musbath kútja. Kietlen, homokos térség közepén, két-három félig bedűlt gödörben, sárga, iszapos moslék rejtőzik. És nehogy valaki túlságos gusztust kaphasson a kút láttára, közvetlen mellette döglött teve büdösödik, egymagában. Választhatott volna más helyet is végelnyújtózásra. Hely van itt elég, de kút annál kevesebb.

Holnap újból nekivágunk a sivatagnak. Itt vagyunk már a szélében. Itt vannak az utolsó bozótok, itt fogy el az élet. Itt van "Allah kertjének" kerítése. Úgy nyúlik el innét a sivatag, mint örökkévalóság az Idő határától . ..

A sivatag felől, messze kint a nyugvó nap tüzéből, karaván közeledik. Lassan mozognak a tevék, álombeli alakok a fénylő aranyban. Ide tartanak a kúthoz. Nem hinném, hogy jóízűet innának. Vagy ők tán nem bánják?

Március.

Csak délután vesszük észre, hogy egyik sátrunk hiányzik. Valahol kiesett. Egyik kocsit azonnal visszaküldjük a nyomon, a másik kettőt leállítjuk. Sejtvén, hogy a sátorkereső kocsi nem egyhamar tér vissza, kiszállok, bebújok a magam kocsija alá aludni. Mire felébredek, nincs körülöttem senki. A visszaküldött kocsi még nem jött meg, ráadásul eltűnt a másik is, amelyiken H. És A. utazik. Csupán az én kocsim áll itt, értelmetlen ábrázattal, nem tudja megmondani a többiek hova lettek. Felmászom a hátára széjjelnézni. Attól se leszek okosabb. Hiába távcsövezem végig a láthatárt, híre-hamva sincs a másik két kocsinak.

Egyszerűen itthagynak? Egyetlen búcsúsor nélkül? Sivatagi remeteéletet kezdjek, kettesben egy öreg Forddal? Egy darabig csak elpipázgatok, eltűnődöm. Míg csak észre nem veszem, hogy rohamosan hanyatlik a nap. Menten elegem lesz a sivatag varázsából! Sietve elhajtok A. nyomán.

Félórája se megyek, nagy vadcsapatot pillantok meg a távolban. Addaxnak nézem, de távcsövem hamarosan kijavítja tévedésemet: fehéroryxok vonulnak a láthatáron, vagy negyven-ötven darab. Megdobban a szívem. Most hát itt az a ritka vad, melyet ideutaztunkban hiába kerestünk! Programunk egyetlen hézaga, vadászszívünk egyedüli betöltetlen vágya!

Már éppen azon vagyok, hogy otthagyom a kocsit, gyalog igyekszem az oryxok közelébe jutni - néhány szétszórt tumbub bozót alkalmas takarással kecsegtet -, mikor messze távol az oryxokon is túl - valami megcsillan . . .

Tudom, mi az. A sivatagban nincs, ami így tükrözzön, A.-ék autója az, annak üvegjén sikamlott meg a leáldozó nap sugara. Gyorsan fel a kocsitetőre! Távcsövem hamarosan fel is fedezi H.-t, ki már javában fáradozik az oryxok megközelítésén. Minden mozdulatát látom. Hol lebukva halad, hol ismét Felkel, leguggol, gukkeroz . . . Ismét felegyenesedik, előbbre lopakodik . . . Most nekihasal - céloz - na - most -

De nem. Újból feltérdel, tovább csúszik. Ismét céloz, de nem lő. Ezt háromszor-négyszer is megismétli. Alig győzöm már ideggel. Beleizzadok.

Újabb nekifekvés . . .

Most azonban megugrik az oryxcsapat! Csak aztán ér hozzám a lövés csattanása. Rohannak az oryxok - porfelhő kél mögöttük. Ni csak! erre indulnak - egyenest nekem tartanak . . . Mégse - ismét elkanyarodnak! Pedig már abban bíztam, hogy én is megvámolhatom a csapatot.

De ni csak! Egy lemarad közülük! Megáll - támolyog majd összeesik! Erre már beugrom kocsimba. És néhány perccel később már együtt méregetjük H.-val a kapitális oryxbika százegy centiméter hosszú szarvát.

Csakhogy ez is sikerült! Már attól tartottunk, hogy oryx nélkül kell innét elkotródnunk. Én is okosabban tettem volna, ha tűnődés helyett oryx után nézek. Miközben a fej levágásával vesződünk, megjön a harmadik kocsi is, hozza az elveszett sátrat. Kúp alakú kődomb mutatkozik a közelben, az alá hajtunk éjjelezni.

Március 4.

Ismét itt vagyunk a Wadi Hawar medrében. Sátrunk ugyanazon fa alatt áll, ahol ma egy hónapja, február 4-én állott. Itt hagytuk hátra annak idején egyik kocsinkat, itt a gödör is, melybe benzinládáinkat elástuk. Akkoriban nem sejtettük, hogy ittlétünk teljes egy hónapig elhúzódik. Hiszen úgy terveztük, hogy március 1-ére ismét Kairóban, 15-ére pedig már otthon leszünk. Akkoriban még hírét sem hallottam El Fashernek, vadbirkáról meg éppenséggel nem is álmodtam . . .

Harmadnapja már, hogy egyetlen sor naplót sem írtam. Naphosszat útban vagyunk, vadászgatunk, fényképezgetünk. Esténként pedig nyúzással, trófea-preparálással telik az idő. Azóta nekem is sikerült fehéroryxot kerítenem. Ötfőnyi csapatból lőttem ki az egyedüli bikát. Jóval gyengébb H.-énál, de fő dolog, hogy van, mert többet nem is láttunk. Most pedig hiába keresnénk már, tegnap óta egyetlen oryxnyom sem található.

Annál számosabb az addax. Jóval többet látunk, mint jövet. Napközben kint hevernek a nyílt homokon, három-négy kilométerre a Wadi bozótos medrétől, csak estefelé járnak be ezért a néhány fonnyadt falevélért. Lefényképezésükkel sokat vesződök, kevés eredménnyel. A terep alkalmatlansága következtében be kell látnom, hogy a fényképezés egyetlen célhoz vezető módja a nagyon is sportszerűtlen, vadászhoz pedig éppenséggel nem méltó - autóhajsza. Ennek első feltétele viszont az, hogy a vadat nagy kiterjedésű, kemény homoktalajon érjem, hogy a kocsit bátran nekiengedhessem. Szegény addax nem valami híres futó, hetven-nyolcvanas sebességgel csakhamar utolérhető.

Igaz, hogy száguldó kocsiból az ugyancsak rohanó vadat lefényképezni, nem a legkönnyebb. Többnyire csak gondolomformán sütögetem el a gépet. Közben fél kézzel kapaszkodnom is kell, nehogy kirepüljek. Nehogy úgy járjak, mint az angol Shaw-féle expedíció egyik tagja, kinek múlt héten csaknem életébe került az addaxfényképezés. Nem kapaszkodott eléggé, és úgy kirepült a hirtelen kanyarodó kocsiból, hogy életveszélyes sérüléssel szállították Fasherba. Mikor minap elindultunk, még mindig kétséges állapotban volt. Kérdezősködésünkre a fasheri doktor még bizonytalanul vonogatta vállát.

Így hát legfeljebb rohanó addaxok képét mutogathatom majd otthon. Mert arra, hogy gyanútlanul fényképezőtávolságra lopakodhassam, legkisebb remény sincs. Kint a homokon egyáltalán nincs takarás, itt a Wadiban pedig olyan szórványosan áll egynéhány csenevész bokor, csak sok idő és még több türelem árán sikerülhetne a vad megközelítése.

Nekünk pedig mennünk kell. Nem kísérletezhetünk tovább. Ennivalónk is, vizünk is, benzinünk is fogytán. Máris kérdéses, kifutja-e hazáig? Úgy látom, ismét nem takarékoskodtunk eléggé. Félek, rövidesen újra kezdődik a múltkori mulatság.

Tegnap, a fényképezendő addax-csapat felé hajtván, kapitális, a többinél jóval hosszabb szarvú bika kapta meg szememet. Testre is kimagaslott a falka közül. Mindjárt sejtettem, hogy ez lehet a valódi legény az addax-csárdában. A falu bikája.

A törvény szerint engedélyezett három addaxot kilőttem már. Igazság szerint nem lőhetek többet. De hogy ezt a nagyszarvút itthagyjam, ehhez mégsem volt szívem. Szemrebbenés nélkül elkövettem a kihágást. Nem is bántam meg. Sőt, nagy volt az örömöm, mikor a mindig kéznél levő mérőszalagot végigfektettem a kimúlt bika szarván:

Százhat centiméter!

Az Angliában megjelenő hivatalos trófeaméretek legújabb kimutatása kilencvenkilenc és fél centivel jelzi az addax-szarv rekordját. Az enyém százhat! Hat és fél centivel vertem le az eddigi bajnok addaxot. Világrekorder lettem! Ezért csak érdemes volt kihágnom!

Immár a második rekord-szarvval dicsekedhetünk. H.-nak minap ejtett kapitális addragazellája szintén felülmúlja a hivatalos lista legjobb addráját! El is határoztuk, hogy mihelyt hazaérünk, Londonba küldjük a két bajnok szarvat. Hadd homályosítsák el az addaxok és addrák immár levitézlett csillagait. És hadd írják be a mi nevünket is a nagykönyvbe.

Két különös kalandról akarok beszámolni. Mind a kettő ma történt.

Délelőtt, miközben A.-val kerülgettük az addaxokat, megrekedtünk. Szemre keménynek látszó, de annál puhábbnak bizonyuló homokdomb megmászásakor süllyedt meg a kocsink. Egyik fekete

sem volt velünk, nekiálltunk hát a kiásásnak. Munka közben hátratekintve, vékony, zöld kígyó kapta meg szememet.

Előre kell bocsátanom, hogy nagyon félek a kígyótól. Akármilyen vékony. Ugrottam is akkorát, mintha már meg is csípett volna.

Agyon akartuk verni, de ügyes volt, besurrant a kocsi alá. Elfogott bennünket a vadászszenvedély. Hasra vágódtunk, fejünket benyomtuk a kocsi alá. Egyikünk innét ijesztette, másikunk túlról leste a kígyót. De ügyes kígyó létére úgy eltűnt, mint a kámfor.

Mi sem akartunk szégyenben maradni, addig-addig böngésztük, míg végre mégiscsak megpillantottuk. De csak a farka hegyét. A fékdob tárcsájából kandikált elő. Oda göngyölődött be a gazdája, de hegyét kint felejtette. Fékdobból kinövő kígyófarkot egyikünk sem látott még. Meg is bámultuk, de minthogy kihúzni nem mertük, megelégedtünk azzal, hogy jó helyen van. Kiástuk a kocsit és elindultunk. A kígyónak egy szót se szóltunk. Azóta sem láttuk, de nem hisszük, hogy még egyszer autó közelébe kívánkozzék. Most is foroghat a feje.

Ez hát az egyik kaland.

A másik jóval egyszerűbb: lőttem egy gepárdot. Rövid történet, nem több két sorra valónál. Megpillantottam, a gepárd menekült - kiugrottam, a gepárd megállt -, lőttem, a gepárd felfordult.

Eddig nem tudtuk, hogy gepárd, még kevésbé azt, hogy kígyó is tanyázik Wadi Hawarban. Pirulva valljuk be, hogy évtizedek óta éltünk ilyen sötét tudatlanságban. De most már tudjuk. - Mily lelki megnyugvás!

Sosem titkoltam, hogy ellensége vagyok a sivatagnak. Legalább ötször említettem. De most, hogy kifelé tartok belőle, hogy nemsokára itthagyom, szeretnék valahogyan kibékülni vele. Hiszen - legyünk őszinték - nem bántott. Megfenyegetett - de nem bántott. És végül mégiscsak megadott mindent, amit vártam tőle. Nincs jogom haragudni rája. Igazság szerint így kéne szólnom: "Nézd, te vén, lelketlen líbiai homok - tudod, hogy utállak. Tudod, hogy alig várom, hogy kiérjek belőled, azt is tudod, hogy soha életemben nem fogok visszakívánkozni ebbe a barátságtalan öledbe. Mégsem akarom, hogy hálátlansággal vádolj. Öt hétig voltam vendéged. Levegődet szívtam, addaxaiddal szórakoztam, poshadt vizedet ittam - akármilyen szűken mérted is. És be kell vallanom - ha nem is szeretlek -, tűrhetően éreztem magam nálad, örülök, hogy megismerhettelek. Hogy megláthattam, milyen ocsmány vagy. Köszönöm a vendéglátást, itt a tenyerem, csapj beléje, ne váljunk el haragban."

Ezt kéne mondanom. De nehezen tudom rászánni magam. A békejobbom, mintha ólomból lenne, nem tudom kinyújtani, torkomon akad az engesztelő beszéd. Mert előre tudom, hogy úgysem fogjuk megérteni egymást. A sivatag kegyetlenül mozdulatlan arcában hiába keresem a kiegyezésnek, a megértésnek leghalványabb mosolyát. Fagyos, érthetetlen álarcba tekintek, néma, kővé meredt Szfinxbe . . . Reménytelen igyekezet. Nem hiszem, hogy a sivataggal valaha is kibékülhessek. Megértem, hogy vannak rajongói, belátom, hogy megdöbbentő, hogy nagyszerű a maga irgalmatlanságában, kétségbeejtő végtelenségében. De ez az élettelenség, ez a szörnyű üresség megfélemlít engem. Egyedül nem mernék idejönni. "Tériszony" fogna el. Menekülnöm kéne, önmagamtól.

Őserdőben sosem bántott az egyedüllét. Egy-egy madár, egy- egy majom, egy-egy fényes bogár - még egy oroszlánbőgés is elég ahhoz, hogy otthonosan, hogy biztonságban érezzem magam. Hogy "társaságban" legyek. Nem emberek társaságára gondolok, hanem az élet, az élő természet társaságára. Az élet vererének lüktetését, a világ szívhangiait akarom magam körül hallani. Legyen ez elefánttrombitálás vagy szúnyoghegedülés, virágszag vagy vízmorajlás, madárfütty vagy mennydörgés . . .

De itt csend van. Szünni nem akaró, megátalkodott, vérfagyasztó csend. Legfeljebb a szél - legfeljebb az fütyül. Az is hiába pendíti végig a homokhullámok hátát, nem morajlanak vissza válaszképpen.

Nem bodrozódnak, nem őrjöngenek a szél korbácsától, mint a tenger hullámai. Hiába hasonlítjuk a sivatagot tengerhez, a sivatag még a vászonra festett tengerképnél is élettelenebb . . .

Hát még ezek a reménytelenül néma éjszakák, ezek alatt a fagyos tekintetű csillagok alatt! De elég az óbégatásból.

Hiába azonban fel kell hagynom a sivatag ellen. Hivatalos kötelességem. Hármunk közül én képviselem a sivatagi ellenzéket. A. százszázalékos sivatagpárti, H. pedig semleges. Semlegességét

azonban neki sem mindig sikerül megőriznie; olyankor ő is inkább felém hajlik, azaz inkább szidja a sivatagot, mintsem dicsérné.

Negyednapja immár, hogy szorgalmasan fogyasztjuk a sivatagi kilométereket. Nyeljük őket, mint olasz a makarónit, mégis nehezen fogynak. Annál könnyebben fogy a benzinünk. Nemigen beszélünk róla, de azzal mindhárman tisztában vagyunk, hogy itt ismét zavar lesz . . .

Vadat itt hiába keresek, itt már nincs, ami figyelmemet a sivatagtól elvonná. Kénytelen-kelletlen a sivataggal foglalkozom. De minél jobban nézem, annál inkább rájövök, hogy nem is olyan nagyon egyhangú! Sőt, ha kellő jókedvvel szemlélem, határozottan sokoldalú. Mondhatnám, óráról órára változtatja anyagát, formáját, színét. Ma is olyan sokféle ábrázattal szórakoztatott, hamarjában elég lesz elsorolnom:

Hol súlyos sárga liszt, hol meg könnyű szürke por. Néhol apró szemű, tömött sóder, mintha legfinomabb dunai kavíccsal szórták volna fel. Helyenként pedig oly sima, kemény és oly vörös, mint jól meghengerezett, modern teniszpálya - éppen csak vonalakat kéne ráfesteni.

Színe a nap állása szerint váltakozik. Hol kénsárga, hol okker, hol lilás, hol meg rózsaszínű. Néha pedig úgy csillámlik, mintha sokszínű üvegszilánk tarkítaná.

Helyenként kristályforma fekete kövek lepik el a sárga liszttengert - kávékrémbe szórt csokoládétörmelék- Csodálatos szikla képződmények sem hiányoznak: magukban álló, kúp alakú kék hegyek, félgömbök, kuglófformák. Némelyiknek tetején, mintha szürke várrom düledeznék. Láttam fényesfekete, nedves onyx-szerű sziklatömböt, de láttam márványfehér, sőt halvány orgonavirág színűt, de narancssárgát és rózsaszínűt ís. Megszámlálhatatlan hajnal és alkonyat bíbora festegethette ezeket a homokban felejtett sziklákat ilyen sokfélére . . .

Ma még az egyszínű, sárga homok is kitett magáért. Még az is variációkban tobzódott. Hol tükörsima volt, hol enyhén hullámos. Hol hosszú, domború hátú hullámtöréseket vetett, hol meg ház-magasságú fuvátokat. Hol pedig olyan szelíd, bodros frizurát viselt, mintha fodrásszal süttette volna ki. És ezek után még mindig akad, aki egyhangúsággal meri vádolni a sivatagot?

De ni csak! Feltámadt a szél. Rohamosan erősödik. Arcomba veri a kavargó homokkristályokat - mindmegannyi apró tűszúrás! Eltűnik körülöttem a kilátás, felettem az ég kékje. Szennyessárga porfelhőbe burkolódzunk mindannyian, és nyeljük a homokot, marékszámra . . . Vége minden illúziónak. Kár volt minden jó szóért, amit a sivatagra pazaroltam. Megbánom, hogy folyékony sáraranynak, fényes onyxnak, csillogó drágakőnek, rózsaszínűnek meg lilának neveztem. Mikor voltaképpen mégiscsak ronda portenger. Közönséges sivatag. Tevének való.

Tizenöt literes, négyszögletes bádogkannákban tartjuk a benzinünket. Mikor mindhárom kocsiba friss benzint töltünk, öt-hat kannával megkönnyebbülünk. Az üres kannákat el szoktuk hajítani.

Ma délután teljesen nyílt, végeláthatatlan homokmezőn töltöttünk benzint, és a kimustrált kannákat elkapta a szél. Elkezdte hengergetni. Gurultak a kannák, egyre frissebben hányták a cigánykereket, és minden zökkenő fordulatkor szépen kongtak-bongtak, harangoztak. Le-lemaradoztak, el-elkerülgették egymást aszerint, hogy melyik milyen terepet ért, melyiket hogyan nyomta hátba a szél. De azért folyton távolodtak, mind halkabban kopogtak...

Nekünk persze több sem kellett. Egyszeriben elneveztük a versenyfutó kannákat, egyszeriben kötöttük a fogadásokat ordítozva bíztattuk lovainkat: "Nyomd meg, Cagliostro - a Duce lemarad -, szorítsd, Mitropa! Királydíj hangulat fogott el bennünket a Líbiai-sivatag kannafuttató versenypályáján. Torkunk szakadtából kiabáltunk, nagy szél fújt, azt is túl kellett ordítanunk . . .

Nemsokára úgy eltörpültek lovaink, távcsövön is alig látszottak már. Apró, meg-megvillanó pontocskák. Hangjuk már rég nem hallatszott, mi sem tudtuk már, melyikünké vezet. Ők azonban javában versenyeztek még, hajtották, űzték egymást fáradhatatlanul. Vajon meddig? Hol álltak meg? A szél mikor engedte megpihenni őket? Holnapután hol lesznek, hányan akadnak el végleg, lesz-e köztük, amelyik átgurulja az egész sivatagot - le a fasheri hegyekig? Melyik lesz a győztes? - A Mitropa?

Még soká szemünknél a gukker. De már csak egyetlen kanna látszik. Valami baia eshetett, egy helyben áll, feladta a versenyt? Csak nem a Mitropa? A többi már eltűnt. Kinyargaltak a láthatárból .

Élettelenséggel is vádoltam a sivatagot. Ezt is vissza kell vonnom. Az ugróegér miatt. Azaz két ugróegér miatt. Tegnap is láttam egyet, ma is.

Szakasztott olyan, mint egy parányi kengurú. Csak alig patkány nagyságú, hátsó lábán szökdellve halad, de oly sebesen, hogy első pillanatban kocsi elől tovasurranó madárnak véltem. Testénél jóval hosszabb, bojtos végű farkát sarlóalakra feszíti, annak hegyére támaszkodik ugrás közben kormánynak használja. Első lábát állához szorítja, ezt nem is látod, úgy véled, két lába van csupán. Olyan hosszú, lapos körívekben repül tova, mintha nem is érné a földet. Pedig éri, megállapítottam a nyomából: hellyel-közzel öt-hat méternyi távolság is van két-két talppár bevágása közt. Ez az egér tehát teste hosszúságát, mintegy hússzorosan túlugorja. A puha homokon világosan látszó, megmegszakadó vonal köti össze a nyompárokat. Az ugrás közben le-leérő farkbojt rajzolja ezt a vonalat.

Feketéink "gerboá"-nak mondják ezt a meglepő csodaegeret, melyet utolérni hiába próbáltam, minthogy nem tudok hat métereket ugrani. Mégis van itt valamelyes élet! Egyetlen dobogó erecske a sivatag elmeszesedett érrendszerében. De vajon miből él ez az egy-két gerboa? Mit keres itt, mitől tud ekkorát ugrani?

Március 8.

Ma, autózásunk legutolsó napján, majdnem pórul jártunk. Búcsúzóul alaposan ránk vigyorgott csúnya halálfejével a sivatag.

Éjjeli táborhelyünket, mintegy négyszáz kilométerre végcélunktól, Wadi Halfától, ma kora reggel hagytuk el. Benzinkészletünk az utóbbi napokban aggasztóan megcsappant, ami főleg az állandó, erős ellenszélnek tudható be. Nehezebben haladhattak a kocsik, több benzint fogyasztottak.

Említettem annak idején, Wadi Halfából való indulásunk délutánján, hogy a sivatagban alkalmarlan esti ruháinkat útközben leraktuk, kövek alá rejtettük. A. szerencsés előrelátással, néhány kanna benzint is dugott a szmokingos táska mellé. Akkor bizonyára nem hitte, hogy életmentő kannák lesznek.

Mikor ma reggel elindultunk, mindössze százötven kilométerre estünk az elrejtett benzinkannáktól. De a kocsik tartályai jóformán üresek voltak, csak egyikben maradt harminc liter benzin, a másikban jóval kevesebb. Ez le is állt, alig húsz kilométert jöhettünk. Otthagytuk. További tizenöt kilométer után leállt a másik. Száztizenöt kilométerre az elásott benzintől! A harmadikban még kotyogott egy kevés. Komolyra fordult a helyzet.

A. egyik feketével és utolsó húsz liter benzinünkkel elindult az elásott kannákért. Mi pedig lefeküdtünk tehetetlen kocsink mellé, és vártuk, hogy mi lesz.

Ez öt órával ezelőtt történt.

A. most jött vissza. Meghozta a benzint. Túl vagyunk minden bajon. Hanem ezt az öt órai szorongást a nyílt homoktengerben, mozdulatlan kocsink árnyékában, ezt nem egyhamar felejtem el! Elmés anekdotákkal igyekeztünk egymást szórakoztatni. Hanyagul viccelődtünk. Adtuk a bankot, de valójában rettenetesen drukkoltunk. Én legalábbis nagyon.

Mi lesz, ha A. kocsija útközben felmondja a szolgálatot? Mi lesz, ha nem talál rá az elrejtett benzinre, ha közben az ő kocsijából is kifogy az életnedv? Mi lesz, ha ellopták benzinkészletünket, hiszen errefelé már járnak néha karavánok? - Na és mi lett volna, ha egyetlen nappal megtoldjuk Wadi Hawar-i tartózkodásunkat? Ha csak egyetlenegy nappal is tovább autózunk az oryxok után?...

Hálisten, immár csupa tárgytalan kérdés. De öt órás bizonytalanságunk alatt ugyancsak megviselték fantáziánkat. A háromszázötven kilométerre levő Nílust gyalog sohasem érhettük volna el. Sok utazótól hallottam, hogy az út végén legveszélyesebb a sivatag. Legkomiszabb csínjeit utoljára tartogatja. A távozó utast ilyenkor, ugyszólván céljának küszöbén igyekszik torkon ragadni.

Lám, ezúttal is hű maradt szokásához. Utánunk is kinyújtotta hideg csontkezét. Rövid volt, nem ért el bennünket . . .

Éjfél is elmúlt, mikor néhány lámpa fénye tűnik fel a láthatáron - a Nílus völgye! Nemsokára le is érünk a folyópartra. Felverjük kunyhójából a nehezen ébredő révészt, ugyanazt, ahi hat héttel ezelőtt áthozott.

A kocsiktól elválunk. Ugyanitt, a négy datolyapálma alatt, ahol hat héttel ezelőtt megismerkedtünk velük. Akkor napsütés volt, most holdvilág, akkor éhesen tekintettem a sivatag felé, most jóllakva fordítok neki hátat. Torkig vagyok vele. Könnyen elbúcsúzom tőle.

A kocsiktól nehezebben. Derék kocsik. Megérdemlik, hogy megköszönjem mindazt, amit megtettek, amit megszenvedtek értünk. Megköszönjem, hogy kitartottak, hogy nem unták meg a dolgot, hogy nem léptek sztrájkba, hogy becsülettel visszahoztak. Meg kéne őket ajándékoznom, öregségükre boldoggá tennem, ki kéne őket tüntetnem, vitézségi érmet tűznöm a hűtőjükre.

Hazadöcögnek majd Kairóba, fájós, sebes lábbal. betegen, halálra fáradtan. Elvesznek majd a nagyváros forgatagában - ki törődik ott egy vén, rozoga Forddal? A sok fényes, nagyképű kocsi lenézi majd őket, szóba se áll majd velük. Pedig hát rajtuk múlt, nekik köszönhetjük, hogy jó egészségben ideértünk . .

Berakodunk a révész ladikjába, kisiklunk a gyöngyházszínű, lomhán sodródó folyóra. Nem beszélünk, szótlanul pipázgatunk, és nézzük a csillagokat - az égbolton meg a víz tükrén villogókat. Az öreg ladikos se szól, csak evezője csobban halkan. Fejünk felett pedig, láthatatlan szárnyon, rekedt hangú gémek szállnak . . .

Bölcsen, óvatosan, nesztelenül ringat a vén Nílus, a bibliai folyó - "Egyiptom anyja" - ahogy az arabok nevezik. Hogy ki volt Egyiptom apja, azt sajnos, nem sikerült kiderítenem. De hiszen a római jogból mindnyáian megtanultuk, hogy az apa személyét mindenkor bizonytalanság borítja. Legjobb tehát, ha itt sem kutatjuk.

Kikötünk a halfai parton, az annak idején részletesen ismertetett szálloda előtt. Itt is koromsötét van, itt is alszanak. Ezeket is felverjük, ezek sem bánják, megörülnek nekünk, nekiálnak vacsorát főzni. Az üzleti helyzet azóta sem változott - ezúttal is egyedüli vendégek vagyunk.

Tiszta fürdőkádban ázom, korlátlan mennyiségű vízben. fehér lepedős, hűvös ágyban nyújtózkodom, kéjenc szibarita módra. Nem vagyok egyedül, lakótársaim vannak, eszembe juttatják, hogy még Afrikában vagyok; bordóbársonyba öltözött éjjeli lepke ül felettem a plafonon, smaragdszínű gyík az ablakpárkányon . .

Nagy, jóleső, mindent kiegyenlítő, utunkat az emlékezés ámulatába tompító csend van. Csak a szent folyó csobban egy-egyet álmában. Bódító verbéna- meg tubarózsaszag ömlik be az ablakon - de régen nem szagoltam ilyet! Hat hét óta egyebet sem szagoltam, mint autót meg embert. Szavamra mondom, a verhénaszag többet ér!

Kivirrad.

Kitekintek az ablakon, a Nílus túlpartján aranyló sivatagot innét az ágyból nézem, tisztes távolból. Ismét csak múltkori hasonlatomat kell elővennem - a sárga sörényű oroszlánt. Igen! Hasra lapuló, prédaleső oroszlán a sivatag. De most már könnyen szembenézek vele! Köztünk van a Nílus, a rács. Nem megyek át többé! Nem megyek az oroszlán ketrecébe . . .

Este indul a Lotus.

Elvisz bennünket északnak, a költözködő gólyák után, a szalonkás, kucsmagombás, gyöngyvirágos magyar tavasz felé!

Vége

NÚBIAI VADKECSKE

1939

BEVEZETŐ

Néhány soros felvilágosítással tartozom az Olvasónak. Kiadóm eredeti terve ugyanis az volt, hogy a könyvforgalomból évek óta hiányzó két kisebb munkámat, az 1935-ben napvilágot látott Hengergő homok-ot s az 1932-ben megjelent Két kecské-t most új kiadásban - egy kötetben jelenteti meg. Ez a terv azonban, újabb kiadványaim közbejötte folytán, keresztülvihetetlenné vált. A Hengergő homok körül nem is volt hiba, ez - amint az előzőkből kitűnik - változatlan formában jelenhetett meg. Hanem a hajdani Két kecske egyikét - az olasz Gran Paradiso vadkecskéjét - bemutattam már, mégpedig az 1963-ban megjelent Ünnepnapok című könyvemben! Ennek a kecskének szükségképpen ki kellett most maradnia. Egyszerű számtani művelet pedig azt eredményezi, hogy két kecs-

kéből, ha egyet elhagyunk, sajnos, egyetlen kecske marad mindössze. Ami természetesen a jelen kötet második felének eredeti címét a Két hecské-t - is megbuktatja, egyúttal - s ez számomra lényegesen fájdalmasabb - terjedelmét is tetemesen megapasztja.

Így hát, ebbe az új kiadásba, vékonyka kis szöveg maradt, mindössze egy kecskényi! Eredeti kiadásban sem szólt egyébről, csak egy görbe szarvú, magányos kecskebakról. Persze, nem holmi szérűskertben mekegő vagy domboldalban kolompoló szegény ember tehenéről. Sem arról a közmondásosról, aki jól tud lakni káposztával, anélkül hogy a káposztát elfogyasztaná.

Nem. Ez az írás vadkecskéről szólt. Hegyóriások nyaktörő sziklavilágában tanyázó, zergék ügyességén is túltevő kőszáli kecskéről. Útleírásaimban sokáig nem jutott szerephez, története már-már feledésbe homályosult. Pedig valamikor nagyra becsültem, s ma is vadászmúltam legértékesebb emlékei közé sorolom. Hogy miért hallgattam oly sokáig róla? Alkalmasint, mert annak idején Indiából jövet, de már Afrikában zsákmányoltam.

Így aztán indiai naplómból is kimaradt, az afrikaiból is. Miattam ugyan kimaradhatott. Ő azonban sose tudott ebbe belenyugodni. Mellőzését rendkívül zokon vette. Nemcsak személyes sértésnek, az egész kecskefaj elleni nyílt kihívásnak minősítette. Kitömött feje bántódottan tekintett le rám a falról, mozdulatlan üvegszeméből ilyesforma szemrehányás beszélt:

- "Ha már volt szíved ide akasztani a többi közé, ha már megeteted fejem bőrét molyokkal, legkevesebb, amit elvárhattam volna, hogy engem is kiszerkesszél. Hiszen a többi fej jóformán szóba se áll már velem! Még a körülöttem lógó oroszlánok is felém öltögetik gipsznyelvüket: "Hallgass - vicsorogják -, szavad se legyen, hiszen még az öreg előtt sincs becsületed, egyetlen sor írásra se méltat!" - Trófeagyűjteményed üldözött mostohája vagyok, kitömött fenevadjaid megbélyegzett páriája. Ha rövidesen nem kapok elégtételt, bizisten, fejest ugrom a falról, rapityára zúzom szép görbe szarvamat . . "

Sokáig hallgattam a vén bak mekegését. S hogy egykori trófeáim közt a békét helyreállítsam, hogy méltatlankodó vadkecském társadalmi pozícióját megszilárdítsam, végül is tollhegyre kellett fognom.

Mielőtt azonban ebbe belekapnék, néhány percnyi ismerkedésre invitálom az Olvasót, mintegy ebéd előtti aperitifre, a vadkecskék különféle fajtájú, valóban nemzetközi társaságába. Örülnék ugyanis, ha vadásztársaimban némi étvágyat gerjeszthetnék a vadfajták eme különleges csemegéire . . . Mert - legalábbis szerintem - a golyósfegyverrel való vadászat teteje, mindennemű cserkészés netovábbja: a magas hegységek vadjának: zergének, vadkecskéknek és vadjuhoknak kézrekerítése!

Kijelentésemet persze fenntartással értem. Hiszen hazai szarvasbőgésünk úgyszólván már a ritus világába tartozik, annyira "szívügye" a magyar vadásznak, oly vitathatatlan szépek szépe, hogy nem is hasonlítható semmiféle egyéb vadászathoz . . . Oroszlánt azonban - valljuk be - ma már autóülésből is lőnek. Az elefántnak, az afrikai állatparadicsom tulajdonképpeni királyának nimbuszát is aláássák az automobilos, főleg pedig repülőgépes nimródok túlkapásai. S a tigrissel, a vérengző vadfélék nemes fejedelmével meg éppenséggel bolondot űznek: tigrist tán már paplanos ágyból is lőtt egyik-másik maharadzsa . . .

Hanem a felhőkbe vesző hegyóriások magányában tanyázó vadkecskék s vadjuhok büszke népével nem lehet ám ilyen könnyen elbánni! Az alaszkai gleccserek hófehér vadjuhának vagy a Himalája kőszáli kecskéjének orrát tudtommal nem fintorogtatja még benzinszag. Aki azokkal szóba akar állni, annak fel kell mászni hozzájuk. Mégpedig saját két lábán. Minden hegyivadért becsülettel meg kell dolgozni. Ezért tartom őket trófeáim közül legértékesebbeknek. S ezért válaszolom arra a sokszor hallott kérdésre, vajon vadászati szempontból mi lenne hát legnagyobb vágyam, úgynevezett "vágy- álmom?"

- A világszerte élő vadkecske- és vadbirka fajták egy-egy kiváló hím példányának teljes gyűjteménye. Csakhogy ezzel a vágyálommal baj van. Mégpedig az, hogy ezt a vágyat nyilván örökös álomra ítélték. Hiszen ez a vágy nem új, nem is én álmodtam meg először. Előttem már egynéhányan megálmodták, magamnál különb, többet próbált hívei Nimródnak. Valóra azonban az ő álmuk se válhatott.

A legnevesebb, legtöbb helyen megfordult hegyivadászok, a vadkecskék s a vadjuhok valódi tanárai közül magam is ismertem nehányat. Az angol H. C. Maydont meg az amerikai Kermit Roosevelt, meg Demidov herceget, a nagy tapasztalatú orosz vadászt. Éveken át mászták a Himalája, az amerikai Sziklás hegység, az abesszíniai Simien meg a kínai Thian-Shan eget verő kapaszkodóit. Addig-addig mászták, míg csak bele nem fájdult a lábuk, míg csak bele nem öregedtek. Szert is tettek szép gyűjteményekre. Egyiknek ez a ritka kecske sikerült,másiknak amaz a birka. Hanem a teljes kollekció - az továbbra is álom maradt. És kötve hiszem, hogy megvalósítása a mai fegyverforgatók bármelyikének is sikerülne. Ehhez - sok pénzen kívül - kivételes egészség, hosszú, ráérő élet és legfőképpen zavartalan világbéke szükséges! Ma azonban, mikor a határsorompókat részben leengedték, részben pedig nehezen húzzák fel, ilyenről még álmodni sem szabad.

Írni azonban szabad.

Különösen a magamfajta öregedő vadásznak, aki egyre inkább szorul arra, hogy emlékei pislogó tűzrakása közt kotorászgasson egy-egy kis maradék parázs után . . .

Abban állapodtunk meg imént, hogy mindenekelőtt röviden széijelnézünk a vadkecskék világában. A vadjuhokkal ezúttal ne is törődjünk. Köztük szerzett kevés tapasztalatomról - mindössze háromfélét lőttem a világ vagy tizenötféle vadbirkája közül - már előző írásaimban beszámoltam. Szorítkozzunk hát a vadkecskékre, helyesebben földünk tizenkétféle vadkecskéjének mindössze öt tagból álló, de annál előkelőbb csoportjára: a kőszáli kecskékre.

Habár közeli rokonok mind az öten, egymástól meglehetősen távol eső hazát választottak. Kettőjük európai, kettőjük afrikai, az ötödik pedig - a legszebbik - ázsiai lakos. Utóbbi, melyet szibériai vadkecskének (Capra sibirica) mond a természetrajz, Közép-Ázsia hegyóriásait járja, az Altajtól a Himalájáig. E hatalmas távolságnak mintegy közepetáján, a Kína nyugati határát alkotó Thian-Shan ötezer méteres ormain teremnek a legnagyobb szarvú példányok. S ha már nekem nem adatott meg, hogy e kecskekirályra vadászhassak, legalább azzal hadd büszkélkedhessem, hogy a leghosszabb szarvút, a rekordkecskét, néhai Kermit Roosevelt amerikai barátomnak sikerült leterítenie. A csaknem másfél méteres (147,2 cm-es) sarló alakú szarvat, a New York-i múzeum díszét, áhítattal, csorgó nyállal csodáltam.

Nagyságra következő az abesszíniai vadkecske (Capra walie), otthoni nevén "vália". Testre alig kisebb a szibériainál, szarvának formája azonban kissé eltérő, száz cm-esnél hosszabbat még senkinek se sikerült kerítenie. Egyébként a vália-kecske szarvát tartják a legritkább afrikai trófeák egyikének. Tán fél kezem ujján is megszámlálhatnám a szerencsének azon kiváltságosait, kiknek gyűjteményét ez a fehérholló díszíti. Az észak-abesszíniai. Simien-hegység ióformán megközelíthetetlen bércein tanyázik. Ha nagy néha puskavégre kerül is, többnyire oly feneketlen szakadékba vész, ahonnét egyáltalán nem sikerül előhozni. Vagy ha sikerül is, zuhantában rendszerint rapityára tört, legalábbis erősen megrongálódott szarvval. Elképzelhetjük, hogy a teljesen hiánytalan váliaszarv minő büszkesége annak a néhány vadásznak.

Hátra van a kőszáli kecske további három fajtája: A Pireneusokban, valamint a spanyol Sierra de Gredos és Sierra Nevada bérceit járó spanyol vadkecske (Capra pyrenaica), a Mont Blanc árnyékában, az olasz Gran Paradisón honos európai vadkecske (Capra ibea), végül a Vörös-tenger nyugati partját szegő hegylánc lakója: a núbiai vadkecske (Capra nubiana). Nekem csak az utóbbi két fajtával volt szerencsém közelebbi ismeretséget kötni. Ez volt hát valamikor az a két kitömött fej, melynek szemrehányó tekintete a hajdani Két kecske megírására késztetett.

S minthogy az "európairól" beszéltem már, marad az utolsó: a núbiai. 1939 tavaszán találkoztam vele - Indiából jövet. Aki netán ismeri Nahar című indiai naplómat, az első kiadás második kötetének 377. oldalán ezt olvashatta Indiából való távozásom előtt:

"Hiszen egyelőre még nem is Európába készülünk, Szuezig utazunk csupán. Onnét még rövid afrikai expedíciót is tervezünk. A Vörös-tenger partján húzódó egyiptomi hegyek nevezetes kőszáli kecskéjét, a nubiai ibex-et szeretnénk kézrekeríteni. Meg is tettük már a szükséges előkészületeket. Szuez közelében várakozik ránk nyolc tevéből álló karavánunk . . ."

Nos, hát erről lesz szó. A nyolctevés karavánról meg a bedeinről, a núbiai vadkecskéről. Habár a tudomány núbiainak keresztelte, hazája nemcsak Núbiára szorítkozik. Egyiptom egyik-másik hegyláncában, továbbá Tuniszban, a Sinai-félszigeten,Palesztinában is előfordul, sőt még Dél-Arábiának

Hadramaut nevű tartományában is. Tévedés lenne azonban arra következtetni, hogy az arabok bedeinje tán valami közönséges, lépten-nyomon fellelhető állat.

Valamennyi vadkecskefaj ritka, s ezalól a núbiai se kivétel. Róla is írhatok néhány soros életrajzot, noha nem tudom, milyen viszonyban élt a fáraókkal. A mellékelt, mintegy háromezer éves képecskén - alattvalókat ábrázol, amint különféle adományokkal kedveskednek tudom is én, hányadik Rhamsesnek - mindenesetre itt láthatjuk a bedeint is. Pórázon vezetik, hetykén lépked a fáraónak szánt ajándéktárgyak közt. Kétségtelen, hogy előkelő múltú, sőt történelmi állat. Ősidők óta foglalkoztatja az egyiptomiak, núbiaiak, palesztinaiak fantáziáját - vadászokét, kőfaragókét, rajzolókét egyaránt. A dinaszták idejéből fennmaradt sokezer éves domborművek és sziklavésetek vadászjelenetein minduntalan találkozunk a görbe szarvú vadkecske jellegzetes alakjával. Valamikor közismert lehetett hát az Alsó-Nílus országaiban.

Manapság persze másképp áll a dolog. Egyiptomban - legalábbis az én időmben - nem volt még valamirevaló vadásztörvény. "Allah kertjében" ki-ki szabadon kertészkedhetett. Véletlen szerencse, hogy a fáraók vadkecskéinek leszármazottjait mind egy szálig ki nem gyomlálták az Egyiptomban vendégeskedő fehér bőrű "kertészek". Ez csaknem sikerült is, hiszen az első világháború kitörése előtt egyiptomi területen úgyszólván ismeretlen volt már a vadkecske. S hogy ma ismét előfordul, mégpedig időszakonként elég szép számmal, az Kemal ed Din egyiptomi herceg érdeme, a két világháború közt elhunyt, híres sivatagkutatóé. Ez a tudós természetbarát oltalmába fogadta a kiveszésnek indult bedeint.

Kairótól délre vagy hetven kilométernyire, lakatlan, élettelen sivatagban, hosszú, ide-oda csavargó vádi (időszakos folyómeder) tekereg a Nílus völgye felé. Azt a völgyet - melynek néhány gyér vizű sziklakútja vándor karavánok és beduin juhászok itatója volt -, azt a Wadi Rish-Rash-t jelölte ki Kemal ed Din,,már vagy huszonöt éve, a vadkecskék mentsvárául. Kemény markú albán vadőrökkel záratta le a hosszú vádit s annak kétoldali környékét. Hívatlan vendég azóta se teheti be lábát. Se vadász, se juhász, sem a beduinok messze elkujtorgó, minden vadat előszeretettel meghajszoló, temérdek kuvasza. A vadkecskék csekély maradványa hamarosan rátalált a védett völgyre.

Odaszokott, megtelepedett, s az évek során szépen fel is szaporodott. Az állatvédő tudós halála óta Egyiptom rendőrfőnökének Sir Thomas Russel pasának gondjaira bízták a Wadi Rish-Ras vadkecskéit. Ezzel a barátságos angollal - ki pasai rangjára való tekintettel még tán fürdőkádjában se veti le a vörös "tarbush"-t - több ízben találkoztam. Sok érdekeset beszélt nekem a Rish- Rash-i vadkecskék viselt dolgairól:

- A szeptember-októberre eső párzási idő alatt – mondta - a legtöbb a bedeinünk. Olyankor még a szudáni hegyekből is le-lejárnak hozzánk. Vadkecske-körökben közkedvelt találkahellyé vált a Rish-Rash, valóságos örömvölggyé. Igaz, hogy sokan el is kóborolnak tőlünk, itthagyják a védterület biztonságos határát és meggondolatlanul agyonlövetik magukat, vagy a beduin slughi kuvaszok martalékává lesznek. Előfordul, hogy a Rish-Rash-tól még négy-ötszáz kilométerre is lőnek kecskebakot, melynek szarváról kétségtelenül felismerjük a védterületi bedeint . . .

A továbbiakban pedig beszéljen helyettem helyszínről közvetítő naplóm:

1939 márc. 25.

Alig akarnak leengedni a hajóról. Házsártos népség ám ez a szuezi révhatóság. És micsoda szeme van! Éppen csak hogy belepillant útleveleinkbe, máris észreveszi, hogy 15-én lejárt a határidejük. Hogy már nem is érvényesek. Néhai útlevéllel pedig tílos partra szállni.

Hiába magyarázom, hogy bocsánat, urak, hiszen két héttel ezelőtt, mikor Bombayban behajóztunk, ezek még kifogástalan sőt mondhatnám viruló passzusok voltak, valósággal duzzadoztak az egészségtől, senki sem sejthette, hogy ily hamar ütni fog az órájuk. Este még kutyabajuk se volt, s mire a hajnal megvirradt - lejártak. Pont az Indiai-óceán kellős közepén. Itt hevertek a kabinom asztalán, halotthalványan, érvénytelenül ...

- Miért nem hosszabbították meg? - förmed ránk a vörös tarbusos, barna bőrű vámtiszt.

- Ezen a hajón véletlenül nincs magyar követség - mentegetőzünk -, s útközben se találtunk, se Adenban, se Djibutiban. Fogalmunk sincs, hova lettek a Vörös-tenger menti magyar képviseletek .

- Na és Bombayban? - okvetetlenkedik tovább - talán ott sincs?

- Úgy, ahogy mondja, barátom, ott sincs. Illetve van, de csak konzulátus. Azaz, hogy még sincs, mert a konzul elutazott Kalkuttába. S hogy utánautazzunk két meghosszabbításért, ezt még Faruk őfelsége se kívánhatja. Hagyjanak bennünket kiszállni, de rögtön!

Nem hagynak. Várjunk, mondják.

Végigkezelik a többi utast mind, aztán félrevonulnak a hajóbárba tanácskozni. Hogy hagyjanak-e bennünket, vagy sem? Mi pedig koffereinken ülünk, és várakozunk. Fájó fejjel, s még mindig émelygő gyomorral, mert a Vörös-tenger ezúttal csúnyán elbánt velünk. Kofferen ülve figyeljük a limonádézva tanácskozó hatóságot, s közben azon tűnődünk, hogy a lefelé csúszó limonádé mennyivel jobb ízű a visszafelé igyekvőnél . . .

De hagyiuk a keserű emlékeket.

Különféle ajánlólevelünk s a kikötőben ránk várakozó "udvari automobilok" egyesített hatása mégiscsak javunkra dönti a kockát. Olyannyira, hogy végül már a hatóságok feszes tisztelgése közben lépünk partra - habár hiányos útlevelű, egyébként azonban tökéletesen rehabilitált uraságok.

Uraságok - mondom -, mert hiszen ketten vagyunk F.-el, Nahar-beli útitársammal. Sikeres indiai kirándulásunkról hazafelé igyekezve, örömest ejtjük útba Egyiptomot. Nemcsak a kilátásba helyezett vadkecske, hanem többek közt a piramisok miattis - F. ugyanis még nem járt Egyiptomban!

Szuez-Kairó mintegy száznegyven kilométer. A két várost összekötő országutat két régi közmondással jellemezhetném: egyenes, mint a mártott gyertya és egyhangú, mint a Bendák nótája.
Sivatagi kilométerjeit szorgalmasan fogyasztja két nagy sötétkék automobilunk, fenséges vendéglátónknak, Juszuf Kemal hercegnek kocsijai. Kettőt küldött értünk, a hátsó azonban üresen jön, mert poggyászunk nagy részét - szerencsére - a hajón hagytuk, bajlódjék vele Triesztig.

Eredetileg úgy terveztük, hogy egyelőre be sem megyünk Kairóba. Itt, ezen a gyertyaszál országúton kellett volna tevekaravánunkkal találkoznunk, mégpedig a hetvenkilences kilométerkőnél. Innét akartunk nekivágni a kecskés hegységnek. Csakhogy délben, partraszálláskor tudtuk meg, hogy tevéinket tévedésből holnapra rendelték!

Éjjelre be kell hát szaladnunk a fővárosba. Arról is most értesülünk, hogy házigazdánknak falusi birtokára kellett utaznia, így aztán hercegi palota helyett szállodában kvártélyozunk. Habár vendéglátónk távollétét őszintén sajnáljuk, a hotelszobák hírének felette megörülünk. Szállodában ugyanis sokkal függetlenebbek leszünk, a különféle látványosságokat is közelebb érjük, mint a városon kívül fekvő matariai palotából.

Üres az országút, felét már lefutottuk, de még egyetlen fuvarral sem találkoztunk, még csak tevével sem. Sivatagi kietlenség hallgat körülöttünk. Csak két sötétkék kocsink zümmög, s nyomában végeláthatatlan, sárga porfarkat növeszt.

Az éjszakai Kairó tarka mozgalmáról előző könyveimben kétszer is beszámoltam, ezúttal hát nem vesződöm vele, Látszólag semmi sem változott, mióta harmadéve ittjártam. A Shepheards szálló selyemkaftános dragománjai ugyanolyan erőszakosak és a piramisok is ugyanott állanak, ahol akkor. S az imént mégis alig tudtam rájuk találni.

Éjszaka van ugyanis. Mégpedig oly koromsötét, hogy joggal bélyegezhetném egyiptominak is, ha nem átallanék a felesleges szószaporítás hibájába esni. Amint a gizehi Mena House-hoz közeledünk, még árnyékát sem látjuk a vén Cheops százötven méteres gúlájának - szinte már restelkedem F. előtt, kinek negyedóra óta percenkint piramist ígérek.

S most itt állunk a Mena House előtt, úgyszólván a helyszínen, és - nincs piramis.

Kínos a helyzet, valósággal zavarba hoz. Már-már attól tartok, ellopták a világhírű gúlát, vagy tán amerikai turisták megvásárolták, s hazavitték emlékbe. (Azoktól kitelik.) Mikor aztán végül mégiscsak kibontakozik az éjszakából, valósággal fellélegzem. Na látod - mondom F.-.nek -, ha én egyszer valamit megígérek . . .

Ez a sötétbe veszett Cheops számomra is újság. Egynéhányszor jártam itt piramisnézőben - napfényben és holdvilágban, hajnalban és alkonyatkor, teve-, sőt szamárháton, autón, sőt gyalog is. Kairói mulatozásoknak többnyire az a vége, hogy ki-ki fogja a párját, és elviszi Gizehbe piramist nézni. De piramist keresni, ilyenre nem emlékszem . . .

Mondják, hogy éjszaka minden tehén fekete. No, de ilyen fekete tehenet, amilyen ma ez a Szfinx, még tán a közmondás sem ismer. Hiába ígértem F.-nek azt a híres, titokzatos szfinxmosolyt, még feje is alig látszik a csodabálványnak, nemhogy vásott kőarcának mindentudó vonásai látszanának. Megyünk is innét, mert előbb-utóbb még beleveszekedünk valamelyik tudományos sírásó farkasvermébe.

Itt ugyanis lépten-nyomon ásatások folynak, nemzetközi hullarablók vetélkednek egymással, újabb Tutenkámen után szaglásznak a nagy Szfinx árnyékában. Ilyenkor persze eltakarodnak már, odabent horkolnak Mena House-beli kényelmes ágyukban s nem törődnek az éjszakai látogatókkal, kik szinte nyakukat szegik a tudomány internacionális lövészárkaiban. Egyik-másik mumia- fosztogatóban még volt annyi tisztesség, hogy legalább bekerítette saját gödreit szögesdróttal. Habár ebben korántsem az éjjeli vendégek biztonságának emberséges gondolata vezérelte. Kizárólag saját piszkos féltékenysége: nehogy az ő lyukából valamelyik tudományszomjas kolléga suttyomban elemelhessen holmi fáraó- bordát.

Gizehből még felautózunk Mokkatam hegyére, s onnét, a Citadella bástyáiról gyönyörködünk az alattunk csillogó milliós városban. Megállapítjuk, hogy várost csak hegy tövében szabad építeni. Hogy legyen miről lenézni rája. Mert a madártávlat magassága minden várost kiszépít. Különösen éjszaka. S amint az odalent villódzó tarka fényreklámok özönébe tekintűnk, azt is megállapítjuk, hogy jaj, de gyönyörűséges látvány lehet ez annak - aki nem tud olvasni! Mert hiszen annak nem hashajtóhirdetés vagy autógumireklám sziporkázik odalent - hanem pompás fényű virágok csodálatos tündérkertje.

Lent, a hegy tövében kifizetjük a taxit, gyalog ballagunk hazafelé, a hosszú, egyenes Andrássy úton, melyet arabul Sharia Mehemet Alinak hívnak. Langyos a levegő, egyiptomi illatok, bűzök édesfanyar keverékével terhes. Ilyenkor csendes a város, elhal a nagy forgalom. S minthogy az éjszakai utca hosszú ingen kerítő-zsebmetszői nesztelen mezítláb járnak, jóformán csak saját cipőnk kopogása kísér. Meg Kairó gyér számú, mégis más-más véleményű toronyórájának éjfélt vitató szóváltása. Holnap ilyenkor - ha Allah is úgy akarja - sátor alatt hálunk.

Kairó, Shepheards Hotel,

1939. márc. 26.

Mondtam már, hogy F. még sosem járt Egyiptomban, tehát van itt számára egy s más megtekintenivaló. S miután ehhez néhány nyugodt nap kell, ma már bele se kapunk, hanem vadászat utánra halasztjuk a múzeum- és mecsetjárást. A mai délelőttöt rendszertelen ide-oda futkosással töltjük: sokféle, nagyrészt felesleges vacak vásárlása, hajójegyrendelés, no meg levitézlett útleveleink meghosszabbítása. F. egész nyalábra való tankönyvvel rakodott meg, némi tutenkámeni előképzettségre tervez szert tenni. Gyorstanfolyamot számít végezni egyiptológiából. Inkább vadkecskeológiából képezné magát. Fogadni mernék, most sem tudja, hányféle "valódi kőszálikecskét" ismerünk. Meg sem merem kérdezni, mert ha netán nem tudná, újra el kellene sorolnom. Akkor pedig aligha földhöz nem vágna az olvasó.

Déltájban hagyjuk el a szállodát. Sok limlommal, puskásan, sisakosan, afrikavadászosan - a teraszon poharazó nemzetközi turistatársaság nyaknyújtogató érdeklődése közben. Kétségtelen, hogy legalábbis oroszlánvadászoknak becsülnek bennünket. Ki is húzzuk magunkat, igyekszünk megfelelni a várakozásnak, vakmerő fenegyerek-arcot vágunk. Tudom, fitymálódnak majd, ha kisül, hogy bizony csak jámbor kecskevadászok vagyunk. Amilyen szószátyár alak ez a portás, okvetlen leleplez bennünket.

A várost elhagyva Matarián, majdpedig Heliopolison át hajtunk ki a Szuez felé tartó országútra. Vagy harminc kilométer után lekanyarodunk róla, dél felé fordulunk, neki a sivatagnak. Eleinte még csak hagyján ez a hepehupás dűlőút. Később azonban egyre járatlanabbá romlik, alig felismerhető csapássá homályosodik, végül teljesen elenyészik.

Immár minden nyom nélkül zötyögünk a távolban sárgálló, vajmi lassan közeledő hegyek felé. Eredeti tervünk - mely szerint a hamlával (karavánnal) az országúton kellett volna találkoznunk - megváltozott, s most időnyerés céljából egyenest a táborhelyig szándékozunk autózni. Ha ugyan kocsink időközben fel nem mondja a szolgálatot.

A sofőr szerint Kairótól százhuszonöt kilométerre esik a táborunk. Egyelőre még felét se gyűrtük le, az út pedig - vagyis a terep, mert hiszen útnak régen nyoma veszett – mindjobban ellene szegül az autózásnak. Már kétszer is megsüllyedtünk, homokfúvátba szorultunk, de szerencsére sikerült kilapátolni a kocsit. Most meg váratlan szakadékok, kőtörmelékes dombhajlatok hátráltatnak, azokat kell kerülgetnünk, köztük alkalmas átjárást keresnünk.

Sárga sivatagi sivárság kietlenkedik körülöttünk. Egy-két csenevész Selim cserjétől eltekintve, az életnek legkisebb nyoma sem mutatkozik. Homokporral terhes forró szél veri arcunkat - a Szahara lehelete.

Végre elérjük a sárga hegyek alját. Homokos fenekű völgyhasadék nyílik köztük, azon erőlködünk befelé. Itt már valamivel könnyebben haladunk, szélesedik a völgyfenék, egyenletesedik, kevesebb a köve, sekélyebb a homokja. A Selim cserjék közt itt- ott tengődő Thal akácok is enyhítik a kietlen pusztaságot.

Alkonyodik már, mikor a távol fakó egyhangúságában két mérgeszöld pont tűnik fel - a két sátrunk! A körülötte sürgölődő alakok, a közelében álldogáló-heverésző tevék meg a tábortűz halványkék füstfuvallata csak aztán bontakozik ki. Valódi, afrikai vadászsátrak előtt állunk meg. Igaz, hogy vadonatújak még, olyanformák kissé, mint városi kocapuskás fején az új zöld kalap - mégis szívem szerint való!

Ilyen tábornak csak az tud igazán megörülni, kit a múlt sok felejthetetlen emléke fűz az efféle széllelbélelt cigánytanyához. És aki ráadásul most jön Indiából, a maharadzsai tigris-vadásztáborok villanyvilágításos, rezesbandás sátorpalotáiból. F. is lelkesedik, hiszen életében most kerül először forsriftos vadászsátorba, amilyenről annyit beszéltem neki, s amilyet Indiában - hiába keresett. Csak a szép fényes városi automobil zavarja meg kissé a hangulatot, úgy illik ide, mint cigány szamarára a bársonynyereg. De éppen csak lerakodik, aztán már fordul is vissza, magával viszi a civilizáció nem ide való tényezőit. (Mert az ide valókat, a gumikádat, mozigépet s hasonló vadonjavító apróságokat okosan itthagyja.)

Mindenekelőtt Mahmudot kell bemutatnom; hiszen Mahmudnak még a sátraknál is jobban megörültem! Mahmud ugyanis régi barátom. Líbiai sivatag-expedícióm immár hároméves emlékei fűznek össze bennünket. Hengergő homok című könyvem szól arról az útról, a "hármasok" útjáról. Három teherautóval vágtunk akkor neki a sivatagnak, hárman voltunk fehérbőrűek, s hárman voltak fekete kísérőink is. A három fekete közül pedig Mahmud volt az egyik, ugyanez a derék Mahmud, aki örömében immár öt perc óta rázza kezemet. Akkoriban olyan inas-szakács-mindenes minőségben szerződtettük, s a hosszú, sőt hellyel-közzel majdnem aggodalmas sivatagátkelés alatt oly megbízható, ügyes embernek bizonyult, hogy Kairóba való hazatérésünk után beajánlottam Juszuf herceg udvarába. S íme, a herceg, kinek jóvoltából vadászunk itt, a vadonatúj zöld sátrakkal együtt Mahmudot is kiküldte.

Akkoriban még igen rongyos, főleg pedig sovány arabus volt. S ma már elegáns, jól táplált, finom modorú lakáj, aki – amint hallom - aranykivarrásos díszkaftánban tálal a matariai palotában. De a viszontlátás örömében nevető szeme most is az akkori szerény, becsületes Mahmudé, kivel annak idején megosztottuk azt a szűkre mért napi ivóvizünket.

Bemutatja a társaság többi kimagasló tagjait: Abdullaht, a szakácsot és Ibrahimot, a fő-kabirt. Van aztán még vagy tizenöt Kabir vezető. két alsóbbrendű egyén, segéd "shikari"-k, helybeli vadkecske szakértők, táborbeli mindenesek és tevehajcsárok. Na meg nyolc sárga fogú, nyálas szájú teve.

Szóval Mahmud, Abdullah és Ibrahim. Ez ugyanaz, mintha otthon azt mondanám: Jóska, Pista meg Jancsi. Mert minden dunántúli Jóskára pontosan tizenkét egyiptomi Abdullah esik.

Nem csoda tehát, hogy amint sátramból Abdullahnak kiáltok ötödmagával szalad - csupa Abdullahval.

Mihelyt kicsomagoltunk, s nagyjában berendezkedtünk, haditanácsot ülünk Ibrahimmal, a főkabirral. Kényelmes tábori székeinkbe telepszünk, kezünkben a napnyugtai whiskyspohár, Ibrahim

pedig hosszú, sötétbarna kaftánjába s szennyes fejkötőjében bugyolálva, előttünk guggol a homokban. Egykori Szudán-expedicióim alatt gyűjtött csekély szavú arabságomnak nagy részét elfelejtettem, Ibrahim pedig csak arabul ért. Így aztán szájunk helyett inkább csak kezünk beszél. Na meg Mahmud, ki a herceg udvarban felszedett angol tudományával tolmácsolni igyekszik.

Meglehetős emberismerőnek tartom magam. Szeretek arról hízelegni magamnak, hogy időnkint átlátok a szitán. Az emberi szem szitáján. Kivéve persze, mikor tévedek. De most aligha tévedek, ha ezt az Ibrahimot minden hájjal megkent, alattomos fráternek nézem. Megbízhatatlan képű, sunyi tekintetű. Ráncos homloka sínai kőtábla, melyre mind a tíz parancsolat - megszegését vésték.

- Van-e sok vadkecske? Merre járnak? Látott-e köztük nagy bakot? Miképpen lehetne közelükbe férkőzni?

Ibrahimból azonban egyetlen valamirevaló választ sem sikerül kicsikarnom. Vonogatja vállát, félrehuzogatja száját, félig lehunyt szeme ravaszul pislog. Piszkos gúnyájának fodrai közül néha kikipakolja sötétbarna, ösztövér karját, s határozatlan mozdulattal kanyarít vele a hegyek felé - jelzi, hogy merre tanyázik a bedein.

Beszédre azonban csak nagy ritkán nyílik szája. S ha nyílillik, többnyire egyetlen szó szökik ki rajta: "Inshallah!" - Ha Allah is úgy akarja!

- Bízik-e benne - kérdjük -, hogy holnap találkozunk vadkecskével?

- Inshallah!

- Ebből a táborból vadászunk-e majd, vagy pedig beljebb vonulunk a hegyek közé?

- Inshallah!

Ezek után valóban nincs más hátra, mint Allahnál tudakozódnom, mert Ibrahimot nyilván hiába kérdezem. A hosszú tanácskozás egyetlen pozitív eredménye: holnap hajnalban indulunk, mégpedig teveháton.

Erről jut eszembe, hogy habár tevéinkről már megemlékeztem, kutyáinkat és csirkéinket még be sem mutattam.

Két kutyánk van, Ibrahim kutyái. Agárforma, barátságtalan, még tán gazdájuknál is sunyibb képű kuvaszok. Valódi slughiebek, állítólag vadkecske nyomára vezetik a vadászt. Bizalmatlan jószágok, nyilván több veréshez szoktak, mint simogatáshoz. A feléjük hajított csont elől behúzott farkkal ódalognak félre. Tizenkét csirkénkről viszont csak a legteljesebb elismerés hangján nyilatkozhatom. Szép kövér, lábasba kívánkozó baromfiak. Meglátszik rajtuk, hogy hercegi tyúkászatban nevelkedtek. Szárnyuk alá rejtett fejjel, illedelmes sorban ülnek a sátorfa tetején. Igaz, hogy közbe-közbe egy-egy cifra hieroglifát is meszelnek a szép zöld vászonlapra, ami nem éppen hercegi csibéhez illő viselkedés. Minthogy azonban nem láthatják, mit művelnek - hiszen szárnyuk alatt a fejük - aligha vonhatók felelősségre. S különben is elnézést érdemelnek, soká úgysem szórakozhatnak már.

Tizenkettedmagukkal hagyták el a fővárost, s lám, már csak tizen gubbasztanak a sátortetőn. Kettőjüket máris utolérte a végzet, itt gőzölögnek előttünk a tányéron. S milyen kitűnőek ebben az indus curry-mártásban, ezzel a kiváló barna szemű rizzsel! Abdullah főzőkanala ugyancsak kitett magáért. Befejezésül még hallauát is kapunk, ezt a fadobozban árusított, külsőleg a roqueiúrt-sajthoz hasonlító egyiptomi édességet, mely tudtommal mézből, mandulából, pisztáciából s még tudom is én, miféléből készül, és - habár e leírásból senki se hinné - mégis igen jóízű. Most pedig jóllakottan, megelégedetten pipázgatunk a pattogó tábortűz játékos fényénél, és élvezettel - hallgatunk. Ne mosolyogjanak, kérem, hiszen maguk nem tudhatják, milyen jólesik ez nekünk. Esti tábortűz mellett hallgatni! Nem azért, mintha tán nem lenne egymásnak mondanivalónk. Csakhogy mi Indiából jövünk, a túlhajtott vendégszeretet hazájából, fényes maharadzsai palotákból. Ott pedig csak nagy ritkán engedhettük meg magunknak az ilyen pipaszó melletti, tűzbe bámuló, álomváró szótlanságot. A zavartalan elmélkedés, a szabad hallgatás luxusát . . .

Hallgatunk tehát, és hallgatódzunk. Habár a sivatag éjszakájában vajmi kevés a hallgatózni való. Óriásnagy, mérhetetlen csend fekszi meg az alvó pusztaságot. Csak ez a silány rőzsetűz pattog, s odébb, a másik parázskupac körül, halk szavú arabjaink dödögnek, emitt pedig, a sátrak mögött, kérődző tevéink ökrendeznek. S felettünk, az égi bolthajtás tintakék mezején, Afrika csillagezrei rajzanak.

1939. márc. 27.

Első tábor

Nagyszerű alvás esett a tiszta levegős, hűvös éjszakában. De most, hogy a keleti hegyélen felzöldül a hasadó hajnal első derengése, még jobban esik a tábortűz meg a gőzölgő tea egyesített melege.

Mahmud és Abdullah serényen sürgölődnek körülöttünk, a hajcsárok is ébresztgetik tevéiket, életre kel a tábor. Ibrahim és három segédje azonban mozdulatlanul gubbaszt még a tűz körül: pokrócba-lepedőkbe bugyolált, toprongyos alaktalanságok. Sátrunk elé vezetik a kettőnk számára kiszemelt hátastevéket. Nem szívesen jönnek, s a legkülönbözőbb gyomorhangon igyekeznek ennek tanújelét adni. Különösen most, amikor hajcsárjaik parancsára hasra kéne ereszkedniök.

- Khh! - vezénylik a tevések - khh!

És rángatják a teveorrba fűzött kötelet. Jó teve az első khh-re letérdel, a másodikra lehasal. Ez a kettő azonban úgy tesz, mintha nem is tudna arabusul. Felháborodva vicsorgatnak, miközben hétrétű gyomruk labirintusából távoli mennydörgésre emlékeztető moraj szakad fel. Csak mikor az orrrángatást egy-két figyelmeztető térdbe rúgással toldják meg a hajcsárok, csak akkor szánják rá magukat a parancs teljesítésére. Nagyot sóhajtva hasra borulnak.

Megmásszuk púpós hátukat. Mielőtt azonban az arabul nyeregnek keresztelt farámában elhelyezkedhetnénk, hirtelen röffenéssel már talpra is ugranak. Közismert tevefogás, ravasz tevék így szeretnék már a felszállás pillanatában ledobni a hátukra igyekvőt. Szegény F. csakugyan letottyan a szerencsére puha homokba. S nékem is csak azért sikerül megkapaszkodnom, mert életemben már sok csúnya tevével volt dolgom. Ne felejtsük el, hogy F. kitűnő lovas, még hóbortos lóval is könnyen elbánik. Érthető tehát, hogy kissé rossznéven veszi a kopott teve alattomos merényletét.

- Sebaj - békíteném -, sánta teve is többet ér a szamárnál!

Ezt tartja a régi arab közmondás.

- Attól függ, mikor - feleli oldalát tapogatva -, mert leeséskor aligha. És szamarunk nem lévén, egyébként sincs értelme a mondásodnak.

- De bocsánat, csak biztatásképpen említem és különben sem az én mondásom, hanem az araboké. Lehajítottak - megsajnáltalak - vigasztalni akartalak - ennyi az egész.

- Vigasztald a tevédet, ne engem.

- Így jár, aki asszonyt visz a sivatagba. Még utóbb tán én dobtalak le, nem is a tevéd!

A hajnali éles szóváltás eredménye: némán haladunk a kabirok nyomában. Hallgatnak ők is. Jelenet közben a tevék sem röfögnek, bársonytalpú járásuk meg amúgy is nesztelen. Kristálytiszta, testet-lelket üdítő reggelre virrad a hajnal: tüneményes az ilyen aranyban csillogó sivatagi napkelte! Általában nem vagyok barátja a sivatagnak, hanem glóriás reggeleinek páratlan szépségét el kell ismernem.

Habár teveháton, főképp arab fanyergen gyötrődve, nem könynyű lelkesedni. A "sivatag hajója" - különösen így első nap - még csírájában igyekszik megfojtani a hátán ülő természetrajongását. Nemsokára el is határozzuk, hogy tagiainkat nem törjük tovább az éles párkányú üléssel. Inkább legyünk vidám gyalogosok, mintsem szomorú tevések.

A kabirokkal azonban nem egykönnyen sikerül szándékunkat megértetni. Valahányszor megállásra intünk, csak hátra-hátraszólnak:

- Malesh!

Magyarul: sebaj, mindegy.

Csak erélyesebb fellépésemre hajlandók elhinni, hogy nekünk bezzeg egyáltalán nem mindegy.

A kopasz, köves hegyoldalban kanyargó keskeny csapáson nemsokára felérünk a gerincre. A núbiai vadkecske - nemhiába legkisebb tagja rokonságának - hazájául is apró hegyeket választott. Ez legalábbis könnyen megmászható, alig néhányszáz méteres törpehegység - habár meredek szakadékokkal, szinte függőleges sziklafalakkal cifrázott.

Felérünk, s a kabirok tanácsára le is telepszünk. Belenyugszunk, hogy egyelőre itt maradunk, távcsöveink innét fogják átböngészni a messze ellátszó környéket, innét fogják felfedezni a sziklák közt sumákoló bedeint.

Valóban, ennél alkalmasabb kilátóhelyet aligha választhattunk volna. S ráadásul oly tiszta a levegő, szinte még a végtelenség is láthatóvá válik. Mint hullámzásában megdermedt, nagy, sárga aranytenger, úgy terpeszkedik körülöttünk a szakadozott pusztaság, dzsebelek és vádik - hegyek és völgyek – végeláthatatlan egymásutánia. S kelet felé, a szemhatár semmíbevesző ködében, az égnél valamivel világosabb kékség sejtelme lebeg: a Szuezi-öböl, a Vörös-tenger kapuja.

Messzelátóink - ahogy német precízióval készült, jénai meszszelátókhoz illik - alapos, lelkiismeretes munkát végeznek. Két részre osztjuk a kilátást: egyřiket F. gukkerja veszi munkába, másikat az enyém. Pontról pontra iárnak, minden sziklarepedést, törpebozótot apróra átvizsgálnak, tüzetesen, akárcsak az orvos baciluskutató mikroszkópja. S mikor mindegyikünk végzett a maga felével, megcseréljük a tereprészeket, s biztonság kedvéért ki-ki a másikét is végigkutatja.

De bizony hiába minden rendszeresség, hiába a legjobb német látcső. Nemhogy vadkecske, még csak árva vadmadár se mutatkozik széles e kőhazában. Ibrahimot azonban ez nyilván nem érdekli. Szótlanul, sőt mondhatnám részvétlenül bámészkodik maga elé, mélabúsan szemléli cigarettájának csaknem mozdulatlanul függő füstszálát.

- Mafish bedein! - szólok hozzá - nincs vadkecske! Mitévők legyünk? Tartsunk ki ehelyt vagy gyerünk inkább odébb, másik kilátóra? Tán érdemes lenne azt a távolabbi, innét beláthatatlan völgyet is megvizsgálni?

- Inshallah! - suttogja, s közben végtelenül nagyot sóhajt. Ebből aztán azt érthetek, ami jólesik. Szószátyársággal valóban nem vádolhatnám Ibrahimot. Ezt javára kell írnom. Kevés szavú ember, de ezt a keveset legalább szorgalmasan ismételgetí.

Nem is faggatom tovább, újabb inshalláhnál egyebet úgysem csiholok ki belőle. Inkább megértetem vele, hogy három kabir társát küldje szét más-más irányba, távolabbi figyelőpontokra. S ha bármelyikük észrevenne valamit, azonnal jelezze. Mi innét szemmel tartjuk őket, s szükség esetén odasietünk.

Három tevénk alkalmas kis katlan takarásában hasal, s egyik gyomrából a másikba bugyogtatja az immár négynapos, még családi otthonában beleerőltetett ivóvizet. Tevét ugyanis, különösen ha ilyen hűvösek az éjszakák, elég hetenként egyszer megitatni. Mondtam már, hogy gyomrainak száma hét, s ezeket ilyenkor, sivatagjárás idején, sorozatos víztartályok gyanánt használja.

Jelenlegi táborhelyünk közelében nincs víz. Tevehátra kötözött víztartó zsákokban csak mintegy három-négy napra valót hozott a hamla (karaván). Holnapután tehát okvetlen tovább kell vándorolnunk, el kell érnünk a legközelebbi kutat vagy sziklaforrást, ami ennek a sivár pátriának bezzeg nem minden bokrában terem.

Mi ketten ugyan könnyen beszélünk, saját használatunkra kairói ásványvizet hoztunk. Hanem bennszülötteink vízszükséglete meg a szakácsé, na meg a fürdőkádunké, holnaputánra elfogy. előbbutóbb még a hétpróbás tevegyomor is kiszikkad.

Délutánra hajlik a nap. De mi még mindig egy helyben leskelődünk. Közben kétszer is megvillásreggelizünk, ötször is végig pásztáztuk a kilátást, sőt árnyékos szikla védelmében még szundikáltunk is, hanem az ígérkező vadászat izgalmait mindhiába várjuk. A távoli megfigyelők is mozdulatlanul gubbasztanak őrhelyükön, s ha távcsövem nem csal, többet alszanak, mint amennyit őrködnek.

Ma még nem szólok. Vendég létemre nem akarok Ibrahimmal kötekedni. De ha netán arra számít, hogy holnap is ezt a céltalan napkúrát folytatja velünk, akkor majd arabul, azaz magyarul beszélek vele. Úgy látom, ezek a kabirok huncutkodnak. Cseppet sem bánják, látunk-e vadat vagy sem. Számukra nyilván ez is malesh.

Mikor a nap leáldozni készül, Ibrahim elhajítja naphosszat füstölgő cigarettáját, és feltápászkodik. Nagyot nyújtózkodik, még nagyobbat ásít, aztán kijelenti, hogy immár indulhatunk hazafelé. Mert ma mafish bedein - nincs bedein! - Ha Allah is úgy akarja, majd holnap! "Inshallah bukhra!"

Na, ezt szinte vártam. Ezt a bukhrát. Szudáni expedícióimm közben ugyancsak alkalmam nyílt megtanulni az arab "holnap" értelmét. Bukhra - habár szó szerint holnapot jelent - kabir- szájból nem

annak értendő. Inkább olyasminek, mint a magyar "majd"! Szóval csak amolyan képzeletbeli holnapnak, amire majd valamikor, de az is lehet, hogy sohasem hajnalodik.

Gyalog ballagunk hazafelé. Rövid az út, nem több másfél órás sétánál, még belefáradni sem lehet. S mennyivel egészségesebb a tevézésnél!

Amint a hegyről lefelé kezdünk ereszkedni, a nap éppen eléri a nyugati égalját. S akárcsak valami nagy aranytallér, úgy csúszik bele a holnap - a bukhra - örök automatájába. Vajon mire tér majd vissza? Szerencsés kecskevadászatra?

1939. márc. 28.

Első tábor

Elhatároztuk, hogy ma ki sem megyünk. Tartsanak helyettünk a kabirok terepszemlét. Szállják meg a legtöbbet ígérő magaslatokat, s ha netán sikerülne lövésre való kecskebakra bukkanniok, azonnal szalasszanak értünk hírnököt. E célból két tevés futárt is visznek magukkal.

Nagyon is ránk fér ez a pihenőnap. A kíméletlenkedő Vörös tengeren nemigen jutottunk alváshoz, s a kairói szálló csonka éjszakáját sem mondhattuk kárpótlásnak. fgy aztán ugyancsak jólesik a kényelmes nyugvás, naplóírás, olvasgatás, sátor előtti való tétlen heverészés.

A mai pihenőt többek közt arra is felhasználom, hogy a tevehátra szerelendö inkvizíciós kinzóeszközt - alias "nyerget" - valahogy ülhetőbbé javítsam. Összes nélkülözhető ruhadarabjainkat a fakápák közti résbe tömöm, jól lekötözöm, s tetejébe szíjazom tábori ágyunk vadonatúj zöld matracát. Ki is próbáltuk már, s szerénytelenség nélkül állíthatom: teljes siker. Igaz, hogy ezután majd fél méterrel magasabban ülünk, esni tehát nagyobbat eshetünk, egyébként azonban kifogástalan megoldás.

A kabirok - ahogy azt előre is sejtettük - naphosszat nem jelentkeztek. Csak estefelé botladoznak be, hozzák az ugyancsak előre látott jelentést:

- Mafish bedein!

S türelmetlen kérdezősködésünkre, hogy ezek után vajon mihez fogjunk, merre menjünk, hol keressünk kecskét - ismét csak válvonogatás a válasz, befejezésül pedig a tegnapi, szerintük mindent elintéző biztatás:

- Inshallah bukhra!

Hát ebből elég volt. A puszta inshallázás még senkit sem juttatott vadkecskéhez. Meggyőződésem immár, hogy ez a vén csirkefogó csak hiteget bennünket. Készakarva húzza az időt, s valamilyen általam felderíthetetlen okból, vonakodik elárulni a vadkecskék járását. Hiszen tegnapi sétánk közben nemhogy vadat, de még csak vadnyomot sem láttam! Egyetlen szem kecskehulladékot sem találtam. Pedig jól tudom - vendéglátónk akárhányszor beszélte -, hogy habár nem sok erre a vadkecske, két-három bakkal naponta összeakad a vadász. Hogy aztán talál-e köztük erősszarvút, az már persze más lapra tartozik. De mondom, mi még csak nyomot sem észleltünk.

Az imént befejezett tanácskozás eredménye: holnap tábort változtatunk. Erre, a kecskehiányon kívül, elsősorban a már említett vízhiány kényszerít. Déli irányba vonulunk majd, hol a legközelebbi vízlyukat, a kabirok állítása szerint mintegy hat-hét óra alatt éri el a hamla. S ott - ígérgetik - vizen kívül kecskére is találunk majd. Persze csak Inshallah. Minthogy a hamla megrakott tevéi aránylag lassan utaznak, s a könnyebben járható vádik ide-oda kanyargó kerülőit követik, mi majd külön megyünk. Nehéz poggyászunk nem lévén, egyenesebb irányt választhatunk, hegyen-völgyön, jóformán toronyiránt haladhatunk. S útközben remélhetőleg vadászattal is szórakozhatunk.

1939. márc. 29.

Második tábor

Alighogy pitymallik, már útban vagyunk. Két hátastevénk szinte eltörpül a tetejükben himbálódzó, indiai elefánt-hordára emlékeztető matractrónus alatt. Mi azonban egyelőre gyalogolunk, ami szürkületben mégiscsak biztonságosabb. Libasorban igyekszünk a hegynek: elöl két kabir, nyomukbanm mi ketten, mögöttünk a két teve, leghátul pedig a harmadik kabir, a két kuvasszal. A

kecskefogó slughi-agarakkal. S hogy egyhangúnak ígérkező, szaporátlan vándorutunkat legalább részben áthidaljam, arról a két ebről mondanék el egyetmást.

Két nap óta hiába igyekszem velük megbarátkozni. Pedig már arabul is próbálkoztam. Ugyanolyan bizalmatlanok, mint én a gazdájukkal szemben. Gyanakvó ábrázattal sündörögnek a tábor körül, mindenkiben ellenséget szimatolnak. Hogy kecskevadász-tudományukat mindeddig nem bizonyították be, ez viszont nem rajtuk múlott. Többszörönkint hallottam, hogy a környék vadorzói kutyával dolgoznak, sőt kutya nélkül nem is igen árthatnának a vadkecskének. Messze hordó fegyver helyett kiöregedett, sokszor még elöltöltő málékavaró a szerszámjuk. Azzal ugyan hiába is fáradnának az agyonijesztett s ennek folytán nehezen megközelíthető kecskebak után. Kutyáik azonban, ha friss nyomára akadnak, állítólag addig hajtják-szorongatják, míg csak a meredek sziklafal valamely nyaktörőjén meg nem rekesztik. A kecskebak ilyenkor fart vet a sziklának, s tehetetlenül nézi a menekülés keskeny ösvényét elálló, mérgesen rivasztó kuvaszokat. A hegytetőkről hallgatódzó lesipuskás előbbutóbb megneszeli a csaholást, s immár bízvást közelíbe férkőzhet a kutyákat figyelő, sarokba szorított vadnak.

Bizony, elég hitvány módja a puskázásnak. Sintérnek, nem pedig vadásznak való. S abban reménykedem, hogy kecskebakom meglövését kutyasegítség nélkül sikerül megúsznom. Hogy úgy mondjam, sinkorántázás nélkül.

Ugye, nem tudják, mi a sinkorántázás? Én is csak tegnap óta tudom, II. Rákóczi Ferenc titkárától tanultam, kinek naplókivonatára otthonról hozott olvasmányaim valamelyikében akadtam: "ő Felsége - írja 1708. április 23-án a titkár úr - ebéd után Pro distractione sinkorántázni kiméne, és estvélig mulatott." A .sinkorán pedig - magyarázza a könyv - a chien courant, francia szelindek fajú, sebes futású, a vadat megállásra késztető vadászeb.

Ezt csak előzetes felmentésemre említem, ha netán úgy alakulna a helyzet, hogy mégiscsak kutyázáshoz kéne folyamodnom.

Délfelé jár az idő, kegyetlenül tűz a nap. Néhány rövid pihenőtől eltekintve, eddig mi sem szakította meg sivatagi utunk egyhangúságát. A tevékkel többé-kevésbé kibékültünk. Zöld matracaink tetején távoli kilátáson kívül, elég kényelmes ülés is esik. Az enyémmel ugyan volt némi fennakadás. Rosszul kötöztük meg, s ennek folytán vagy háromszor is lefordult. Kétszer mégis sikerült fentmaradnom, harmadszor azonban engem is magával vitt a matrac, F. legnagyobb gyönyörűségére.

Különös szokása tevémnek, hogy menet közben váratlanul úgy megriszálja farát, akárcsak valami ünneplőbe öltözött matyó menyecske. Csoda-e, ha ilyenkor lefordul az építmény?

Süppedő sárga homokkal ágyazott, mély vádiba ereszkedünk le.

- Ott - mutatják a kabirok -, a meder túlsó oldalán, annak a kis oldalvölgynek torkolatában, ott ütjük fel újabb táborunkat.

A vízlyuk is ott bújik meg a közelben, sziklák közt rejtőzködő, csupán a magunk fajta, sivatagjáró pásztorembernek ismerős, sekély vízű kút.

Hajnali hat óra óta jóformán szakadatlanul jövünk, de vaddal bizony ezúttal sem találkoztunk. Még csak nyomával se. Vajon hova lehettek hát a bedeinek? S hova a veszekedett csudába vezetnek bennünket ezek a lompos arabusok? Velünk dolgoznak-e, vagy ellenünk? Ezt bizony - a magyar szólást arabra fordítva – legfeljebb Allah tudja meg a kajla tehén. Na meg Ibrahim.

Tikkasztó hőség szorul ebbe a szűk, szellőzetlen völgytorokba. A vakító sárga szikla úgy sugározza a magába szívott meleget, akárcsak mesterségesen hevített fűtőtest. Bámulatos, hogy az ilyen forróra tüzelt nappalokat mégis milyen hűvös, sőt hideg éjszakák váltják fel. Most ugyancsak patakzik rólunk a verejték, napnyugta után pedig tüstént ránk kívánkozik a felsőkabát. Lecsatoljuk a teve oldalára szíjazott elemózsiás kosarat, harapunk valamit, s utána hamarosan el is álmosodunk. A tevék ís elfeküdtek, embereink is elnyújtózkodtak, két keserű képű kuvaszunk is árnyékba kotródott. A hamlának azonban még se híre, se hamva. Mozdulatlan, élettelen körülöttünk minden, még tán az idő is elaludt a fülledt délután álmosító csendjében.

A matracok most ugyancsak kapóra jönnek. Barlangszerű sziklamélyedés árnyékába készítünk magunknak fekhelyet, s csakhamar bennűnket is elnyom a nehéz, tompa kábulat. "INSHALLAH BUKhiRAf"

Mintha valami zajra eszmélnék . . .

Háromnegyed három.

Úgy látszik, tévedhettem, csak Ibrahimék hortyogása hallatszik, onnét a másik szikla mögül. F. szép nyugodtan alszik, nem csoda, hogy belefáradt a hatórás tevézésbe.

Bódult, lüktető fejjel tápászkodom fel, kiszáradt gégémet meglocsolom néhány korty langyos kulacsvízzel, aztán fogom a meszszelátót, felkapaszkodom a fölénk boltozódó sziklatetőre. S már meg is pillantom odalent a széles homok-vádit keresztező hamlánkat. A tevékre kötött sokféle poggyász csörömpölése, a hajcsárok egy-egy biztatása jól ide hallatszik, ez riaszthatott fel imént. Szép rendesen jönnek, elöl a gyalogos hamla-kabir, utána libasorban az egymás után kötött málhástevék, s leghátul, nagy piskótaszínű tevecsődör hátán: kitűnő Mahmudunk, a felelős sereghajtó.

Mire a szikláról leereszkedem, már F. is magához tért. Ibrahimékat azonban nekünk kell életre kelteni. Hamarosan ideér a hamla.

- Hiány nélkül megjöttünk, semmi fennakadás nem történt, jelenti az örökké mosolygó, mindenkit felvidító Mahmud, kinek változatlan jó kedélyét, mindig szolgálatkész szívességét még harmadéve, hosszú sivatagi átkelésünk idején megszerettem. Mahmud lelke, akár a napóra: csak a derűt mutatja. Ibrahim bánatosan titokzatos ábrázatja után Mahmudé valóságos jótétemény.

- Khh! - khh! - hallatszik most mindenfelől a hajcsárok harákoló biztatása. Mire örökké nehéztelő málhásaink sértődötten húzzák fel szájuk szélét, kimutatják ujjnyi hosszú barnássárga fogukat, s bő nyáladzással kísért öblös gargalizálás kíséretében hasra ereszkednek.

Lekerül hátukról a sokféle vacak, sátrak, ágyak, ládák, főzőedények, tarisznyák. És lekerül a baromfis kosár is. Sietve oldjuk le a tetejét, hogy immár nyolc főre lecsappant csirkeállományunkat a hosszú, zsibbasztó utazás végeztével kissé megszaladtassuk.

Csakhogy nem szaladnak ám! Bágyadtan, félig lehunyt szemmel, tátott szájjal hasalnak a homokban, hiába pipikézek nekik, hiába kotkodácsolok, még lábukra sem tudnak állni. Nyilván napszúrás érhette az istenadta madarait, s ha egykettőre nem intézkedünk, itt gebednek meg szemünk láttára. Pedig ugyancsak szívére kötöttem Mahmudnak, hogy útközben többszörönkint öntözze meg a baromfis kosarat. Csakhogy kevés volt a víz, tyúklocsolásra nem tellett.

Sietünk is ám egész vödörre valót hegyibük borítani. De mégcsak fejüket sem rázzák, nemhogy felvidulnának.

- Whiskyt! - villan eszembe. - Siess, Mahmud, keresd elő az üveget!

Sorra vesszük mind a nyolc csibét. F. széjjelfeszíti az ölében tartott madár csőrét, én pedig pumpálom bele a whiskyt, patikánk szemcsepegtetőjének segítségével. Ettől már megrázzák ám fejüket. F. alig bír velük, csak úgy fröcsög belőlük a pálinka. Sőt, most már a vízre is kedvük kerekedik. Whisky nélkül soha többé eszükbe nem jutott volna a vízivás.

Mire a sátorveréssel végzünk, a baromfiak is életrejönnek. Kissé még borzasak ugyan, s meglehetős bizonytalan léptekkel, de szemlátomást visszatérő életkedvvel szédelegnek. Hiába, valljuk be egymásnak, a legkegyetlenebb ragadozó állat mégiscsak az ember. Sajnálatot színlelve mentegetigyógyítgatja döglődő csibéit, nagy nehezen felmosdatja, mondhatnám visszalocsolja őket az életbe. Minden takarékosságot félretéve. még legdrágább whiskyjét is feláldozza értük, úgyszólván halottaikból támasztja fel bajba jutott útitársait - csak azért, hogy vacsorára végleg elmetszhesse torkukat.

Magam sem tudom miért, de ez valahogy barátságosabb táborhely az előbbinél. Biztatóbb. Pedig kopasz sárga sziklánál, kiaszott, sivár pusztaságnál egyéb itt sem örvendezteti szemünket. Itt is csak ez a néhány bogáncsforma Selim bozót élhetetlenkedik, elsárgult, csenevész csádé, órákhosszat eltart, mire embereink elégséges tűzrevalót gyűjtenek belőle. Ezúttal kissé emelkedett, szellős, de mégis védett helyre sátoroztunk, innét messze földre belátjuk a széles vádi csillámló homokmedrét. Vadászatra ma már úgysem kerül sor, még csak közelebbi terepszemlére sem. A nagy forróságban való hosszú menetelés mindnyájunkat elernyesztett, a délután hátralevő óráit pedig a táborverés különféle vesződsége tölti be.

Rég megtanultam, hogy az efféle letelepedés elkerülhetetlen zűrzavarából legokosabb kimaradni. Ilyenkor úgyis hiába dirigálok, senki se tudja, mit hol keressen, sokféle kellemetlen lárma, idegeskedés járja, egymást érik a nézeteltérések. Ilyenkor tehát fogom magam, s miután sátram helyét pontosan kijelöltem, sürgősen félrevonulok. Észrevétlenül meglépek. Mégpedig jó meszszire, nehogy a felesleges kérdések s a haszontalan viták utánam szalasztott hírnökei elérhessenek. S mire aztán

egy-két óra múltán visszatérek, szelíd, békés otthonra találok. A felzaklatott kedélyek szépen lecsillapodtak, mindenki megtalálta a maga dolgát, szakács a lábasát, inas a szódásüveg patronjait, még villanylámpámat is szokott helyén, fejpárnám alatt lelem. A szakács fütyörészve guggol sistergő bográcsa mellett, mindenki mosolyog (Ibrahim kivételével), senki sem haragszik a másikra. Imént még száz dróton rángatózó táborom ismét visszazökkent a mindennapi gondtalanság medrébe. Én pedig derűs hangulatban, kitűnő étvággyal ülhetek vacsorához.

Expedícióra készülő újoncoknak melegen ajánlom ezt a "meglógást", idegrendszerüknek a táborverés sokféle zaklatásától való ügyes megkímélését.

Ma esti sétámnak, a letáborozás "elbliccelésén" kívül egyébb eredménye is volt. Odaát, a sátrak mögött emelkedő sziklás gerinc túloldalán, a szomszéd völgybe ereszkedő szakadékos oldalban - vadkecskenyomra találtam. Valóságos, el nem tévesztheto bedein nyomra. Ha nem is éppen a legfrissebbre. A körülötte mutatkozó néhány szem hulladékból ítélve, két-háromnapos csapásnak becsülöm. Egyetlen, de meglehetős terebélyes lábnyom rajzolódik a keskeny vadváltó kavicsos porába, alkalmasint magányos kecskebak járhatott ott minap. Takarásba húzódtam, s az alkonyat teljes beálltáig messzelátótam a környéket, de még csak egyetlen szál kecskeszőrt sem sikerült szemre vennem. De holnapba vetett bizodalmam határozottan megszilárdult. Hála annak a néhány szem fekete bogyónak. Inshallah bukhra!

Ibrahiméknak egyelőre nem árulom el leletemet. Megvárom a holnapi haditerv kialakulását. Imént próbáltam velük tárgyalni. De Ibrahimban ismét nem volt tárgyalási hajlandóság. Vezérkari főnökével guggolt itt sátram előtt, bizonyos Ahmed nevezetűvel, ki kezét kizárólag vakaródzásra használja. Szüntelenül vakaródzik, hol itt, hol amott, ahova csak hosszú karja elér. Sorra veszi valamennyi testrészét, nyilván mindene viszket. S ha végez, előlről kezdi.

Ahmed szája, habár egyik fülétől a másikig ér, még Ibrahiménál is nehezebben nyílik beszédre. Ha kérdezek tőle valamit, felelet helyett főnökére veti kérdő tekintetét. Ha pedig Ibrahim netán válaszolna: Ahmed helyeslőleg bólint. Ilyenkor kimutatja ritkán álló fogai hófehér saráglyáját, araszos vigyorgásra tárja arcának tágas kapuját.

Nagyszájú ember - a szagáról nem is szólva.

Amerikában hallottam: ha bármilyen businessben két ember egy véleményen van, akkor egyikük felesleges. Nos hát, ilyenformán állok én a két kabirommal.

1939. márc. 29

Ma ugyancsak jókor talpon vagyunk.Itt ülünk már a tűz mellett, várjuk a reggelit, pedig még csak nem is pitymallik. Mi a csoda üthetett Ibrahimba? Saját jószántából, hivatlanul előjön, sőt meg is szólal. Valóságos litániába kezd, anélkül hogy faggattam volna. Részletes vadásztervet ajánl, önállóan kezdeményez. Vajon miben töri a fejét?

Máris indulni készül - mondja - harmadmagával, odaát a széles vádi túlsó oldalára, beüd hálesz - nagyon messze. Mi csak feküdjünk vissza, aludjunk békében, míg csak tőle hírt nem veszünk. Az a távoli hegy biztos tanyája a bedeinnek, nekünk azonban kár odafáradni mindaddig, míg ő ki nem puhatolja a nagyszarvú bak hollétét. Mihelyt megállapította, tüstént értünk szalasztja valamelyik társát, hogy mielőbb tevére kaphassunk, s a helyszínére nyargalhassunk. Ő közben szemmel tartja a kecskét, amint odaérünk, már meg is lőhetjük - Inshallah!

Ezzel fogja magát, szurtos kendőjébe bónyálja kopasz fejét, két lompos tanácsosa kíséretében nekivág az éjszakának.

- Hadd menjen - szólok magamban -, legalább nem kell rajta mérgelődnöm. Nekem úgyis más a tervem, éppen ellenkező irányba készülök. Csak azt várom, hogy kissé világosodjék, aztán átrándulok a szomszéd völgybe, hátha fel tudom fedezni a tegnap esti nyom hátrahagyóját? Bezzeg nem adnám egy vak lóért! csoda mulatság lenne meglőni a kecskebakot - Ibrahim és slughi kuvaszok nélküll.

- Mit szólnál ehhez? - kérdem F.-től, ki már a harmadik karéj nyársra szúrt kenyeret pirítja a tűz felett, de még egyből evett. Kettőt ugyanis már beleejtett a parázs kellős közepébe.

- Inshallah! - feleli tősgyökeres arabsággal.

Ezt mindenesetre jobban megtanulta a kenyérpirításnál.

Megvárjuk a napkeltét, aztán elindulunk kettesben. A tábor mögötti gerinctetőig ugyan Mahmud is velünk jön, megmutatom neki a mintegy másfél kilométerre látszó hegypúpot, melyen lesbe ülni szándékozunk. Ha Ibrahiméktól netán hírnök érkezne a táborba, legalább tudják, hol keressenek bennünket. Mahmud távoztával felkeressük a kilátóhelyet, nekiülünk, és messzelátónkkal alaposan végigkutatjuk a környéket. De bizony, az eredmény ezúttal is csak: Mafish bedeinl Üres, mozdulatlan a hajnal aranyozta kőtenger.

Csak felettünk, szédületes magasságban kóvályog néhány hófehér pont: prédaleső dögkeselyűk. Ez az alig holló nagyságú, távolról csaknem hófehérnek tetsző törpekeselyű - az arabok rachámja - jellegzetes madara észak-Afrikának. Ő is történelmi alak, méltó kortársa bedeinnek, csaknem valamennyi óegyiptomi műemléken látható, ezért keresztelték "fáraók tyúkjá"-nak. Háziállat jóformán, akárcsak nálunk a gólya. Csakhogy nem párosával, csapatostul tanyázik Egyiptom falvaiban. Egyébként undok féreg. Kedvenc eledele, mindenféle dögön kívül, az embertrágya. Most nyilván táborunkat fedezhették fel, éppen felette örvénylenek, oly szédületes magasságban, hogy csak alig fecskényinek látszanak.

Megmutatom F.-nek a tegnap talált kecskenyomot. Egy darabig követjük is, mihelyt azonban beleér a kemény sziklatérségbe, lehetetlen tovább felismerni. Sehogy sem sikerül hát megállapítanunk, hogy gazdája melyik irányba távolodhatott.

Visszakapaszkodunk a kilátópontra. Félóra is beletelik, mire a körülöttünk terpeszkedő kilátást újra végigböngésszük, minden zeget-zugot, minden gyanús foltot apróra megvizsgálunk. Semmi! Ameddig csak távcsövező szemünk ellát: üres sivárság, kietlen, sárga sziklás egyformaság. Pedig ehhez a mai reggelhez igen bíztam. Az a magányos kecskenyom komoly reményeket ébresztett bennem.

Itt valami nincs rendjén. Mindinkább bizonyossá válik bennem az a gyanú, hogy Ibrahim és társai összeszövetkeztek ellenem. Készakarva vezetnek rossz helyre, tán még el is zavarják előlem a vadat, egyszerűen nem akarnak velem kecskét lövetni. Vajon miért? Hiszen a sikeres vadászat nekik is csak előnyt jelentene, megkapják jutalmukat, a várva várt baksist, hazatérhetnének falujukba. Még egy óra hosszat elüldögélek, tovább azonban nem bírom ezt a tétlen vesztegelést.

- Maradj itt - mondom F.-nek -, hátha mégiscsak üzen értünk Ibrahim, nehogy aztán hűlt helyünket találja. Én lemászom a völgybe, és felkapaszkodom arra a túlsó gerincre, széjjelnézek onnét is. Egy óra alatt megjárom. Ha pedig hírnök érkezne, tűzd zsebkendődet a botod végére, és lobogtasd. Majd időnkint feltávcsövezek hozzád.

Még jóformán le se érek a völgybe - máris kecskenyom kapja meg szememet. Ez is magányos bakcsapás, hasonló a tegnapihoz. Alig követem néhány percig, fényes, nedves hullatékra bukkanok. Ez tehát mai nyom, mégpedig alig egy-két órás, hiszen a napmeleg még meg sem szikkasztotta a lágy kecskebogyókat. Nyilván hajnalban, közvetlenül előttünk járhatott erre a bak, különben okvetlenül megpillantottuk volna, kimagasló leshelyünkről az egész vádi belátszik.

Mintegy kétszáz lépést sikerül elmennem a nyomon. Részben homokos a talaj, imitt-amott kimutatja a kecskeköröm lenyomatát. Hanem aztán ismét ,kemény sziklamező következik, hol már sehogy sem tudok eligazodni. Soká elvesződöm. A vádi medrének homokos alját is összevissza keresgélem, hanem a nyom folytatását nem bírom már kibogozni.

Ejnye - villan eszembe -, hát a híres kuvaszaink mire valók? Kecskenyomozó slughi-agaraink? Tudom, hogy tegnapelőtt még nagyon leszóltam szegény párákat, azzal biztatván magam, hogy majd kutya nélkül kerítem kézre kecskebakomat. De hát az ilyen négynapi hiábavaló fáradozás könnyen leszállítja az ember igényeit. Főként, ha ilyen rohamosan fogy az ideje. Hiszen április 5-re váltottuk meg hazatérő hajójegyünket, F.-nek pedig megígértem, hogy elutazásunk előtt még alaposan végignézzük Kairó látványosságait. Azóta is szorgalmasan tanulmányozza a fáraókat, még kecskeles közben is Tutenkámen családfáját boncolgatja. Kairóra tehát okvetlen kell két-három napot szánnunk. Öt nap múlva pedig indul a hajónk!

Visszasietek F.-hez, mi lenne hát a leghelyesebb teendő? Hamarosan el is határozzuk, hogy bemegyünk a táborba, kihozzuk a két kutyát, mutassák meg, mit tudnak. Vezetékre fogjuk őket, megszagoltatjuk velük a nyomot, s ha értik dolgukat; okvetlenül útba igazítanak. Ha tartják a csapás:t,

előbb-utóbb majd csak utolérjük azt a kecskebakot, nem mehetett olyan messze . . . Így biztatjuk egymást, miközben a tábor felé lépkedünk.

Tervünk azonban csúfosan megbukik. Mert girhes agarainkat nemhogy tanyánktól elcsalni, még csak megfogni s pórázra kötni sem sikerül! Hiába beszélek nekík, híába csalogatom őket finom csirkecombbal. Még csak közelükbe sem eresztenek. Hasuk alá húzott farkkal kerülgetik a tábort s olyan szemrehányó ábrázattal, mintha csak ilyesvalamit gondolnának: "Ugyan, ugyan, csak nem képzeled, hogy bedőlünk annak az ócska csirkecombnak. Úgyis tudjuk, hogy le akarsz bennünket forrázni!”.

Már most mit tegyünk? Ott a friss kecskenyom, itt a kecskenyomozó ebek, de hol a pokolban van Ibrahim? Mert a kutyákkal csak ő beszélhet. Más szavát kutyába se veszik.

Egyik hajcsár kijelenti, hogy sejti, merre mentek Ibrahimék, melyik hegyre ültek lesbe. Helyes, mondom, akkor egykettőre nyergeljetek három tevét, egyet a hajcsárnak, egyet nekem, a harmadikat pedig üresen visszük. Megkeressük Ibrahimot, felültetjük az üres tevére, hamarosan hazahozzuk. Ő majd beszél az ebekkel.

"Egykettőre" parancsoltam a nyergelést. De hát Keleten vagyunk, hol tudvalevőleg ismeretlen fogalom a sietség. S miközben a hosszú türelmi próba lelkigyakorlatát végzem, megjelenik derék Mahmudunk, félrehív, és végre vilábosságot derít ravasz Ibrahimék érthetetlennek tetsző viselkedésére:

- Már tegnap gyanút fogtam - beszéli -, mikor Ibrahim faggatni kezdett, hogy vajon hány napi ellátást hoztunk? Ma aztán egyik hajcsár elszólta magát, aszondja: ráérünk még kecskét lőni, hiszen tizenkét napra való eleség van a ládákban! Tetszik tudni, az egész társaságot, kabirokat, hajcsárokat egyaránt, magas napidíjjal szerződtette a hercegi számtartóság. Ez a huncut Ibrahim minél hosszabbra igyekszik nyújtani a kirándulást, hogy annál több napszámhoz jusson. S minthogy a többiek érdeke ugyanez, nyilván abban egyeztek meg, hogy vadkecskét majd csak akkor mutatnak, amikor fogytán lesz az élelem! Vagyis mintegy tizenkét nap múltán. Körmönfont ember ám ez a vén Ibrahim, jól tudja ám, hol jár a kecskebak!

Na tessék. Ez hát a helyzet! Most látom, hogy nem is olyan érthetetlen. Erre némi gondolkodás árán magam is rájöhettem volna. De megállj csak, te vén cudar, elhegedülöm a nótádat! Gyerünk már azzal a három tevével! Delet mutat az óra, mire végre kicsoszogunk a táborból. Az Ibrahimnak szánt tevét közrefogjuk: fejét a vezető tevéjének farkához kötjük, én pedig hátulról nógatom. Ibrahim ugyan legfeljebb annyiban érdemelne tevét, hogy annak farkához kötve vonszoltassuk haza.

A kabirok felkutatásával járó temérdek bosszúságot azért sem írom le. Szépen megnyugodtam már, minek izgassam fel magam újból? Elégedjünk meg azzal, hogy harmadfélórás keresgélés után találtam rájuk. Akkor is véletlenül, mert nem hegytetőn leselkedtek, ahogy kellett volna, hanem napvédte gödör rejtekében - aludtak. Álmukban lesték a vadkecskét.

Az alkalomnak megfelelő arab szakkifejezések híján, egyelőre azzal kellett megelégednem, hogy alaposan ráijesszek Ibrahimra. Melléje lopóztam, s közvetlen közelről nagyot ordítottam a fülébe. Mint akit a kígyó mart meg, úgy szökött talpra. De aztán tüstént úrrá lett pillanatnyi rémületén. Kidörgölte szeméből az álmot, körülnézett, s a legnagyobb lelkinyugalommal állapította meg, hogy - mafish bedein!

Ez olyan furcsa volt, hogy bármennyire forrott bennem a méreg, elnevettem magam, s ezzel egyelőre felborítottam a helyzet komolyságát. Mire hazakeveredtünk, úgy eljárt az idő, hogy a reggeli kecskenyom követéséről le kellett mondanom.

Helyette azonban szigorú törvényszéket tartottam. Magam elé rendeltem az egész bűnszövetkezetet, Ibrahimtól kezdve az utolsó hajcsárig. Mahmud közvetítésével adtam tudtukra, hogy immár tisztában vagyok huncutságukkal, és kötnivaló haramiáknak tartom őket, mind egy szálig. S hogy legfeljebb még két napot szándékozom társaságukban eltölteni. Holnapután este elindulok hazafelé Kairóba. Vagy lesz kecske holnaputánig - vagy nem lesz.

Ha lesz, hajlandó vagyok a történteket elfelejteni, teljes amnesztiát ígérek, sőt még a baksist is vállalom. Ha pedig nem lesz, akkor nemcsak mafish baksish, hanem valamennyiteket feljelentelek a hercegi irodán, egyúttal intézkedem, hogy egyetlen lyukas piaszter fizetést se kapjatok. Egyéb mondanilóm nincs, kotródjatok a szemem elől.

(Mindezt persze arabul adtam elő, az utolsó mondatot kivéve, mivel nem tudtam, mit jelent arabusul kotródni".)

S azóta mintha a tábor is kivetkőzött volna eddigi tespedéséből. Az elmúlt napok álmos nemtörődömségének helyébe mintha máris néma igyekvés költözött volna. Élénk vitatkozás hallatszik, ide-oda mutogató karok hadonászása mutatkozik a tábortüzek körül. Mintha végre-valahára komoly tervezgetések folynának.

Pénz beszél - mondja a közmondás. Én még többet mondok: a pénz még arabusul is beszél. S ha megszólal, még tán a vadkecskét is előcsalja!

1939. márc. 30.

Második tábor

Mahmud azzal ébreszt, hogy Ibrahim és társai még hajnal előtt, töksötétben elhagyták a tábort. Mégpedíg kutyástul! A tevések azonban pontosan tudják, merre vezessenek bennünket, megbeszélt helyen találkozunk majd a kabirokkal.

Most sül ki az is, hogy Mahmudon és Abdullah szakácson kívül valamennyí emberünk Ibrahim atyafia. És hogy a tevék is Ibrahím saját tevéi. Egész rokonságát elhozta a vén lókötő, nem csoda, hogy összedolgoztak, s közös akarattal nyújtották az időt. Mihelyt matracaink az ágyról a teve hátára költöztek, már indulunk is. A félszemű hajcsár vezeti a menetet. Napközben meztelen felsőtesttel jár, ilyenkor azonban európai, csaknem térdigérő, agyonfoltozott, egykor kockás zakókabátba rejti ösztövér alakját. Nappal: büszke járású, öntudatos beduin, a sárga sivatag barna bőrű gyermeke. Este s hajnalban: szennyes rongyokba takart, lompos koldus.

Odalent, a "valódi" Afrikában, a szerecsenek napsütötte hazájában, még sokkal feltűnőbb átalakulásokat eredményez egy-egy európai ruhamaradék. A sötét bőrű bennszülött, amíg meztelen, többnyire tisztának látszik. Ha azonban felveszi különféle rongyait; máris kirí a környezetből. A sötét bőr ildomos ruházata meztelensége sosem sérti a szemet; még eltorzult formájában sem, olyan visszataszító, mint hazai strandfürdőink sajtszínű, szőrös hájtömege. Ha odahaza bármelyikünk teszem gallér nélkül sétál végig a Dunakorzón, sokkal öltözetlenebb a legpucérabb négernél.

Csaknem három óra hosszat eltartó, eseménytelen tevézés után érünk a megbeszélt találkozóhelyre. Mi csak itt volnánk, azonban Ibrahimnak, kísérőinek, kuvaszainak - se híre, se hamva. Pedig nem hiszem, hogy ma is rosszban törnék fejüket. Ez a félszemű alkalmasint félreérthette a megadott útirányt. Vagy tán eltévesztette? Habár öntudatosnak látszik. Megnyugtat, legyünk csak türelemmel, helyben vagyunk, itt, ebben a mélyedésben kell bevárnunk a kabirok jelentését. Leheveredünk hát, hátunkat a fekvő tevék oldalának düllesztjük, és egyéb időtöltés híján kéznél levő olvasmányunkba merülünk. Közben szaporán múlik az idő, fokozódik a hőség, fogy a bizakodás, és egyre türelmetlenebbül korog a gyomor. Ibrahimék pedig nem jelentkeznek. Vajon hát ismét bolonddá tesznek?

Mialatt a déli falatozáshoz látunk, felszalasztom félszemű hajcsárunkat, immár kockás kabátja híján a közeli hegytetőre, nézne széjjel, hátha valami jelét venné a kabiroknak. De alighogy felér - már nyargal is vissza. Lihegve érkezik, egyetlen szeme majd kiugrik izgalmában: Hamar a bundukit (puskát) - hebegi. -, ott vannak! . . . Ott, a szom- széd szakadékban . . . Négy bedein! . . . Köztük két dakar kebür - két nagy bak!

Na hiszen, van ám erre kapkodás! A szardíniás doboz olaját F. nadrágja, a feldőlt termosz teáját a sivatag issza meg. Rágatlanul nyelem el a számban levő falatot, kapom a bundukit meg a távcsövet - s már szaladunk is a hajcsár nyomában . . .

Futós gyerek ez a félszemű, alig győzöm a tempóját, meg se tudom fékezni . . . szavamra meg éppenséggel nem hallgat . . . hiába zihálom mögötte, hogy svoja, svoja (lassan, lassan)! Se lát, se hall, viszi a szenvedély . . . Hiszen nem mondom, engem is visz, de okkal-móddal. Hiába is rohannék mekszakadva, úgysem tudnék biztos lövést tenni . . . F.-el még csak felébe se lehetünk a hegyoldalnak, a félszemű már fel is ért. De mintha most lehűlt volna izgalma. Nem integet felénk, nem siettet, tétován nézelődik . . .

Verejtékezve-futva mi is felérkezünk. Nagy vigyázva lopakodunk a hajcsár mögé . . .

- Na - kérdem -, feen bedein? - Hol a bedein?

- Mafish - motyogja -, nincs . . .

- Nincs? Hát hova lett?

- Itt volt, uram, Allah a tanúm rá, és most nincs! . . . Elvitte a sheitan - a sátán!

- Vitt volna el téged is, kecskéstül . . . (Ezt persze magyarul mondom, s megtoldom az obigált eb-el-khelb-el, a "kutya-fiá"-val, arab szidalmaim egyetlen kézen levő példányával. Pedig tudok ám különbeket is, sose aggódjanak, de olyan kacskaringósak, azokon előbb gondolkoznom kéne...)

Attól tartok, hogy ezúttal igazságtalanul alkalmaztam a kutya- fiát. Bár az állítólagos vadkecskék hirtelen elpárolgása gyanús, mégsem tudom elhinni, hogy hazudott volna ez a félszemű. Hiszen még foga is vacog izgalmában, kezét tördeli kétségbeesésében.

Gyerünk hát - vigasztalom most már -, vizsgáljuk meg a következő völgyet. Messze nem lehetnek a kecskék, különösen, ha igaz, amit állítasz, hogy nem ugrottak meg előled, észre sem vettek. Mi majd átnézünk a következő katlanba, te meg siess fel amarra a hegyre, valamelyikünk majd csak megpíllantja őket.

Sajnos, azonban - leírni is unom már a folytonos balsikert, egyikünk se pillantja meg. Pedig végigjárjuk ám az ide-oda kanyargó gerincet, sorra vizsgáljuk valamennyi mellékvölgyet, minden katlanba bepillantunk. Annyit jövünk-megyünk, végül nemcsak a tájékozódásom, még az iránytűm is belezavarodik.

A kemény sziklatalajon persze a nyomozás is hiábavaló. Találok ugyan imitt-amott halvány nyomfélét, de hogy friss-e, azt már sehogy sincs módomban megállapítani. Csalódottan térünk vissza a felborult teásüveg s az időközben melegre száradt szardíniák mellé. Visszatelepszünk a székbe, melynek ülője forró szikla, támlája pedig rossz szagú teve. S azon tűnődünk, vajon hát igazán látott-e valamit ez a félszemű, vagy csak baksis reményében rögtönözte a hamis riadót. Mert ha netán képmutatóskodott, olyan tehetséges komédiás, amilyet a kairói színházban egyet se láttam.

Szerepének - ha ugyan nem keserű valóság - most tragikus fordulatot ad: annyira bántja az eset, úgy nekibúsúl, hogy egyszerűen sírva fakad! Valósággal zokog az istenadta, még hiányzó szeme is könnyezik. Ha soká nézem, utóbb még én is elrívom magam. Vissza is küldöm előbbi kilátóhelyére. Inkább a környéket figyelje, semmint hogy itt szipákoljon. Különben is bosszantó, amikor sehogy sem képes az ember eldönteni, vajon lóvá tették-e vagy sem?

Három óra körül járhat az idő, bódítóan tűz a nap, el-elbóbiskolunk itt a teve árnyékában. Egyszerre csak - hangos kiáltozás ugraszt fel:

Ismét ő az, félszemű barátunk. Hanyatt-homlok közeledik, futtában integet, még izgatottabbnak látszik, mint az előbb. Miféle újabb rémhírt hozhat? Akármilyet hoz is, kételkedve veszem. Nincs szándékom még egyszer becsapódni.

Itt is van már, kézzel-lábbal hadonászik, arca valóságos vitustáncot jár:

- Hamar a tevékre - fúlladozik -, Ibrahim üzeni . . . Onnét a túlsó hegyről . . . jalla-jalla . . .

De ezúttal bezzeg nem kapkodunk. Hűvös fenntartással fogadjuk a hírt. Újabb versenyfutásból, újabb verejtékfürdőből nem kérünk. Csak türelem, Ibrahim, azon a túlsó hegytetőn! Négy nap óta egyebet sem tettél, mint bennünket váratni . . .

Ilyenformán csitítgatom magam. Mégsem telik bele két perc, már mindketten "nyeregben" ülünk, már zavarjuk is tevéinket a dombnak, a nagyokat szökdécselő félszemű után. A dombélről széjjelnézve hamarosan meg is pillantjuk Ibrahimot, ott áll a szemközti gerincen, vagy másfél kilométernyire! S mihelyt észrevesz bennünket, ő is eszeveszett hadonászásba kezd. Hosszú foszlányt lobogtat, bizonyára leoldott fejkendőjét . .

A köztünk levő másfél kilométert légvonalban értem, mi azonban csak kerülővel juthatunk oda. Széles, meredek falú katlan mélyül előttünk, legfeljebb gyalog tudnánk beléereszkedni. Viszont idefent, a csaknem félkört kanyarító gerinc mentén, könnyű járás mutatkozik a tevéknek, itt még nyargalhatnak is. Biztatom is már a magamét, puskatussal ösztökélem, csettegetek neki, orrmadzagját rángatom . . .

Végre megértjük egymást. Kígyófejét előrenyújtja (ezáltal vagy fél métert hosszabbodik a nyaka), aztán lassú, puha zökkenések közben, poroszkáló futólépésbe kezd. Példáján okulva, F. tevéje is nekinyújtózkodik, vígan baktat már utánam. Jól kilépnek mindketten, hisz telivér hedzsin-ek, a no-

mád bisharin törzs híres futótevéi! Félszemű gazdájuk ugyancsak lemarad, pedig lohol ám ő is, szaporán szedi pipaszár lábát...

Tíz-tizenöt percig valahogy csak elzötykölődik az ember a szaladó tevén, különösen, ha vadkecske van kilátásban. Hanem a kellemestől még igen nagy dobásra esik ám az efféle nyargalás! Habár állítólag kevésbé fárasztó a lovaglásnál. A múlt század derekán, a híres Mohammed Ali kormányzó például (igaz, hogy kergették) Kairóból tizenkét óra alatt tevézett el Alexandriába, pedig az 175 kilométer! Mondják, hogy napi 120-140 kilométert minden különösebb megerőltetés nélkül megtesz a jófajta hedzsin . . .

Na, belőlem bezzeg rossz beduin lenne, nekem ez a tíz perc is éppen elég volt. Majd beletörött a fogam. F. ugyan csupa mosoly, igyekszik elhitetni velem, hogy ő élvezte. Én azonban úgy nézem, hogy főleg a leszállásnak örül. Ibrahim önmagából kikelve, valósággal őrjöngve fogad. Úgy pörög a nyelve, vékony karja annyit hadonász-mutogat, hogy hamarjában nemigen értjük izgalmának okát. Habár sejtjük, hogy vadkecske lehet a közelben.

Nyugodt szóváltásra azonban nincs idő. Ibrahim máris futóra veszi a dolgot, mi pedig - mit tehetnénk egyebet – szaladunk utána . . . Tíz perce sincs még, amikor fogadkoztunk, hogy hasonló versenyfutásban többé nem veszünk részt! . . . Ki is fulladunk hamarosan. Zihálva, csuromvizesre izzadva, de immár lépésben törtetünk Ibrahim nyomában, s néhány perc múltán megpillantjuk - Ahmedet, a másodkabirt. Szikla mögött lapul, onnét int, hogy lassan, csendben közeledjünk . . .

Valóban komolyra fordulna a dolog?

Vagy ismét újabb felsülés várakozik ránk? . . .

S amint Ahmed közelébe érünk, meghalljuk a - kutyacsaholást! . . . Egyelőre csak távolról, alig kivehetően. De most már sejtjük, miről van szó. Ibrahim ebei sarokba szorították a bedeint. Úgy látszik, mégsem ússzuk meg a dolgot kutyák nélkül. Különben, bánom is én most már, csak végre megláthassam azt a titokzatos vadkecskét . . .

- Dakar? - kérdem Ibrahimtól - bak? - Dakar kebir? Nagy bak?

- Kebür hálesz! - suttogja önfeledten - borzasztó nagy! S mutatóujjával akkora körívet kanyarít, amekkora kecskeszarv még a világon sem termett . . .

Kifújjuk magunkat.

Egyik kezemmel Ibrahim karját fogom, másikkal Ahmedét. Különben már rohannának, akár az ámokfutók, s minket faképnél hagynának. Fékezhetetlen izgalom vett rajtuk erőt, hasztalan igyekszem őket csillapítani. Egyik erre, másik arra rángat, egymástól féltik a vadra vezetés dicsőségét . . .

Pedig most aligha sürgős a dolog. Ha kutyájuk valóban megállította a kecskét, nem hagyja ott egyhamar. Egyelőre azon igyekszem, hogy ezt a két szelekótya frátert ittmaradásra bírjam. Egymagamban, vagy legfeljebb F.-el kettesben, sokkal könnyebben lopódzhatnék a vad közelébe. Ez a két hóbortos pedig bizonyára elugrasztaná. Egyébként is zavarnak szüntelen fecsegésükkel, ideges kapkodásukkal...

A baksís elmaradásával való fenyegetőzés ezúttal sem téveszti el hatását. Allahra ígérik, hogy innét nem mozdulnak, csak esetleges lövésem hallatára szaladnak utánunk.

Mi pedíg. F.-el a katlan széle felé óvatoskodunk. Egész a szakadékpartig, melynek mélyéből hallatszik a fel-felcsahintó kutyahang . . .

Vigyázzunk! A légjárás nem megfelelő: tarkószél, a vadász legnagyobb ellensége csiklandozza nyakamat . . . A csaholás viszont oldalról szól, a katlanpart láthatatlan részéből. Legjobb lesz hát félig leereszkedni s a partoldal mentén, félszéllel közeledni . . .

Hozzá is látunk, pedig nem éppen könnyű dolog. A meredek oldalban két kézzel kell kapaszkodnunk. De azért haladunk .Habár igen lassan, minden lépést megfontolva, nehogy lábunkkal követ lazítva, zajt üssünk.

S felülről jövet, most mégis jókora kő koppan el mellettünk, sőt egy-két társát is magával ragadja futtában . . . Feltekintek - hát a két mihaszna ereszkedik ám utánunk. Vigyázatlan lábuk szalasztotta meg a követ. Mérgemben—puskát kapok rájuk - erre mégis jobbnak látják a vesztegmaradást. Nagy vigyázva előbbre mászunk. A kutya nyifogása kitartóan, egy helyből hallatszik. Irányában, tőlünk vagy huszonöt méternyire kiszögellik a sziklafal, eltakarja szemünk elől a kilátást. Csak odáig lehessen jutni, onnan már látnunk kéne valamit . . .

Ide is érünk, minden baj nélkül - a csaholás mind közelebbről szól ... S amint a szöglet mögül lassan-lassan kikémlelek - meg is látom a kecskebakot!

Nincs messzebb hatvan-hetven lépésnél... Pompás szarvú állat, feje lefelé, a szakadékba figyel . . . A kutyát azonban, noha most is szorgalmasan rivaszt, nem láthatom . . . A baknak fogalma sincs rólunk, csak a kutyára van esze.

Szorosan a kőfalhoz faral. Sarlószarvú fejét meg-megbólintja, fenyegetőleg döfköd a nyilván valami gödörben nyiffantgató kutya felé . . .

Szelünket a bak már aligha veheti.

Minthogy pedig látom, hogy egyébként sem sietős a dolgunk, magam mellé támasztom a fegyvert, s a fényképezőgépet veszem elő. F. ugyanebben mesterkedik, Contaxának lencséje már célozza is a kecskét. Kissé messze esik ugyan (teleobjektív, sajnos, nincs velünk), testére pedig árnyékot borít a meredek sziklafal. Csupán fejét s szarvának hátrahajló ívét éri a nap . . .

Egyet-egyet lép, hol erre, hol amarra, de a kőpadkáról nyilván nem szándékszik tágítani . . . Végeztünk a fotografálással. Ismét fegyver után nyúlok, lövéshez készülődöm. S mihelyt oldalát mutatja a bak - odagyújtok . . .

Összebicsaklik.

Egyet sem rúg többé. Mozdulatlanul terül el a keskeny talpazaton, melyet védelmi állásul választott. S néhány pillanatnyi csend után - már ugrik is elő takarásából a kutya, rázza-cibálja az élettelen bakot, mérgesen ugatja . . .

Mögöttünk pedig felharsan Ibrahimék diadalordítása. S akárcsak vadkecskéktől tanulták volna, úgy szökdécselnek lefelé a nyaktörő sziklafalon. Ide is érnek, sőt el is hagynak már, nagyokat ugorva igyekeznek a zsákmány felé . . . És villog kezükben a kés, a kecsketorkot elmetszeni készülő kusztora!

Torkom szakadtából igyekszem őket megállásra bírni . . De ismét lelövéssel kell fenyegetőznöm, csak akkor veszik figyelembe ordítozásomat.

Mohamedán kísérővel többnyire így jár a vadász. Jaj, de sokat bosszankodtam én már emiatt! A Próféta igazhitű követője ugyanis csak a rituálisan megölt állat húsából ehetik. A meglőtt vad torkát pedig gyorsan, még kimúlás előtt el kell vágni, húsa különben tisztátalanná, muzulmán gyomor számára tilossá válik.

Ha tehát ilyenkor nem erélyeskedik a vadász, mohamedán kísérői egykettőre elnyisszantják a lelőtt vad torkát, s a kitömendő trófeát ezzel alaposan elcsúfítják.

Még vagy tíz percig vesződünk, mire a bakig eltornászunk.

- Khoisz hálesz! - ismételgetik a kabirok - Dakar kebüir!

- Khoisz, khoisz - mondom -, szép, szép. De bizony kebir- nek, nem éppen kebüir!

Mérőszalag ugyan nincs velem, hanem a Wadi Rish-Rah-ból kikerülő, méteresnél hosszabb szarvúaktól ez bezzeg messze jár. Ezt nem nehéz megállapítanom. Válogatásban azonban nem lévén módom, büszkén elmondhatom, meglőttem a legnagyobb szarvú bedeint - amit valaha láttam. És ajándék kecskének egyébként sem szokás szarvát vizsgálgatni.

Itt szorongunk körülötte, a két kabir meg mi ketten. És itt szorong köztünk a nap hőse - a kopott szőrű kuvasz! A "sinkorán"! Ő is köztünk ül. Mégpedig bizalmasan, örvendező arccal, farkcsóválva. Kisül, hogy egymaga végezte az egész hajszát, társának segítsége nélkül.

BÚCSÚ A SIVATAGTÓL

Soha ilyen pálfordulást kutyában nem láttam. Sunyi, gyanakvó tekintetének helyébe őszinte, hűséges kutyaszem költözött. Bízvást simogathatom fejét, veregethetem oldalát. Boldogan tűri, sőt hálásan nyalogatja kezemet.

Úgy látszik, végre egymásra találtunk - egymás lelkében a vadászra. S közös zsákmányunknak, a szép kecskebaknak teteme felett barátságot kötünk. Jól tudom, hogy holnap elválunk, hogy soha többé nem találkozunk. De azt is tudom, hogy ennek a zsemlyeszínű kecskéskuvasznak büszkeségtől sugárzó tekintetét nem egyhamar felejtem el.

A két kabir könnyen cipeli a kecskebakot, jóval kisebb testű az európainál, csak mintegy feleakkora. Szakálla azonban sokkal hosszabb az olasz rokon rövidke állpamacsánál. Valódi, másfélaraszos kecskeszakáll. Nyilván erre írhatta hajdan az öreg Miskolci, immár többször idézett könyvében: "Az Vad-Ketske Bak az ő szakállára nézve igen-igen el szokta magát hinni, s az egész nyájnak vezére szokott lenni. De ha szakálla el-nyiretik, senki őtet elöljárni nem látja, hanem meghunyászkodva utól kullog."

Mondom, könnyen cipeli a két kabir a bakot, hamarosan fel is érnek vele a gerincre. Itt várakoznak már a többiek, két tevénk meg a három hajcsár.

Újabb fényképezés végeztével tevére kötözzük zsákmányunkat. Szőrének színe kopottas, fakósárga, akár a tevéé. Akár a kecskés kutyáé. Akár a körülöttünk terebélyesülő sivatagé . . .Teve, slughi-kutya, bedein! Három, ugyancsak különböző gyermeke a sivatagnak. Ruhájuk azonban egyszínű kelméből készült, közös anyjuknak, a fakósárga homokpusztának igénytelen háziszőtteséből.
Mire a táborba érünk, kellemetlen, hideg szél kerekedik.

Hordja a homokot, csak úgy füstöl, sűrű sárga porfellegbe kavarja a tájat, s ezáltal még barátságtalanabbá, még kietlenebbé szomorítja. Nyekergeti, csattogtatja szellős sátorházunkat, s bennünket is majd elvisz, miközben idekint a kecske bőrét nyúzzuk.

Immár harmadszor mérem meg szarvának hosszát, de bármennyire erőltetem is a szalagot, 83 centiméternél csak nem mutat többet. Bezzeg silány méret, a rekord bedeinszarv 133 centijéhez viszonyítva.

Ami pedig kézrekerítésének dicsőségét illeti: erre egyes-egyedül csak a kutya támaszthatna igényt. Segítsége nélkül bizonyára lekéstük volna a hajót, ráadásul tán még kecske nélkül kellett volna hazatérnünk . . .

Bármennyire leszóltam is a vadászatnak ezt az olcsó módját, íme, magam is beleestem. És egyedüli mentségem: hiszen már Rákóczi Ferenc is . . . Sőt! A bedeint sokkal régebben, már az őskorban is kutyával vadászták! Itt van ni, tessék csak megnézni ezt a fáraók korabeli sziklavésetet: ha nem is különösen művészi, mégis ráismerünk a görbe szarvú kecskebakra. Na meg a két csahosra is, amint elöl-hátul szorongatják!

Hatnapos táborozásunk utolsó estéjéről egyébként nem sok jót mondhatok. Egyre jobban erősödik a szél, egyre jobban fázunk. Jókora tüzet rakattunk ide a sátor elé, ezzel reméltük hálószobánkat befűteni. Csakhogy máris be kellett fűznünk a sátorajtót, mert a vihar ereje a meleggel együtt a füstöt is beveri. Lefekvés előtt tehát odakint, a szél csapkodta lángokból igyekszünk némi éjszakára való meleget gyűjteni.

Sivatagi dolgunkat elvégeztük. Kecskénket meglőttük, csibéinket megettük, Ibrahimmal kibékültünk, kutyájával barátságot kötöttünk. Sőt, a kairói múzeumok megtekintésére is félretettünk három napot: még Tutenkámen is megkapja a maga jussát. Ezek után nyugodtan felszedhetjük a sátorfát. Mihelyt megvirrad, indulunk hazafelé.

Attól tartok, ez az írás többet beszél kecskéről, mint amennyit az átlag olvasó türelme bevesz. Ebben az elbeszélésben ugyanis a "kecske" szó - pontosan megszámoltam – száznegyvenegyszer fordul elő. De ne felejtsük el, hogy ezt a beszámolót nem az olvasó szórakoztatására írtam, hanem csakis kitömött kecskefejem kiengesztelésére. Azon voltam tehát, hogy minél gyakrabban emlegessem az ünnepeltet.

Pedig - remélem, megtanulták - ötféle kőszáli kecskét ismer a természetrajz. És higgyék el, nekem az a hiányzó három is kéne. Azokról mennyivel különb és főleg mennyivel vastagabb könyvet írhatnék!

A jó szándék valóban nem hiányzik belőlem. Éppen csak vízumok hiányoznak az útlevelemből. Gyerünk hát, kérem, ne halogassuk azt az általános világbékét mindenféle kifogással. Tárjuk már ki valamennyi határsorompót - sürgős elintézni valóm akadt Thian-Shan-ban!

Most pedig, mielőtt ezt az írást útjára bocsátom, még gyorsan elmondok egy ellesett párbeszédet. Nem én lestem el, híres L. Bromfield valamelyik könyvéből olvastam, ki egyébként szintén mástól hallotta:

Két ember iddogál az óceánjáró bárjában:

- Szereti az angolokat? - kérdi az egyik.

- Nem én! - válaszol a másik.
- A németeket?
- Nem.
- Hát az oroszokat?
- Azokat se.
- Talán az amerikaiakat?
Erre is tagadó fejrázás a válasz.
Néhány percig hallgatnak. Aztán az egyik, türelmetlenül hörpintvén ki poharát, felfortyan:
- Hát akkor ki az ördögöt szeret maga tulajdonképpen?
- A - barátaimat!
Ez a kis történet ma nem éppen időszerű. Hiszen szabadságot emleget, békebeli luxust - világbékét! Ahol bárki tetszése szerint, bármelyik nemzetből választhat magának barátot . . . S ha majd ismét barátok lehetünk mindnyájan, akkor - inshallah - indulhatunk a hiányzó kecskeszarvakért!

Vége

Az első expedíció Szudánban (1927)

1927. március 4-én,
*a „Helouan”fedélzetén**

Reggel fél tízkor érkezés Triesztbe, gyönyörű napsütés, mozdulatlan kék ég és tenger. A tengerparton fekvő Savoia Hotelban jó fürdő és reggeli; és éppen a ház előtt áll a „Helouan”. Az ablakból nézem, amint lassanként hurcolkodnak rá az utasok. Déltájban én is átköltözöm táskáimmal, és - nagy örömömre - a puskaládát már kabinomban találom, az ágyam alatt, a vasútról mindjárt idehozták. Kabinom száma 95-ös, szörnyű szűk, de nagyon jól fekszik, tengerre nyíló ablakkal, mellette fürdőszoba. Amennyire lehetett, a legszükségesebb holmikat kicsomagoltam, azután felmentem az indulást megnézni, ez pontosan egy órakor meg is történt. Utána mindjárt megszólalt a leves-harang, mely az étkezéseket jelzi. A koszt, úgy látszik, elsőrendű. Délután alvás, ismerkedés, levelezés. Este whisky mellett még egy darabig üldögéltem a kapitánnyal, majd visszahúzódtam, mert csupa unalmas öregember ül fent, nincs se bridzs, se tánc. Most feküdtem le, csak egy kicsi lámpa ég itt a fejemnél, így kabinom rendkívül kedves. A tenger (lekopogni) állandóan igen kellemes, semmi mást nem érezni, mint a gépek rezgését. - Holnap délben kötünk ki Brindisiben.

Március 5-én

A víz ma kissé mozgalmasabb, de egyáltalán nem kellemetlen, az idő meleg, napos. Déltájban értünk Brindisibe, ahol kb. két órát állt a hajó, ezalatt sétát tettem a városban. Kevés a látnivaló, kivéve az első nagy pálmákat. A délutáni órákban a görög partok mellett haladtunk el, de csak nagy hóval borított hegyeket láttunk. Estefelé a kapitánnyal végigjártam a hajót: a géptermeken kívül, a luxuskabinoktól kezdve a kínai padlósúrolók szobájáig, mindent megnéztem.

* Széchenyi Zsigmond közismert afrikai vadászexpedícióin túl, melyeket a magyar olvasótábor a *Csui!, Afrikai tábortüzek, Hengergő homok* és a *Denaturált Afrika* című könyveiből ismer, még két további Afrika-expedíción vett részt.

Első útjára a híres sivatagkutató Almásy Lászlóval indult. Most közölt naplóját 1927 tavaszán, szudáni vadászata idején írta, a másodikat a Természettudományi Múzeum szervezésében 1960 tavaszán megvalósult tanzániai gyűjtőexpedíció alkalmával. A két expedíció között eltelt idő - 33 esztendő - több, mint egy emberöltő.

E naplókból vett részletek nem csupán azt az utat jelzik, melyet egy sportkedvelő naplóíró első szárnypróbálgatása óta megtett, hanem eleven, megörökítésre méltó tükre az afrikai viszonyok egy emberöltőn át végbement változásának is. - *A szerk.*

Március 6-án

Most mentünk el Kréta szigete mellett, a hegytetőket vastag hó borítja. Gyönyörű látvány, távcsővel néztem vagy két óra hosszat. Kár, hogy útitársaim olyan szörnyű érdektelenek és hasznavehetetlenek. Két zongora van - egyik hamisabb mint a másik -, azokat ütögetem időnként. Holnap délben kellene Kairóba érnünk. A délelőttöt csomagolással szándékozom tölteni, ugyanis mindhárom táskámból kiszórtam mindent, és akkora az összevisszaság itt a szobámban, hogy égnek áll a hajam, ha arra gondolok, hogy mindent ismét vissza kell gyömöszölnöm, annál is inkább, mert gyűlölök pakolni, sőt mi több, nem is tudok.

Március 8-án,
New Khedivial Hotel, Kairó

Tegnapelőtt óta egy szót sem értem rá írni, sőt most sem igen, mert nemsokára ismét az állomásra indulunk, pedig két nap óta *annyi* írni-valóm volna, annyi rengeteg új benyomás, azt sem tudom, hol kezdjem. Mikorra ismét időm lesz (mert most két napig a rázós vonaton nem lehet), már biztos nem emlékszem vissza a sorrendre. Tehát először gyorsan pár szót a tegnapi napról. A tenger mindvégig elég csendes, sőt érkezésemkor különösen nyugodt volt. Gyönyörű meleg nap, egyetlen felhő nélkül, rikító kék ég és rikító zöld víz.

Délután három óra tájban tűnt fel az afrikai part, bár eleinte csak kis sárga vonalat láttam,

azért mégis nagy pillanat ez! Természetesen távcsővel a kezemben ültem, míg be nem értünk a kikötőbe. Először kint álltunk meg; kis motorhajókon a különböző hivatalos közegek érkeztek egyenként a hajónkra. Doktorok, útlevélvizsgálók, finánccok stb. Ezek az ügyek egy óráig tartottak, mialatt folyton gyülekeztek a hajó körül a legtarkább ruhába öltözött ordítozó emberek, akik, mikor aztán végre kikötöttünk, egyszerre ellepték a hajót, ami igazán festői látvány, de olyan szörnyű lármával és összevisszasággal járt, hogy az ember egészen megzavarodik és belefárad.

Nemsokára a hajón termett egy kövér kis ember, torkaszakadtából az én nevemet ordítva, kisült, hogy Almásy egyik embere, aki a fegyverbeviteli engedélyeket hozta. Ezután következett a poggyászvizsgálat, ami akadálytalanul folyt le, bár az egész puskaládát az utolsó darabig kiszedték. Minden egyes puska számát, távcsövét felírták, patronokat átszámolták stb. Mikor végre minden rendben volt, beszálltunk a gyorsvonatba. Két óra időm volt még indulásig, beültem egy autóba, kicsit körülnézni. Meglepőek azok a tarka, lármás utcák, az a sokféle szín.

Este tízkor érkeztem Kairóba. Almásy az állomáson várt autójával, bevitt a szállodába, ahol a szobámba vacsorát rendeltem. Éjfél után egy óráig a másnap elvégzendő dolgokról tárgyaltunk, tekintve, hogy másnap már továbbutazunk. Már holtfáradt és álmos voltam, amikor Almásy éjjel egy órakor, távozni készültében, egyszerre csak kijelentette: tekintve, hogy a látnivalókra oly kevés időnk van, nem szabad aludni, hanem üljünk be autójába, és nézzük meg a kairói éjjeli életet!

Hát ismét felöltöztem, és elindultunk. Először felmentünk a Citadellára, onnan megnéztük a kivilágított várost, az összes mosé teteje lámpakoszorúkkal körülvéve, most van a negyvennapos ünnepük, a „Rama-dan". Aztán körülvitt az ún. „halott városon", amelyben egy lámpa sem ég, egy ember sem lakik, de rendes házakból áll, és belül csupa sír és kriptasor van. Itt el is tévedtünk valami zsákutcába, alig tudtunk kikeveredni. Aztán kivitt a régi kalifasírokhoz, amelyek a holdvilágnál gyönyörűen hatnak, és autólámpával megvilágítva kitűnően láthatók. Utána kiszaladtunk a sivatagba, ott is fordultunk egyet, onnan be a városba, a bennszülöttnegyedbe. Hajnal felé járt, mire hazaértem.

Másnap reggel - azaz ma - Almásy már nyolckor itt volt értem autójával. Először kivitt Gizehbe a piramisokhoz, majd ismét a sivatagban csináltunk egy fordulót. (Ez a fő passziója, azt állítja, ezt naponta megteszi, és hogy rajta kívül egy autó se jár oda, igaz, más autónyomot, mint az övét, nem is látni.) A Mena House előtt megálltunk reggelizni, akkor ébredeztek a vendégek, és jöttek ki, hogy nagy sikolyok közepette tevékre szálljanak, ahonnan a piramisokat mutogatják. Gyönyörű látvány a nagy szálloda előtt a sok cifra ruhás és cifra tevés „dragomán".

Március 9-én,
a „Sudan" hajó a Níluson

Tehát tegnap este hatkor indulás Kairóból, a csupa hófehér kocsiból álló Luxor-expresszen. Vacsora után gyors lefekvés, és ma reggel nyolckor ébredés El-Uqsorban (Luxor). Szép zöld búzavetések közt visz a vonat, és ha közben nem lennének pálmaligetek, tevén és szamáron lovagló emberek, akár Magyarországon is lehetnénk. Ahogy kinézek az ablakon, minduntalan csodálatos nagy fákat látni, teli gyönyörű színes virágokkal. Ami pedig az állatvilágot illeti, láttam sok gólyát, néhány fehér kanalas gémet, aztán közvetlen a vonat mellett egy döglött szamarat, melyen rengeteg keselyű ült. Délben értünk Aswanba (Asszuan), itt már meleg van, vászonruhában és trópusi sisakban járunk. Aswan után egy órával értünk Shellalba, ahol most du. háromkor behajóztunk, és hajóval Wadi Halfáig megyünk. (Holnapután délben érünk oda.) -Hihetetlenül jólesett a szép tiszta hajóra szállni. Kitűnő tág kabinok, mindjárt jó fürdőt kaptunk, és most tisztán és jóllakva ülök itt a fedélzeten. A levegő és a kilátás gyönyörű, írom a naplót.

Nagy sietségben vagyunk, hogy célunkat mielőbb elérjük, a látványosságuknak semmi időt sem szentelhetünk. Átmentünk Luxoron, de az állomáson kívül egyebet nem láttunk, visszafelé menet azonban meg akarjuk legalább a Tutenkáment nézni. Alig indultunk ma a hajóval Shellalból, mikor elhaladtunk a phylaei templom romjai mellett, melyek, bár még meglehetősen érintetlenek, bent állnak a Nílus-vízzel felduzzasztott területen, úgy, hogy csak az oszlopok teteje látszik ki. Ezt legrövidebb időn belül összedönti a víz, de fel kellett áldozni az aswani nagy töltés miatt, melynek segítségével öntözik most egész Felső-Egyiptomot.

Már egészen besötétedett, itt ülünk a fedélzeten, nagy karosszékekben. Szép csillagos, hűvös

éjjel van. Nagyon élveztem ma délután a hajózást. Bal parton a Núbiai-sivatag, jobb parton a Szahara, a vízparton egymást érik a kis szürke, színtelen vályogfalvak, olyanok, mintha partra ragasztott fecskefészkek lennének. Egy színes pontot sem látni, egyszínű szürkés-vörös az egész falu, és olyan, mint mögötte a sivatag. Egyetlen zöld pont nincs a faluban, sem fa, sem egyetlen szál fű. Miből élhetnek ezek a szerencsétlen népek? És miből élnek a kecskéik (mert az is van)? Házuk előtt közvetlenül a Nílus, a hátuk mögött a vég nélküli sivatag.

Március 10-én délelőtt,
a „Sudan" nevű Nílus-hajón

Végre jó hosszú alvás esett az éjjel. Bámulatosak az itteni színek és világítások. Sötétkék a Nílus, a parton pár rikító zöld fa, és mögötte az a világos cinóbervörös homok, amögött megint rikító kék ég - majdnem fáj a szemnek, annyira élénkek a színek.

Reggeli után. Kikötöttünk, és megnéztük az Amade-i templomot, épült i. e. 1500-ban. Nagy fényképezés után vissza a hajóra, mert kánikulai meleg van már. Délután bridzsezés az amerikai lányokkal, de az igazi bridzsről fogalmuk sincs.

Lement a nap, egyszerre kitűnő, hűvös levegő lett, mindannyian fellélegzünk. Mi lesz velem ott a vadászat alatt, ha már most, itt a hajón is sokallom a meleget? Imént haladtunk el a magas sziklafal tetején fekvő Kasr Ibrim vár mellett. A római időkből származik, és annak idején Núbia fő erődítménye volt. Este fél tízkor kikötünk a híres Abu Szimbel templomnál, mely az ókori Egyiptom legkiválóbb látványosságai közé számít, és állítólag holdvilágnál különösen szép. Belülről lámpafénynél mutogatják. - Holnap reggel érünk Wadi Halfába, ahol sajnos, végeszakad a kellemes hajóútnak, és mindjárt vonatra szállunk. A keskeny-vágányú, ún. Sunshine-expresszre, mellyel utunkat a Khartoum felé folytatjuk.

Óriásiak ezek a távolságok. 3-án indultam hazulról, ma 10-e van, egy hét óta folyton utazom - és még milyen messze vagyunk célunktól!

Este tízkor kötöttünk ki gyönyörű holdvilágnál az Abu Szimbel templom mellett. Ez már aztán igazán bámulatosan szép volt. Az egész templom egy magas sziklafalból kivágva, közvetlenül a Nílus partjában. A bejárat előtt, jobbról-balról, sziklából kifaragott, két-két, egészen valószínűtlen nagyságú kőalak ül, akik a holdfényben még nagyobbaknak látszanak. Magasságuk 25-30 méter lehet. A templomban belül is óriás méretű szobrok, mindegyik ugyanabból a sziklából faragva. A templom megtekintése után felmásztunk a hegy tetejére, melynek oldalából a templomot kifaragták. Leírhatatlanul szép látvány volt onnan fentről a holdfényben úszó sivatag - előttünk a völgyben pedig a Nílus. Az indulás csak akkor jutott eszünkbe, mikor hajónk lent nagy sípolásba kezdett. Éjfél volt, mire hajónkhoz értünk, mindjárt indultunk is tovább.

Még soká fennmaradtunk, most sütöttük ki, hogy az amerikaiakat vezető angol igen híres ember. Ő a közismert Mr. Barns, aki azokat a gyönyörű afrikai vadászkönyveket írta. 12 évig hivatásos elefántvadász volt, lőtt vagy háromszáz elefántot. Folyton együtt vagyunk, és rengeteg érdekes dolgot meséltettem vele. Sokféle tervlehetőséget Ugandára és Belga Kongóra (a mai Zaire) vonatkozólag, ahol, úgy látszik, ha tudja az ember a módját, nagy lehetőségek vannak még, sok és nagy elefánt lövésére, olcsóbban, mint a mi idei utazásunk. Persze sokkal több idő kell hozzá, és rengeteg fáradság és nélkülözés, azonfelül nagyon egészségtelen a vidék.

Március 11-én,
a wadi halfa-khartoumi Sunshine-expresszen

Ma reggel nyolckor érkeztünk meg Wadi Halfába, ahol kihajóztunk; ez a szudáni határállomás. Ismét ki kellett mindent pakolni: revízió, passzus, pecsételés; aztán beszállás a Sunshine-expresszbe, amely Wadi Halfa és Khartoum közt közlekedik, keresztbeszelve a Núbiai-sivatagot. - Hát ez aztán gyönyörű vonat: a vágányai egész keskenyek (alig szélesebb, mint egy mezei vasúté), csupa hófehér hálókocsiból és szép, kényelmes, nagy étkezőkocsiból áll. - Minden utasnak szép, kényelmes fülkéje van, jó ággyal, egy kis mosdóasztallal és kis íróasztallal; az összes ablak kék üvegből, így a vakító sivatag ellenére, igen kellemesen tompa a világítás; minden fülkében nagy villanyventillátor, amely állandóan jár, úgy, hogy a levegő is igen kellemes; a kilátás az ablakból mindkét oldalra végtelen sárga sivatag, egy fa, egy emberi lélek nélkül, csak imitt-amott egy pár

keselyű ül valami öreg csonkon.

Estefelé. Csak mi vagyunk az egész vonatban, ugyanazok, akik a hajón is együtt voltunk; most este vacsora után bridzseztünk az étkezőkocsiban -jelenleg éjjel egy óra van. A ventillátor sem segít, szörnyű a meleg, és igen sok a légy. Most már állítólag elhagytuk a sivatagot, és ismét a Nílus közelébe jöttünk, persze ez a sötétben nem látható; reggel fél tízkor kell Khartoumba érkeznünk, ahol rengeteg a dolgunk és bevásárolni-valónk, este pedig ismét indulunk tovább, vonaton. - Ma napközben több helyen mutatta Almásy a sivataghomokban tavalyi autóátkelésük nyomát; érdekes, hogy még most, egy év után is egész jól kivehetők.

Már minden egyes vadfajtának tudom a nevét. - Dacára annak, hogy minden ablakot zárunk, az egész fülkét állandóan sárga homokréteg lepi be, és az embernek minden holmija tele van vele.

Március 12-én,
Khartoum, Grand Hotel

Délelőtt tízkor érkeztünk, este utazunk tovább. Borzasztó hőség van, és szörnyű helyen vagyunk; érkezés után mindjárt a fővadászmesterhez mentünk, akihez ajánlólevelem szólt. Ő azonban éppen tegnapelőtt utazott el hosszabb időre, csak helyettese van itt. Ez elég nagy baj, mert valami fiatal, új ember, aki nemigen érti a dolgokat. Azonfölül rémülettel halljuk, hogy már 5-6 expedíció ment az idén oda, ahova mi készülünk, és most is kint van még három közülük, ez ismét kellemetlen, mert mindent összezavarnak, mire odaérünk! Azonfelül nagyon elszomorító, hogy a már visszaérkezett expedíciók közül egyik sem hozott elefántot, szóval a kilátások igen gyengék. Gondoltuk, hogy lefújjuk ezt az utat, és nekiindulunk a Fehér-Nílusnak. De ezt sem lehet már, mert karavánunkat négy nappal ezelőtt sürgönyileg elindították a Dinder-Rachet irányba, azokat visszarendelni már nem lehet. Az első száz kilométert autón akarjuk megtenni, ez állítólag még járható, és legalább megspórolunk négynapi gyalogmarsot, onnan tovább már a karavánnal vonulunk. Egyszóval: most már nincs más hátra, mint nekivágni a Dinder-Rachet útnak. Még sok minden az elintéznivalónk, és este hatkor vonaton tovább Sennarba.

Március 13-án,
Sennar vasútállomás

Hajnali három órakor kiszálltunk Sennar állomáson; a vonat elindult, és ezzel megszakítottunk mindennemű érintkezést a fehér civilizációval. A sennari „állomás" egy bakterház a sivatagban. Kezdve a „főnöktől" csupa feketék, egy szót sem tud egyik sem angolul; nagy nehezen megértetjük velük a sötétségben, hogy hurcolják be a poggyászunkat a bakterház melletti „váróterembe" (nyitott pajtaféle), ahová még behoztak nekünk két ágyat is (négy különálló faráma, a rámára madzagháló van feszítve), ezekre ráfeküdtünk, és most reggel hatkor ébredtünk. Épp most érkezett az autó is, amellyel mindjárt továbbindulunk, csak bekapunk valami reggelit a magunkkal hozott élelemből.

Este hét óra. Gyertyavilágnál írok sátrunk előtt, Abu Hasim falu mellett, a Dinder partján. Amint reggel írtam, hat óra után elindultunk Sennarból egy odarendelt Ford autón a legközelebbi angol parancsnoksághoz, amely Maguarban van; itt bementünk az angol kerületi parancsnokhoz, egy igen szíves angol tiszthez.

Tehát folytatom a történteket: elbúcsúztunk a parancsnoktól, és beszálltunk a Fordba. - Nekiindultunk kilenc óra után, és egyfolytában mentünk 165 km-t, részben jó, részben szörnyű úton, kezdetben a Kék-Nílus mellett, csakhamar azonban betértünk a legvadabb bushba (bozótos). Este fél hat tájban érkeztünk Abu Hashim falu mellé, ahol rátaláltunk táborunkra. Útközben csak egyszer álltunk meg öt percre egy kompótkonzervet megenni, különben folyton jöttünk. Egész nap nem láttam egyebet, mint néhány nagyon szép tarka madarat, köztük nagy falkában egy hosszú, vékony farkú vadgerlicét, olyan, mint a mienk, csak szarkaszerű farka van; aztán egy szép zöld papagájt, egy rikító vörös madarat (rigó nagyságú) kék háttal, aztán gyönyörű zöldesfekete szarkákat és fehér mellényű varjakat, nagy csoport „Guinea-fowl"-t, azaz vadgyöngytyúkot, ez állítólag fő ételünket fogja képezni.

Érkezésünk a karavánnal nagy örömöt keltett, a vezető főember, Abdul nagyon kedves, és ügyesnek látszik (az egyedüli, aki valamelyest beszél angolul). Igen megörült Almásynak, akivel már tavaly is volt, mindjárt ölelgetni kezdte, úgyszintén engem is. A mai éjszakát itt töltjük, hajnalban indulunk. A Dinder partján (a Dinderben jelenleg egy csöpp víz sincs) állnak sátraink, benne már minden elkészítve: két tábori ágy és egy-egy fürdőkád. Mindjárt nekiálltunk mindent ki- és átpakolni, megmosakodni és vacsorázni; aztán kipakoltuk a puskákat, elosztottuk a patronokat, céltáblát küldtünk a Dinder túlsó partjára, és a sátor előtt ülve kipróbáltuk puskáinkat.

A karaván összetétele: egy „headman" (az expedíció bennszülött vezetője, az Abdul), egy szakács (Ahmed), egy inas (Ibrahim nevű), három shikari (vadászok), 1 szamaras boy és 10 közember. Állatok: 3 szamár, 2 lovagló- és 10 teherszállító teve. Sátrunk egy óriás fa alatt áll. Amint itt éppen csomagolunk, egyszerre szép nagy kék majom mászott le a fáról, megnézett minket, és megint fölment. Az első vad! Mielőtt besötétedett, érkezett egy angol tiszt, valami rendőrszolgálatot teljesít, és körúton van; mellettünk vettetett magának ágyat, a nagy fa alatt. Már meghívtuk vacsorára, itt ül most is velünk. Úgy hiszem, mi is kihozzuk az ágyat a sátorból, annak ellenére, hogy most este nyolc óra van, és egy vékony pizsamában ülök kint, mégis izzadok. Az előbb volt itt a falubeli sejk (egy vén, fehér szakállas, fél szemére vak néger), és nagyon tiszteletteljesen jelentkezett nálunk.

Elfelejtettem említeni azt a csodálatos látványt, hogy ma elhaladva a legmélyebb vadonban fekvő néger falvak mellett, melyeknek lakossága többé-kevésbé egészen ruhátlanul jár, azt láttuk, hogy a falu végén (úgy, mint a mi falvainkban újabban) két rendes kitűzött kapu áll, és az egész falu ifjúsága, meztelenül ugyan, de már rúgja a legjobb angol futballt. Egész előírásosan és szabályszerűen játszottak; legközelebb - ha egyéb ruhájuk nem is lesz - futballcipőket biztos fognak kapni.

Kész a vacsoránk, tehát végzek. Mindenfelé szólnak a tücskök, egy-egy szamár kiabál, pár kutya ugat, ugyanaz a hangulat, mint egy nagyon meleg júliusi éjszaka otthon. A legkellemetlenebb, úgy látom az, hogy csak egész meleg italokat fogunk kapni, mert jégmasinánk nincs. Ivóvizet a Dinderből merítenek, és szűrve is sárga, zavaros és meleg; ásványvizünk van vagy 50 üveg. De persze csak csemegének használható, mert annyit, amennyi kéne, nem bírunk magunkkal vinni.

Március 14-én
este, Camp „El Durraba" mellett

Ma csak pár sort írok, hogy meglegyen az összefüggés, mert olyan holtfáradt vagyok, hogy alig látok. Reggel hatkor indultunk, részben gyalog, részben szamáron, részben tevén. Alig indultunk el, találkoztunk egy hazafelé igyekvő angol társasággal, férj és feleség, azt mondják, láttak egy 20 darabból álló elefántcsordát arra felé, amerre mi igyekszünk, de nem lőttek egyet sem, mert mind gyenge volt. Ellenben bivaly és egyéb vad, azt mondják, sok van.

Egyfolytában mentünk tizenegy óráig, szörnyű hőségben a Dinder partján. A Dinder ágya teljesen kiszáradt, csak kb. minden 5-10 km-re van kis tószerű vízmaradék (pool). Tizenegy órakor már nem bírtuk tovább, egy újabb vízhez értünk, levettük ruháinkat, és belefeküdtünk. Egész forró volt, csak térdig ért, és tele volt úszó tevetrágyával, mégis nagyon jólesett. Benne feküdtünk két óra hosszat, mint a vízilovak. Jó néhány kék babuin majom jött oda a partra inni, mi a közepébe ültünk, onnan néztük őket; aztán egy csomó szép apró madár; lőttem két gyönyörű, tarka kis kolibrifélét.

Délután kettőkor folytattuk utunkat, és most érkeztünk El Durraba falu mellé, ahol egy erdőben tábort ütöttünk. Szörnyen fáradt vagyok, egyelőre borzasztóan kínoz a hőség, annál is inkább, mert nem tudok sem aludni, sem enni. Ma egész nap nem ettem, csak vagy két-három liter állott Dinder-vizet ittam, mert ez még aránylag a leghűvösebb! Az ásványvizünk persze egészen forró. Holnaptól kezdve kb. 3-4 liter teát akarok magammal vinni a zsákszerű bennszülött víztartóban, a „zenzimir"-ben, ebből folyton párolog a nedvesség, így még viszonylag kevésbé melegszik benne az ital.

Most este, érkezésünk előtt, lőttem az erdőben három szép kövér vadgyöngytyúkot a konyhára; minduntalan felrepülnek, csoportokban, mint a foglyok, de kb. kétszer akkorák, valamivel nagyobbak, mint nálunk a szelíd gyöngytyúk. Egyéb vadat még nem láttam. Vagy egy

negyedóráig öntögettettem a vizesdézsákat Ibrahimmal a nyakamba. - Ülünk a sátor előtt ruhátlanul, mindjárt enni fogunk, aztán rögtön aludni *próbálok,* talán ma végre sikerül. Ámbár nem hiszem, mert most is változatlan a hőség; hajnali három óra tájban hűl le kissé, akkor mindjárt el is alszik az ember, de öt óra után már rakodunk, mert hatkor indulunk tovább. Holnap állítólag el is kellene érnünk a vadas vidéket. Ma kezdtük a kininszedést - ezentúl naponta szedjük.

A kuriózum kedvéért megemlítem, éppen most számítottuk ki: fejenként négy és öt liter folyadék közt fogyasztottunk ma Almásyval!

Március 15-én,
este, Camp „Ereif el Dick"

Ma is nagyon erős nap volt, de már sokkal érdekesebb. Hajnalban indulás El Durrabából. Nemsokára lőttem egy nagy szürke sast, jó messziről, egy fáról az erdőben; leugrottam a szamárról, odalőttem a kis golyós puskával - leesett.

Továbbutaztunk, szörnyű hőségben, egészen kiégett, forró kis beteges erdőkön keresztül, minduntalan láttunk apró dikdik antilopokat (akkorák, mint egy nagy nyúl), de sohasem tudtam meglátni, hogy bak-e vagy suta, így aztán nem lőttem belőlük.

Tizenegy óra tájban értünk egy vízhez, melyben az első krokodilokat láttam, vagy 7-8 darabot. Csak az orruk látszott ki, így nem lőttem rájuk, mert kicsinyek voltak, és úgysem lehet a vízből kiszedni a többi miatt, ha agyonlövi az ember; majd csak akkor lövök, ha kint látok egyet a szárazon. Már örültünk, hogy ebbe a vízbe belefekhetünk pihenni, de a krokodilok láttán mégsem mertünk. Később egy másik, kisebb pocsolyához értünk. Aki ezt nem próbálta, nem tudja elképzelni, micsoda kimondhatatlan élvezet egy ilyen piszkos pocsolyába belefeküdni, mikor az ember a melegtől annyira kimerült, hogy azt hiszi, nem bírja már egy lépésnél tovább. Kiszárad a torka, nem mer beszélni sem, mert az is fáj. - Vagy másfél órát feküdtem a meleg pocsolyában, majd kijöttem egy gyümölcskonzervet megenni, és újra visszafeküdtem, és örültem a sok különös, ivásra érkező madárnak. Ismerős otthoni madaraink közül eddig megfigyeltem a mi kétfajta fecskénket, a gólyát, a búbosbankát, a vadgerlicét (nagy mennyiségben) és a mi kék varjúnkat (Somogyban zöld kánya a neve), ugyanolyan, mint a miénk, kivéve, hogy a kakasnak hosszú, vékony a farka, mint a fácánnak. Amint ott feküdtem a völgyben, láttam még egy gyönyörű nagy fekete-fehér sast, olyan bóbitával, mint a kakadunak; aztán jött két szép fehér-tarka egyiptomi ibisz, ezekből az egyiket söréttel lelőttem; egy gyönyörű óriási fekete gólya, nem messze tőlem leült; utóbbi igen ritka, úgy hallottam, és csak egyet szabad lőni. Golyóval meg is lőhettem volna, de sajnáltam.

Három óra tájban folytattuk utunkat. Nemsokára mindenfelé elefántnyomok mutatkoztak; régiek, a múlt esős évszakból valók, de meglepő, amikor az ember meglátja ezeket az óriás lavór nagyságú és térdig érő mély lyukakat! Többször láttunk apró dikdik antilopot, de nem tudtam lőni. Négy óra felé találkoztunk három ariel gazellával (Sömmering-féle gazella - *Gazella soemmeringi)*, amelyek vagy 300 lépésre húztak el előttünk az erdőben. Az utolsóra rálőttem, de túl messze volt. Egy darabig mentem utána, de beláttam, hogy reménytelen, tehát otthagytam. Egy ariel akkora, mint egy dámvadtehén, világos fakószínű. Estefelé ismét láttunk egy csapat arielt, de túl messze, és mindjárt utána, szintén vagy
250 lépésről, néhány reedbuckot (bokorlakó antilop). Ugyanakkora, mint egy ariel, őzszínű, szarva olyan, mint egy előrefordított zergekampó, de annál jóval nagyobb. Egy jó bak egyedül állt, leugrottam a szamárról, és odalőttem. Kissé mélyen találtam (hasba), futásnak eredt, és vagy 300 lépésre megállt. Akkor lapockán lőttem; ott maradt; megvolt tehát az első rendes afrikai vadam. Kimondhatatlanul boldog voltam, mert állítólag igen jó bak. Kísérőim meghatóak voltak, egyenként kezet fogtak velem, és áldást kértek rám a továbbiakra. Feldobtuk az egyik szamárra, és továbbmentünk. Már majdnem sötét volt, amikor vagy 100 lépésről nagy túzokszerű madarat láttunk sétálni. Már fent volt a Hold, mikor elértük előreküldött karavánunkat, amely Ereif el Dicknél táborozott le. Vagy fél óráig öntöztettem Ibrahimmal vizet a nyakamba. Hogy ez milyen földöntúli élvezet, az leírhatatlan.

Ismét itt ülök meztelenül, és gyertya mellett írok (még a legvékonyabb pizsamában is kiveri az embert a víz).

Azt mondják, innentől kezdve kezdődik a vadas vidék. Holnap reggel nem is megyünk

tovább, hanem pihenünk, és kicsit körülnézünk. A mai gyaloglás alatt teával teli háromliteres zenzimirt ittam ki teljesen, és most este még minimum két liter vizet megiszom - egész elképzelhetetlen, ugye? Épp most mondja Abdul, hogy ma éjjelre össze kell kötözni a tevéket, és összeterelni őket, a puskákat meg kell tölteni, mert erre már jár éjjel egy „assad" (oroszlán).

Este tíz óra. Lepihent már az egész tábor, lefeküdt Almásy, lefeküdtek az embereink, egy csomóba fekszik itt sátram mellett 12 tevénk, és olyan furcsán morognak magukban, mintha a gyomruk korogna. A Dinder partja itt nagyon meredek, ennek a tetején áll táborunk. Alattunk éppen egy pocsolya, abban - mondják - nagyon sok a krokodil. Minduntalan hallani, amint nagy loccsanással elfognak valamit (mert ilyenkor vadásznak). Különben teljes a csend, egy gyertyánál ülök, és olvasok még, amíg a whiskym tart, mert aludni úgyis csak éjfél után tudok a hőségtől... Van-e már ibolya otthon és szalonka?

Március 16-án,
délben, Camp „Ereif el Dick"

Gyorsan pár sort a délelőtti eseményekről: egész éjjel szörnyű forró szél fújt. Már igen legyengültünk, szörnyű ez a meleg. Hétkor ébredtem, és elindultam a környéken cserkelni; egész friss oroszlánnyomot találtam, és nagyon sok, de régi elefántnyomot és trágyát. Egyszer csak kibújtunk a bozótosból fönt a magas Dinder-parton, és belenéztünk az alattunk fekvő kisebb vízbe; elöl ment a bennszülött nyomkereső. Egyszerre leül, és azt mondja: „timsá!" (krokodil). Kinézek én is, és látom, hogy vagy 200 lépésre, a víz szélén fekszik három - egy nagyobb, két kisebb. Acélgolyót tettem a kis Schönauerbe, jól fültövön céloztam a nagyot; lövésemre helyben maradt, csak a farkával hadonászott, és rögtön láttam a távcsövön, hogy pont onnan csorog a fejéből a vér, ahova céloztam. A másik kettő eltűnt a vízben; még vagy tíz percig ültünk ott, és tanácskoztunk, hogy lehetne felhúzni a folyómederből, mikor egyszerre csak nagyot rúgott magán, és belefordult a vízbe, ami ott csak térdig érő volt; elkezdett körben úszni, a fejét mindig a vízből kitartva. Akkor egymás után hatot rálőttem a fejére, de sajnos, csak ólomvégű golyó volt nálam, mivel csak antilopokra számítottam; nagyot puffantak a golyók a fején, de ezeket fel sem vette, mert az ólomvégű golyó nem megy bele. Egyszerre csak az egyik kísérő nagy ordítással odaugrott hozzá, és a lándzsáját belevágta az oldalába, míg a másik ugyanakkor a baltájával nyakszirten vágta. Még pár fejszecsapás után kimúlt, és kihúzták a partra; hazahoztuk a szamáron a táborba, és lefényképeztük.

Oly szörnyű a meleg, néha azt hiszem, nem bírom már ki, és vissza *kell* fordulnom. Most is meztelenül ülök a sátramban, és ömlik rólam a víz; enni nem tudok, de meg tudnám inni az egész Dunát. Bárcsak már megszoknám ezt az állapotot, mert így igazán szenvedéssé válik ez a gyönyörű vadászat. Sátramtól alig huszonöt lépésre fekszenek a tegnap esti reed-buck és a krokodil maradványai, néhány óriáskeselyű és néhány marabu veszekszik a húson nagy lármával, és oly közel, hogy botommal meg tudnám őket innen az ágyamról dobni.

Amint éppen írtam, Almásy érkezik az embereivel, szükségképpen még remegve az izgalomtól. Találkoztak nyolc elefánttal bent a legsűrűbb bozótban; 10-15 lépésre voltak, mikor észrevették őket, és az elefántok állítólag támadtak. Egy nagy bika Almásynak szaladt, s ő háromszor fejbe lőtte; egy utolsó lövést adott három lépésről, amikor egy elefánt már majdnem elkapta; de azért szerencsére mégsem történt baj, de - úgy látszik - nem sok kellett volna hozzá. Az elefánt azonban elment; követték két kilométert az áthatolhatatlan sűrűben; tovább nem bírtak menni, és nem találták meg. Szörnyű izgalom van, mindenki összevissza beszél, az egészből az látszik, hogy jól elügyetlenkedték. Borzasztó szerencse ám az, hogy egyáltalán találkoztak elefánttal, hiszen már nyolc társaság volt itt az idén, és egyik sem lőtt. Vajon nekem lesz-e rá alkalmam? Nem is merem remélni.

Elhatároztuk, hogy hajnalban felkészülünk, rengeteg vízzel, és nekiállunk a sebzett elefánt nyomát követni. Társai nem hagyják el amíg él, persze ilyenkor nagyon kell vigyázni, mert egy ilyen felbőszített csorda azonnal támad, s ez a mi kis puskáinkkal meglehetősen kellemetlen lehet. Talán majd csak sikerül valami.

Csak végre tudnék már aludni! Akkor minden jó volna, de a hajnali három-öt órányi időn kívül nem vagyok képes rá. Érdekes bizonyítéka a nagy melegnek, hogy minden madár, amiket

innen a sátramból megfigyelek: keselyűk, marabuk, gémek, vízi- és éneklőmadarak, egytől egyig tágra nyitott csőrrel ülnek, mint a vadászkutyák nyáron. Annyit tudnék írni, annyi érdekeset figyelek meg és látok folyton, de úgy el vagyok butulva és fáradva, hogy csak a legnagyobb megerőltetéssel tudok pár sort gyorsan feljegyezni.

Épp most jött két ariel gazella inni a vízre. Mikor közeledtem feléjük, megálltak, és visszaugrottak.

Este nyolckor, gyertya mellett. Délután négykor indultam Mohamed nevű shikarimmal (vadászommal), egy szamárral és a szamaras fiúval. Alig távolodtam el a tábortól, fönt, a magas Dinder-parton haladva, messze előttem, egy kis víz szélén három krokodilt láttam feküdni. Kb. 200 lépésre becserkeltem őket, tovább nem lehetett. Lefeküdtem, jól beállítottam a kis Schönauert, és a legnagyobbiknak egy acélgolyót lőttem pontosan a szeme mellé. Helyben maradt, csak a fejét lóbálta jobbra-balra, de megmozdulni már nem tudott. Ezután onnan, ahol voltam, még kétszer pontosan a szeme mögé célozva lőttem, mire többet nem mozdult. Lemásztam hozzá, és nagyon örültem jól hordó puskámnak: mindhárom golyó egymás mellett ült a szem mögött.

Kisebb, mint amit reggel lőttem, kb. 2,5 méteres (a reggeli kb. 3 méteres volt).

Ezután továbbmentem, egy szép kilátóhelyen shikarimmal a parton lesben ültem, ahonnan egy szép kis vízre jó kilátás nyílott. Gyönyörű, élvezetes les volt, a hőség is engedett kissé, szép árnyékos helyen ültünk, nagy szikomorfa alatt. Előttem mindenféle vízimadár, köztük egy szép fehér kócsag halászott, és néhány kis krokodil fel-feldugta fejét; egyszerre csak óriási csapat gyöngytyúk jött inni, rettenetes veszekedést és lármát csapva. Aztán meghúzza Mohamed az ingem ujját, s figyelmeztet: „ariel, efendi!" Egy magányos arielbak (a tegnap megsebzett gazellafajta) lépked óvatosan a víz felé. Amint keresztbe áll, lapockán lövöm a kis puskával. Néhány ugrás után összeesik, igen jó bak, egész világos zsemleszínű. Ezután a shikari haza akart menni, hogy most a lövés után úgysem jön semmi, de magyaráztam neki, hogy csak maradjunk sötétig. A nap már éppen lenyugodott, amikor szemközt egy nagy fekete szarvasforma állott meg, agancs nélkül. Kilépett a sűrűből. „Katambur!" - mondja a shikari; ez azt jelenti, „waterbuck" (vízianti-lop). Lejött inni, de tehén volt. Pár percre rá megbök a Mohamed: „daker kebir, katambur!" (Nagy bika, waterbuck!). „Atrup, efendi!" (Lőjél, uram!) Hát látom ám, hogy a tehén mögött jön egy ugyanolyan fajta, de nagyszerű hím állat; akkora, mint a mi szarvasunk, sötét csokoládészínű, borzas szőrű, hosszú, egyenes, gyűrűs szarvval. Gyönyörű kép volt, amint a vízre, egymás mellé álltak, és ittak, mögöttük a lenyugvó nap és a vízben a tükörképük. Pontosan lapockán lőttem. Három nagy ugrást tett, és összerogyott ott a parton, ez is, úgy látszik, jó lőnivaló a maga fajtájából. Nagy élvezet volt ez a mai este, és boldogan tértem haza szamaramon a táborba. Alig értem haza, messze távolban oroszlánordítás hallatszott, de csak néhányszor.

Most Almásy fölhúzta a gramofonomat, a bennszülöttek körbe guggolnak körülötte, és csillogó szemmel hallgatják. Úgy élvezném a szafá-rit, csak kicsit jobban bírnám a hőséget. Holnap hajnalban indulunk Almásy sebzett elefántja után, négy puskással, három lándzsás emberrel, két lóval és egy vízhordó szamárral.

Március 17-én,
Camp „ Wad-el-Hag" mellett

Ma hajnalban elindultunk Almásy tegnapi elefántjai után; tíz óráig követtük borzasztó sűrű tüskés bozótban és magas elefántfűben, *kimondhatatlan* hőségben, de eredménytelenül. Úgy látszik, kereket oldottak. Ma a helyszínen elmondattam magamnak Almásy tegnapi esetét, az első lövést kb. tizenöt, a másodikat tíz, a harmadikat három lépésről lőtte bele az elefántba, és az mégis elment. Hej Istenem! Csak én ott lehettem volna. A keresés után még déli egy óráig továbbutaztunk mostani táborhelyünkig. Wad-el-Hagig; nem tudom kellőleg leírni egy ilyen napközbeni vándorlás borzalmait, amikor teljesen elbutulva, a hőségtől félájultan lóg az ember a szamáron, az pedig a magas száraz gazban minduntalan láthatatlan elefántnyomokba lép, és orra esik. Csak ilyenkor este, amikor már egy fél óráig öntöztettem magam, ilyenkor térek magamhoz kissé, legalább annyira, hogy a történteket kb. leírjam.

Délelőtti utunk alatt mindig több és több vaddal találkoztam, főként óriás csapat ariel gazellával. Negyvenes-ötvenes csapatokban minduntalan feltűntek a kiszáradt erdőben és sásban.

Két bakot lőttem közülük, egy igen jót és egy közepest. Ebből a fajtából tizenkettőt szabad lőnöm.

Dél felé láttuk az első falka roan antilopot (fakó lóantilop - *Hippo-tragus equinus),* gyönyörű nagy állat, ló nagyságú, nagy hátra hajló szarvval. Ebből csak kettőt szabad lőni, de sajnos, nem jutottam lövéshez, mert elugrottak. Láttam azonfelül meglehetős sok friss bivaly- és zsiráfcsapást. Már majdnem sötét volt, mikor egy falka reedbuck jött a vízhez inni, egy jó bak volt köztük, amelyet igazán messziről (250-300 lépésről) lapockalövéssel meglőttem. Ezután, úgyis sötét lévén, belefeküdtem magam is a pocsolyába, csak miután ez kissé magamhoz térített, pakoltam fel a reedbuckot, és tértem vissza a táborba. Most látjuk, hogy a lelőtt állat igen jó, sokkal jobb annál, amelyet tegnapelőtt lőttem. Hazaérve értesültem, hogy Almásy két közepes arielbakot lőtt.

Ma sokáig figyeltem a marabukat. Olyan furcsák! Mint komoly, nagy orrú professzorok sétálnak mindig a sátorunk körül, közbe-közbe megállnak, kiterjesztik szárnyukat, és így, kifeszített szárnnyal állnak néha mozdulatlanul félórákig.

Március 18-án,
délelőtt kilenc óra, Camp „Wad-el-Hag"

Hajnali ötkor elmentem cserkelni, most jöttem meg: egyebet, mint nagy arielcsapatokat nem láttam. Amint éppen itt írtam a sátor előtt, láttam, hogy az ide kb. 7-800 lépésre levő vízhez óriás csapat ariel jött inni. Fogtam a puskát, odacserkeltem, de észrevettek, és odébbálltak. Leültem egy bokor alá, és nem kellett jó fél óránál tovább várnom, visszajöttek; kb. nyolcvan darab lehetett. Ott ittak előttem, sokáig néztem őket, aztán kilőttem a legnagyobb bakot.

Most ismét itt ülök a sátor előtt, és innen szabad szemmel is jól látom, hogy fekszik a bak a vízparton; most küldtem el két embert, hogy hozzák ide.

Délben. Most érkeztek vissza az emberek az utánkeresésről az ariel-bakkal, meghozták! Nagyon ügyes emberek, különösen az én szamaras boyom, akit úgy hívnak, hogy „Tutenkámen". Furcsa képű szudáni, aki minden ügyessége mellett arról nevezetes, hogy egész normális férfihangja van, de ha valami vadat lát, izgalmában hirtelen egész vékony, magas lesz a hangja, mint valami kis nyávogó kölyökmacskának; majd megszakadunk a nevetéstől, olyan furcsa ilyenkor.

Jelenleg dél körül jár az idő, Almásy reggel óta még nem jött vissza, valószínű, valamelyik pocsolyánál lesben ül fényképezőgépével, úgy látom, ő igen derék és ügyes ember, mindent igen jól csinál, úgyhogy nekem igen kevéssel kell törődnöm. Nagyon kényelmes és kellemes útitárs. Ma délután összeszedjük sátrainkat, és továbbvándorlunk, mert itt még a nagy arieltömegeken kívül nemigen van vad. Most már lőttem két arielbakot, egyelőre nem is lövök többet, kivéve, ha valami igen erőset találnak. Itt nem szokás az agancsokat kifőzni, mint nálunk, levágják a fejet, kidobják ide a sátor elé, a következő pillanatban keselyűk tömege lepi el, és rövid idő alatt teljesen letisztítják a húst.

Ma volt végre az első éjjel, hogy aludni tudtam, remélem, ez nemcsak a végkifáradás miatt volt, hanem ezután is így lesz. - Immár tizenkét darabot lőttem, és (kivéve egy túzokot) még nem hibáztam. Estefelé továbbindultunk, és mire besötétedett, elértünk a Chor el Gosar nevű vízhez. Ezek a nevek, amelyekről az utóbbiakban szó volt, mind egyes vizek nevei, falu itt már semerre sincs. Útközben arieleken kívül egyebet nem láttunk, egy nagy túzokot ismét elhibáztam, de lehetett vagy 350 lépésnyire. - Szép helyen táborozunk ma, egy óriás szikomorfa alatt.

Március 19-én
délben, Camp „Ein el Sheims"

Hajnalban továbbindultunk Chor el Gosarból, egyikünk a Dinder-ágy jobb, másikunk a bal oldalán, közben cserkészve és a karavánt hátrahagyva azzal, hogy két óra elteltével kövessen minket. Most tizenegykor értem ide Ein el Sheimsbe, a kijelölt helyre. Almásynak és nemsokára a karavánnak is ide kell érkeznie. Ma itt táborozunk. Útközben láttam egy nagy majmot, amint észrevett, leguggolt egy fa mögé, éppúgy, mint egy gyerek, akit tilosban érnek. Embereim mindenáron azt akarták, hogy lőjek, de nem volt hozzá szívem. Később még egy jó water-buckot láttam, és két ízben egy csapat roan antilopot. Borzasztó óvatos vad a roan, és igen nehéz kikeresni a bikát, mert a teheneknek is szarvuk van. - Shikarim ma este el akar vinni egy pocsolyához, ahova -

ezt állítja -, esténként egy „assad” (oroszlán) jön inni. Bár azt tudnék már egyet látni. Délben Almásy megjött, és lőtt egy közepes roan bakot, és két varacskos kandisznót, utóbbiból még nem is láttam.

Este nyolc óra. Most jöttem haza, és *gyönyörű* élményem volt; kb. egyórányira a tábortól beláthatatlan nagy, lapos szavannához értünk, ahova kinézve hihetetlen látvány tárult elém, hogy valóban tátva maradt a szám. (Nem messze a tábortól, kb. 200-300 lépésre most is bömböl egy oroszlán.) De hát vissza az alkonypírban fürdő szavannához. Kinézünk arra a nagy rétre, és ez a vadbőség a legnagyobb impresszióm eddig az itt töltött időm alatt; kb. 2000 vad egy csomóban, mint egy óriási gulya vagy ménes. Nagyjából megbecsültem, kb. 1500-1600 ariel gazellára, 200-300 tiangra (észak-afrikai lantszarvú antilop *Damaliscus korrigum tiang)* és tehénantilopra, és vagy 40-50 roan antilopra (amelyek két rud-lira oszolva, külön legeltek), azonfölül 3-4 egyes öreg roanbikára. Utóbbiak nagy, szürke, ló nagyságú gyönyörű állatok, melyek külön-külön álltak magukban az arieltömeg közt. Nem tudtam, mitévő legyek, mert becserkelési lehetőség nemigen volt; nagy száraz síkság közepén álltak, körös-körül a kiszáradt ritka erdő, melyben minden lépést mérföldnyire hallani. Alig néztem őket vagy 5 percig (lőtávolon kívül), már meg is láttak, és óriási lármával, nagy porfelleget fölverve eliramodtak. Leghátul ballagott az a 2-3 erős egyes roanbika. Láttam, hogy egyedüli lehetőségem lövést leadni, ha megpróbálok elébük szaladni, tehát futottam, amennyire csak bírtam. Már rohantam egy ideje, mikor észrevettem, hogy a kis Schönauer van a kezemben, pedig erre a ló nagyságú állatra mindenesetre a nagyobbal szándékoztam lőni. Sikerült annyira elébük vágni, hogy még éppen láttam, amint kb. 250-300 lépésre az utolsó két nagy roanbika be akart trappolni az erdőbe. Odalőttem az utolsónak, hallottam a golyó becsapódását, a bika mindjárt meglassult, majd összerogyott. Nagyon örülök neki, gyönyörű vad, jó bika, és igen szép sport volt. Ebből a fajtából kettőt szabad lőni. Elfelejtettem még megemlíteni, mikor leírtam kipillantásomat arra a vaddal telített szavannára, hogy a föld az alatt a sok állat alatt jóformán *fekete* volt a gyöngytyúkok *ezreitől.* Mikor ilyen tömegben felrepülnek, olyan, hogy a kígyósi fácánosban a parádés hajtás igazán semmi hozzá képest.

Most este tíz óra van, megvacsoráztunk. Egy oroszlán, amely itt a közelben ordított, elhallgatott. Azt tervezzük, hogy holnap lövünk neki valami vadat, és elülünk éjjel lesre, hátha rájön. Lőni lehetne, gyönyörű holdvilág van.

Március 20-án,
Camp „Ein el Sheims” mellett

Délelőtt tíz óra. Most jöttem haza. De nem szeretném, ha bárki is látná, milyen lelkiállapotban vagyok. Gyászkeretbe kéne foglalni ezt a napot. Dehát gyerünk sorjában.

Hajnalban elindultunk, soká összevissza mászkáltunk, csak kevés és gyenge vadat láttunk. Miután megerősödött a hőség, nagy száraz, kopasz szavannára érve, szélén egy tüskebokor árnyékába bújtam shika-rimmal. Onnan figyeltem az előttünk levő nagy kopasz területet, melynek közepe táján kis mocsár díszeleg, ahová a vad inni jár. Volt kint a mezőn vagy kétszáz ariel, néhány közülük egész közel jött a bokorhoz, mely alatt ültünk, aztán két gyenge roantehén és egy tehénantilop-bika. Utóbbit szívesen meglőttem volna, de lőtávolon kívül legelt, messze, bent a mezőn. Miután kezdett igen meleg lenni, leheveredtünk mindketten hanyatt, és csak hébe-hóba ült fel valamelyikünk, hogy kinézzen. Amint
egyszer ismét kinézek (pont reggel kilenc óra volt), látom, hogy valami zavar van a kint legelő vadak közt, mert mindnek fent a feje. Valameny-nyien a tőlem jobbra levő irányba figyelnek, és nyugtalankodnak. Alighogy ezt észreveszem, tőlem jobbra, kb. kétszáz lépésnyire *kilép egy oroszlán,* lassan és álmosan ballag a mező közepe felé. A kint levő vadrudlik erre futóra kapnak, fölkapom a mellettem levő nagy Schönauert, célzok, de nem akarván bizonytalan lövést leadni, ráfüttyentek, hogy talán megáll. De ő persze ezt fel sem veszi, tartja tovább az irányát, hátra sem fordul, csak halad befelé a rétre, folyton bent van puskám távcsövében. Ravaszon az ujjam, de közben folyton mondom magamban, hogy „ne lőj, mert futtában elhibázod ilyen messziről, légy nyugodt, várd meg, míg megáll”. De bizony ő nem állt meg, hanem csak haladt tovább. Ekkor már vagy 400 lépésre lehetett. Ráparancsoltam a bennszülöttre, hogy maradjon mozdulatlanul a bokor alatt, én meg kibújva, négykézláb kezdtem utána mászni. Jó ideig mentünk így, elöl ő cammogott, utána én

másztam, de persze a nagy távolság köztünk állandó maradt. Egyszerre csak megállt, visszanézett, meglátott, és leült, mint egy kutya, úgy nézett felém. Erre én is leültem, és néztük egymást. Célozgattam, de kb. 350-400 lépésről, szemközt ülve oly kis célt mutatott, hogy nem akartam bizonytalan lövéssel a dolgot elrontani. Miután nem tágított ülő helyzetéből, meguntam, és ismét kezdtem feléje mászni. Alig mászok pár lépést, az oroszlán felkel, felismer, és eltrappol. Láttam, hogy most már úgyis vége mindennek, hát felkeltem, és az orrára célozva, odalőttem. Közvetlen a faránál vágott a golyó a földbe, erre aztán egyenes úton eliramodott. Még másik három utána küldött golyóm is ott füstölt el mellette, de egyik sem kapta meg, és eltűnt az erdőben. Közérzetemet, azt hiszem, bővebben fejtegetni nem érdemes, ha még nem felejtettem volna el, hogyan is kell, hát leginkább „ríni" szeretnék, hisz ezen a vidéken aránylag oly kevés az oroszlán, és egészen *különös* szerencse találkozni vele. Vajon összejövök-e még eggyel az életben? Nőstény oroszlán volt, óriási nagy, zsemleszínű állat, a pesti állatkertbeliek csak afféle macskák mellette. De most már ne beszéljünk róla. Legalább elhibáztam egy oroszlánt, ezt se mindenki mondhatja el magáról.

Tizenegy óra. Most jött meg Almásy, lőtt két waterbuckot (víziantilop). Most már nem tehetünk egymásnak szemrehányást: ő a nagy elefántot, és meg az oroszlánt eresztem el.- Még mindig teljesen az oroszlán-esemény hatása alatt vagyok. Én marha, én marha, bár lőttem volna mindjárt, mikor észrevettem. Most már itt nyúznák a bőrét a sátor előtt, és rettenetes mulatságot csapnánk örömünkben.

Március 21-én,
Camp „Chor Galegu"

Délelőtt tizenegy óra. Most érkeztünk új táborunkhoz, Chor Galegu-hoz. Ez a legszebb eddigi táborunk, három óriási, magában álló sziko-morfa alá állítjuk a sátrakat. Épp most érkeztünk meg, mégpedig egyszerre a karavánnal. Most folyik a lepakolás, sátrak összeállítása stb., amely mindig rettentő zavarral, ordítással és az emberek pofozkodásával jár.

A cserkészve utazás igen érdekes volt, először nyolc óra tájban egy nagy mezőségre értünk, ahol sok száz arielen kívül egy tizenkét darabból álló antilopcsapat legelt, két jó bikával. Észrevettek minket, és elvonultak. Kerülővel elébük szaladtunk, és épp jókor értünk, amikor a roan-csapat kb. 150 lépésre előttünk libasorban elhúzott. Hátul ment az egyik jó bika, melyet kétszer oldalba lőttem a nagy Schönauerrel, mire lefeküdt. Almásy hét fényképfelvételt csinált róla. Ha ezek jól sikerülnek, gyönyörű képek lesznek. A bika jó, de gyengébb az első roannál. Ez volt a második, ebből csak kettőt szabad lőni, tehát a roanok már tovább nem érdekelnek.

Továbbmenve nemsokára kis sárga macskát láttunk az erdőben bujkálni. A bennszülöttek ezt kiáltják: „cheeta" (gepárd). Leugrok a szamárról, és a kis puskával lapockán lövöm a macskát, amely helyben maradt. Hát nem gepárd volt, hanem vadmacska, kb. akkora, mint a mi vad-macskánk, csak oroszlánszínű sárga. Azt mondják azonban, hogy igen ritka állat. Később egy kis dikdik antilopot akartam lőni, amelyet igen sokat látni, csak azért nem lőttem még egyet sem, mert mindig féltem, hogy valami komolyabb vadat elijesztek lövésemmel. Ez ugyanis a legkisebb antilopfajta, kb. akkora, mint egy nyúl, és olyan kis szarva van, mint egy őz-spiessernek (első és másodagancsú őz). Folyton a magas fűben bujkál, és csak egy-egy pillanatra látni a fejét, mindjárt megint elbújik.

Most érkezett meg szakácsunk, aki a karaván egy részével kissé hátramaradt, és meséli, hogy előttük nem messze ment át egy oroszlán, ide alig negyedórányira. Aztán találtak egy egész friss, oroszlántól leütött roanbikát, melynek a fejét el is hozták. Délután ki akarunk ülni a dög mellé, mert az oroszlán vissza szokott térni egy előző nap leütött vadjához. Elfelejtettem említeni, hogy az éjjel holdvilágnál Almásy kint ült, egy tegnap lőtt waterbuck teteme mellett lesen, de nem jött még egy hiéna sem. Most már szerencsére, úgy látszik, kezdem megszokni a temperatúrát, megjött az étvágyam, és kitűnően alszom. Most kezdem csak igazán élvezni.

Március 22-én,
Camp „Chor Galegu"

Hajnalban indultunk, egy nagy tisztás szélén ültünk le, melynek közepén kis mocsár volt.

Vártuk, hogy talán kijön egy oroszlán, mert a tisztás szélén egész friss nyomát találtuk, persze nem jött. Ma reggel cserkeltem egy erdőben, mely csupa nagy fából állott, tömve orgonaszínű, lila virággal. Aztán minduntalan találkozom egy fával, tele magnóliaszerű nagy sárga tulipánokkal, amely virágok kitűnő, de nagyon erős jázminszerű illatúak, úgyhogy már messziről érezni. Különben a legtöbb fa most teljesen kopasz, lehullatta levelét. Minden ki van száradva, kisülve. Az erdők és a fű minduntalan önmagától kigyullad. Mindenfelé füstölög a vidék, és az erdők nagy része fű helyett fekete üszökkel és hamuval van tele. Elszórva néhány óriási legyezőpálma és hatalmas, vén szikomorfa áll. Tulajdonképpen ezek az egyedüli zöld foltok, különben minden kiégett. Amint már írtam, jelenleg sátraink három óriási szikomorfa alatt állnak, melyek legnagyobbak a környéken, madarak ezreinek gyülekezőhelye. A keselyűk százain kívül (melyek sohasem hagyják el a karavánt), nagy mennyiségű apró tarka madár hemzseg ezeken a nagy fákon, oly mértékben, hogy akármit kiakasztunk a sátor elé, vagy kiülünk olvasni, étkezni, minduntalan az ember fejére vagy hátára potyogtatnak. Elzavarni hiába próbálja őket az ember, pár perc múlva visszajönnek.

Március 24-én,
Camp „Bet el Wahash"

Tizenegy óra, délelőtt. Most érkeztünk ide az egész karavánnal az új táborhelyre. Beláthatatlan nagy füves síkság van előttünk, s szélén néhány fa, ezek alatt táborozunk.

Mialatt embereink a szokásos nagy lármával a sátrainkat felütik, fent ülünk Almásyval egy termeszdombon, onnan gukkerozzuk az előttünk elterülő szavannát. Mindenfelé, amíg a szem ellát, kisebb-nagyobb vadfalkákat látni, tiangok, arielek, reedbuckok és - mint főattrakciót -kb. másfél kilométernyi távolságban egy nagy, fekete, hosszú tömeget -*az első bivalycsordát.*

Ez ideig feküdtek, most felkeltek, és fedezővonalba fejlődve errefelé legelnek; jól lehet őket távcsővel látni. *Hatvan-egynéhányan* vannak, óriási fekete tömeg, a hátukon apró fehér pontok (pásztorgémek, melyek hátukról a rovarokat szedik le). Rögtön neki akartam indulni, becserkészni őket, de nem eresztenek az emberek, mert azt mondják, hogy „that's fortish thing to do", várni kell, míg valamerre határozott irányt vesznek, és akkor valami védett helyre elébük kell ülni, mert van köztük jó néhány apró borjas tehén, és állítólag, ha nyílt szavannán becserkészik őket, rögtön nekifordulnak az embernek, mihelyt észreveszik. Mindenesetre igen izgalmasnak ígérkezik a mai délután; acélgolyóra töltöttük a puskákat, és figyeljük a csordát. Egyenesen felénk fordultak, és legelve közelednek táborunk irányába.

Ma délelőtt, miközben tegnapi táborhelyünkről a mostanihoz igyekeztünk, a következő izgalom volt: elöl ment Fahlata, Almásy shikarija, utána Almásy, aztán én, utánam az én shikarim, mindnyájan szamárháton. Sűrű bokros helyen haladtunk, kitiport, keskeny karavánúton. Egyszerre csak az elöl haladó Fahlata, mint a villám, leugrik a szamárról „Assad!" (oroszlán) kiáltással, s a következő pillanatban mi is lent voltunk, puska a kézben. Almásy még látta, amint vagy huszonöt lépésre előttünk átsétált egy nagy oroszlán az ösvényen. Én már nem láthattam, mert ők ketten előttem állottak. Rögtön elébe próbáltunk szaladni két különböző irányból, de eltűnt a sűrűben, és többé nem láttuk.

Este. A bivalyok a nyílt rétség közepéről nem mozdultak. A bennszülöttek közül senki sem vállalkozott, hogy bemenjen velem, azt állították, majd kijönnek, és az erdőben vagy a víz mellett kell meglőni, és hogy ilyen nagy csapatban úgysincs jó bika stb. Egyszóval: nem mertek bejönni, a bivalyok pedig nem jöttek, hanem még most is ugyanazon a helyen vannak, s ha nem lenne sötét, távcsővel innen a sátorból láthatók lennének.

Délután nekiindultam, rengeteg vadat láttam, mind nagy messzeségben. Többek közt egy magányos zsiráfot defilírozni a horizonton. Csodálatos látvány így elsőre, mint valami mozgó kilátótorony. Tovább cserkeltünk, egyszerre csak egy alig szoba nagyságú kis mocsárhoz értünk. Csak a vadnyomokban volt víz, körötte mindenütt kilátszott a föld. Két bennszülöttem belemászott, és elkezdtek a vízlyukakba lándzsájukkal döfködni; nem értettem, mit csinálnak. A partról néztem őket. Pár percnyi döfködés után kihoztak egy csomó nagy, félméteres harcsaforma halat, melyeket ott a mocsárban agyonszurkáltak. Felfűzték őket lándzsanyélre, és hazahozták. Mielőtt visszaértem a táborba, onnan vagy 5-600 lépésnyire még egyszer kinéztem arra a nagy mezőségre, hogy vajon látom-e még a bivalyokat. Amint egy termitadombra (termeszek által épített vár) mászva

vizsgálom a kilátást, tőlem alig 300 lépésre, száraz kis *fa tetején* egy óriási *párducot* látok madár módjára üldögélni. Azt hittem, oroszlán, akkora volt. Azonnal behúzódtam. Ez mind egy pillanat alatt játszódott le, mert ugyanakkor a párduc felém fordítva a fejét meglátott, leugrott a fáról, és eltűnt. Lövésre gondolni sem lehetett a távolság nagysága és az idő rövidsége miatt. Amint eltűnt a fűben, rögtön elébe szaladtam, mögéje küldvén nagy kerülővel embereimet, hogy hajtsák rám ezt a gazos részt, melybe beugrott. De többé nem láttuk.

Hazaérve a táborba, Almásyt a legnagyobb izgalomban találom, három oroszlánt látott, egy öreg nőstényt, egy öreg hímet és egy kisebb nőstényt külön-külön. Az egyiket inni látta, a másik meg a fűből ugrott fel előtte, de az egyik messze volt, a másikat csak egy pillanatra látta. Egyszóval, lövést nem tehetett.

Március 25-én,
Camp „Bet el Wahash"

Az éjjel olyan orkán kerekedett, hogy majd elhordta mindenünket, be is kellett hurcolkodnom a sátor alá. Először, mióta táboroztunk, eddig mindig kint aludtam. A tegnapi bivalyok ma egész nap még mindig ugyanazon a helyen vannak, ahol nem lehet őket megközelíteni. Úgy látszik, van ott valami kis mocsárvizük. Ma hajnali hattól kezdve tizenegyig cserkeltem, és nagy területeket jártam be. Láttam sokféle vadat, de bivalyt, oroszlánt vagy zsiráfot nem. Egyszerre egy nagy rétséghez értem, melynek egyik végén kisebb mocsár volt, néhány száz marabu ült a partján egy csomóban, köztük gyönyörű nagy fehér-fekete madarak, sárga fejjel és nagy, papucsforma vérvörös csőrrel. Azonkívül sok szép hófehér kócsag. Egész közel odamehettem hozzájuk. Soká gyönyörködtem ebben a ritka látványban. Lőni nem lövök semmiféle madárra, mert eldobni nem akarom, a kitömött madarat meg ki nem állhatom.

Tovább cserkelve egy pálmákból álló erdőrészbe értem, olyan volt, mint egy gyönyörű park; szép magas szálerdő, pálmákból. Alattuk kisebb-nagyobb csoportokban különféle fajta kis pálmák. Semmi egyéb, kizárólagosan pálmák.

Almásy egész délelőtt tegnapi oroszlánjait kereste, de nem látta őket. Most ettünk a tegnap említett, mocsárban lándzsával szúrt harcsákból, igen jók voltak.

Este nyolckor. Hát ma délután már nem tudtam tovább nézni ezt az előttünk legelésző bivalycsordát, és minden ellenkező tanács dacára, shikarimmal egyszerűen nekik mentünk. Én eleddig rosszat a bivalyokról nem mondhattam, lévén ez volt az első összetalálkozásom velük. De ezúttal mindenesetre igen szelíden, sőt határozottan gyáván viselkedtek, mert egyszerűen elszaladtak. A következőképpen történt. Jó széllel egyenesen nekimentünk a csordának, lehettek vagy ötvenen. Körülöttünk nagy falkában különböző antilopok, ezek közeledésünkkor mind elszaladtak. A bivalyok azonban állva maradtak, és néztek minket. A nyílt réten kb. 250 lépésre megközelítettük őket, akkor egy csomóba összeszaladtak, mindnyájan felénk fordultak, és nagyon haragosan morogtak. Gondoltam, hogy most valószínűleg támadni készülnek, távcsövön jól megnéztem őket, csupa tehén volt, bikát kettőt láttam köztük. De - amennyire meg tudtam ítélni - gyengék voltak. Tekintve, hogy most állítólag mindennap fogunk ezután bivalyokat látni, és csak kettőre van engedély, nem lőttem rájuk. Még közelebb akartam hozzájuk menni, de erre sarkon fordultak, és megfutamodtak. Rohantak pár lépést, ismét megálltak, mindnyájan felém fordultak. Ismét megközelítettem őket 200-250 lépésre, ismét elszaladtak. Ez megismétlődött háromszor, mire aztán beszaladtak az erdőbe, ahol végleg eltűntek. De gyönyörű látvány volt ám ez a sok óriás fekete állat, amint szemközt állva morogtak és csapkodtak a farkukkal, hátukon meg ide-oda szálldostak a tehéngémek!

Miután a bivalyok eltűntek, nemsokára lőttem egy jó reedbuckot, és nemsokára utána egy csordából egy jó tiangbikát. Mikor már sötétedni kezdett, a tiangtól visszajöttünk a reedbuckhoz, ahova egy visszaküldött emberrel tevét rendeltem a vadak hazaszállítására. A reedbuck helyéhez érve már ott találjuk a tevés embert, aki fel akarta pakolni az állatot, de nem találja. Nem tellett bele több mint egy óra, mire a lövött reedbuckhoz visszaérkeztem, és ez alatt az idő alatt már elhurcolta valami ragadozó (oroszlán vagy hiéna), úgyhogy a belén kívül egyebet nem találtunk, pedig náddal és ágakkal teljesen betakartuk! Módfelett bosszantó, mert egy kapitális erős bak volt.

Hazajövet messziről, egy mocsár szélén magányos zsiráfot láttam. Be is cserkeltem a

mocsárban vagy 200 lépésre, de akkorra már annyira besötétedett, hogy lőni nem lehetett. Az undorító szagú mocsárban olyan tömegű moszkitó volt, hogy siettem belőle kivergődni, mert azt hiszem, ez tipikus lázfészek lehet. Holnap hajnalban felszedjük a sátrakat, és elindulunk tovább.

Március 26-án,
Camp „Chor Semsir"

Délben. Most érkeztünk ide. Három napig akarunk maradni, itt van állítólag a legtöbb vad. Főképpen két bivalyomat szeretném itt meglőni. Útközben a következők történtek: a Dinder partján haladtunk fölfelé, de különválva. Almásy az egyik, én a másik parton. Nemsokára indulás után lőttem egy jó reedbuckot. Most érkezett Almásy, ő is lőtt egyet, azonfölül a Dinder-meder közepén látott egy zsiráfot állni. Meg-cserkelte fényképezőgépével (mert neki nincs engedélye zsiráfra), egyre közelebb ment e nyílt folyómederben, de a zsiráf még mindig nem mozdult, odament hozzá egész közel, látta, hogy teljesen leromlott, és valami baja van. Kiderült, hogy mindkét szemére vak volt, mire agyonlőtte.

Március 27-én,
Camp „Chor Semsir"

Egy óriás csapat tiangot közelítettem meg, és kilőttem belőlük két igen jó bikát. Most meg egy hiéna kiabál és nevet itt, egész közel a táborhoz. Mikor az említett két tiangot meglőttem, még majd egy óráig kellett ott kint ülnöm, mert az ilyen vadat - amelyet csak másnap lehet a táborba szállítani - nagy körülményességgel készítik elő a bennszülöttek, hogy az éjjeli ragadozóktól (oroszlán, hiénák) megvédjék. Először is óriási ágakat vágnak le, és a vadra cipelik. Mikor az egész eltűnik az ágak alatt, a kilőtt patronhüvelyeket beleteszik a vad fülébe (állítólag ez elijeszti a hiénákat), aztán óriás máglyát gyújtanak a vad mellett, amely máglyának reggelig égni kéne, szintén a ragadozók távol tartására. Mindezen műveletek *rettenetes* lassúsággal történnek (mint minden itten), úgyhogy ma pl. egy álló óráig kellett ott kint várnom, mire ezzel a két tianggal elkészültek. Természetesen akkorra sötét lett. Ezután következik a másfél órányira levő táborba való hazabotorkálás, ami sötétben, mondhatom, szörnyű mulatság. Szamárháton megy az ember, elöl egy bennszülött, mögötte egy bennszülött, állandóan a legrondább sűrűkbe, az ember arcát, meztelen térdeit, kezeit véresre szaggatják a tüskék és az éles nádszálak tömege; a szamár minden tíz lépés után régi elefántnyomba lépve orra esik, az ember meg a szamárról bele a tüskék közé. Eleinte nagy türelemmel mindig megint fölkapaszkodik, mert reméli, hogy majd csak javul az út, de végtére is feladja a lovaglást, és dacára a nagy fáradtságnak, inkább gyalog megy. A mai is egy ilyen tipikus esti hazatérés volt.

Március 28-án,
Camp „Chor Semsir"

Korán reggel cserkészni indultam. Egy nagy mezőre kiérve, előttünk vagy 150 lépésre két nagy varacskos disznó kan trappban egymás mögött defilírozott. A kis távcsöves puskával rálőttem az elsőre, de elhibáztam, erre nekiiramodtak, felkaptam a nagy puskát, amelyben hat golyó volt, gyorsan le a távcsövet róla, és elkezdtem a menekülő disznókat célozni. Hamarosan mindkettő feküdt. Nagyon örülök, mert varacskos disznóm még nem volt.

Továbbmenve egy nagy mocsárhoz értünk, melyben százával álltak a marabuk és pelikánok. Sokáig figyeltem őket, egyszerre a shikari tőlünk alig 20 lépésre a fűben, a vízparttól kb. 10 lépésre, nagy fekvő krokodilt vett észre. Nézzük távcsővel, de oly mozdulatlan, hogy azt hisz-szük, döglött. Különben is valószínűtlennek látszott, hogy egy alig térdig érő pocsolyában ekkora krokodil éljen. Odamegyünk, és az egyik ember már majdnem hozzányúl, mikor hirtelen felébredt a krokodil, és tőle telhető gyorsasággal (ilyenkor úgy hasonlít egy tacskóhoz) be a mocsárba, ahová beérve - mielőtt rálőhettem volna - a víz alá húzódott.

Este. Egész délután, míg be nem sötétedett, egy kis víz mellett ültem. De csak pár érdektelen vad jött ivóra. Végre egy csapat vízibak, igen erős bakkal. De nem oda, ahol én ültem, hanem a

lőtávolon kívül fekvő másik pocsolyához. Miután ittak, visszavonultak egy erdőbe. Jó széllel elébük kerültem, és egy erős bikát sikerült leterítenem.

Március 29-én,
Camp „Chor Semsir"

Délután, már napnyugtakor, hazafelé jövet nagy síkság közepén egy erős varacskos disznót látok turkálni, lehetett vagy 500 lépésre. Szelünk olyan rossz, hogy megközelíteni lehetetlen, különben is körül van véve egy csomó gazellával. Azt mondja a shikarim, üljek a szamárra puskával a kézben, és lovagoljak egyenest neki a disznónak, azt fogja hinni, hogy zsiráf vagyok! Ez kitűnően sikerült, odahajtottam hozzá 150 lépésre, amikor szelet kapott, és elindult. Leugrottam a szamárról, és oldalba lőttem, tűzben maradt. Azt hiszem, az első vad, amely mindjárt ott maradt, mióta itt vagyok.

Holnap reggel indulunk tovább, mégpedig elhatároztuk, hogy igyekszünk elérni az abesszin határt, ami kb. még hétnapi utazásra van innen. Ugyanis a legtöbb társaság, amely a Dinderre jön, eddig szokott (Chor Semsirig) feljönni. Mindig ez a végállomás, innen fordulnak ismét vissza. Ezért szándékozunk a lehetőségig továbbnyomulni, hogy olyan helyekre kerüljünk, ahol mások még nem zavarták meg a vadat. Állítólag sok a bivaly és az oroszlán, azonfelül azzal biztatnak, hogy az abesszin határon van egy nagy tó, tele vízilóval.

Március 30-án,
Camp „Mush Alib"

Reggel hatkor indulás Chor Semsirből. Folyton a Dinder medre alatt haladva, de. tizenegykor értünk mai újabb táborhelyünkre. Indulásunk előtt egyik emberünk érkezett a táborba, akit egy héttel korábban a legközelebbi lakott helyre néhány fogyófélben levő holmiért visszaküldtünk.

Közben elmondom a ma délelőtt történteket. Rengeteg vadat láttunk, valóban, minél messzebb hatol be az ember a járatlan vidékbe, annál több és kevésbé elvadított állatot talál. Csak az a kár, hogy elefántra errefelé már nincs remény, mert túl kevés a víz. Azok állítólag csak azon a vidéken tartózkodnak, hol Almásy most két hete rájuk lőtt. Szóval, amint mondtam, ma délelőtt sok vadat láttunk, ariel, roan, reedbuck, waterbuck, tiang, mindegyik nagy mennyiségben. Egyszerre, amint közvetlen a Dinder-meder magas partja szélén haladunk, a kiszáradt folyómeder közepén négy erős tiang tart szembe velünk. Mondom Almásynak, ez nagyszerű alkalom egy szép galérialövésre, lője ki az utolsó legerősebbet. Leszáll a szamárról, és amint mellettünk elvonulnak, odalő, elhibázza, mire a tiangok megállnak, így aztán második lövésre álltában agyonlőtte. Mindenki a lelőtt tiang felé megy, én meg véletlenül előrepillantok a folyómederben a menetirányunk felé, hát látom ám, hogy tőlünk vagy 300-400 lépésre nagy nyugalommal sétál át a folyómedren - egy oroszlán! Na lett erre kapkodás! Megbeszéltük előre, hogy miután nekem van már párducom, és rálőttem már oroszlánra, Almásyn a lövés sora, amennyiben közösen utazva jövünk össze oroszlánnal vagy párduccal. Tehát Almásy elébe fut, hogy elvághassa az útját; az oroszlán észreveszi, ügetni kezd, Almásy rohan, ahogy csak lábai bírják, én is le a szamárról, kézbe a puskát, és ahogy bírok, rohanok a túlsó partra, hogy ha Almásytól visszafordulna, én lőhessek. Még pár percig láttuk, nem is sietett, csak úgy egész lassan trappolt, aztán eltűnt egy sásban, mégpedig véglegesen. Utána még egy ideig nyomoztuk, hajtottuk, a szörnyű hőségben majd megfulladtunk - semmi. Immár a *hetedik* oroszlán, amit látunk, Almásy egy napon hármat, egyre én rálőttem, egyet a szakács látott a karaván előtt, egy mielőttünk ugrott át a múltkor útközben, és ez ma a hetedik. Szörnyű pech, hogy mindig csakis jelenés-szerűen tűnnek fel, és nem tudunk biztos lövést tenni.

Ilyen utazónapokon mindig a következőképpen vonulunk: elöl megyünk mi ketten Almásyval szamáron, mellettünk egy-egy shikari, az egyik puskával, gyalog, és utánunk a másik a két tartalék puskával, szintén szamáron, mögöttünk kb. fél óra járásnyira jön csak a karaván a tevékkel, konyhával, poggyásszal.

Ma délelőtt megérkeztünk szamarainkon az új táborhelyre, kikerestük, hol lesz legalkalmasabb helye a sátraknak, hol a konyhának, tevéknek stb. Aztán megettük a magunkkal

hozott reggelit, és vártuk a karaván érkezését, melyről tudtuk, hogy fél órányira van mögöttünk. Eltelik fél óra, eltelik egy óra, a karaván nem jön, végre nagy sokára megérkezik. Tudakoljuk, mi az oka a késésnek. - Amint jönnek (egymás után libasorban tizenkét teve), egyszerre a bozótból kiugrik egy óriási varacskos disznó, és minden ok nélkül fogcsikorgatva nekimegy az első tevének. A tevék megijednek, minden irányban széjjel szaladnak, négy tevéről leesik az egész poggyász és a rajta ülők közül egynek az oldalára esik egy láda konzerv, úgyhogy alig tud mozogni. Abdul, a headman, aki a nevéhez híven mindig leghátul lovagol, egy öreg sörétpuskával van felfegyverkezve, de az ő tevéje is megbokrosodva vitte be a sűrűbe, úgyhogy puskáját nem használhatta. A disznó, miután így jól rájuk ijesztett, odébbállt. Ezért volt a késedelem! Nem kitűnő eset? Embereink még most is olyan izgalommal és lármával tárgyalják, ahogy egy ilyen szenzáció ezt megkívánja.

Elfelejtettem említeni, hogy ma, miután az oroszlánt láttuk, mindjárt találtunk a folyómeder szélén *három* kapitális reedbuckot széttépve, egymás mellett. Mindegyiknek csak a feje és a bőre volt meg, az oroszlán ott feküdhetett köztük, és csak Almásy lövésére (mellyel a tiangot lőtte) kelt fel onnan. Ha véletlenül nem lő a tiangokra, úgy feltétlenül messziről meglátjuk az oroszlánt, és könnyűszerrel becserkelhetjük. Almásy ma délután odamegy lesre, ahol a széttépett reedbuckok vannak.

Este. Ismét nevezetes nap, meglőttem a zsiráfomat. Gyönyörű helyen jártam ma, csupa pálma és óriási öreg fák, tele földig lógó liánokkal. A vízparton lesben ültem, és nemsokára megláttam egy nagy magányos zsiráfbikát, amint nagyon messze tőlem kilépett az erdőből. Valószínűleg a vízhez akart jönni, de valami gyanús lehetett neki, mert vagy negyedóráig állt mozdulatlanul. Visszamásztam leshelyemről, és nagy óvatossággal megközelítettem, kb. százötven lépésre. Innen a nagy puskával lapockán lőttem. Megugrott, és nem tudván szegény, honnan jön a veszély, egyenesen nekem jött. Olyan csodálatos állat ez, amint hosszú, ringó mozdulatokkal galoppozik, mint egy hintaló. Úgyszólván el kellett előle ugranom, oly közeljött. Mikor meglátott, félreugrott, mint egy ló, ami megriad valamitől, és aztán az előbbi hosszú ringó galoppal továbbment. Gyors egymásutánban a még a puskában levő négy golyót az oldalába lőttem. Semmit nem jelzett, nem gyorsította, nem lassította tempóját, csak szép nyugodtan galoppozott tovább. Én csak néztem, hogy mi lesz, mert láttam, hogy minden golyót belelőttem, hiszen nem volt messzebb 20 lépésnél. Még ment vagy 100 lépést, aztán megállt, elkezdett támolyogni, és összeesett. Nem szép látvány, amint ez az óriási építmény abból a nagy magasságból úgy összedől. Mert a szó szoros értelmében úgy dől össze, mint egy kártyavár. Mind a négy lába és az a hosszú nyaka külön-külön. Óriási, vén bika. Hazajövet még hatot láttam, amelyeket egy erdőben megcserkeltem. Négy tehén volt, két borjúval. Mikor aztán egész közibük léptem, nem tudták, mi az, mert ők sohasem néznek le, hanem mindig a messzeségbe. Ha ilyen közel van hozzájuk az ember, elnéznek a feje felett. Körös-körül szaladgáltak, gyönyörű fényképeket lehetett volna csinálni.

Most érkeztem haza, és mindjárt kiküldtem négy embert tevével, akik ott hálnak a zsiráf mellett, állandóan tüzelve, hogy a hiénákat távol tartsák. Holnap aztán lefényképezzük őket. Annyi apró és mulatságos dolog van, melyeket mind szeretnék leírni, de ha belekezdek, se vége, se hossza nem lenne az írásnak, és különben is, mikor hazaérek, oly fáradt vagyok, hogy itt, a gyertya mellett, csak éppen felemlítem a legfontosabb eseményeket, aztán ezekről majd eszembe jutnak a részletek. Ma láttam egy nagy fa tetején csomó szép, hosszú farkú, zöld papagájt, nagy veszekedés és lármázás közben.

Március 31-én,
Camp „Ulush Alib”

Korán reggel kimentünk a zsiráfot lefényképezni, útközben megörökítettünk egy óriás törzsű ősfát, melyet én tegnap cserkészetem alatt egy sűrűben találtam. Hatan egy sorban elébe álltunk, és még mindig nem takartuk el a törzsét. Sok friss oroszlánnyomot találtam itt, a Dinder- meder homokjában. Hej, csak ezt kaphatnék már egyet! Most de. tizenegy óra, szörnyű meleg van, hazajöttem, fürödtem, és a sátorban tovább izzadok.

Este. A délután meglehetősen érdektelen, azazhogy sohasem érdektelen, mert látni mindig rengeteget lehet, csak nem mindig lőnivalót. Ma is láttam többek közt vagy 20 zsiráfot, és egy csomó különböző antilopot. Este a vízparton lesben ültem, de nem jött semmi, csak mikor éppen a nap

lement, egy oroszlán a távolból valami négyszer ordított, de olyat, mint egy-egy távoli mennydörgés. Most este néhány hiéna kiabál, különben minden csendes. Reggel ismét megyünk tovább.

Április 1-én,
Camp „Um Orug"

Hát amilyen gyengén ment ez a nap, estére annál nagyszerűbbé változott! Hajnalban indulás, szokás szerint elöl mi a puskákkal és a shika-rikkal, utána fél órára a karaván. Nyolc óra tájban erős vízibakot látunk, nagyon messziről. Rálövök, jól jelez, eltűnik, vért találunk, mindent összekeresünk, de a vad nincs sehol, elveszett.

Továbbvonulunk, tíz óra tájban, nagy messzeségben, egy kis mocsár melletti erdőben meglátunk egy nagy magányos bivalyt mászkálni. Jól kigondolt tervvel, nagy kerülővel és vesződséggel megközelítem 150 lépésre, mire odaérek, felismerem, hogy tehén. Persze nem bántottam, továbbmentünk, és fél tizenkettőkor, a legnagyobb melegben, mielőtt új táborhelyünkre értünk, látunk egy bushbuckot (tarka guib). Ez igen ritka faj itt, és csak akkora, mint egy őz, vörös, inkább hosszú szőrrel. Amint megláttuk, Almásy leugrott a szamárról, és utánasietett a sűrűbe, én meg elébe szaladtam, hogy elvágjam az útját. Tényleg láttam, amint sebes futtában fel-felvillant a fű között. Kétszer odalőttem, de elhibáztam.

Most, amint írok (este nyolc óra), ismét bőg egy oroszlán, nem is olyan nagyon messze! Sötétedni kezd, hazafelé tartok a tábor irányába, egyszerre csak az előttem haladó Mohamed csettent a nyelvével, leguggol, és azt mondja: „Assad!" (oroszlán), és egy kb. 50 lépésre levő nádasba mutat. Én már a szamáron ültem, nem sokáig tartott, mire lent voltam, és a puskát elkaptam! Végre a távcsövön megláttam (kb. 50 lépésre) a nádban két fülhegyet, de semmi egyebet. Időm gondolkodásra vagy a puska feltámasztására nem volt, hát csak úgy, számítás szerint elképzelvén a füle alatt a fejét, a fej alá szabad kézből odalőttem. Lövés után csend. Közeledtünk vagy tíz lépésre a lövés helyéhez, semmi sem mozdul. Volt ott egy fa, arra felkapaszkodott Mohamed, onnan kémlelve a terepet, de onnan sem látott semmit. Egy darabig vártunk, mert ilyen magas nád közé, hol két lépésre sem látni, nem tanácsos bemenni. Hát vártunk egy ideig, aztán óvatosan, felhúzott puskával bemásztam. A lövés helyén nagy csomó vér, még egy pár lépést teszek, ott fekszik valami furcsa, szürke állat. Odaérünk, hát egy nagy hiéna! Hát ez mindenesetre távol van az oroszlántól, de azért örültem neki, mert ezt kevés ember lőtt, tekintve, hogy nappal jóformán sohasem mutatkozik. Nagy, erős kan, akkora, mint egy farkas. A lövésnek is igen örültem, mert pontosan ott volt, ahova szántam, a torka közepében. Így aztán, a hiénával, nagyon jó hangulatban kerültem haza. Ekképpen az örömöm a tetőpontjára hágott, és igen megelégedetten térek ma nyugovóra.

Április 2-án,
Camp „Um Orug"

Alig indultam hajnalban, ismét láttam egy tehénantilopot, de mielőtt lőhettem volna, észrevett. Aztán megközelítettem négy varacskos disznót, kettő nagy volt köztük. Három lövésre kilőttem a két nagyot. Az egyik kapitális kan.

Az éjszaka folyamán három oroszlán bőgött a tábor körül. Ma reggel a víznél meg is találtam a friss nyomokat. Ott ültem egész délelőtt, de nem lőttem egyebet, mint néhány óriás krokodilt és egy szép ragadozó madarat, amikor előttem a vízparton egy galambot fogott, és egy közeli ágra szállva, előttem fogyasztotta el. Hazajövet közel mellettem húzott el egy csapat tiang, a hátul haladó erős bakot kilőttem. A táborba érve értesülök, hogy Almásy ismét elefántok közelébe került, nem látta, csak hallotta őket törni, de csak két egészen gyönge nyom lévén, nem követte őket, és különben is, neki nincs elefántlövési joga, csak nekem.

Este kilenckor. Délután folyamán egy nagy tisztáson 4 tehénantilopot találtam, melyről már többször írtam, hogy ritkák, és hogy nekem még nincs. A rossz szél miatt nem lehetett őket megközelíteni. Másfél óráig ültem a tisztás szélén, és vártam, hogy mit csinálnak. Végre ellenkező irányban, mint ahol ültem, elvonultak. Nagy ívben eléjük rohantam, és egészen kifulladva értem oda, mikor egy kis tisztáson át akartak menni, észrevettek, és sebes vágtában elvonultak előttem vagy 150 lépésre. Sikerült hármat kilőnöm. Ennek *igen* örültem. A tehénantilop testben majdnem azonos a

tianggal. Szamár nagyságú, lófejű, vörösbarna állat. Ebből a fajtából összesen csak négyet szabad lőnöm. Más különöset nem láttam.

Április 3-án,
Camp „Um Orug"

Egész éjjel ismét ordított az oroszlán, ugyanott, ahol tegnap. Ma reggel kimentem arra a vidékre, és embereimmel megvizsgáltam azokat a helyeket, melyekben reméltem, hogy bent lehet. De persze, nem találtuk. Sok vadat láttam, csak sajnos, bivalyt nem, amit legjobban keresek. Érthetetlen, hol lehetnek, minden tele van nyomaikkal. Hazajövet találkoztam ismét egy kis csapat tehénantiloppal, volt köztük egy bak, amelyet agyonlőttem. Helyben maradt, ami itt mindig ritkaság. Ezzel megvan a negyedik tehénantilopom, többre nincs engedélyem.

Este. A délután folyamán hosszan tartó, fárasztó, de eredménytelen cserkészet. Kevés és érdektelen vadat láttam. Amint egy bokor mögött lesben ültem, egy kis varacskos malac odajött elibém öt lépésre. Fadarabokkal dobáltam, nem tudta mi az, és igen furcsán viselkedett.

Hajnalban ismét továbbindultunk. Ezentúl állítólag amint közeledünk az abesszin határhoz, ismét fogyni fog a vad. Mi kizárólag a már említett vízilovak miatt folytatjuk utunkat, innen négynapi járásnyira ugyanis, közvetlen az abesszin határon van egy tó, sok vízilóval. Már pedig ezt sehol sem találunk, tehát oda kell érte mennünk. Onnan aztán visszafordulunk, mert a határt úgysem léphetjük át, és különben is, látjuk már, hogy az utazás hosszabbra fog nyúlni, mintsem számítottuk. Ma csináltunk egy számítást, legjobb esetben csak május közepére érhetünk vissza Magyarországra.

Ismét kihurcolkodtam ágyammal a sátorból, úgy veszem észre, hogy mégiscsak kisebb a hőség éjjel kint, mint a sátor alatt. Kint viszont meg az a kellemetlen, hogy reggelre az embert egészen összecsinálja a fán ülő keselyűk tömege. Ilyenkor este mindig felhúzzuk a gramofont. és egy pohár whisky-szóda mellett, amely az egyedüli napi alkoholélvezetünk, a vele járó kininadag mellett hallgatjuk a „Red, red Robin"-t, a „Dinah"-t és egyéb hazai hangokat, amelyeket itt az őserdőben, 300 km-re a legközelebbi lakott helytől, és az oroszlánok ordítása mellett jólesik hallgatni. Ketten Almásyval az összerakható asztal mellett ülünk (mindegyikünknek van egy összecsukható széke), az asztalon gyertya ég, szól a gramofon, a háttérben kísérőink guggolnak. Közben-közben felkel az egyik, és egész közel merészkedik a gramofonhoz, belenéz (azt hiszi, valaki van benne, az muzsikál), aztán ismét visszabújik a társaihoz, és referál nekik, hogy mit látott. Pár lépéssel odébb tevéink heverésznek nagy bűzt árasztva, mellettük szamaraink vannak egy fához kötözve, és az éjszaka minden órájában (mintha egy közös megbeszélt jelre tennék), szörnyű ordításban törnek ki, és mindannyiszor felverik az embert álmából. Végül pedig az egész tábor körül szétszórva hever a rengeteg csont, lenyúzott bőrök stb., ami persze állandó dögszagot áraszt. Eleinte szörnyű volt, de most már megszoktuk, és bizonyosan hiányozni fog, ha majd nem lesz. De nem lehet másképpen csinálni, mert ha kicsit távolabb rakjuk ezeket a holmikat a tábortól, reggelre a hiénák széjjelhordanák. Viszont ki kell őket rakni, hogy napközben a keselyűk a húst letisztítsák.

Április 4-én
Camp„Heigirath"

Reggel korán indulás. Almásy a jobb, én a Dinder bal partján. Nemsokára, miután elindultunk, vagy kétszáz lépésre varacskos disznókat látok. Megálltak - szamárhátról távcsövezem őket már vagy öt perce -, mikor előttem 50 lépésre egy kis nádkupacból kiugrik egy *párduc!* Mire leugrottam, és puskát kaptam, eltűnt egy nagy, kb. 50-60 holdas nádasban. Jóllehet, reménytelen volt, de azért lelkiismeretem megnyugtatása végett elébe szaladtam a nádasnak, és két emberemmel (mert csak eny-nyi volt) amennyire lehetett, áthajtattam a nádast. Persze eredménytelenül. Egy párducot akkora nádasból nem két, de még száz ember sem tud kihajtani, ha egyszer nem akar kijönni. Így aztán kénytelen voltam nehéz szívvel odébbállni.

Később láttam egy óriási krokodilt, kint feküdt egy kis víz mellett a homokban, és tágra nyitott szájjal aludt. Megközelítettem, de nem lőttem rá, már úgyis van három, és olyan undok állat. Mielőtt új táborhelyünkre értem, messziről megláttam négy erős legelő vízibakot. Négy, kb.

egyforma öreg bika volt.

Április 5-én,
Camp"Heigirath"

Ma délelőtt elejtettem az első bushbuckot, ez itt igen ritka antilopfaj, őz nagyságú, igénytelen kis szarva van, sötétbarna színű, fehér pettyekkel. Csak a legnagyobb sűrűkben tartózkodik, sohasem jön ki a tisztásra. Borzasztó félénk és óvatos, a legkisebb zavart is észreveszi, nyúl módjára elugrik, és többé nem áll meg. Folyton láttam ugyan őket a nagy sűrűben bujkálni, és soká tartott mire lőni tudtam. Végre egy pillanatra megláttam a nyakát, gyorsan odalőttem, és odaérve látom, hogy egy lövésre agyonlőttem a bakot és a mögötte álló sutát! Most, hogy van bush-buckom (tarka guib) is már, nyolcfajta antilopom van, vagyis mind megvan, ami itt található, a kudut kivéve, az azonban olyan ritka, hogy csak véletlenségből lehet vele találkozni. Mi még egyet sem láttunk. Azonfölül még egy jó vízibakot is lőttem ma délelőtt. Jó messziről trappolt el előttem, négy tehén mögött. A lövésre helyben maradt. Ez volt a tizenegyedik vízibakom, még egyet szabad lőnöm. Még egy újdonságot láttam ma délelőtt: egy nagy falka pávián! Volt köztük néhány óriási, mint egy kisebbszerű medve. Soká követtem őket.

Valami az éjjel megcsípte a szememet, egész bedagadt, alig tudom kinyitni, és igen fáj.

Este. A délutánt egy kis víznél töltöttem, ahol igen jól szórakoztam, jóllehet, nem lőttem, mert csupa olyan vad jött, amilyenre már nincs szükségem. Először egy gyenge vízibak (egész közel ültem a vízhez, jó búvóhelyen, ahonnan mindent jól láthattam), aztán egy rudli water-bucktehén. Mialatt ezek ittak, érkezett egy varacskos disznó (nem nagyon erős), és amint kilépett egy fa mögül, épp szembe találta magát egy waterbucktehénnel. Szörnyen megijedt mindkettő, és nagy lármával széjjelugrottak; aztán megálltak, megnézték és megismerték egymást, mire a varacskos disznó is odajött közibük a vízhez. Alig mentek el ezek, magányos zsiráftehén érkezett, aztán ismét egy rudli waterbuck egy erős bakkal. De miután már csak egy vízibakra van jogom, nem bántottam. Az utolsó felvonásként pedig egy nagy krokodil mászott ki a partra az alig szoba nagyságú pocsolyából. Éppen mielőtt besötétedett, a távolból nyolc zsiráfot láttam a vízhez közeledni. De akkor már indultunk tovább. Itt már kezd a vidék annyiban megváltozni, hogy nagy gömbölyű sziklák (olyanok, mint egy óriási sima, gömbölyű vörös kavics) tűnnek fel az erdőben, sőt egy kis hegyet is találtunk ma, csupa groteszk formájú, gömbölyű vörös sziklából. Erre felmászva, a távolban már látni lehetett az abesszin hegyeket. Ez tulajdonképpen már tiltott terület, és eddig sohasem jönnek el vadásztársaságok. De miután erre nézve Khartoumból nem kaptunk határozott utasítást (mert úgysem tételezték fel, hogy idejöjjünk), úgy teszünk, mintha erről nem volna tudomásunk, és igyekszünk elérni a tavat, amelyről azt hallottuk, hogy vízilovak vannak benne.

Azért nem engedik az angolok a vadászokat az abesszin határ közelébe, mert ott folytonos kis összeütközésekről hallani. Ugyanis a helyzet a következőképpen áll: Abesszínia önálló királyság, ahol természetesen a legnagyobb rendetlenség és törvénynélküliség uralkodik, a vadászat szabadjára engedve. És miután az abesszinek otthon már mindent kilőttek - a határok itt úgyis oly bizonytalanok -, minduntalan átjárnak Szudánba vadászni. Az angol járőrök, amelyek hébe-hóba kimennek a határra, egyszerűen rálőnek az abesszinekre, amint meglátják őket. Viszont az abesszinek (a szudáni angol katonák sisakot viselvén) is azonnal lőnek, mihelyt valahol egy sisakot látnak. Ezért aztán szigorúan tiltják az angolok a vadászexpedícióknak a határ tájékáig való elő-nyomulást. Reméljük, mi nem leszünk kénytelenek harcba elegyedni velük, annál is inkább, mert kevés a lőszerünk. Hisz csupán a vízilovak miatt megyünk, mert a többi vad errefelé úgyis erősen ritkul már.

Április 6-án,
Camp „Abu Ramla" mellett

Délben. Ma reggel táborunkba érkezett egy szudáni angol járőregység egy altiszt vezetésével. Nagyon kedvesek, de csak jelekkel érintkezünk egyelőre, mert csupa szudáni, a tiszttel egyetemben. Öszvérháton vannak, öltözetük alulról fölfelé: a lábon saru, rövid khakinadrág, egy barna pulóver, khakisisak, a vállukon átvetett patronöv, tömve patronnal, és egy egylövetű rövid

golyóspuska. Amint megmondtuk, hogy az abesszin határra készülünk, ahhoz a vízilovas tóhoz, mindjárt ajánlkozott az altiszt, hogy ők elkísérnek - legalább biztonságban vagyunk -, és az utat is megmutatják, mert a mi embereink erre már nem ismerik ki magukat. Mindjárt adtunk nekik egy vízibakot, és biztosítottuk őket, hogy húsban nem fognak szűkölködni. Így aztán gyorsan a legjobb barátságba kerültünk. Huszonhárman vannak, reggel induláskor két részre oszlottunk, miután szokás szerint a Dinder jobb és bal partján külön-külön mentünk előre, Almásy az egyik, én a másik oldalon. Így rám jutott tizenegy katona, kik közül egy előttem lovagolt az utat mutatva, míg a többi 100-200 lépéssel mögöttem követett. Nagyon kedvesek, katonásak és tisztelettudók, amint egyikkel beszélni próbál az ember, rögtön haptákba vágja magát. Ha a fa alatt hevernek és pihennek, s Almásy vagy én arra jövünk, azonnal felugranak, és vigyázzban állnak. Azt hiszem, azt gondolják, hogy angol tisztek vagyunk. Egyszóval: ekképpen katonai védelem alatt folytattuk ma kora reggel utunkat.

Igen fárasztó volt a mai nap, tekintettel arra, hogy fél hétkor indultunk és háromnegyed egyig szakadatlanul jöttünk. Hat óra szamárháton ebben a hőségben kissé sok, és mondhatom, a végén már szédelegtem. De szerencsére útközben mindenféle kalandom volt, ami sokat könnyít egy ilyen úton. Nemsokára miután elindultunk, erős reedbuckot láttam egy nádasban állni, nem volt messze, de csak a szarva látszott. Miután ennek a sok katonának most nagyon kell a hús, gondoltam, lelövöm. Egy arasszal a szarva alá céloztam, a lövésre eltűnt a nádasban, éppen a nyakát lőttem keresztül. Ez a nyolcadik és egyúttal utolsó reedbuckom. Később egy csapat waterbuck húzott el előttünk jó messzire, hátul ment egy jó bika, melyet jó lapockalövéssel eldöntöttem. Ez a tizenkettedik és ezúttal utolsó waterbuckom! A mögöttem jövő tizenegy katonát hátrahagytam a vízibaknál, hogy nyúzzák meg, és darabolják fel, mert ezt úgyis nekik lőttem, mi meg továbbmentünk.

Most, hogy itt az új táborhelyen mindnyájan összejöttünk, nagy izgatottan mesélik a katonák, hogy amint megnyúzták a vízibakot, és ismét elindultak utánam, alig harminc lépésnyire egy nagy oroszlán üldögélt. Valamennyien ellovagoltak mellette, de az oroszlán csak ülve maradt! Hát nem bámulatos pech ez? A vízibak elejtése után nemsokára öt lövést hallottam a túlsó partról, Almásytól. Most, a táborba érve mondja, hogy párduc ugrott fel előtte egy gazos réten, és futtában ötször utána lőtt, de elhibázta! Mielőtt a táborhelyre értem, láttam még három bushbuckot, de mire az arcomhoz kaptam a puskát, már eltűntek.

Végül pedig, mint egy szenzációt írom, a Dinder-meder közepén *struccot* láttam sétálni! Ez már a második. A strucc lövése tiltott, de különben is, itt kihaltnak tekintik, és Khartoumban azt mondták, hogy évek óta nem fordult elő a Dinderen.

Mostani táborhelyünkre érve, még egy nagy meglepetésben volt részünk: ugyanis valami 40-50 főből álló ismeretlen társaságot találtunk, nagy birkafalkával. Amint minket megláttak, vad futásnak eredtek. A mi katonáink öszvérháton utánuk, és elfogták az egész társaságot. Kiderült, hogy valami nagy messzeségben lakó hegyi lakók, akiknek otthonában állítólag kifogyott a víz, és víz után kutatva értek ide. Egészen összevissza metélt az arcuk és a testük, lapos tányér formájú a hajviseletük. Az asszonyoknak földig érő fehér gyöngysoraik vannak kavicsból, a férfiak lándzsán kívül egy hokiütő formájú, dobnivaló bumerángot viselnek. Majd délután a mieink megmutatják, hogyan dobnak vele.

Este. Ma délután semmit sem láttam, a bennszülöttek minden vadat ellármáztak a környékről. Hajnalban indulunk tovább, és az altiszt szerint a délelőtt folyamán el kell érnünk azt a tavat a vízilovakkal. Immár 300 km-t utaztunk szamárháton, illetve gyalog, kb. annyit, mint a Pest-Bécs közötti távolság.

Április 7-én,
Camp „Um Edla”

Hát kérem, ez ma olyan nagy forgalmú és eseményteljes nap, hogy félek, rámegy könyvem hátralevő része. Reggel korán indulás, szokás szerint egyikünk a jobb parton, másikunk a bal parton, mögöttünk tisztes távolságban tíz-tíz öszvéres katona, messze hátul a karaván. Alig megyünk egy fél órát, észreveszem a túlsó parton Almásyt, amint integet és jelez, hogy gyorsan jöjjek át. Sietek oda, hát mit hallok: épp az imént látott egy oroszlánt messziről, amint a

folyómeder közepén levő kis szigetre ment, ki nem jött, ott van most is. Ez a kis sziget persze most nincs vízzel körülvéve, tekintve, hogy a folyó medre száraz. A sziget kb. 50 lépés hosszú, és alig 10 lépés széles, tehát egy hosszú és keskeny földdarab, áthatolhatatlanul sűrű és magas náddal benőve. Rögtön készen volt a terv: Almásy és én a sziget egyik végére kétoldalt felállunk, a katonák pedig a másik végéről felgyújtják a szigetet. Mindez megtörténik, nagy izgalommal várakozunk: semmi. A sziget nagyon rosszul ég, mert a nád nem elég száraz, és ellenkező oldalról kapja a tűz a szelet. Már azt hisszük, hogy nincs is benne az oroszlán, amikor közvetlen közelemből mély morgást hallok a nádasban. Jeleket adok, hogy itt az oroszlán előttem, és hogy hajtsák keresztül a katonák a szigetet. Nekiindulnak, nagy ordítás közben. Amikor közelébe érnek annak a helynek, ahonnan a morgást hallottam, szörnyű bömbölés a nádasból, éppen előttem, de nem látok semmit. A katonák meghökkennek, és nem mernek előremenni. Egyszerre megmozdul előttem a nád, és egy kis résen látom az oroszlánt, de inkább csak úgy árnyékszerűen, tőlem kb. 40 lépésre. Gyorsan kétszer odalövök, nagyot ordít fájdalmában, és eltűnik. A következő pillanatban Almásy oldalán leugrik a szigetről a folyómederbe (ezt persze én nem láttam, mert a túloldalon volt). Erre szörnyű gyors tüzelés a másik oldalon, Almásy hat lövést ad le. Az altiszt, aki mellette állott, izgalmában a puskájával és a pisztolyával egyszerre lődöz. Végre csend - diadalordítás -, fekszik az oroszlán! Átrohanok a túloldalra, közepes nagyságú nőstény. Megyünk vissza arra a helyre, ahol én először rálőttem, hát vérzett erősen, mielőtt még Almásyhoz ért volna. Enyém az első lövés, enyém az oroszlán! Az én két lövésem közül csak egyet lehet kétségtelenül megállapítani. Mindenesetre Almásy azt állítja, hogy még igen frissen jött, mikor hozzá ért, hát persze, borzasztó sokat elvesz örömömből, hogy ilyen „kompánia-oroszlán", de hát a vadászszabály szerint mindenesetre jogosan az enyém, tekintve, hogy az első lövést én adtam neki. Mindennek ellenére, nagyon boldog vagyok és hálás Almá-synak, hogy áthívott engem a túlsó partról, mert ugyanolyan erővel csendben is maradhatott volna, és kihajtathatta volna saját magának az oroszlánt, anélkül, hogy én valamit észrevettem volna. Az oroszlánizgalom lecsendesedése és fényképezés után visszatértem az én partomra, és folytattuk utunkat. A katonák szerint háromórai út után ma délelőtt el kellett volna érnünk a vízilovas tavat, azonban reggel fél hétkor indulva, csak fél tizenkettőkor érkeztünk, igen erősen kifáradva a nagy hőségtől.

Megérkeztünk tehát utazásunk végpontjára, az abesszin határra. Ennél tovább nem mehetünk. Innen ismét visszafordulunk, ugyanazon az úton. amelyen jöttünk. Mondhatom, nem bántuk meg, hogy eddig erőltettük az utazást, mert nagyon érdekes hely. Már kisebb sziklás hegyek is vannak. És egy hegy tövében hosszú, keskeny, kanyargó tó húzódik, mindkét partja meredek sziklákkal határolva. Megérkezvén letekintettünk a sziklapartról, rögtön láttunk néhány vízilófejet, amint nagy szuszogással fel-felbukkantak a víz alól. Lemásztunk a vízpartra, és egy szikla mögül lestük őket. Ritka érdekes hely ez! Olyan „no man's land"-féle senki földje, ahova vadászexpedíció sohasem vetődik. Nemsokára vagy tíz-tizenkét vízilófej tűnt fel, tőlünk nem messzebb, mint 10 lépésre. Óriási szuszogást és prüszkölést csapnak, az egész család, szülők a kölykökkel egyszerre jönnek fel levegőt szívni. Azonfelül mindenféle krokodilok, nagy halak és óriás teknősbékák úszkálnak, csakúgy nyüzsög ez a víz a sokféle állattól. Először elő sem vettük a puskákat, hanem Almásy fényképezte a vízilovakat. Olyan képet is csinált, amint az egyik feltolja a fejét a víz alól, és ránk tátja óriási száját, egész úgy, mint az állatkerti „Jónás".

Aztán elővettük a puskákat. Nekem két vízilóra szóló engedélyem van, Almásynak egy sem, mivel ő csak kis licencet váltott. Ezért átengedem neki az egyiket, és így mindketten egyet-egyet lőhetünk. Tehát nekikészülődtem, és mikor a legnagyobbnak vélt állat feldugta a fejét, fültövön lőttem. Láttam, hogy jól találtam, a víziló elmerült. Ha halálos a találat, állítólag három-négy óra múlva felveti a víz. Hát ezt mindenesetre csak holnap tudhatjuk meg, hogy megvan-e. Lövésem után nagyon megijedtek a többiek, és csak nagy sokára kezdték ismét kidugni fejüket, akkor is csak pillanatokra. Egyszerre egy óriási fej jött fel, sokkal nagyobb, mint az enyém volt. Most Almásyn volt a lövés sora. Egy óránál tovább lestük ezt a nagyot, de csak ritkán jött fel, akkor is legtöbbször csak az orrát dugta ki. Végre - már esteledett - kinézett egy kicsit jobban, Almásy fültövön lőtte, mire ez is eltűnt a víz alatt. Most már nem lehet egyebet tenni, mint hazamenni a táborba, mely itt van egészen a tó közelében. Reggel kimegyünk utánanézni, hogy vajon felvetette-e őket a víz?

Április 8-án,

Camp „Um Edla" mellett

Ma reggel, amint felébredtünk, szaladtunk a vízpartra, hát mindkettőnk vízilova fent úszik, mint két óriási fekete gömb. Következett a kihúzás, ami nagy mulatság volt, és a fényképezésekkel együtt kitöltötte az egész délelőttöt. A kihúzás a következőképpen történik: két fiú beúszik a vízilóhoz. Két hosszú kötelet visznek magukkal, odaérve felmásznak a víziló hátára, és a köteleket a lábára kötözik. Ezután a kötél végével megint visszaúsznak. A fiúk ki- és beugrálása alatt Abdul, a vezető sörétes puskájával szakadatlanul a vizet lődözi kétoldalt az ugrók mellett, a többiek pedig a parton sikoltoznak, és köveket hajigálnak a vízbe. Mindezt azért, hogy a krokodilokat távol tartsák az úszóktól. Mikor aztán a köteleket kihozták, mindenki belekapaszkodik, és egy ősi dallam ritmusára kihúzzák a vízilovat a partra. Óriási állatok, és vagy harmincan alig tudtuk a partra vonszolni őket. Végre kint voltak. Az enyém sajnos tehén, míg Almásyé egy majdnem elefánt nagyságú *óriási* bika, szarvasagancs vastagságú gyönyörű fogakkal.

Ma reggel kiküldtük két emberünket az erdőbe mézért, kitűnő mézet találni itt! Visszatérve a táborba, mondták, hogy nagy hím oroszlánnal találkoztak egész közelről! Az elmúlt éjjel hallottuk is néhányszor ordítani. Ma hajnalban olyan hűvös volt, hogy be kellett takaróznunk az ágyban, amit eddig el sem tudtunk képzelni. Ez már a közeli abesszin hegyekből jövő hideg, nappal aztán itt is szörnyű a hőség, bizony jólesett a hűvös reggel.

Este. A délutánt egy kis víz mellett töltöttem, ahol a mézkereső emberek ma reggel az oroszlánt látták. Persze nem jött ki, ellenben jött két nagyon erős waterbuck és egy magányos zsiráfbika. Így ma egyetlen lövést sem adtam le. Almásy lőtt egy krokodilt. Holnap még itt maradunk, mert a két nagy víziló nyúzásával és feldarabolásával sok a dolog, és ma nem tudtak végezni. Holnapután aztán megkezdjük a visszautazást. Érdekes, hogy a tegnapi lövést oly rossz néven vették a vízilovak, hogy az éj folyamán az egész társaság, valami tizenöten, elhurcolkodtak a tóból más vízre. Mára üres a tó.

Április 9-én,
Camp „Um Edla"mellett

Ma reggel ismét láttam egy bushbuckot (ezt a ritkát), amint a nagy sűrűbe beszaladt. Áthajtottam, jó messze tőlem kiugrott nyílsebesen a ritkább erdőbe, és sikerült nyúl módjára, bukfencre lőnöm, aminek nagyon örültem. Most már van két tarka guibom. Láttam egész friss (tegnapi) bivalycsordacsapást, és ugyancsak tegnapi elefántcsapást, utóbbiak azonban mind kis példányok voltak.

Este. Délután találkoztam három páviánnal, volt köztük egy nagy kan, amelyet agyonlőttem. Gyönyörű hosszú zöld bundája van, és olyan a fogazata, mint egy farkasnak. Reméltem, ezt nem etetik meg velünk, ugyanis a világon mindent megfőznek, és csak akkor tudatják velünk, mikor már megettük. A szakácsunk mindenből ugyanazt a formájú és ugyanolyan színű és ízű szeletet csinálja. Tegnap pl. *vízilovat* ettünk, a múltkor *krokodilt,* és annak idején - szerencsére időben észrevettem, és lefújtam - éppen a párducot akarták feltálalni a szokott szelet formában. - Holnap nagyon korán akarunk indulni, megkezdjük a visszavonulást.

Április 10-én,
Camp „Abu Ramla" mellett

Még sötétben indultunk ma reggel öt óra tájban, tízkor értünk ide. Ismét lőttem útközben egy bushbuckot (harmadik), messziről, futtában, a sűrű fák között. Almásy már igen-igen mérges, mert tavaly sem tudott bushbuckot lőni, az idén sem, nekem meg már három van. Különben semmi érdekeset nem láttunk.

Este. A délután folyamán lefényképeztük a közeli település szépeit. Vettünk tőlük négy kecskét. Ezeket holdvilágnál ki akarjuk majd kötni, és oroszlánlesre melléjük ülni.

Április 11-én,
Camp „Um Orug" mellett

Ma igen erős nap volt; hajnalban fél hatkor indulás Abu Ramlából; fél tizenegykor értünk Heigirathba (ahol a múltkor megháltunk). Ezúttal itt csak a déli órákban pihentünk, délután ismét tovább, és újabb háromórai menetelés után értünk ide. Ma tehát nyolc órát utaztunk. Nagyrészt gyalog jöttem, ami kevésbé fárasztó, mint a lusta szamarat ösztökélni. Szerencsére már egyáltalán nem szenvedek a hőségtől; étvágy, alvás kitűnő, fáradtságot jóformán nem érzek. Nem hittem, hogy ennyire bele lehet ebbe szokni.

Délelőtt lőttem még egy bushbuckot, ezúttal egy egészen *kapitális* bakot. Ezt is vagy száz lépésről, futtában. Mire hazamegyek, egészen megtanulok golyóval lőni, de lehet is, mert már közel hetven elejtett állatom van.

A délutáni út alatt semmi különöset nem láttam. Elfelejtettem említeni, hogy a déli pihenő alatt a Dinder medrében nagy messziről ismét három struccot láttam, tehát úgy látszik, mégsem pusztult még ki teljesen. - Holnap itt maradunk. Ma alszom először a moszkitóháló alatt, mert már nagyon kellemetlenkednek a rovarok.

Április 12-én,
Camp „Um Orug" mellett

Egész délelőtt kint ültem a víz mellett, és főleg a madarakat figyeltem. Lőni már nem akarok egyebet egy bivalynál (kivéve természetesen elefántot, oroszlánt, párducot), de utóbbiakkal összejönni mindig csak véletlen szerencse. A többi vadfajtákkal nagyjában „komplett" vagyok. Ma délelőtt láttam egy új madarat, egy nagy szürke gólyát. Szürke csőrrel és sárga homlokkal. Ezt még sohasem láttam, odajött hozzám vagy tíz lépésre. Ezután három nagy krokodil jött ki a vízből, és tágra nyitott szájjal kifeküdtek a napra. Most vonulnak innen a mi nyári vadgalambjaink északra, ma egész délelőtt éppen a vonulási irányuk alatt ültem. Állandóan, megszakítás nélkül vonulnak, kb. 40-50 méter szélességben. Mialatt néztem, egész délelőtt egy pillanatig sem szakadt meg a folyamatosságuk, és ez bizonyára estig el fog tartani. Miután ezek a galambok legalább 80 km-es óránkénti sebességgel utaznak - ha csak öt óráig láthatók egyfolytában egy hely fölött vonulni, már akkor is 400 km hosszúságban jönnek szakadatlan tömegben egymás mögött! Ha ma egész nap ott állana egy ember, két puskával és töltővel, kiszámíthatatlan mennyiséget lőhetne; ezret, azt hiszem, könnyedén.

Most csináltunk számítást Almásyval, és tekintve az idő, pénz, patron, ennivaló, fényképlemez stb. rohamos apadását, mához tíz napra, vagyis 22-én okvetlenül Khartoumba kell érkeznünk. Miután még igen messze vagyunk, elhatároztuk, hogy a szokásos napi menetelésből kettőt kell egy nap elvégeznünk. Tehát holnap indulva, jóformán feltartóztatás nélkül akarunk utazni napi hét-nyolc órát, ha ugyan a tevék kibírják majd. Nekünk sem lesz valami kiváló mulatság ebben a hőségben.

Április 13-án,
Camp „Chor Semsir" mellett

Igen megerőltető nap: hajnalban fél hatkor indulás, és du. kettőkor értünk Chor Semsirbe, ahol tábort ütöttünk. A délelőtti út főleg azért húzódott olyan hosszúra, mert kalandokkal volt teli: először is láttunk egy sűrűbe ugró tarka guibot, örültem, hogy talán lesz mégis alkalma Almásynak is lőni egyet. Odaállítottam őt a sűrű végére, és én az emberekkel meghajtottam a sűrűt, a tarka guib azonban visszatört, és amint hátrafelé kiszaladt a hajtásból 100 lépésre, egy pillanatra megláttam, amint egy kis tisztáson átugrott. Odalőttem, felbukott. Nagyon örültem a lövésnek, annál is inkább, mert kapitális bak, még a tegnapelőttinél is jobb. Nekem már öt tarka guibom van, Almásynak még mindig nincs. Később, amint egy nagy sűrűn vergődtünk keresztül, az előttem haladó shikari hirtelen a földre veti magát, botjával a sűrűbe mutat, „assad, assad!" (oroszlán) suttogással. Gyorsan lent voltam szamaramról, a bennszülött mind izgatottabb lett, és remegve mutogatott a sűrűbe, biztatva, hogy lőjek már. Látom, hogy mire mutat, és azonnal felismerem egy előttünk húsz lépésre a bokorban fekvő waterbucksutának a fejét. Erre aztán ő is felismerte, és nagyon restellte tévedését. Hiábavaló volt az izgalom.

Déltájban egy nagy fa alatt fél óráig pihentünk, és ettünk valamit, egyszerre csak felugranak

embereink, és a felettünk levő faágakra mutogatnak. Látjuk ám, hogy egy ágon összegöngyölődve vastag óriáskígyó fekszik. Először le akartuk lőni, de a bennszülöttek azt mondták, hogy nem mérges, és egyikük felmászott a fára, lándzsájával keresztülszúrta a kígyó fejét, mely erre lepottyant. Mire a többiek nekiestek, és botokkal széjjelütötték a fejét. Almásy hazaviszi a bőrét, a húsát megeszik. Mindezek után, amint említettem, két órakor értünk a táborhelyre. Másfél órát pihentem, és már indultam cserkészni, ugyanis itt lőttem múlt hó 27-én a bivalyomat, és itt mindig tartózkodik egy csorda, mely-lyel reméltem volt összejönni. Kint voltam sötétig, rengeteg vadat láttam, de bivalyt nem. Kezdek már aggódni a második bivaly miatt. Remélem, hogy holnap meglövöm, mert ott, ahova érünk, ez szintén előfordul. Ha holnap nem lövöm meg, akkor már nem is lesz, mert holnapután már bivalytalan vidékre érünk.

Este hazajövet (már sötét volt) egy kis víz mellett jöttem el, melynél tíz zsiráf ivott. Nagyon szép látvány volt a holdvilágban. Mikor a múlt hónap 27, 28, 29-én ezen a helyen tartózkodtunk, itt határoztuk el, hogy folytatjuk utunkat lehetőleg a vízilovas tóig. Akkor innen elindulva három emberünket hátrahagytuk az addigi trófeáinkkal, hogy ne kelljen őket feleslegesen ide-oda hurcolni. Ma ide visszaérkezve látjuk, hogy ez a három ember távollétünk alatt legalább két teverakományra való halat fogdosott össze a kis pocsolyákban. A halakat megszárították, és kb. egy köbméter nagyságú kockákba, nádkötéllel összekötözték. Szörnyű büdös, de ők boldogok, és azt mondják, hogy ebből az egész falu meg fog élni az esős évszak alatt. Reggel ismét indulunk tovább, de holnap csak rövid utat teszünk, részben a meglövendő bivaly, részben az igen fáradt tevék miatt.

Április 14-én,
Camp „Bet el Wahash"

Hajnalban indultam, kilenc órakor érkeztem ide, a Bet el Wahash nevű nagy síkságra, ahol meg kéne lőnöm második bivalyomat. Érkezésemkor mindjárt észrevettem a mezőség közepén két nagy bivalycsordát. Kilenctől déli két óráig minden lehető módon próbáltam közelükbe férkőzni, de eredménytelenül. Borzasztóan vigyáznak, a szél is folyton forgolódik, és minduntalan megugranak. Ezt a nagy mezőt azonban nem hagyják el. Most három óra van, holtfáradtan bejöttem a táborba fürdeni és enni, és azonnal indulok ismét vissza. Ugye furcsán hangzik, hogy amint itt, a sátor előtt kádamban ülök, szabad szemmel jól látom a bivalyokat pár száz lépésre, és mégsem tudok hozzájuk férkőzni. Most összeverődött a délelőtti két csapat, lehetnek vagy száznyolcvanan, mint egy vastag fekete vonás, úgy néznek ki innen. Körülöttük meg nagy csapat egyéb vad tarkállik. Az a szándékom, hogy egészen mögéjük kerülök három tevelovassal és két emberrel, rendes hajtóvadászat formájában magamra próbálom hajtani az egész csordát. Hátha így sikerül. Most indulok. *Este.* Persze nem sikerült. Hosszan megmagyaráztam, felrajzoltam az embereknek, hogyan hajtsanak. Azok mentek lassan, akiknek sietni kellett volna, és megfordítva, úgyhogy a bivalycsapat, épp az ellenkező oldalon mint reméltem, elszáguldott, és eltűnt az erdőben. Ezután megpróbáltam az erdőben elérni őket. Soká szaladtam nyomukon, míg végre megláttam őket magam előtt csendesen vonulni. Oldalról megközelítettem őket vagy 150-200 lépésre, és jó ideig velük párhuzamosan bújtam fától fáig, anélkül, hogy lövést tehettem volna. Ugyanis sűrű nagy tömegben vonultak, jóformán egyik a másik hátán, és a bikákat a tehenek folyton a csomó közepén tartották. Azonfölül abban a kiszáradt, üszkös erdőben oly porfelhő takarta az egész csordát, amitől szintén nem lehetett látni, végül pedig a lenyugvó nap is éppen a szemembe világított. Úgyhogy folyton csak egy bizonytalan fekete tömeg volt előttem, mely csak imitt-amott látszott ki egy nagy fényes porfellegből. Hosszú ideig kísértem őket hol szaladva, hol négykézláb csúszva, amitől végre teljesen kimerülve feladtam. Közben beesteledett, a tábortól nagyon messze elvetődtünk, azonfölül a szamaramat hátrahagytam, ott, ahol a bivalyokat a hajtáskor vártam, egy végtelen és magas nádasban, ahonnét a szamár ki sem látszott. Amikor végre holtfáradtan odaérünk, ahol a szamarat véltük hagyni - volt szamár, nincs szamár. Hosszú ideig kerestük, míg végre ráakadtunk, szerencsére holdvilág volt. A shikarim, akinek az expedíció befejezésekor szamaramat ajándékképpen ígértem, egészen odavolt, és folyton azon siránkozott, hogy elvitte egy oroszlán. Hogy mit jelent az fáradtan, egy itteni nádasban - ún. elefántfűben járni (hát még szamarat keresni) éjjel, amikor minden második lépéssel egy öreg, esős évszakbeli elefántnyomba esik bele az ember térdig, folyton azt várva, mikor törik ki a lába, azonfölül agyonvagdalja az ember meztelen részeit a nád, a fejét meg a

moszkitók lepik el - ezt igazán csak az tudja, aki próbálta. Nagyon szomorú, hogy nincs meg a második bivalyom, mert ezentúl már vajmi kevés reményem van a velük való találkozásra, és holnap délután megyünk tovább. Ha ezt sejtem, a múltkori ittlétemkor meglőttem volna a másodikat. Akkor összes emberünk azzal biztatott, hogy kár most meglőni, csapatban soha sincsen igazán erős bika, a vén bikákkal majd csak ezután találkozunk. Azok mindig külön járnak, és hogy ennyit meg annyit látunk majd stb. Ennek az ígéretnek jól fel is ültem, és most aztán lemondhatok a második bivalyomról.

Április 15-én,
Camp „Chor Gal" mellett

Délben. Most jöttem be, hajnal óta keresem a bivalyokat, de eredménytelenül; a tegnapi csordának nyoma veszett, és újabbat nem találtam. Aztán felgyújtottam két nagy nádszigetet, de nem jött ki egyéb, mint egy sohasem látott vidraszerű állat. Erre sem lőhettem, messze volt. Ma találtam egy nagy kiszáradt nádas közepén alig szoba nagyságú kis pocsolyát, zsúfolásig tömve óriási, egyméteres halakkal, mindnek kilátszott a háta, a víz olyan sekély volt. Mikor odaértünk, szörnyű lubickolásba és ugrá-lásba kezdtek, magasra felverve a vizet, némelyik kiugrott a partra, és visszamenni már nem tudott. Csúnya, széles fejű, bajuszos, fekete halak, félig harcsa, félig angolnafélék. Délután megyünk tovább, és ezzel kénytelen vagyok nehéz szívvel lemondani a második bivalyról, amit *módfölött* sajnálok.

Este Chor Belegunál táborozunk. Egész délután utaztunk, most itt vagyunk, ahol annak idején a párducot lőttem. Reggel korán megyünk tovább, útközben lőttem egy szép nagy túzokot (nagyobb, mint a mi fajtánk), és egy szép, koronás darufajtát, mindkettőt nagyon messziről. Különben sok vadat láttam, szokás szerint, de semmi lőnivalót.

Ma az embereim megkérdezték tőlem, hogy én mi vagyok Európában: rendőrfőnök vagy király? Úgy látszik, szerintük csak ez a két lehetőség van.

Április 16-án,
Camp „ Wad-el-Hay"

Este. Most érkeztünk ide, jóformán egész nap jöttünk, kivéve a déli órákban, amikor egy nagy fa alatt kivártuk a legnagyobb hőséget. Reggel induláskor észrevettük, hogy egész közel a táborhoz bivalyok ittak az éjjel. Egy darabig mentem utánuk a nyomon, de mindig ellenkező irányt tartottak, mint a mi irányunk, úgyhogy abba kellett hagynom. Most aztán már igazán nincs remény bivallyal találkozni.

Ma útközben lőttem egy gyenge varacskos disznót, egy kis dikdik antilopot. Ismét nem győztem bámulni az itteni vad keménységét. Említettem, hogy lőttem egy kis dikdiket, ez egy nyúl nagyságú kis antilop. A nagy kilenc és feles Schönauerrel az oldala közepébe lőttem, majd szétszakította ez a nagy golyó, és a földhöz vágta. A következő pillanatban már talpon volt, és eltrappolt. Nem lőttem rá még egyszer, hanem néztem a távcsővel, hogy vajon most mi történik. Mindkét oldalán öklömnyi seb, melyből hosszú sugárban dőlt a vér, ő azonban csak ment tovább, még legalább ötven lépést, amikor hirtelen eldőlt, mint egy kártyalap, és többé nem mozdult. Nyilván azért, mert már egy csepp vére sem maradt.

Április 17-én,
Camp „Ereif el Dick"

Délben. Most értünk ide, itt találkoztunk az első nomád bennszülöttekkel, akiknél elefánt után kérdezősködtünk, mert jövet is itt voltak az elefántok, Almásy itt lődözte meg őket. A bennszülöttek azt állítják, hogy négy elefánt egy hét óta naponta ide jár egy közel fekvő vízre inni. Állítólag tegnap de. tízkor voltak itt, azonfölül azzal biztatnak, hogy két oroszlán folyton veszélyezteti állataikat, és hogy ők tudják, hol vannak. Majd odavezetnek, és kihajtják őket. Ezekre a hírekre persze sátort ütöttünk, és holnap mindenesetre még itt maradunk, de tovább sajnos lehetetlen, mert mindenünk elfogyott. Tegnaptól kezdve pl. már só nélkül főzünk. Igazán

kíváncsi vagyok, vajon mi igaz a helyiek állításaiból, mert többnyire nagyokat mondanak. A délelőtti út közben lőttem két arielbakot, mindegyiket messziről, mindegyiket nyakba(ez az egyetlen mód, hogy ott maradjanak), és mindkettő helyben is maradt.

Most kissé ráérek, tehát gyorsan leírom pár szóval, amit pillanatnyilag magam körül látok. Egy órával ezelőtt érkeztünk ide. Egy tipikus, ún. „száraz" erdőben vagyunk, amely tulajdonképpen mind vidék, mind vegetáció szempontjából kétségbeejtő: teljesen kiszáradt, a hőségtől összevissza repedezett csontkemény fekete rögös, üszkös föld, melyen egyetlen fűszál vagy egyéb zöld pont sem látszik. Az egész növényzet ritkán és összevissza álló, görbe, csúnya, akácszerű fákból és tüskés bokrokból áll. A fák nagy része ilyenkor teljesen kiszáradt, és lomb nélküli, egyik-másik fajta lombos (de az is igen hiányosan). Jelenleg itt áll sátrunk egy töpörödött gledícsiaforma fa törzsének két oldalán, a többi sátor a Dinder folyó medrének magas partján, úgyhogy előttünk a kiszáradt, homokos folyóágy fekszik, melynek innenső szélén teniszpálya nagyságú víz van, hátunk mögött pedig az előbb említett végtelen „száraz" erdő terül el.

Sátramban írok, ez még az egyetlen árnyékos hely, épp most végezték el a sátrak felállítását, ami mindig szörnyű veszekedés és lárma közt történik. Ezt a procedúrát lehetőleg jobb a tábortól távol tölteni. Jelenleg éppen az említett vízből jövök, ahol egy alig térdig érő pocsolyában fürödtem, mialatt itt a sátrakat állították. A sátraktól kb. 20 lépésre, a legközelebbi fa alatt telepszik meg a konyha. Ahmed, a szakács már ott guggol a tűz mellett. Ő az egyedüli tiszta ember a karaván-ban, mindig frissen mosott hosszú fehér inget visel, és friss, fehér, óriási nagyságú turbánt, és állandóan (főzés közben is) imákat mormol. Mikor utazik a karaván, mindig ő megy legelöl (mert jól ismeri az utat) egy fehér szamáron, valószínűtlen hosszúságú lándzsával a kezében. Jelenleg éppen készíti reggelinket, a feje fölött a fán héják tömege ül (ezek állandóan a karavánnal tartanak), és olyan szemtelenek, hogy mindenütt lecsapnak, és ha a szakács elmegy valamerre, a tálból kikapják a húst. A konyhától nem messze a trófeák fekszenek nagy halomban, bőrök és szarvak tömegei, melyeket jóformán eltakarnak a rajtuk állandóan veszekedő nagy keselyűtömegek, ezek szinte mint háziállatok követik a karavánt. Ismét odébb egy-egy fa alatt három különböző csoportban telepednek le kísérőink.

Ugyanis *háromféle* emberünk van: minden csoport külön-külön csak egymás közt barátkozik, a másik két csoporttal állandóan haragban van, és veszekszik. *Első csoport* a karaván tagjai, ezek: a főember, a nyúzó, a szakács, az inas és a fegyverhordók (vadászok). Ez a legelőkelőbb csoport, mert ezek napidíjasok, és fix fizetést kapnak. *Második csoport* a teve- és szamárhajcsárok, akiknek fizetésük nincs, csak a lőtt vadból húst kapnak, és ezért tartoznak a tevéket ellátni, és a karavánnál segédkezni. A *harmadik csoport* a „hiénák", vagyis fizetés nélküli és foglalkozás nélküli, a karavánhoz önként csatlakozott bennszülöttek, akik abban a *reményben* követik a karavánt, hogy majd csak adnak nekik is valami kis dolgot, és majd csak kapnak este ők is egy kis húst, amit aztán szamarukra rakva hazaszállítanak. Természetesen ilyen helyen mindenkinek akad hús is bőven, úgyhogy végeredményben ezek az „önkéntesek" is jól járnak, egy hónapig ingyen élnek, jóformán nem dolgoznak, kitűnően mulatnak, és szárított hústól roskadozó szamárral térnek vissza az expe-díció végével falujukba. Mondom, ez a három csoport folyton veszekszik, állandóan harcolnak a hús miatt, úgyhogy folyton igazságot kell tenni és ítéleteket hozni. Tevéink és szamaraink napközben szabadon mászkálnak a táborban; mindent feldöntenek, és mindenkinek útjában vannak. Külö-nösképpen a szamarak (vagy tizenkettő), állandóan ordítanak, mégpedig különös élvezettel az ember sátrába, mikor legjobban alszik. Este aztán összeterelnek minden állatot a tábor közepére, nehogy az oroszlán bánthassa őket. Két nap múlva Abu Hashimba érünk (ahonnan a múlt hónap 14-én reggel indultunk), és ezzel vége szakad az expedíciónak.

Onnan kezdve ismét egy odarendelt autón folytatjuk utunkat a legközelebbi vasútállomásig, ahol vonatra ülve Khartoumba megyünk. A karaván pedig gyalog megy tovább a legközelebbi állomásig, ott beva-gonírozzák összes trófeánkat és a tábori felszerelést, mely utóbbival a felszerelési ügynökségnek kell elszámolnunk. Mihelyt ezekkel a dolgokkal végeztünk (ami három-négy napig fog Khartoumban tartani), s a trófeákat Magyarországra feladtuk (közben fényképeinket is előhívatjuk), megkezdjük a hazautazást. Annyira megszoktam már az itteni klímát, járhatok akár naphosszat 40°-os melegben, semmi fáradtságot nem érzek, nagyszerűen alszom.

Este. Kisült, hogy az elefánt és az oroszlán, amiről a bennszülöttek regéltek, mese, vagyis olyan messze van, hogy egy egész napot kéne visszafelé menni, amit most már nem tehetünk meg

ilyen bizonytalan cél miatt. Holnap továbbmegyünk. Almásynak ma este igen érdekes élménye volt. Egy nagy fa alatt ült, és fölötte néhány kék majom mászkált. Az egyik nőstény - majomszokás szerint - az ölében tartotta kölykét. Almásy szerette volna a kicsit megfogni, és hazavinni Európába. Gondolkozott, hogy mit csináljon, és elhatározta, hogy az egyedüli lehetőség fejbe lőni az anyát, hogy mindketten leessenek. Ezt meg is tette, az anya a kölykével le is esett, de mielőtt elkaphatta volna, a kicsi felugrott egy fára, fölszaladt, és leült egy kiálló ágra. Most felküldte Almásy az egyik emberét, hogy hozza le. Ez jó ideig mászkált utána, de a kismajom mindig feljebb kapaszkodott, úgyhogy az ember nem tudta lehozni. Most Almásy ellőtte az ágat, melyen a majom ült, mire ismét leesett a földre, odaugranak, hogy elkapják, de abban a pillanatban, mint egy rakéta, a fa tetejéről lerepült az apamajom, ölébe kapta a kicsit, és eltűnt vele az ágak közt. Hát ez csak igazán megható bátorság egy ilyen kis állattól.

Április 18-án,
Camp „El-Beida"

Ennyit még egyszer sem mentünk, mint ma: reggel hattól este hatig, a déli kétórás pihenő kivételével, folyton jöttünk, ami szamárháton sem kellemes, annál inkább, mert állandóan kietlen, teljesen vadmentes, száraz, bokros erdőkben haladtunk. Lőttem útközben négy gyöngytyúkot (mindenfelé nagy tömegben találhatók) a konyhára. Most este értünk El-Beidába. Ez az első nagy néger falu, mely nádból készült kis kerek kunyhókból áll. Érkezésünkkor nagyot fürödtünk a jó Dinder-vízben, itt ugyanis már nincs krokodil. Azazhogy van, de csak kicsinyek, amelyektől nem kell tartani.

Oly furcsa ma este a falubeliek teheneinek bőgését és a kutyaugatást hallgatni oroszlán és hiéna helyett. Holnap reggel ismét továbbmegyünk, egy másik faluba, amelynek környékén található állítólag az ún. dorkász-gazella, amely fajtával ez ideig sehol sem találkoztunk. Különben, amint mondom, a vad itt már egészen eltűnt. Ma egész nap néhány kis dikdiken és pár majmon kívül semmit nem láttunk.

Április 19-én,
Camp „Chamis" mellett

Ma ismét hét órát jöttünk. A dorkász-gazellák miatt kissé megváltoztattuk eredeti útitervünket. Állítólag itt találhatók, Chamisa falu határában. Holnap délelőtt itt akarunk cserkelni, és délre iderendeltünk egy autót, mellyel a legközelebbi vasútállomást szeretnénk elérni. Ebbe a Chamisa faluba való karavánunk embereinek nagy része, tehát óriási volt az öröm, mikor ma megérkeztünk. Holnap itt fel is oszlik a karaván, kifizetjük az embereket, és csak néhány megy tovább a vasútig, ahol a Khartoum felé menő vonatba berakják a trófeákat és tábori felszerelésünket. Ma útközben szamárhátról lőttem a konyhára öt vadgalambot, amint a fejünk felett elhúztak, és egy szép színű ismeretlen sólymot, később pedig két kék majmot Almásynak, akinek valami bundagallérnak kellenek a prémek. Aztán az egyik faluban fogattam a gyerekekkel három kis majomkölyköt, igen kedvesek. Haza szeretném vinni Magyarországra.

Április 20-án,
Camp„Chamisa"

Délben. Egész reggel és délelőtt mászkáltam a dorkász-gazellák miatt, végre láttam is kettőt, de sehogy se bírtam a közelükbe jutni. Mikor aztán véglegesen észrevettek, elugrottak. Ezzel be is fejeztem afrikai vadásza-tomat. Végeredményem madarakon kívül a következő:

Bivaly	1	oroszlán	1
Víziló	1	párduc	1
Zsiráf	1	hiúzféle (szervál)	1
roan antilop (lóantilop)	2	vadmacska	1
waterbuck (víziantilop)	12	warthog (varacskos disznó)	8

tiang topi	7	krokodil	3
hartebeest (tehénantilop)	4	óriássün	1
reedbuck (bokorlakó antilop)	10	pávián	1
bushbuck (tarka guib)	6	majom	2
ariel gazella	12	hiéna	1
dikdik antilop	2		
Összesen		78 db, 21-féle fajta.	

Minden pillanatban várjuk az autót, mellyel délután Maquarba akarunk menni, onnan pedig holnap reggel vonaton Khartoumba. Most nagy munkában vagyunk, mindent átvenni, trófeákat átolvasni, osztályozni, embereket fizetni, búcsúzni, ajándékozni, csomagolni, mindenkinek megígérni, hogy jövőre ismét eljövünk. A hőség ma, azt hiszem, tetőpontjára hágott, mert árnyékban is majd megfullad az ember, kint meg úgy vibrál a levegő a melegtől, hogy minden olyan ködszerű délibábban úszik. Holnap Khartoumban egy fürdőkád, egy rendes étel, egy behűtött ital, valódi ágy és last but not least - utoljára, de nem utolsósorban - egy W. C. Nem lesznek megvetendő dolgok. Most pakolás közben akad a kezembe egy naptár, amelyből meglepetéssel konstatáljuk, hogy tegnapelőtt húsvét volt. Ez a tény egészen elkerülte a figyelmünket. Most nekiállunk, húsz bizonyítványt írunk a különböző puskahordozóknak, tevéseknek stb. Erre nagyon számot tartanak, mert az egyes expedíciók mindig a felmutatott bizonyítványok alapján veszik fel az embereket. Mikor aztán megkapták, mindjárt szaladnak a nyúzókhoz, szakácshoz stb., ők tudnak néhány szót angolul, és azokkal lefordíttatják.

Április 21-én,
vonaton Maquar-Khartoum között

Folytatom, ahol tegnap délben abbahagytam. Két óra tájban megérkezett a Chamisába rendelt Ford, egy góliát nagyságú, szörnyen buta sofőrrel. Négy óra lett, mire nagy nehezen felkötöztük összes poggyászunkat, többek közt négy majmomat (azóta eggyel szaporodtak). Természetesen út itt nincsen, csak a tüskebokrokból álló homokos erdőben autózik az ember. Az autónak a homokban mindig tartania kell a nyomot, amelyen jött. Eleinte minden rendben ment, minden órában megálltunk, megitattuk a majmokat, megkötöztük a meglazult poggyászokat. Mire azonban ránk sötétedett, kezdődött a zavar. A fekete góliát minduntalan eltévesztette a nyomot, és vagy négyszer vissza kellett fordulnunk (ez a visszautazás mindig legalább fél óra volt), hogy megkeresse a helyet, ahol a nyomról letért. Végül egészen megkeveredett, körbe mászkáltunk a sűrű bozótosban, és a végére már annyi nyomot csináltunk, hogy nem lehetett köztük eligazodni. Közben véletlenül beszaladtunk egy népes faluba, itt mindenki felébredt. Nagy sokára akadt egy ember, aki vállalkozott, hogy megmutatja az utat. Felültettük a sárhányóra (máshol már nem volt hely), és indultunk. Egy darabig nagy határozottsággal dirigálta az irányt, de nemsokára ő is eltévedt, minduntalan összevesztek a sofőrrel, egyik erre akart menni, a másik arra. Nekimentünk a fáknak, recsegett-ropogott a poggyász, végre ismét beleszorultunk a sűrűbe. A két bennszülött leszállt, és gyalog ment el nyomot keresni, ami nagy sokára meg is lett, úgyhogy aztán az éj közepén végre megérkeztünk Maquarba. Kis angol telep, ahol egy „mudir" (rendőrkapitány) és néhány angol hivatalnok lakik. Van az átutazók részére egy „Resthouse" - pihenőház - és egy bolt, amely egyúttal kocsma is, amelyben, mint minden afrikai fészekben, görög boltos a kocsmáros. Odaérkeztünk a „Resthouse"-hoz, persze minden zárva, mindenki alszik, egy lelket sem találni. Megyünk a boltoshoz, a boltos már alszik, csak négy bennszülött poharazik egy sarokasztalnál, nem kapni már mást, mint whiskyt. Erre aztán kihúztuk a görögöt az ágyból, felnyitottuk a boltot (mindent lehet egy ilyen boltban kapni, persze *minden* konzerv, de kitűnő). Előkerestünk sonkát, vajat, halat, gyümölcsöt, sört, és megvacsoráztunk. Aztán felnyitottuk a „Resthouse"-t, és lefeküdtünk. A majmok meglehetősen kellemetlenek éjszaka, szörnyű büdösek, és kiszökdösnek a ládából.

Ma reggel mindenünket összepakolva berakodtunk egy innen induló khartoumi vonatba. Amint berakodtunk, észrevesszük, hogy Almásy táskáján egy lyuk van. Kisült, hogy az éjjel az autó eltérésekor egy fa, amelynek nekimentünk, betörte a táska oldalát, és rémülettel konstatáltuk, hogy egy doboz filmünk - 72 képpel - kiesett. Most nagyon nyugtalankodunk emiatt, mert ha ez a 72 kép

elvész, ez katasztrófa.

Még megemlítem, hogy a pihenőházak, amilyenben az éjjel háltunk, milyen kedvesek. Három-négy szoba, mindegyik egy jó ággyal, és teljesen bebútorozva. Hálóból készült ajtók és ablakok üveg helyett, előtte nagy oszlopos nyitott veranda, hosszú fekvőszékkel, és az egész épület egy kis kitűnően tartott, tarka színekben virágzó kerttel körülvéve.

Reggel kilenckor indult a vonatunk, délután ötkor érünk Khartoumba. Mi vagyunk az egyedüli fehér emberek a vonaton, és főleg az a körülmény, hogy jegyeket is vásároltunk, nagy feltűnést keltett, mert ha itt utazik is néhány fehér, azok rendszerint angol hivatalnokok, akik nem fizetnek. Nagy gyapotültetvények mellett haladunk el. Éppen most folyik az aratás, és egész magas kazlak állnak a sínek mellett egymásra rakott gyapotzsákokból. Reggel kilenc óra van, kezdődik a hőség. Lezártunk mindent, a két ablakot, a zsalukat (úgyhogy félhomályban ülünk), minden fülkében berreg a ventillátor, így valahogy elejét lehet venni a hőségnek. Majmaim itt utazhatnak a fülkében, nézik magukat a tükörben, és igen furcsák.

Este nyolckor: Khartoum, Grand' Hotel. Délután hatkor érkeztünk, a hőség leírhatatlan. A szállodába érve, úgy, ahogy voltunk, piszkosan a bárba mentünk, és hűsítő italokat ittunk, sok jéggel. Aztán jött a borbély, nyírás, hajmosás, fürdő, mindmegannyi *felbecsülhetetlen* élvezet! Végre megint egy rendes ing, azután a hatheti folytonos vastag zöld vászonkabát után! Nagyon jó szobáink vannak az első emeleten, mindegyik fürdővel. A Nílusra nyílnak az ablakok! Ezen az oldalon az egész emeleten végighúzódó hosszú veranda van, a szobák erre nyílnak. Este mindenkinek az ágyát kitolják a verandára (legtöbben kint alszanak), ami szokatlan, mert minden balkon vége csak egy kis, meglehetősen ritka faráccsal van elválasztva. Itt határozottan melegebb van, mint a Dinde-ren volt, még ilyenkor este is. Kint a verandán ülve egy ingben - kiveri az embert az izzadtság, pedig most már megszokhattuk volna. Öt napig kell itt maradnunk, amit csak azért bánok, mert itt nagyon drága az élet. Tehát arra törekedtünk, hogy mielőbb hazaérjünk, de innen csak öt nap múlva indul vonatunk.

Április 22-én,
Khartoum, Grand Hotel

Reggel. A nagy melegtől aludni nemigen lehetett. Éjjel hallottam, hogy valami nagy koppanással a párnámra esett, de nem tulajdonítottam neki nagyobb jelentőséget. Ma reggel láttam, hogy egy agyonnyomott újszülött veréb van alattam a lepedőn, amely az eresz alól, a fészekből esett ki. Most reggeliztem a teraszon. Egymás után két század gyarmati bennszülött katonaság vonult el az ablak előtt a Nílus-parton. Az egyiknek egy tisztán szájharmonikából összeállított bandája volt, a másiknak meg egy skót piperékből. Nagyszerűen festenek: rövid khakinadrág és -kabát, meztelen térdek, harisnya, széles vörös öv a derekuk körül, khakiturbán, melynek a közepe vörös. Az este, mikor itt lefeküdtem, táborban képzelhettem magamat, mert minduntalan ordított éjjel az oroszlán, itt, a közvetlen közelben, a szálloda mellett levő állatkertben. Mihelyt kész leszek, elmegyek, és megnézem őket.

Déltájban. Reggel óta annyi minden történt, hogy csak úgy forgolódik a sokféle gondolat a fejemben. Beülök egy autóba, mert egy csomó dolgom van a városban. Elsőnek a munari itteni hivatalába megyek. Azt mondja a hivatalnok, szép tőlem, hogy itt vagyok, mert már a postakosárba nem fér levél, minden helyet az én leveleim foglalnak el. Erre aztán beugrottam a kocsiba, és vissza a szállóba, vigye az ördög a többi komissziót! Így aztán bezárkóztam a szobámba, és nekivetkőzve, villanyfénynél (mert nappal minden be van sötétítve)... olvasni kezdtem.*

Május 6-án,
a „Hehuan"-on

Este, ágyban. Reggel késői kelés, pakolás, érzékeny búcsú Menéscétől, a helybeli magyar főkonzultól, aki igazán minden tekintetben megható házigazda. Kikísért a hajóra. Két gyönyörű aranysujtásos ruhába öltöztetett arab inasa szállította ki a poggyászunkat, és vártak ránk a hajó-hídnál, arany karddal az oldalukon, és egy kis magyar címerrel a bal karjukon. Előre elintéztek mindent, mindenki haptákban állt, aki mellett elmentünk, nem bontottak fel semmit, nem vizitáltak semmit. Egyszóval: igen finom volt, majdnem olyan finom, mint a Lady Lloyd elbúcsúztatása (a „high

comissioner" felesége), aki szintén ezen a hajón utazik, igaz, hogy az ő számára vörös szőnyeg volt a kikötőben leterítve, és sorfalat állt a katonaság. Ettől eltekintve, mi éppen akkora feltűnést keltettünk. Menesce még feljött velünk a hajóra, és az indulás pillanatáig nem szűnt meg „szeretetreméltóskodni". Indulás után felmentem a fedélzetre, és amíg csak el nem tűnt a szemem elől, néztem a partot, abban a reményben, hogy nemsokára majd ismét viszontláthatom.

Itt vagyok hát megint, ugyanazon a hajón, mellyel két hónappal ezelőtt az eljövendő szép élmények elképzelésével és óriás reményekkel utaztam. Elmondhatom, hogy nem csalódtam, határozott értelemben vett „succes" - siker - volt az egész kirándulás. Itt kezdtem el írni a naplót, ezen a hajón, itt is fogom befejezni holnapután! Ezúttal a „munari"

* Pár nap eseményének leírása a naplóból hiányzik.

különös figyelme folytán (ő ennek a hajóvonalnak az egyiptomi képviselője) egy igen finom kabint kaptam, sokkal jobb, mint a múltkori. Nagy, tágas, jó nagy szekrényekkel, nagy ággyal, mosdóasztal, mellette fürdő, a hálószekrényen telefon stb. Ez drágább is, mint egy rendes, de nem számított föl többet. Olyan barátságos így este, egy kis lámpa ég a fejemnél, a tenger csendes, az idő gyönyörű. Bejön az ablakon a finom levegő. Ilyenkor úgy érzem magam, mintha minden idegemet a parton hagytam volna, mert ez alatt az utóbbi két hét alatt, mióta a vadászatról megjöttünk, már csaknem kiütött rajtam a trópusi kolera, mert vadászat nélkül nem embernek való a klíma ilyenkor. Az utasok közt más ismerősöm nincs, mint Henderson, akiről a napló elején, Kairóban írtam, és akit akkor meglátogattam. Ő Lord Lloydnak a helyettese.

Május 9-én,
a „Helouan"fedélzetén

Feltűnik a velencei part. Az utasok nagy része kiszáll, már alig lehet közlekedni a sok kihordott poggyásztól, mindenki ide-oda szaladgál, fizet, búcsúzik. Az idő borús, csöpögős, fogom a távcsövet, megyek fel nézelődni.

Délután háromkor. Most megyünk ki Velencéből. A Lloyd kikötője egészen bent van a városban. Kiszállunk egy kicsit körüljárni, de csak egy órai idő van, így nem lehet messze menni. Most járunk ki a Lido mellett, hajónk igen megkönnyebbült, mindenki kiszállt, alig maradtunk vagy tízen. Becsomagoltam már mindent, és most itt a hajón az olasz vámőrökkel leplombáltatok mindent Pestig. Így - remélem - nem lesz majd vesződségem sem a puskákkal, sem az állatbőrökkel.

Este tizenegykor, a hálókocsiban. Borzasztóan ráz a vonat, csak gyorsan néhány sort írok. Érkezés Triesztbe este hétkor, esőben. Vámvizsgálatnál nagy kellemetlenségek a puskák miatt. Elbúcsúzom Almásytól, leszámoltunk mindenféle kölcsönkért pénzeket, és ezúttal véglegesen lezártuk a kirándulást. Ő ugyanis reggel korán Kanicsán kiszáll.

Május 10-én,
hálókocsiban

Reggel nyolckor. Most ébredtem, kinézek az ablakon, Szentgyörgy körül járunk, gyönyörű zöld minden és harmatos. *De szép ország ez!* - és mennyivel többet ér egy ilyen somogyi jegenyefa akármilyen pálmánál!

Emlékezetes afrikai napok (1960)

Mikor megtudtam, hogy engem is beosztottak az 1959-es afrikai gyűjtők csoportjába, váratlan „gátlás” fogott el. Megcsökönyösödtem, akárcsak a málhás öszvér, egyszerűen nem akartam elindulni! Viselkedésem értelmetlennek tűnt, hiszen éppen ebben reménykedtem, ebben bíztam, szüntelenül Afrikáért sóvárogtam! S most, mikor úgyszólván ezüsttálcán kínálják - most akarok kibújni?

Pedig csakugyan így volt - *nem akartam elmenni.*

Még akkor se, mikor már a kötelező oltásokra hívattak, mikor már útleveleink kiállításáról volt szó! Még fegyverengedélyem sem volt!

Tudtam azt is, hogy szükség van rám, hogy rajtam kívül senki sem járt ott, én vagyok a kiszemeltek közül az egyedüli, aki afrikai összeköttetései révén leginkább válhat az expedíció hasznára! Akinek csaknem hisztérikus csökönyösségén meg is bukhat esetleg az egész vállalkozás ...

Már-már önmagam józanságában kezdtem kételkedni. S minthogy néha még ma is tűnődöm megkótyagosodásom valódi okán, utólag megpróbálom ezt is kielemezni.

Az Olvasót ugyan nemigen érdekelheti az efféle személyes lelki boncolás. „Inkább oroszlán után nézzünk, mintsem lelket boncolgassunk!” -hördül fel jogos méltatlankodásában. De én csökönyös öszvér vagyok, azért is nekimegyek. Akinek nem tetszik, lapozza át, még így is elege lesz. mire végigolvassa ...

Szóval rengeteg apró, nagyrészt tán lényegtelen aggály vetődött föl bennem, közös hatásuk fejleszthette ki bizonytalankodásomat.

Számos szempont szólt persze utazásom *mellett,* részben említettem is már őket. De csaknem ugyanennyi szólt *ellene* is. Keményen küszködött bennem a sok „pro” és „contra”, felesleges próbára tévén nemcsak a magam, leendő útitársaim idegzetét is.

Utazásom mellett elsősorban Afrika viszontlátásának szinte ellenállhatatlan vágya kardoskodott. Az annyira óhajtott Afrika-vadászat talán utolsó alkalmának könnyelmű elmulasztása.

Annak tudata is nyugtalanított, hogy a kiszemelt résztvevők közül én vagyok az egyedüli „régi afrikánus”. Vagy hét ízben megfordultam ott (igaz, hogy utoljára negyed századdal ezelőtt), mégis, ötünk közül én értek csak az ott nélkülözhetetlen angol és kiszuahéli nyelven! Ottani ismeretségeim - legalábbis részben - felújíthatók, bizonyára hasznosíthatók is. Nemcsak vadászat terén, elsősorban tolmács, általános eligazító minőségében. Múltam úgyszólván elkötelez a részvételre!

Nem kevésbé meggyőzők az ellenérvek:

Öreg vagyok már Afrikához. Mindenki tudja, hogy elmúltam 18 éves, de alapos naptártanulmányozás után kiderül, hogy hamarosan hatvanhárom leszek.

Ez pedig már nem az a kimondott oroszlánvadász kor! (Még az általános életkor rohamos hosszabbodása ellenére sem!) Egészségem sem úgynevezett „kicsattanó” már.

Noha a konzultáló orvosok között olyan is akadt - nem is egy! -, aki egyenest Afrikát ajánlotta legmegfelelőbb üdülőhelynek! Dehát ismerjük az orvosokat, valahány - annyiféle. Ami egyiknek félelmetes koporsószeg, a másiknak különleges egészségjavító!

Az oroszlánok mindenesetre megkönnyebbülten állapíthatják majd meg:

„Te sem vagy már, aki voltál!”

Na és felszerelésem nincs! Nemcsak fegyvereim hagytak faképnél, minden egyebem is hiányzik. A fegyverkérdés rendezése egyébként ismét csak Einstein bátyánk műhelyébe kívánkozik. Relatív szaga van. Amit ő még megfelelő puskának tartott, nekem bizonyára ócskavas már.

De legnagyobb, leginkább latba eső aggályom - most már nagyon is jól tudom - a *keserű kijózanodástól* való rettegésem.

Olvasóim nagy része - nevezetesen a harminc év előtti Afrikát ismerők - bizonyára kifigurázzák, érthető reakcióval nagyon is lefitymálják ezt az aggályomat. „Örüljön - mondják -, hogy elküldik még, ne a kijózanodástól féltse magát!”

Pedig tudom, előre érzem, hogy Afrikát - saját, felejthetetlen, harminc évvel ezelőtt annyira

szívemhez nőtt Afrikámat - soha többé viszontlátni nem fogom! Legfeljebb tán karikatúráját, felismerhetetlenné torzított, agyongépesített, betegre modernizált, nevetséges vadrezervátumokba, „Nemzeti park”-okba nyomorított, makadámutakkal behálózott, sokféle természetes pompájától megnyirbált - Afrikát!

Attól az ismeretlen benzinszagú műanyagvilágtól úgy irtózom, akárcsak a hajdani szerelem negyven év utáni viszontlátásától. A szivárványszínűre festett hulladozó hajzat, tatarozatlan vagy túlságosan vadonatújan csillogó, esetleg csattogva csörömpölő műfogsor, festékréteg alatt rejtőző ráncmező, emlékezetünkben illatosan duzzadozó, most lemondóan fonnyadozó kebel - no de lassan a testtel, álljon meg a menet...

Hiszen én is harminc évet öregedtem azóta! S vajon hát énrám, süketülő vén hívére milyen szemmel tekint majd az örök Afrika?

Visszeresen csavargok majd harmatos szavannáin, bizonyára meg se hallom hízelgően halk madárfüttyét, hajdani légyottok emlékeztetőjét. De tán még oroszlánja földrengető bömbölése sem riaszt fel fáradtan kókadt, tehetetlen vénember-álmomból? (Ha egyáltalán van ott még oroszlán, s tud még bömbölni?) Gyengülő szemem eltéveszti, tán meg se látja a pillanatra megvillanó párduckandúrt, remegő kezem idétlenül elhibázza ?

Röhögnek majd a feketék. „Bwana Mzéé” - ismételgetik gúnyosan, csattogva verdesvén izmos felső combjukat...

Ez bezzeg nem szép álom!

Pedig ilyen is lesz, kétségtelenül.

Ez a legszomorúbb! Senki előtt sem titok, hogy államkasszánk volt megbízónk, vendéglátónk, pénzellátónk - egy személyben.

Ez az elrendezés négy társam szemében természetes volt, semmiféle rendkívülit nem jelentett. A magamában viszont legalábbis szokatlannak tűnt. Előző vállalkozásaim nemcsak saját bőrömre, saját bukszámra is mentek. De a magam ura voltam, abba fogtam, amit jónak láttam, senkinek nem tartoztam felelősséggel, még csak magyarázattal sem.

Most mindez másképp lesz. Szokásos úti beszámolóm megírására nem került sor.

Keveselltem a rendelkezésemre álló anyagot, nem is tartottam elég érdekesnek, hiszen aránylag rövid ideig vadásztunk. Szerintem csak gyengítette, hígította volna előző három Afrika-könyvemet.

Hanem ma - mikor minden emberi számítás ellenére, *újabb Afrika-könyv megírása előtt állok* - talán nem lenne időszerűtlen a négy év előtti expedícióra való rövid visszatekintés. S miután indulási vajúdásaimról beszámoltam, egy-két emlékezetes napot, rövidke élményt is szóba akarok keríteni.

Utunk legszebb napja - legalábbis a magam szemszögéből nézve -1960. január 16-a! S noha naplóm megfelelő rubrikáját vajmi szerény vadászeredménnyel, mindössze két konyha-gyöngytyúk bejegyzésével növeli afrikai emléktáramat - amit a száraz statisztikánál egyre jobban becsülök - felejthetetlen látvánnyal gazdagítja.

Bizonyára hallották, hogy múzeumunk fő kívánsága volt: kifogástalan, *szép sörényű hímoroszlán* begyűjtése, nézőközönségnek való, királyi ragadozóé! A régiek, a Kittenberger-félék, a magaméi is mind elpusztultak, új hím oroszlán kellett!

Ilyennel sehogy sem sikerült találkoznunk!

Egyre fogy a jó sörényű oroszlánok száma, minden gyűjtő olyat keres, minden vadász azt kajtatja. Nagy részüket kilőtték, a kevés maradék pedig úgy kitanulta a helyzetet, mihelyt pirkad, máris a legközelebbi rezervátum sűrűjébe húzódik. Ott tartózkodik naphosszat, kényelmes biztonságban, csak sötétben jön elő újból, mikor már tilos is puskát használni!

Nőstényt láttunk ismételten, néha-néha silány sörényű, borostás képű gavallért is, ennyi volt az egész.

Míg csak „Ikoma”-telep közelébe eső utolsó táborunkban le nem sátoroztunk. Itt is éjjelente hallottunk oroszlánordítást, de megfelelő hímet itt se találtunk, habár a bennszülött lakosság pompásabbnál pompásabb „sörényes hírekkel” csordította nyálunkat.

Január 15-ére virradó éjszaka oly teli torokkal zendítettek rá, menten elhatároztam újbóli megetetésüket. Ismét lőttem hát két csali zebrát, oda helyeztem ki, amerről az éjjeli hangverseny hallatszott.

Este újra is kezdték, hangjukról ítélve - hárman.

A hím hangját nehéz ugyan megkülönböztetni a nőstényétől, mégis most úgy éreztem, ezúttal okvetlen kell közöttük hímnek is lenni. A jó előérzetnek pedig engedni kell, alkalmat adni a megvalósulásra.

Ismételten felkeltem hát, hogy a sátramba készített, mintegy egyméteres vesszők közül a bőgés irányába fordítsak egyet-egyet másnapi útmutatónak.

Amint hajnal előtt ötkor öltözködni kezdtem, örömmel állapítottam meg, hogy „iránytűim" nagy része a tegnap kihelyezett zebrák felé mutat.

Bizakodva indultam hát arrafelé, noha akkorra csend lett, az oroszlánok is elnémultak. Csak két sakál szüntelen vakkantása hallatszott ugyanabból az irányból. A sakál ugyanis gyakran kísérgeti, néha bizony meg is jelzi az oroszlánt.

Igen alkalmasnak tetsző helyre tettem a zebrákat, jókora magányos ernyőakác tövébe. Terebélyes koronája hasznosan takarta-árnyékolta a dögöt az éles keselyűszemek elől. Vagy 35 lépéssel odább a lándzsa hegyű szanszevériák sűrűsége megfelelő leshelynek kínálkozott. Ügyes cserkészösvényt vágtunk a bökős szanszevériák közé. Reméltem, hogy látatlanul és hangtalanul bújhatunk rajta a takarásban álló leshelyig, honnét már könnyű a lövésre - mintegy 25 lépésre - heverő zebrákra is kiláttam.

Éppen pitymallani kezdett, mikor Henry Poolman nevű fehér vadászom kíséretében, alkalmatlan széljárás miatt jókora kerülőt kanyarítva, óvatosan közelítettünk az említett leshelyhez.

Teljes csend volt.

Nemcsak az oroszlánok hallgattak már több mint egy órája, a sakálok is elnémultak. Éppen csak a madárvilág fújta teli torokkal. Ilyenkor, hét-nyolc óra között a legtevékenyebbek, ez az afrikai madárszó csúcsforgalmának ideje.

Bújóhelyünk takarásából keskeny résen kémleltem kifelé.

Semmiféle nagyobb állat nem jelentkezett, s a sokféle madárfüttynél nem is hallatszott egyéb, csak a zebrahullákat immár ellepő döglegyek zsongása.

Aztán hirtelen - sakálok ugatása lepett meg.

Közelről szóltak, tán kődobásnyira sem, de még láthatatlanul. A két hajnali csahos lehetett, felváltva kaffogattak, egyre közeledve. Meg is láttam őket hamarosan, kényelmesen sétáltak elénk, a zebradögök mellé. Ott fenékre ereszkedtek, akár két házőrző kutya, emelt fejjel folytatták az ugatást. De a döghöz, bármilyen éhesnek látszottak, hozzányúlni mégse mertek.

Számtalanszor meggyőződhettem róla, hogy a sakál nemcsak kísérgeti az oroszlánt, jóbarátságot is tart vele, alkalomadtán még segítségére is van. A bennszülöttek állítják, hogy még harapnivalót is keres királyi barátjának, tudván, hogy a nagy ragadozó is szokott neki hagyni ebéd-maradékot. Közismert dzsungelbarátságban élnek, a „Leben und leben lassen" elvének alapján.

A sakálok váltakozva folytatják kaffogó jelezgetésüket. Egyszerre sosem szólnak. De mihelyt egyik elhagyja, máris rákezdi a másik.

Ma egyébként ismét olyan „kivételesen peches napra" ébredtem, amikor otthon felejtettem a fényképezőgépemet...

De még gép nélkül is örömöm telik a sakálpár messze elhallatszó hírjelzésében. Míg csak hirtelen abba nem hagyják. Nemcsak abbahagyják, fel is kelnek, szerényen, szinte „behúzott farokkal" vonulnak le a színpadról.

És alighogy eltűntek - érkeznek az uraságok!

Zajtalanul, puha bársonytalpon lépegetnek egymás nyomában - alig 25-30 lépésre leshelyem kilátó rése előtt.

Hím mindkettő!

Sajnos azonban legénysorban levő dús sörény helyett csak silány szakállal parádézó, múzeumunkba sehogy sem illő, mégis reményteljes hím oroszlánok!

Testre ugyan nagyon is megfelelők. Tökéletesen kinőtt, duzzadt izmú példányok, nekem azonban - megfelelő sörénydísz híján - teljesen értéktelenek.

Kényelmes közömbösséggel kerülgetik a zebradögöt, szinte unottan heverednek melléje. Ásítgatnak, majd szakértőn kóstolgatva, nyalogatni kezdik.

Aligha éhesek. Úgy látszik, csak a sakálhír gerjeszthette fel torkosságukat.

A két láthatatlan harsonás máris újra kezdi lármázását. Egyre-másra kaffogatnak, pedig nincs már szükség jelezgetésükre, az oroszlánok jóízűen kezdenek lakomájukhoz. Nyilván mégis ellenállhatatlan a kissé ugyan már áporodó, de bizonyára zaftos zebrapecsenye...

Élvezettel figyeljük mi is a lakmározókat. Leshelyünkre - különösen most, hogy kosztoláson az eszük - nemigen láthatnak be, kedvünkre hasonlítgathatjuk egymáshoz - tán mégis oldalba kéne lőni a jobbikat?

De bizony, nincs köztük válogatnivaló, teljesen egyformák, alkalmasint ikertestvérek.

A sakálok most ismét rákezdik.

Az oroszlánok zavartalanul ropogtatják reggelijüket...

De most újabb, nagyon is váratlan vendég érkezik!

A kissé sziklás, gazos háttérből - párducmacska pettyes bundája villan elő...

Zsinóriránt a zebradög - egyben az oroszlánok felé tart.

Na most - mi lesz?...

A zebrák körül elég magas a gaz, mintegy térdig érő.

A párduc utolsó pillanatban látja meg az oroszlánokat. Inába száll a bátorsága - félreperdül, neki az említett ernyőakác törzsének. Lendületében másfél méter magasságban kapja el a fa törzsét, szaporán kapaszkodik a tetejébe. Odatelepszik a terebélyes ernyő vagy tizenöt méteres, biztonságot nyújtó kellős közepébe!

A párduc ugyanis méltán tart az önmagánál három-négyszer is nagyobb, jóval erősebb oroszlántól, nemigen mer kikezdeni vele. Barátkozni meg éppenséggel nem, különösen az ebédlőasztalnál. Most is kénytelen hát lemondani a már biztosnak vélt zebrahúsról. Fent üldögél a fatetőn, onnét folyik a nyála. A nyáladzást persze nem látom, de élénken el tudom képzelni.

-Alaposan becsapódott szegény „csui" - súgja mellettem kuporgó társam -, belezsibbad mindene, mire onnét le mer ereszkedni. Az is lehet, hogy láttatlanul ugrik majd le a túloldalon, észrevétlen szökik meg...

Gyönyörű látvány a madármódra fatetőn ülő, minduntalan lábát nyalogató, gondtalanul „mosakodó" tarka macska! Milyen könnyű lenne onnét lelőni! Nincs kizárva, hogy sötétség beálltáig odafent szorul...

Huszonöt évvel ezelőtt nem is haboztam volna puskához nyúlni, akkoriban még szabadon lőhető „dúvad" volt! Ott kapta el a vadász, ahol érte. Mindig különleges, ritka zsákmánynak tartotta, kivételes ajándéknak. Mióta azonban Európa-Amerika hölgyei közt általános divat a „párduc-

Bunda", mióta még Nairobiban is vagy hússzorosára szökött az ára, azóta a helybeli vadászhivatal is csak cseppenként adagolja - *egyetlen párduc* lelövését engedélyezik a vadásznak évenként! S minthogy a magamét már előző táborunkban vagy két héttel ezelőtt kézre kerítettem, most csak üres puskával, sóváran nézhettem a kívánatos vadat.

Oroszlán elől fára menekülő párducot ma láttam először. Fán ülő, „felgallyazott" párducban is csak ma gyönyörködhettem ilyen hosszú ideig, ilyen kényelmes leshelyről. Így hát valóban új élménnyel gazdagodhattam.

Hiszen csak huszonöt évvel fiatalabb lehetnék! Régen megnyúztuk volna már ezt a fatetőről nézelődőt is.

A mai nap, a két oroszlán, a párduc meg a jelezgető sakálpár - 1960-beli utam kimagasló élménye maradt!

Az oroszlánok egyébként még két óra múltán, távozásunk idején is gusztussal ropogtatták a zebracsontot. Zajtalan ösvényünkön ugyanolyan észrevétlenül távoztunk, ahogy odaérkeztünk.

Február 19-e is emlékezetes dátum, akkor találkoztam az újszülött zsiráffal.

Derűs volt a délelőtt, de kellemetlen szél fújt.

Rengeteg eső leesett az elmúlt hetekben, teljesen abnormális időjárás ebben az évszakban. Nemcsak a terepjáróval való közlekedés nehezedett meg, rohamosan felszökött a vegetáció - az egyébként is magasan hullámzó szavannafű -, alig látszott ki belőle a vad. Még a nyakigláb zsiráfot is úgyszólván elnyelte, csak a fejük meredezett ki a fűrengetegből.

Kocsink zakatolva szántotta a helyenként még éles szikladarabot is rejtegető vadonságot, mikor nyolc-tíz főnyi zsiráfcsorda, helyesebben ugyanannyi magános zsiráffej imbolygott előttünk, a fűdzsungel tetején.

Nehézkes, tépő-szaggató robajjal menekültek a prüszkölve közeledő terepjáró elől. Csak

egyetlen fej maradt mozdulatlan, gazdája kitartott, míg csak néhány méterre meg nem közelítettük. Akkor is csak nagy nehezen, kelletlenül indult. Már-már azt véltük Poolmannal, hogy beteg vagy sérült állat lehet. Az ilyet pedig cserbenhagyja a többi, megvonja tőle a közösség védelmét. A természet ilyenkor kegyetlen, nemigen ismer szentimentalizmust!

Csak két-három méterről döbbentünk rá, hogy dehogy beteg a zsiráf, hanem gyermekágyas, újszülött borját féltő anya! Kölyke ott bujkált a hórihorgas mama közvetlen nyomában, persze nem győzött vele lépést tartani.

Azonnal leálltunk, kiugrottam, kíváncsi voltam a zsiráfbébire.

Még felszáradni sem volt ideje, nyálkásan nedves a bundája. Pollman szerint nem érhette el még az egyórás életkort sem. Gyengeségében össze-összecsuklott, alighogy talpra segítettem, máris hasra nyekkent, akár a laza srófú colstok.

Anyja türelmesen kitartott, mereven figyelt bennünket, közeledni mégsem mert. Bizonyára azt képzelte, láthatatlan, jól elbújt a magas fűben...

A zsiráf rendkívül jámbor, rendkívül jóhiszemű, ennélfogva rendkívül együgyű állat. Amint borja ismét lábra kapaszkodott, közvetlenül melléje léptem, átkaroltam ragadósan nedves nyakát.

- Jól illenek egymáshoz - jegyezte meg Poolman -, éppen egyforma nagyok. Pillanat, hozom a fényképezőgépemet!

Ami tudvalevőleg sérült, csaknem használhatatlan masina. Előfordul, hogy még a film is hiányzik belőle.

A zsiráfgyerek a félelem legkisebb jelét sem árulta el. Hiszen nem is ismerhette még, sohasem volt alkalma megijedni. Mintegy tyúktojásnyi ábrándos szeméből végtelen gyámoltalanság, jámbor ártatlanság tükröződött.

Poolman annál bátrabban sütötte rám bizonytalan masináját - a zsiráfgyerekkel ölelkező Afrika-vadászra. Közben a mama diszkréten félrefordult.

Sosem láttam a képet, lehet, hogy valóban hiányzott a film? Pedig kedves emlék lett volna.

Életemben egyetlen zsiráfot ejtettem el, azóta se vitt rá a lelkem ilyenfajta merényletre. 1927-ben történt, a már említett legelső Afrika-utamon, amikor tervbe vett „magánmúzeumom" számára kellett a „zsiráfpéldány".

Mert szegény zsiráf valóban nem érdemli meg, hogy „vadállat"-nak tiszteljék. Hiába nő meg hétméteresre, hiába tudna moslékká rúgni irtózatos patájának egyetlen pöccintése...

Látszólagos védtelensége, tökéletes némasága, örökké búbánatos tekintete, ujjnyi hosszú szempillája és kecsesen himbálódzó mozgása sem- miképp sem izgatja vadászszenvedélyemet. A zsiráf mindenesetre megszokott tartozéka Afrikának, nélküle olyan lenne az afrikai puszta, mint a Hortobágy kútgém nélkül.

A vadászembert azonban nem érdekli.

Pedig valamikor, hatvan-hetven év előtt nagyon is érdekelte! A délafrikai burok húszhuszonnégy ökrös fogatának hajcsárja egyetlen zsiráfbőrből hasított végtelen ostort csattogtatott, aminek sudarával még a legelöl járó ökörpárt is el tudta érni. Akkoriban bizony jó pénzt adtak a zsiráfbőrért. De réges-régen eltűnt a dél-afrikai ökörfogat, hajcsárostul...

A kis „nyakorján"-nal való ölelkezésem képét mégis sajnálom.

Ami hathetes kirándulásunk vadászati *eredményét* illeti, a magam részéről 48 db *17 féle,* úgynevezett „nagyvad" volt.

Volt közte derékszarvú kafferbivaly-bika is, jókora hím párduc is, megfelelő minőségű nagy kuduantilop is! Ezt a hármat tartom akkori utam kimagasló értékeinek!

Egyik sem rendkívüli a maga nemében. Nem múzeumba való parádés példányok.

De az átlagot mindenesetre felülmúló, becsületes, jellegzetes képviselői fajtájuknak. Nem kell szégyenkezniük, bízvást mutogathatják magukat bármilyen gyűjteményben.

Elejtésükről egyenként megemlékeznem aligha lenne már időszerű, tán érdekes sem. Hacsak a bivalyéról nem, legalábbis a velejáró, némi jóakarattal még „nyaktörő"-nek is mondható autóhajszáról...

M'kámi nevű táborunkból indultunk 1960. január 28-án reggel. Hárman ültünk a terepjárón, dr. Szunyoghy János múzeumi zoológus útitársam, Henry Poolman fehér vadászom és jómagam.

Hosszabb, egész napi gyűjtőkirándulást terveztünk, bizonytalan céllal. Ritkás bozóterdőben

pillantottuk meg a bivalyt, derékszarvú, morcos képű öreg bikát, mintegy háromszáz lépésről. Onnét persze nem láthattuk még, hogy morcos. De ilyen minőségű bivallyal nem találkozván még az idén, elhatároztam elejtését - legalábbis annak megkísérlését.

Persze ekkora távolságból szó sem lehetett róla, közelebb kellett kerülni. A bivaly határozatlanul álldogált egymagában. Nyilván a közeli mocsárban járhatott inni vagy dagonyázni, onnét látszott hazatérőben. Nappali pihenője felé tartott, az útirányába eső tüskesűrűbe.

Terepjárónk lassan közeledett feléje, jókora vargabetűvel, hogy az alkalmatlan szélből kikeveredve, kedvezőbb légjáratba juthasson. Onnét majd, a sűrűsödő erdőben kocsiból kiugorva, fától fáig bújva reméltem lőtávolba kerülni, hiszen a rendelet tiltja az autóból való lövést.

A bivaly megsejthette, hogy az ő bőrére megy a játék. Azonnali kerékoldásra határozta el magát, nem kívánt autónkkal közelebbről ismerkedni. Dübörgő vágtába kapott, mindenáron el akarta érni a szomszédos tüskesűrű biztonságát.

Ami Poolmanban tüstént felbuzdította a vadászvért:

- Utána! - rikkantotta. - Vágjuk el az útját! Ha ugyan elvághatjuk még, mielőtt nekiszaladnánk valamelyik fának. Kapaszkodjon mindenki!

Nem mondhatnám, hogy valami élvezetes autózás volt. Ha jól emlékszem, Szunyoghy barátom sem tartotta annak. Most ugyan nem szólíthatom föl tanúságtételre, ismét Tanganyikában csavarog, de hazatérése után megkérdezhetik a Természettudományi Múzeum állattárában.

Versenyt futottunk a bivallyal.

Nem valami előkelő vadászmód ugyan, nem is legális, de őseimet juttatta eszembe, mikor lóháton, kopjával üldözték a bölényt. A száguldó mokányló nem valami biztonságos, még magyar erdőben sem!

De afrikai őserdőben robogó terepjáró se kutya!

Különösen, ha Mr. Poolman forgatja a kormánykereket.

Pedig kapaszkodtunk ám keményen, ekörül nem is volt hiba.

Annál több bajunk akadt a tereppel. Gyorsan sűrűsödött előttünk az erdő, romlott alattunk a talaj. Moha öltöztette, alattomos szikladarabok leselkedtek szanaszét, egyre szaporodtak. A fákat legalább láthattuk, mégsem értem, miképpen tudott Poolman ellavírozni köztük - igaz, hogy nagy részüket kidöntötte a folytonos recsegés-ropogásról ítélve. Hanem a kőgombócokat láthatatlanná álcázta mohakabátjuk, váratlanul recs-csentünk nekik, szikrát szórt a velük való folytonos kollízió! Hogy mindennek ellenére töretlen csonttal álltuk ki az akadályversenyt, hogy egyikünk se harapta ketté a nyelvét, az csak nagyon is kis mértékben tudható be Poolman úrvezető-tudományának. Nagy része őrangyalaink vállvetett munkájának köszönhető.

A start pillanatában mintegy kétszáz lépésre lehettünk a bivalytól. Utána azonban rohamosan szűkült köztünk a távolság, hiszen elébe akartunk kerülni, útját elvágni. A verseny sebessége egyre fokozódott. A bivaly nyögve, fújtatva dübörgött, mi hárman pedig artikulálatlan vezényszavakkal biztattuk egymást.

Éppen azt ordítottam Poolman fülébe, fékezzen le hirtelen, elég közel vagyunk már, ha kiugrom, még tán meg tudom lőni a bivalyt futtában...

Szavaimat azonban Poolman helyett a bivaly érthette meg, mert - hirtelen irányt változtatva - direkt nekünk fordult. Akkor már alkalmam nyílt megállapítani, hogy valóban morcos képű.

Egyenest a kocsi gépházának irányzott.

Poolman most már felszólítás nélkül is kénytelen volt lefékezni.

Jókora fát sikerült még kidöntenünk, jókora sziklát is megszikráztat-nunk torpantunkban.

De álltunk - én pedig kiugrottam.

A bika ezalatt - rendületlen határozottsággal és villogó tekintettel -már néhány méterre közelítette a motorházat, amikor acélgolyóm fül-tövön ütötte...

Térdre rogyott, lendülete még meg is bukfenceztette, élettelenül feküdt már, táblás szarva csaknem a kocsi első kerekét érintette.

Két társam is kiszállt.

- Ejha! -jegyeztük meg mindhárman. Poolman persze angolul.

De izzadt fejünket egyformán törölgettük.

Előttünk vagy tíz méterre kezdődött a biztonságos bivalyvár, az áthatolhatatlan tüskesűrű.

Kocsinknak semmi baja sem esett. Simán hazaértünk a táborba.

Hiába - elpusztíthatatlan az ilyen terepjáró Landrover!

Aztán kiküldtük teherautónkat a bivalyért.

Végezetül még tán fel kéne említenem a hiénafarkasokat is. Olvasóim bizonyára emlékeznek, hosszú fejezet gyalázza őket az *Afrikai tábortüzekben.*

Ezúttal is találkoztam velük, ha nem is azzal a tizeneggyel, amit 1933-ban egymás mellé fektettem. De ugyanazzal az alávaló fajtával. Bozótos terepen bujkáltak - hol itt feketéllett elő valamelyik, hol amott...

Nyolcat ezek közül is sikerült kilőnöm.

Ez sem mindennapi vadászszerencse!

Örömmel állapíthatom meg egyébként, hogy 1960-beli vállalkozásunk a legnagyobb egyetértésben, legkisebb zavar nélkül zajlott le. Ez a körülmény annál figyelemreméltóbb, mert köztudomású, hogy efféle társas vadászkirándulás gyakran botrányba fullad, legalábbis a résztvevők reménytelen összeveszésével végződik. Gyakran láttam Nairobiban ilyen „zátonyra futott" társaságot. A trópusi klíma elsősorban a májra, májon keresztül az idegekre, végül persze a kedélyre veti magát. Nyűgös, kedélytelen Afrika-vadászok „baráti gyülekezete" pedig könnyen késhegyre megy egymással. Különös jóindulatot és tapintatosságot véltem felismerni abban, hogy személyemet - minden látszólagos „rezon" ellenére - nemcsak a vezetéstől kímélték meg, bármely részletmegbízatás alól is mentesítettek. Nem voltam sem „segédvezető", sem fényképész, sem pénztáros, sem népgyűjtő, sem hivatalos tolmács, sem bármilyen néven nevezhető „különmegbízott".

Mindössze a kijelölt gyűjtővadászok - egyike.

Elsősorban *ez a körülmény* segítette eldönteni a bennem dúló dilemmát, ez késztetett a legutolsó napokban arra, hogy az utazáson még így - élemedő korom „handicap"-jének ellenére is - bízvást részt vehessek.

Hazaérkezésünk egyébként azzal a jóleső érzéssel töltött el, hogy az 1960-beli afrikai „magyar ötösfogat" kifogástalanul végezte dolgát. Minden tagja egyforma lelkesedéssel, ha nem is egyforma erővel feküdt bele szekerünk hámjába.

Mert volt a fogatban egy idősebb mustragebe is. Az persze nem húzhatott már olyan erővel, amilyennel a többi. De a másik négy, kifogástalan kondícióban levő csikó méltányolta a helyzetet, még segített is időnként az öregedő gebének.

Ha a különféle vadállat meglövésében nem is, gyors táborbontás, váratlan sietség, rohamos felpakolás idején annál inkább. Bizony akárhányszor támogattak félig telt málháim megtömésében, lezárásában, kocsira cipelésében. Persze nekem volt a legtöbb - bizonyára fölösleges - vacakom. No de ez is a korral jár. Társaim ezt is megértették.

Egyetlen összeszólalkozásra, még csak félreértésre sem emlékszem. Jó egyetértésben indultunk, ugyanabban jöttünk vissza - amit vajmi kevés „társas afrikai expedíció" mondhat el magáról!

Ezúttal történt meg életemben *először,* hogy nem saját, felette vékonyra lapult bukszám, hanem a Magyar Nemzeti Bank terhére jártam meg Afrikát!

NÚBIAI VADKECSKE

1939

BEVEZETŐ

Néhány soros felvilágosítással tartozom az Olvasónak. Kiadóm eredeti terve ugyanis az volt, hogy a könyvforgalomból évek óta hiányzó két kisebb munkámat, az 1935-ben napvilágot látott Hengergő homok-ot s az 1932-ben megjelent Két kecské-t most új kiadásban - egy kötetben jelenteti meg. Ez a terv azonban, újabb kiadványaim közbejötte folytán, keresztülvihetetlenné vált. A Hengergő homok körül nem is volt hiba, ez - amint az előzőkből kitűnik - változatlan formában jelenhetett meg. Hanem a hajdani Két kecske egyikét - az olasz Gran Paradiso vadkecskéjét - bemutattam már, mégpedig az 1963-ban megjelent Ünnepnapok című könyvemben! Ennek a kecskének szükségképpen ki kellett most maradnia. Egyszerű számtani művelet pedig azt eredményezi, hogy két kecskéből, ha egyet elhagyunk, sajnos, egyetlen kecske marad mindössze. Ami természetesen a jelen kötet második felének eredeti címét a Két hecské-t - is megbuktatja, egyúttal - s ez számomra lényegesen fájdalmasabb - terjedelmét is tetemesen megapasztja.

Így hát, ebbe az új kiadásba, vékonyka kis szöveg maradt, mindössze egy kecskényi! Eredeti kiadásban sem szólt egyébről, csak egy görbe szarvú, magányos kecskebakról. Persze, nem holmi szérűskertben mekegő vagy domboldalban kolompoló szegény ember tehenéről. Sem arról a közmondásosról, aki jól tud lakni káposztával, anélkül hogy a káposztát elfogyasztaná.

Nem. Ez az írás vadkecskéről szólt. Hegyóriások nyaktörő sziklavilágában tanyázó, zergék ügyességén is túltevő kőszáli kecskéről. Útleírásaimban sokáig nem jutott szerephez, története már-már feledésbe homályosult. Pedig valamikor nagyra becsültem, s ma is vadászmúltam legértékesebb emlékei közé sorolom. Hogy miért hallgattam oly sokáig róla? Alkalmasint, mert annak idején Indiából jövet, de már Afrikában zsákmányoltam.

Így aztán indiai naplómból is kimaradt, az afrikaiból is. Miattam ugyan kimaradhatott. Ő azonban sose tudott ebbe belenyugodni. Mellőzését rendkívül zokon vette. Nemcsak személyes sértésnek, az egész kecskefaj elleni nyílt kihívásnak minősítette. Kitömött feje bántódottan tekintett le rám a falról, mozdulatlan üvegszeméből ilyesforma szemrehányás beszélt:

- "Ha már volt szíved ide akasztani a többi közé, ha már megeteted fejem bőrét molyokkal, legkevesebb, amit elvárhattam volna, hogy engem is kiszerkesszél. Hiszen a többi fej jóformán szóba se áll már velem! Még a körülöttem lógó oroszlánok is felém öltögetik gipsznyelvüket: "Hallgass - vicsorogják -, szavad se legyen, hiszen még az öreg előtt sincs becsületed, egyetlen sor írásra se méltat!" - Trófeagyűjteményed üldözött mostohája vagyok, kitömött fenevadjaid megbélyegzett pariája. Ha rövidesen nem kapok elégtételt, bizisten, fejest ugrom a falról, rapityára zúzom szép görbe szarvamat . . "

Sokáig hallgattam a vén bak mekegését. S hogy egykori trófeáim közt a békét helyreállítsam, hogy méltatlankodó vadkecském társadalmi pozícióját megszilárdítsam, végül is tollhegyre kellett fognom.

Mielőtt azonban ebbe belekapnék, néhány percnyi ismerkedésre invitálom az Olvasót, mintegy ebéd előtti aperitifre, a vadkecskék különféle fajtájú, valóban nemzetközi társaságába. Örülnék ugyanis, ha vadásztársaimban némi étvágyat gerjeszthetnék a vadfajták eme különleges csemegéire . . . Mert - legalábbis szerintem - a golyósfegyverrel való vadászat teteje, mindennemű cserkészés netovábbja: a magas hegységek vadjának: zergének, vadkecskéknek és vadjuhoknak kézrekerítése!

Kijelentésemet persze fenntartással értem. Hiszen hazai szarvasbőgésünk úgyszólván már a ritus világába tartozik, annyira "szívügye" a magyar vadásznak, oly vitathatatlan szépek szépe, hogy nem is hasonlítható semmiféle egyéb vadászathoz . . . Oroszlánt azonban - valljuk be - ma már autóülésből is lőnek. Az elefántnak, az afrikai állatparadicsom tulajdonképpeni királyának nimbuszát is aláássák az automobilos, főleg pedig repülőgépes nimródok túlkapásai. S a tigrissel, a vérengző

vadfélék nemes fejedelmével meg éppenséggel bolondot űznek: tigrist tán már paplanos ágyból is lőtt egyik-másik maharadzsa . . .

Hanem a felhőkbe vesző hegyóriások magányában tanyázó vadkecskék s vadjuhok büszke népével nem lehet ám ilyen könnyen elbánni! Az alaszkai gleccserek hófehér vadjuhának vagy a Himalája kőszáli kecskéjének orrát tudtommal nem fintorogtatja még benzinszag. Aki azokkal szóba akar állni, annak fel kell mászni hozzájuk. Mégpedig saját két lábán. Minden hegyivadért becsülettel meg kell dolgozni. Ezért tartom őket trófeáim közül legértékesebbeknek. S ezért válaszolom arra a sokszor hallott kérdésre, vajon vadászati szempontból mi lenne hát legnagyobb vágyam, úgynevezett "vágy- álmom?"

- A világszerte élő vadkecske- és vadbirka fajták egy-egy kiváló hím példányának teljes gyűjteménye. Csakhogy ezzel a vágyálommal baj van. Mégpedig az, hogy ezt a vágyat nyilván örökös álomra ítélték. Hiszen ez a vágy nem új, nem is én álmodtam meg először. Előttem már egynéhányan megálmodták, magamnál különb, többet próbált hívei Nimródnak. Valóra azonban az ő álmuk se válhatott.

A legnevesebb, legtöbb helyen megfordult hegyivadászok, a vadkecskék s a vadjuhok valódi tanárai közül magam is ismertem nehányat. Az angol H. C. Maydont meg az amerikai Kermit Rooseveltet, meg Demidov herceget, a nagy tapasztalatú orosz vadászt. Éveken át mászták a Himalája, az amerikai Sziklás hegység, az abesszíniai Simien meg a kínai Thian-Shan eget verő kapaszkodóit. Addig-addig mászták, míg csak bele nem fájdult a lábuk, míg csak bele nem öregedtek. Szert is tettek szép gyűjteményekre. Egyiknek ez a ritka kecske sikerült,másiknak amaz a birka. Hanem a teljes kollekció - az továbbra is álom maradt. És kötve hiszem, hogy megvalósítása a mai fegyverforgatók bármelyikének is sikerülne. Ehhez - sok pénzen kívül - kivételes egészség, hosszú, ráérő élet és legfőképpen zavartalan világbéke szükséges! Ma azonban, mikor a határsorompókat részben leengedték, részben pedig nehezen húzzák fel, ilyenről még álmodni sem szabad.

Írni azonban szabad.

Különösen a magamfajta öregedő vadásznak, aki egyre inkább szorul arra, hogy emlékei pislogó tűzrakása közt kotorászgasson egy-egy kis maradék parázs után . . .

Abban állapodtunk meg imént, hogy mindenekelőtt röviden széijelnézünk a vadkecskék világában. A vadjuhokkal ezúttal ne is törődjünk. Köztük szerzett kevés tapasztalatomról - mindössze háromfélét lőttem a világ vagy tizenötféle vadbirkája közül - már előző írásaimban beszámoltam. Szorítkozzunk hát a vadkecskékre, helyesebben földünk tizenkétféle vadkecskéjének mindössze öt tagból álló, de annál előkelőbb csoportjára: a kőszáli kecskékre.

Habár közeli rokonok mind az öten, egymástól meglehetősen távol eső hazát választottak. Kettőjük európai, kettőjük afrikai, az ötödik pedig - a legszebbik - ázsiai lakos. Utóbbi, melyet szibériai vadkecskének (Capra sibirica) mond a természetrajz, Közép-Ázsia hegyóriásait járja, az Altajtól a Himalájáig. E hatalmas távolságnak mintegy közepetáján, a Kína nyugati határát alkotó Thian-Shan ötezer méteres ormain teremnek a legnagyobb szarvú példányok. S ha már nekem nem adatott meg, hogy e kecskekirályra vadászhassak, legalább azzal hadd büszkélkedhessem, hogy a leghosszabb szarvút, a rekordkecskét, néhai Kermit Roosevelt amerikai barátomnak sikerült leterítenie. A csaknem másfél méteres (147,2 cm-es) sarló alakú szarvat, a New York-i múzeum díszét, áhítattal, csorgó nyállal csodáltam.

Nagyságra következő az abesszíniai vadkecske (Capra walie), otthoni nevén "vália". Testre alig kisebb a szibériainál, szarvának formája azonban kissé eltérő, száz cm-esnél hosszabbat még senkinek se sikerült kerítenie. Egyébként a vália-kecske szarvát tartják a legritkább afrikai trófeák egyikének. Tán fél kezem ujján is megszámlálhatnám a szerencsének azon kiváltságosait, kiknek gyűjteményét ez a fehérholló díszíti. Az észak-abesszíniai. Simien-hegység ióformán megközelíthetetlen bércein tanyázik. Ha nagy néha puskavégre kerül is, többnyire oly feneketlen szakadékba vész, ahonnét egyáltalán nem sikerül előhozni. Vagy ha sikerül is, zuhantában rendszerint rapityára tört, legalábbis erősen megrongálódott szarvval. Elképzelhetjük, hogy a teljesen hiánytalan váliaszarv minő büszkesége annak a néhány vadásznak.

Hátra van a kőszáli kecske további három fajtája: A Pireneusokban, valamint a spanyol Sierra de Gredos és Sierra Nevada bérceit járó spanyol vadkecske (Capra pyrenaica), a Mont Blanc

árnyékában, az olasz Gran Paradisón honos európai vadkecske (Capra ibea), végül a Vörös-tenger nyugati partját szegő hegylánc lakója: a núbiai vadkecske (Capra nubiana). Nekem csak az utóbbi két fajtával volt szerencsém közelebbi ismeretséget kötni. Ez volt hát valamikor az a két kitömött fej, melynek szemrehányó tekintete a hajdani Két kecske megírására késztetett.

S minthogy az "európairól" beszéltem már, marad az utolsó: a núbiai. 1939 tavaszán találkoztam vele - Indiából jövet. Aki netán ismeri Nahar című indiai naplómat, az első kiadás második kötetének 377. oldalán ezt olvashatta Indiából való távozásom előtt:

"Hiszen egyelőre még nem is Európába készülünk, Szuezig utazunk csupán. Onnét még rövid afrikai expedíciót is tervezünk. A Vörös-tenger partján húzódó egyiptomi hegyek nevezetes kőszáli kecskéjét, a nubiai ibex-et szeretnénk kézrekeríteni. Meg is tettük már a szükséges előkészületeket. Szuez közelében várakozik ránk nyolc tevéből álló karavánunk . . ."

Nos, hát erről lesz szó. A nyolctevés karavánról meg a bedeinről, a núbiai vadkecskéről. Habár a tudomány núbiainak keresztelte, hazája nemcsak Núbiára szorítkozik. Egyiptom egyik-másik hegyláncában, továbbá Tuniszban, a Sinai-félszigeten,Palesztinában is előfordul, sőt még Dél-Arábiának Hadramaut nevű tartományában is. Tévedés lenne azonban arra következtetni, hogy az arabok bedeinje tán valami közönséges, lépten-nyomon fellelhető állat.

Valamennyi vadkecskefaj ritka, s ezalól a núbiai se kivétel. Róla is írhatok néhány soros életrajzot, noha nem tudom, milyen viszonyban élt a fáraókkal. A mellékelt, mintegy háromezer éves képecskén - alattvalókat ábrázol, amint különféle adományokkal kedveskednek tudom is én, hányadik Rhamsesnek - mindenesetre itt láthatjuk a bedeint is. Pórázon vezetik, hetykén lépked a fáraónak szánt ajándéktárgyak közt. Kétségtelen, hogy előkelő múltú, sőt történelmi állat. Ősidők óta foglalkoztatja az egyiptomiak, núbiaiak, palesztinaiak fantáziáját - vadászokét, kőfaragókét, rajzolókét egyaránt. A dinaszták idejéből fennmaradt sokezer éves domborművek és sziklavésetek vadászjelenetein minduntalan találkozunk a görbe szarvú vadkecske jellegzetes alakjával. Valamikor közismert lehetett hát az Alsó-Nílus országaiban.

Manapság persze másképp áll a dolog. Egyiptomban - legalábbis az én időmben - nem volt még valamirevaló vadásztörvény. "Allah kertjében" ki-ki szabadon kertészkedhetett. Véletlen szerencse, hogy a fáraók vadkecskéinek leszármazottjait mind egy szálig ki nem gyomlálták az Egyiptomban vendégeskedő fehér bőrű "kertészek". Ez csaknem sikerült is, hiszen az első világháború kitörése előtt egyiptomi területen úgyszólván ismeretlen volt már a vadkecske. S hogy ma ismét előfordul, mégpedig időszakonként elég szép számmal, az Kemal ed Din egyiptomi herceg érdeme, a két világháború közt elhunyt, híres sivatagkutatóé. Ez a tudós természetbarát oltalmába fogadta a kiveszésnek indult bedeint.

Kairótól délre vagy hetven kilométernyire, lakatlan, élettelen sivatagban, hosszú, ide-oda csavargó vádi (időszakos folyómeder) tekereg a Nílus völgye felé. Azt a völgyet - melynek néhány gyér vizű sziklakútja vándor karavánok és beduin juhászok itatója volt -, azt a Wadi Rish-Rash-t jelölte ki Kemal ed Din,,már vagy huszonöt éve, a vadkecskék mentsvárául. Kemény markú albán vadőrökkel záratta le a hosszú vádit s annak kétoldali környékét. Hívatlan vendég azóta se teheti be lábát. Se vadász, se juhász, sem a beduinok messze elkujtorgó, minden vadat előszeretettel meghajszoló, temérdek kuvasza. A vadkecskék csekély maradványa hamarosan rátalált a védett völgyre.

Odaszokott, megtelepedett, s az évek során szépen fel is szaporodott. Az állatvédő tudós halála óta Egyiptom rendőrfőnökének Sir Thomas Russel pasának gondjaira bízták a Wadi Rish-Ras vadkecskéit. Ezzel a barátságos angollal - ki pasai rangjára való tekintettel még tán fürdőkádjában se veti le a vörös "tarbush"-t - több ízben találkoztam. Sok érdekeset beszélt nekem a Rish- Rash-i vadkecskék viselt dolgairól:

- A szeptember-októberre eső párzási idő alatt – mondta - a legtöbb a bedeinünk. Olyankor még a szudáni hegyekből is le-lejárnak hozzánk. Vadkecske-körökben közkedvelt találkahellyé vált a Rish-Rash, valóságos örömvölggyé. Igaz, hogy sokan el is kóborolnak tőlünk, itthagyják a védterület biztonságos határát és meggondolatlanul agyonlövetik magukat, vagy a beduin slughi kuvaszok martalékává lesznek. Előfordul, hogy a Rish-Rash-tól még négy-ötszáz kilométerre is lőnek kecskebakot, melynek szarváról kétségtelenül felismerjük a védterületi bedeint . . .

A továbbiakban pedig beszéljen helyettem helyszínről közvetítő naplóm:

1939 márc. 25.

Alig akarnak leengedni a hajóról. Házsártos népség ám ez a szuezi révhatóság. És micsoda szeme van! Éppen csak hogy belepillant útleveleinkbe, máris észreveszi, hogy 15-én lejárt a határidejük. Hogy már nem is érvényesek. Néhai útlevéllel pedig tílos partra szállni.

Hiába magyarázom, hogy bocsánat, urak, hiszen két héttel ezelőtt, mikor Bombayban behajóztunk, ezek még kifogástalan sőt mondhatnám viruló passzusok voltak, valósággal duzzadoztak az egészségtől, senki sem sejthette, hogy ily hamar ütni fog az órájuk. Este még kutyabajuk se volt, s mire a hajnal megvirradt - lejártak. Pont az Indiai-óceán kellős közepén. Itt hevertek a kabinom asztalán, halotthalványan, érvénytelenül ...

- Miért nem hosszabbították meg? - förmed ránk a vörös tarbusos, barna bőrű vámtiszt.

- Ezen a hajón véletlenül nincs magyar követség - mentegetőzünk -, s útközben se találtunk, se Adenban, se Djibutiban. Fogalmunk sincs, hova lettek a Vörös-tenger menti magyar képviseletek .

- Na és Bombayban? - okvetetlenkedik tovább - talán ott sincs?

- Úgy, ahogy mondja, barátom, ott sincs. Illetve van, de csak konzulátus. Azaz, hogy még sincs, mert a konzul elutazott Kalkuttába. S hogy utánautazzunk két meghosszabbításért, ezt még Faruk őfelsége se kívánhatja. Hagyjanak bennünket kiszállni, de rögtön!

Nem hagynak. Várjunk, mondják.

Végigkezelik a többi utast mind, aztán félrevonulnak a hajóbárba tanácskozni. Hogy hagyjanak-e bennünket, vagy sem? Mi pedig koffereinken ülünk, és várakozunk. Fájó fejjel, s még mindig émelygő gyomorral, mert a Vörös-tenger ezúttal csúnyán elbánt velünk. Kofferen ülve figyeljük a limonádézva tanácskozó hatóságot, s közben azon tűnődünk, hogy a lefelé csúszó limonádé mennyivel jobb ízű a visszafelé igyekvőnél . . .

De hagyiuk a keserű emlékeket.

Különféle ajánlólevelünk s a kikötőben ránk várakozó "udvari automobilok" egyesített hatása mégiscsak javunkra dönti a kockát. Olyannyira, hogy végül már a hatóságok feszes tisztelgése közben lépünk partra - habár hiányos útlevelű, egyébként azonban tökéletesen rehabilitált uraságok.

Uraságok - mondom -, mert hiszen ketten vagyunk F.-el, Nahar-beli útitársammal. Sikeres indiai kirándulásunkról hazafelé igyekezve, örömest ejtjük útba Egyiptomot. Nemcsak a kilátásba helyezett vadkecske, hanem többek közt a piramisok miattis - F. ugyanis még nem járt Egyiptomban!

Szuez-Kairó mintegy száznegyven kilométer. A két várost összekötő országutat két régi közmondással jellemezhetném: egyenes, mint a mártott gyertya és egyhangú, mint a Bendák nótája. Sivatagi kilométerjeit szorgalmasan fogyasztja két nagy sötétkék automobilunk, fenséges vendéglátónknak, Juszuf Kemal hercegnek kocsijai. Kettőt küldött értünk, a hátsó azonban üresen jön, mert poggyászunk nagy részét - szerencsére - a hajón hagytuk, bajlódjék vele Triesztig.

Eredetileg úgy terveztük, hogy egyelőre be sem megyünk Kairóba. Itt, ezen a gyertyaszál országúton kellett volna tevekaravánunkkal találkoznunk, mégpedig a hetvenkilences kilométerkőnél. Innét akartunk nekivágni a kecskés hegységnek. Csakhogy délben, partraszálláskor tudtuk meg, hogy tevéinket tévedésből holnapra rendelték!

Éjjelre be kell hát szaladnunk a fővárosba. Arról is most értesülünk, hogy házigazdánknak falusi birtokára kellett utaznia, így aztán hercegi palota helyett szállodában kvártélyozunk. Habár vendéglátónk távollétét őszintén sajnáljuk, a hotelszobák hírének felette megörülünk. Szállodában ugyanis sokkal függetlenebbek leszünk, a különféle látványosságokat is közelebb érjük, mint a városon kívül fekvő matariai palotából.

Üres az országút, felét már lefutottuk, de még egyetlen fuvarral sem találkoztunk, még csak tevével sem. Sivatagi kietlenség hallgat körülöttünk. Csak két sötétkék kocsink zümmög, s nyomában végeláthatatlan, sárga porfarkat növeszt.

Az éjszakai Kairó tarka mozgalmáról előző könyveimben kétszer is beszámoltam, ezúttal hát nem vesződöm vele, Látszólag semmi sem változott, mióta harmadéve ittjártam. A Shepheards szálló selyemkaftános dragománjai ugyanolyan erőszakosak és a piramisok is ugyanott állanak, ahol akkor. S az imént mégis alig tudtam rájuk találni.

Éjszaka van ugyanis. Mégpedig oly koromsötét, hogy joggal bélyegezhetném egyiptominak is, ha nem átallanék a felesleges szószaporítás hibájába esni. Amint a gizehi Mena House-hoz közeledünk, még árnyékát sem látjuk a vén Cheops százötven méteres gúlájának - szinte már restelkedem F. előtt, kinek negyedóra óta percenkint piramist ígérek.

S most itt állunk a Mena House előtt, úgyszólván a helyszínen, és - nincs piramis.

Kínos a helyzet, valósággal zavarba hoz. Már-már attól tartok, ellopták a világhírű gúlát, vagy tán amerikai turisták megvásárolták, s hazavitték emlékbe. (Azoktól kitelik.) Mikor aztán végül mégiscsak kibontakozik az éjszakából, valósággal fellélegzem. Na látod - mondom F.-.nek -, ha én egyszer valamit megígérek . . .

Ez a sötétbe veszett Cheops számomra is újság. Egynéhányszor jártam itt piramisnézőben - napfényben és holdvilágban, hajnalban és alkonyatkor, teve-, sőt szamárháton, autón, sőt gyalog is. Kairói mulatozásoknak többnyire az a vége, hogy ki-ki fogja a párját, és elviszi Gizehbe piramist nézni. De piramist keresni, ilyenre nem emlékszem . . .

Mondják, hogy éjszaka minden tehén fekete. No, de ilyen fekete tehenet, amilyen ma ez a Szfinx, még tán a közmondás sem ismer. Hiába ígértem F.-nek azt a híres, titokzatos szfinxmosolyt, még feje is alig látszik a csodabálványnak, nemhogy vásott kőarcának mindentudó vonásai látszanának. Megyünk is innét, mert előbb-utóbb még beleveszekedünk valamelyik tudományos sírásó farkasvermébe.

Itt ugyanis lépten-nyomon ásatások folynak, nemzetközi hullarablók vetélkednek egymással, újabb Tutenkámen után szaglásznak a nagy Szfinx árnyékában. Ilyenkor persze eltakarodnak már, odabent horkolnak Mena House-beli kényelmes ágyukban s nem törődnek az éjszakai látogatókkal, kik szinte nyakukat szegik a tudomány internacionális lövészárkaiban. Egyik-másik mumia-fosztogatóban még volt annyi tisztesség, hogy legalább bekerítette saját gödreit szögesdróttal. Habár ebben korántsem az éjjeli vendégek biztonságának emberséges gondolata vezérelte. Kizárólag saját piszkos féltékenysége: nehogy az ő lyukából valamelyik tudományszomjas kolléga suttyomban elemelhessen holmi fáraó- bordát.

Gizehből még felautózunk Mokkatam hegyére, s onnét, a Citadella bástyáiról gyönyörködünk az alattunk csillogó milliós városban. Megállapítjuk, hogy várost csak hegy tövében szabad építeni. Hogy legyen miről lenézni rája. Mert a madártávlat magassága minden várost kiszépít. Különösen éjszaka. S amint az odalent villódzó tarka fényreklámok özönébe tekintűnk, azt is megállapítjuk, hogy jaj, de gyönyörűséges látvány lehet ez annak - aki nem tud olvasni! Mert hiszen annak nem hashajtóhirdetés vagy autógumireklám sziporkázik odalent - hanem pompás fényű virágok csodálatos tündérkertje.

Lent, a hegy tövében kifizetjük a taxit, gyalog ballagunk hazafelé, a hosszú, egyenes Andrássy úton, melyet arabul Sharia Mehemet Alinak hívnak. Langyos a levegő, egyiptomi illatok, bűzök édes-fanyar keverékével terhes. Ilyenkor csendes a város, elhal a nagy forgalom. S minthogy az éjszakai utca hosszú ingen kerítő-zsebmetszői nesztelen mezítláb járnak, jóformán csak saját cipőnk kopogása kísér. Meg Kairó gyér számú, mégis más-más véleményű toronyórájának éjfélt vitató szóváltása. Holnap ilyenkor - ha Allah is úgy akarja - sátor alatt hálunk.

Kairó, Shepheards Hotel,

1939. márc. 26.

Mondtam már, hogy F. még sosem járt Egyiptomban, tehát van itt számára egy s más megtekintenivaló. S miután ehhez néhány nyugodt nap kell, ma már bele se kapunk, hanem vadászat utánra halasztjuk a múzeum- és mecsetjárást. A mai délelőttöt rendszertelen ide-oda futkosással töltjük: sokféle, nagyrészt felesleges vacak vásárlása, hajójegyrendelés, no meg levitézlett útleveleink meghosszabbítása. F. egész nyalábra való tankönyvvel rakodott meg, némi tutenkámeni előképzettségre tervez szert tenni. Gyorstanfolyamot számít végezni egyiptológiából. Inkább vadkecskeológiából képezné magát. Fogadni mernék, most sem tudja, hányféle "valódi

kőszálikecskét" ismerünk. Meg sem merem kérdezni, mert ha netán nem tudná, újra el kellene sorolnom. Akkor pedig aligha földhöz nem vágna az olvasó.

Déltájban hagyjuk el a szállodát. Sok limlommal, puskásan, sisakosan, afrikavadászosan - a teraszon poharazó nemzetközi turistatársaság nyaknyújtogató érdeklődése közben. Kétségtelen, hogy legalábbis oroszlánvadászoknak becsülnek bennünket. Ki is húzzuk magunkat, igyekszünk megfelelni a várakozásnak, vakmerő fenegyerek-arcot vágunk. Tudom, fitymálódnak majd, ha kisül, hogy bizony csak jámbor kecskevadászok vagyunk. Amilyen szószátyár alak ez a portás, okvetlen leleplez bennünket.

A várost elhagyva Matarián, majdpedig Heliopolison át hajtunk ki a Szuez felé tartó országútra. Vagy harminc kilométer után lekanyarodunk róla, dél felé fordulunk, neki a sivatagnak. Eleinte még csak hagyján ez a hepehupás dűlőút. Később azonban egyre járatlanabbá romlik, alig felismerhető csapássá homályosodik, végül teljesen elenyészik.

Immár minden nyom nélkül zötyögünk a távolban sárgálló, vajmi lassan közeledő hegyek felé. Eredeti tervünk - mely szerint a hamlával (karavánnal) az országúton kellett volna találkoznunk - megváltozott, s most időnyerés céljából egyenest a táborhelyig szándékozunk autózni. Ha ugyan kocsink időközben fel nem mondja a szolgálatot.

A sofőr szerint Kairótól százhuszonöt kilométerre esik a táborunk. Egyelőre még felét se gyűrtük le, az út pedig - vagyis a terep, mert hiszen útnak régen nyoma veszett – mindjobban ellene szegül az autózásnak. Már kétszer is megsüllyedtünk, homokfúvátba szorultunk, de szerencsére sikerült kilapátolni a kocsit. Most meg váratlan szakadékok, kőtörmelékes dombhajlatok hátráltatnak, azokat kell kerülgetnünk, köztük alkalmas átjárást keresnünk.

Sárga sivatagi sivárság kietlenkedik körülöttünk. Egy-két csenevész Selim cserjétől eltekintve, az életnek legkisebb nyoma sem mutatkozik. Homokporral terhes forró szél veri arcunkat - a Szahara lehelete.

Végre elérjük a sárga hegyek alját. Homokos fenekű völgyhasadék nyílik köztük, azon erőlködünk befelé. Itt már valamivel könnyebben haladunk, szélesedik a völgyfenék, egyenletesedik, kevesebb a köve, sekélyebb a homokja. A Selim cserjék közt itt- ott tengődő Thal akácok is enyhítik a kietlen pusztaságot.

Alkonyodik már, mikor a távol fakó egyhangúságában két mérgeszöld pont tűnik fel - a két sátrunk! A körülötte sürgölődő alakok, a közelében álldogáló-heverésző tevék meg a tábortűz halványkék füstfuvallata csak aztán bontakozik ki. Valódi, afrikai vadászsátrak előtt állunk meg. Igaz, hogy vadonatújak még, olyanformák kissé, mint városi kocapuskás fején az új zöld kalap - mégis szívem szerint való!

Ilyen tábornak csak az tud igazán megörülni, kit a múlt sok felejthetetlen emléke fűz az efféle széllelbélelt cigánytanyához. És aki ráadásul most jön Indiából, a maharadzsai tigris-vadásztáborok villanyvilágításos, rezesbandás sátorpalotáiból. F. is lelkesedik, hiszen életében most kerül először forsriftos vadászsátorba, amilyenről annyit beszéltem neki, s amilyet Indiában - hiába keresett. Csak a szép fényes városi automobil zavarja meg kissé a hangulatot, úgy illik ide, mint cigány szamarára a bársonynyereg. De éppen csak lerakodik, aztán már fordul is vissza, magával viszi a civilizáció nem ide való tényezőit. (Mert az ide valókat, a gumikádat, mozigépet s hasonló vadonjavító apróságokat okosan itthagyja.)

Mindenekelőtt Mahmudot kell bemutatnom; hiszen Mahmudnak még a sátraknál is jobban megörültem! Mahmud ugyanis régi barátom. Líbiai sivatag-expedícióm immár hároméves emlékei fűznek össze bennünket. Hengergő homok című könyvem szól arról az útról, a "hármasok" útjáról. Három teherautóval vágtunk akkor neki a sivatagnak, hárman voltunk fehérbőrűek, s hárman voltak fekete kísérőink is. A három fekete közül pedig Mahmud volt az egyik, ugyanez a derék Mahmud, aki örömében immár öt perc óta rázza kezemet. Akkoriban olyan inas-szakács-mindenes minőségben szerződtettük, s a hosszú, sőt hellyel-közzel majdnem aggodalmas sivatagátkelés alatt oly megbízható, ügyes embernek bizonyult, hogy Kairóba való hazatérésünk után beajánlottam Juszuf herceg udvarába. S íme, a herceg, kinek jóvoltából vadászunk itt, a vadonatúj zöld sátrakkal együtt Mahmudot is kiküldte.

Akkoriban még igen rongyos, főleg pedig sovány arabus volt. S ma már elegáns, jól táplált, finom modorú lakáj, aki – amint hallom - aranykivarrásos díszkaftánban tálal a matariai palotában. De a viszontlátás örömében nevető szeme most is az akkori szerény, becsületes Mahmudé, kivel annak idején megosztottuk azt a szűkre mért napi ivóvizünket.

Bemutatja a társaság többi kimagasló tagjait: Abdullaht, a szakácsot és Ibrahimot, a fő-kabirt. Van aztán még vagy tizenöt Kabir vezető. két alsóbbrendű egyén, segéd "shikari"-k, helybeli vadkecske szakértők, táborbeli mindenesek és tevehajcsárok. Na meg nyolc sárga fogú, nyálas szájú teve.

Szóval Mahmud, Abdullah és Ibrahim. Ez ugyanaz, mintha otthon azt mondanám: Jóska, Pista meg Jancsi. Mert minden dunántúli Jóskára pontosan tizenkét egyiptomi Abdullah esik.

Nem csoda tehát, hogy amint sátramból Abdullahnak kiáltok ötödmagával szalad - csupa Abdullahval.

Mihelyt kicsomagoltunk, s nagyjában berendezkedtünk, haditanácsot ülünk Ibrahimmal, a főkabirral. Kényelmes tábori székeinkbe telepszünk, kezünkben a napnyugtai whiskyspohár, Ibrahim pedig hosszú, sötétbarna kaftánjába s szennyes fejkötőjében bugyolálva, előttünk guggol a homokban. Egykori Szudán-expedicióim alatt gyűjtött csekély szavú arabságomnak nagy részét elfelejtettem, Ibrahim pedig csak arabul ért. Így aztán szájunk helyett inkább csak kezünk beszél. Na meg Mahmud, ki a herceg udvarban felszedett angol tudományával tolmácsolni igyekszik.

Meglehetős emberismerőnek tartom magam. Szeretek arról hízelegni magamnak, hogy időnkint átlátok a szitán. Az emberi szem szitáján. Kivéve persze, mikor tévedek. De most aligha tévedek, ha ezt az Ibrahimot minden hájjal megkent, alattomos fráternek nézem. Megbízhatatlan képű, sunyi tekintetű. Ráncos homloka sínai kőtábla, melyre mind a tíz parancsolat - megszegését vésték.

- Van-e sok vadkecske? Merre járnak? Látott-e köztük nagy bakot? Miképpen lehetne közelükbe férkőzni?

Ibrahimból azonban egyetlen valamirevaló választ sem sikerül kicsikarnom. Vonogatja vállát, félrehuzogatja száját, félig lehunyt szeme ravaszul pislog. Piszkos gúnyájának fodrai közül néha ki-kipakolja sötétbarna, ösztövér karját, s határozatlan mozdulattal kanyarít vele a hegyek felé - jelzi, hogy merre tanyázik a bedein.

Beszédre azonban csak nagy ritkán nyílik szája. S ha nyílillik, többnyire egyetlen szó szökik ki rajta: "Inshallah!" - Ha Allah is úgy akarja!

- Bízik-e benne - kérdjük -, hogy holnap találkozunk vadkecskével?

- Inshallah!

- Ebből a táborból vadászunk-e majd, vagy pedig beljebb vonulunk a hegyek közé?

- Inshallah!

Ezek után valóban nincs más hátra, mint Allahnál tudakozódnom, mert Ibrahimot nyilván hiába kérdezem. A hosszú tanácskozás egyetlen pozitív eredménye: holnap hajnalban indulunk, mégpedig teveháton.

Erről jut eszembe, hogy habár tevéinkről már megemlékeztem, kutyáinkat és csirkéinket még be sem mutattam.

Két kutyánk van, Ibrahim kutyái. Agárforma, barátságtalan, még tán gazdájuknál is sunyibb képű kuvaszok. Valódi slughiebek, állítólag vadkecske nyomára vezetik a vadászt. Bizalmatlan jószágok, nyilván több veréshez szoktak, mint simogatáshoz. A feléjük hajított csont elől behúzott farkkal ódalognak félre. Tizenkét csirkénkről viszont csak a legteljesebb elismerés hangján nyilatkozhatom. Szép kövér, lábasba kívánkozó baromfiak. Meglátszik rajtuk, hogy hercegi tyúkászatban nevelkedtek. Szárnyuk alá rejtett fejjel, illedelmes sorban ülnek a sátorfa tetején. Igaz, hogy közbe-közbe egy-egy cifra hieroglifát is meszelnek a szép zöld vászonlapra, ami nem éppen hercegi csibéhez illő viselkedés. Minthogy azonban nem láthatják, mit művelnek - hiszen szárnyuk alatt a fejük - aligha vonhatók felelősségre. S különben is elnézést érdemelnek, soká úgysem szórakozhatnak már.

Tizenkettedmagukkal hagyták el a fővárost, s lám, már csak tizen gubbasztanak a sátortetőn. Kettőjüket máris utolérte a végzet, itt gőzölögnek előttünk a tányéron. S milyen kitűnőek ebben az

indus curry-mártásban, ezzel a kiváló barna szemű rizzsel! Abdullah főzőkanala ugyancsak kitett magáért. Befejezésül még hallauát is kapunk, ezt a fadobozban árusított, külsőleg a roqueiúrt-sajthoz hasonlító egyiptomi édességet, mely tudtommal mézből, mandulából, pisztáciából s még tudom is én, miféléből készül, és - habár e leírásból senki se hinné - mégis igen jóízű. Most pedig jóllakottan, megelégedetten pipázgatunk a pattogó tábortűz játékos fényénél, és élvezettel - hallgatunk. Ne mosolyogjanak, kérem, hiszen maguk nem tudhatják, milyen jólesik ez nekünk. Esti tábortűz mellett hallgatni! Nem azért, mintha tán nem lenne egymásnak mondanivalónk. Csakhogy mi Indiából jövünk, a túlhajtott vendégszeretet hazájából, fényes maharadzsai palotákból. Ott pedig csak nagy ritkán engedhettük meg magunknak az ilyen pipaszó melletti, tűzbe bámuló, álomváró szótlanságot. A zavartalan elmélkedés, a szabad hallgatás luxusát . . .

Hallgatunk tehát, és hallgatódzunk. Habár a sivatag éjszakájában vajmi kevés a hallgatózni való. Óriásnagy, mérhetetlen csend fekszi meg az alvó pusztaságot. Csak ez a silány rőzsetűz pattog, s odébb, a másik parázskupac körül, halk szavú arabjaink dödögnek, emitt pedig, a sátrak mögött, kérődző tevéink ökrendeznek. S felettünk, az égi bolthajtás tintakék mezején, Afrika csillagezrei rajzanak.

1939. márc. 27.

Első tábor

Nagyszerű alvás esett a tiszta levegős, hűvös éjszakában. De most, hogy a keleti hegyélen felzöldül a hasadó hajnal első derengése, még jobban esik a tábortűz meg a gőzölgő tea egyesített melege.

Mahmud és Abdullah serényen sürgölődnek körülöttünk, a hajcsárok is ébresztgetik tevéiket, életre kel a tábor. Ibrahim és három segédje azonban mozdulatlanul gubbaszt még a tűz körül: pokrócba-lepedőkbe bugyolált, toprongyos alaktalanságok. Sátrunk elé vezetik a kettőnk számára kiszemelt hátastevéket. Nem szívesen jönnek, s a legkülönbözőbb gyomorhangon igyekeznek ennek tanújelét adni. Különösen most, amikor hajcsárjaik parancsára hasra kéne ereszkedniök.

- Khh! - vezénylik a tevések - khh!

És rángatják a teveorrba fűzött kötelet. Jó teve az első khh-re letérdel, a másodikra lehasal. Ez a kettő azonban úgy tesz, mintha nem is tudna arabusul. Felháborodva vicsorgatnak, miközben hétrétű gyomruk labirintusából távoli mennydörgésre emlékeztető moraj szakad fel. Csak mikor az orrrángatást egy-két figyelmeztető térdbe rúgással toldják meg a hajcsárok, csak akkor szánják rá magukat a parancs teljesítésére. Nagyot sóhajtva hasra borulnak.

Megmásszuk púpós hátukat. Mielőtt azonban az arabul nyeregnek keresztelt farámában elhelyezkedhetnénk, hirtelen röffenéssel már talpra is ugranak. Közismert tevefogás, ravasz tevék így szeretnék már a felszállás pillanatában ledobni a hátukra igyekvőt. Szegény F. csakugyan letottyan a szerencsére puha homokba. S nékem is csak azért sikerül megkapaszkodnom, mert életemben már sok csúnya tevével volt dolgom. Ne felejtsük el, hogy F. kitűnő lovas, még hóbortos lóval is könnyen elbánik. Érthető tehát, hogy kissé rossznéven veszi a kopott teve alattomos merényletét.

- Sebaj - békíteném -, sánta teve is többet ér a szamárnál!

Ezt tartja a régi arab közmondás.

- Attól függ, mikor - feleli oldalát tapogatva -, mert leeséskor aligha. És szamarunk nem lévén, egyébként sincs értelme a mondásodnak.

- De bocsánat, csak biztatásképpen említem és különben sem az én mondásom, hanem az araboké. Lehajítottak - megsajnáltalak - vigasztalni akartalak - ennyi az egész.

- Vigasztald a tevédet, ne engem.

- Így jár, aki asszonyt visz a sivatagba. Még utóbb tán én dobtalak le, nem is a tevéd!

A hajnali éles szóváltás eredménye: némán haladunk a kabirok nyomában. Hallgatnak ők is. Jelenet közben a tevék sem röfögnek, bársonytalpú járásuk meg amúgy is nesztelen. Kristálytiszta, testet-lelket üdítő reggelre virrad a hajnal: tüneményes az ilyen aranyban csillogó sivatagi napkelte!

Általában nem vagyok barátja a sivatagnak, hanem glóriás reggeleinek páratlan szépségét el kell ismernem.

Habár teveháton, főképp arab fanyergen gyötrődve, nem könnyű lelkesedni. A "sivatag hajója" - különösen így első nap - még csírájában igyekszik megfojtani a hátán ülő természetrajongását. Nemsokára el is határozzuk, hogy tagiainkat nem törjük tovább az éles párkányú üléssel. Inkább legyünk vidám gyalogosok, mintsem szomorú tevések.

A kabirokkal azonban nem egykönnyen sikerül szándékunkat megértetni. Valahányszor megállásra intünk, csak hátra-hátraszólnak:

- Malesh!

Magyarul: sebaj, mindegy.

Csak erélyesebb fellépésemre hajlandók elhinni, hogy nekünk bezzeg egyáltalán nem mindegy.

A kopasz, köves hegyoldalban kanyargó keskeny csapáson nemsokára felérünk a gerincre. A núbiai vadkecske - nemhiába legkisebb tagja rokonságának - hazájául is apró hegyeket választott. Ez legalábbis könnyen megmászható, alig néhányszáz méteres törpehegység - habár meredek szakadékokkal, szinte függőleges sziklafalakkal cifrázott.

Felérünk, s a kabirok tanácsára le is telepszünk. Belenyugszunk, hogy egyelőre itt maradunk, távcsöveink innét fogják átböngészni a messze ellátszó környéket, innét fogják felfedezni a sziklák közt sumákoló bedeint.

Valóban, ennél alkalmasabb kilátóhelyet aligha választhattunk volna. S ráadásul oly tiszta a levegő, szinte még a végtelenség is láthatóvá válik. Mint hullámzásában megdermedt, nagy, sárga aranytenger, úgy terpeszkedik körülöttünk a szakadozott pusztaság, dzsebelek és vádik - hegyek és völgyek – végeláthatatlan egymásutánia. S kelet felé, a szemhatár semmíbevesző ködében, az égnél valamivel világosabb kékség sejtelme lebeg: a Szuezi-öböl, a Vörös-tenger kapuja.

Messzelátóink - ahogy német precízióval készült, jénai meszszelátókhoz illik - alapos, lelkiismeretes munkát végeznek. Két részre osztjuk a kilátást: egyřiket F. gukkerja veszi munkába, másikat az enyém. Pontról pontra iárnak, minden sziklarepedést, törpebozótot apróra átvizsgálnak, tüzetesen, akárcsak az orvos baciluskutató mikroszkópja. S mikor mindegyikünk végzett a maga felével, megcseréljük a tereprészeket, s biztonság kedvéért ki-ki a másikét is végigkutatja.

De bizony hiába minden rendszeresség, hiába a legjobb német látcső. Nemhogy vadkecske, még csak árva vadmadár se mutatkozik széles e kőhazában. Ibrahimot azonban ez nyilván nem érdekli. Szótlanul, sőt mondhatnám részvétlenül bámészkodik maga elé, mélabúsan szemléli cigarettájának csaknem mozdulatlanul függő füstszálát.

- Mafish bedein! - szólok hozzá - nincs vadkecske! Mitévők legyünk? Tartsunk ki ehelyt vagy gyerünk inkább odébb, másik kilátóra? Tán érdemes lenne azt a távolabbi, innét beláthatatlan völgyet is megvizsgálni?

- Inshallah! - suttogja, s közben végtelenül nagyot sóhajt. Ebből aztán azt érthetek, ami jólesik. Szószátyársággal valóban nem vádolhatnám Ibrahimot. Ezt javára kell írnom. Kevés szavú ember, de ezt a keveset legalább szorgalmasan ismételgetí.

Nem is faggatom tovább, újabb inshalláhnál egyebet úgysem csiholok ki belőle. Inkább megértetem vele, hogy három kabir társát küldje szét más-más irányba, távolabbi figyelőpontokra. S ha bármelyikük észrevenne valamit, azonnal jelezze. Mi innét szemmel tartjuk őket, s szükség esetén odasietünk.

Három tevénk alkalmas kis katlan takarásában hasal, s egyik gyomrából a másikba bugyogtatja az immár négynapos, még családi otthonában beleerőltetett ivóvizet. Tevét ugyanis, különösen ha ilyen hűvösek az éjszakák, elég hetenként egyszer megitatni. Mondtam már, hogy gyomrainak száma hét, s ezeket ilyenkor, sivatagjárás idején, sorozatos víztartályok gyanánt használja.

Jelenlegi táborhelyünk közelében nincs víz. Tevehátra kötözött víztartó zsákokban csak mintegy három-négy napra valót hozott a hamla (karaván). Holnapután tehát okvetlen tovább kell vándorolnunk, el kell érnünk a legközelebbi kutat vagy sziklaforrást, ami ennek a sivár pátriának bezzeg nem minden bokrában terem.

Mi ketten ugyan könnyen beszélünk, saját használatunkra kairói ásványvizet hoztunk. Hanem bennszülötteink vízszükséglete meg a szakácsé, na meg a fürdőkádunké, holnaputánra elfogy. előbb-utóbb még a hétpróbás tevegyomor is kiszikkad.

Délutánra hajlik a nap. De mi még mindig egy helyben leskelődünk. Közben kétszer is megvillásreggelizünk, ötször is végig pásztáztuk a kilátást, sőt árnyékos szikla védelmében még szundikáltunk is, hanem az ígérkező vadászat izgalmait mindhiába várjuk. A távoli megfigyelők is mozdulatlanul gubbasztanak őrhelyükön, s ha távcsövem nem csal, többet alszanak, mint amennyit őrködnek.

Ma még nem szólok. Vendég létemre nem akarok Ibrahimmal kötekedni. De ha netán arra számít, hogy holnap is ezt a céltalan napkúrát folytatja velünk, akkor majd arabul, azaz magyarul beszélek vele. Úgy látom, ezek a kabirok huncutkodnak. Cseppet sem bánják, látunk-e vadat vagy sem. Számukra nyilván ez is malesh.

Mikor a nap leáldozni készül, Ibrahim elhajítja naphosszat füstölgő cigarettáját, és feltápászkodik. Nagyot nyújtózkodik, még nagyobbat ásít, aztán kijelenti, hogy immár indulhatunk hazafelé. Mert ma mafish bedein - nincs bedein! - Ha Allah is úgy akarja, majd holnap! "Inshallah bukhra!"

Na, ezt szinte vártam. Ezt a bukhrát. Szudáni expedícióimm közben ugyancsak alkalmam nyílt megtanulni az arab "holnap" értelmét. Bukhra - habár szó szerint holnapot jelent - kabir- szájból nem annak értendő. Inkább olyasminek, mint a magyar "majd"! Szóval csak amolyan képzeletbeli holnapnak, amire majd valamikor, de az is lehet, hogy sohasem hajnalodik.

Gyalog ballagunk hazafelé. Rövid az út, nem több másfél órás sétánál, még belefáradni sem lehet. S mennyivel egészségesebb a tevézésnél!

Amint a hegyről lefelé kezdünk ereszkedni, a nap éppen eléri a nyugati égalját. S akárcsak valami nagy aranytallér, úgy csúszik bele a holnap - a bukhra - örök automatájába. Vajon mire tér majd vissza? Szerencsés kecskevadászatra?

1939. márc. 28.

Első tábor

Elhatároztuk, hogy ma ki sem megyünk. Tartsanak helyettünk a kabirok terepszemlét. Szállják meg a legtöbbet ígérő magaslatokat, s ha netán sikerülne lövésre való kecskebakra bukkanniok, azonnal szalasszanak értünk hírnököt. E célból két tevés futárt is visznek magukkal.

Nagyon is ránk fér ez a pihenőnap. A kíméletlenkedő Vörös tengeren nemigen jutottunk alváshoz, s a kairói szálló csonka éjszakáját sem mondhattuk kárpótlásnak. fgy aztán ugyancsak jólesik a kényelmes nyugvás, naplóírás, olvasgatás, sátor előtti való tétlen heverészés.

A mai pihenőt többek közt arra is felhasználom, hogy a tevehátra szerelendö inkvizíciós kinzóeszközt - alias "nyerget" - valahogy ülhetőbbé javítsam. Összes nélkülözhető ruhadarabjainkat a fakápák közti résbe tömöm, jól lekötözöm, s tetejébe szíjazom tábori ágyunk vadonatúj zöld matracát. Ki is próbáltuk már, s szerénytelenség nélkül állíthatom: teljes siker. Igaz, hogy ezután majd fél méterrel magasabban ülünk, esni tehát nagyobbat eshetünk, egyébként azonban kifogástalan megoldás.

A kabirok - ahogy azt előre is sejtettük - naphosszat nem jelentkeztek. Csak estefelé botladoznak be, hozzák az ugyancsak előre látott jelentést:

- Mafish bedein!

S türelmetlen kérdezősködésünkre, hogy ezek után vajon mihez fogjunk, merre menjünk, hol keressünk kecskét - ismét csak válvonogatás a válasz, befejezésül pedig a tegnapi, szerintük mindent elintéző biztatás:

- Inshallah bukhra!

Hát ebből elég volt. A puszta inshallázás még senkit sem juttatott vadkecskéhez. Meggyőződésem immár, hogy ez a vén csirkefogó csak hiteget bennünket. Készakarva húzza az időt, s valamilyen általam felderíthetetlen okból, vonakodik elárulni a vadkecskék járását. Hiszen tegnapi sétánk közben nemhogy vadat, de még csak vadnyomot sem láttam! Egyetlen szem kecskehulladékot

sem találtam. Pedig jól tudom - vendéglátónk akárhányszor beszélte -, hogy habár nem sok erre a vadkecske, két-három bakkal naponta összeakad a vadász. Hogy aztán talál-e köztük erősszarvút, az már persze más lapra tartozik. De mondom, mi még csak nyomot sem észleltünk.

Az imént befejezett tanácskozás eredménye: holnap tábort változtatunk. Erre, a kecskehiányon kívül, elsősorban a már említett vízhiány kényszerít. Déli irányba vonulunk majd, hol a legközelebbi vízlyukat, a kabirok állítása szerint mintegy hat-hét óra alatt éri el a hamla. S ott - ígérgetik - vizen kívül kecskére is találunk majd. Persze csak Inshallah. Minthogy a hamla megrakott tevéi aránylag lassan utaznak, s a könnyebben járható vádik ide-oda kanyargó kerülőit követik, mi majd külön megyünk. Nehéz poggyászunk nem lévén, egyenesebb irányt választhatunk, hegyen-völgyön, jóformán toronyiránt haladhatunk. S útközben remélhetőleg vadászattal is szórakozhatunk.

1939. márc. 29.

Második tábor

Alighogy pitymallik, már útban vagyunk. Két hátastevénk szinte eltörpül a tetejükben himbálódzó, indiai elefánt-hordára emlékeztető matractrónus alatt. Mi azonban egyelőre gyalogolunk,
ami szürkületben mégiscsak biztonságosabb. Libasorban igyekszünk a hegynek: elöl két kabir, nyomukbanm mi ketten, mögöttünk a két teve, leghátul pedig a harmadik kabir, a két kuvasszal. A kecskefogó slughi-agarakkal. S hogy egyhangúnak ígérkező, szaporátlan vándorutunkat legalább részben áthidaljam, arról a két ebről mondanék el egyetmást.

Két nap óta hiába igyekszem velük megbarátkozni. Pedig már arabul is próbálkoztam. Ugyanolyan bizalmatlanok, mint én a gazdájukkal szemben. Gyanakvó ábrázattal sündörögnek a tábor körül, mindenkiben ellenséget szimatolnak. Hogy kecskevadász-tudományukat mindeddig nem bizonyították be, ez viszont nem rajtuk múlott. Többszörönkint hallottam, hogy a környék vadorzói kutyával dolgoznak, sőt kutya nélkül nem is igen árthatnának a vadkecskének. Messze hordó fegyver helyett kiöregedett, sokszor még elöltöltő málékavaró a szerszámjuk. Azzal ugyan hiába is fáradnának az agyonijesztett s ennek folytán nehezen megközelíthető kecskebak után. Kutyáik azonban, ha friss nyomára akadnak, állítólag addig hajtják-szorongatják, míg csak a meredek sziklafal valamely nyaktörőjén meg nem rekesztik. A kecskebak ilyenkor fart vet a sziklának, s tehetetlenül nézi a menekülés keskeny ösvényét elálló, mérgesen rivasztó kuvaszokat. A hegytetőkről hallgatódzó lesipuskás előbb-utóbb megneszeli a csaholást, s immár bízvást közelíbe férkőzhet a kutyákat figyelő, sarokba szorított vadnak.

Bizony, elég hitvány módja a puskázásnak. Sintérnek, nem pedig vadásznak való. S abban reménykedem, hogy kecskebakom meglövését kutyasegítség nélkül sikerül megúsznom. Hogy úgy mondjam, sinkorántázás nélkül.

Ugye, nem tudják, mi a sinkorántázás? Én is csak tegnap óta tudom, II. Rákóczi Ferenc titkárától tanultam, kinek naplókivonatára otthonról hozott olvasmányaim valamelyikében akadtam: "ő Felsége - írja 1708. április 23-án a titkár úr - ebéd után Pro distractione sinkorántázni kiméne, és estvélig mulatott." A .sinkorán pedig - magyarázza a könyv - a chien courant, francia szelindek fajú, sebes futású, a vadat megállásra késztető vadászeb.

Ezt csak előzetes felmentésemre említem, ha netán úgy alakulna a helyzet, hogy mégiscsak kutyázáshoz kéne folyamodnom.

Délfelé jár az idő, kegyetlenül tűz a nap. Néhány rövid pihenőtől eltekintve, eddig mi sem szakította meg sivatagi utunk egyhangúságát. A tevékkel többé-kevésbé kibékültünk. Zöld matracaink tetején távoli kilátáson kívül, elég kényelmes ülés is esik. Az enyémmel ugyan volt némi fennakadás. Rosszul kötöztük meg, s ennek folytán vagy háromszor is lefordult. Kétszer mégis sikerült fentmaradnom, harmadszor azonban engem is magával vitt a matrac, F. legnagyobb gyönyörűségére.

Különös szokása tevémnek, hogy menet közben váratlanul úgy megriszálja farát, akárcsak valami ünneplőbe őltözött matyó menyecske. Csoda-e, ha ilyenkor lefordul az építmény?

Süppedő sárga homokkal ágyazott, mély vádiba ereszkedünk le.

- Ott - mutatják a kabirok -, a meder túlsó oldalán, annak a kis oldalvölgynek torkolatában, ott ütjük fel újabb táborunkat.

A vízlyuk is ott bújik meg a közelben, sziklák közt rejtőzködő, csupán a magunk fajta, sivatagjáró pásztorembernek ismerős, sekély vízű kút.

Hajnali hat óra óta jóformán szakadatlanul jövünk, de vaddal bizony ezúttal sem találkoztunk. Még csak nyomával se. Vajon hova lehettek hát a bedeinek? S hova a veszekedett csudába vezetnek bennünket ezek a lompos arabusok? Velünk dolgoznak-e, vagy ellenünk? Ezt bizony - a magyar szólást arabra fordítva – legfeljebb Allah tudja meg a kajla tehén. Na meg Ibrahim.

Tikkasztó hőség szorul ebbe a szűk, szellőzetlen völgytorokba. A vakító sárga szikla úgy sugározza a magába szívott meleget, akárcsak mesterségesen hevített fűtőtest. Bámulatos, hogy az ilyen forróra tüzelt nappalokat mégis milyen hűvös, sőt hideg éjszakák váltják fel. Most ugyancsak patakzik rólunk a verejték, napnyugta után pedig tüstént ránk kívánkozik a felsőkabát. Lecsatoljuk a teve oldalára szíjazott elemózsiás kosarat, harapunk valamit, s utána hamarosan el is álmosodunk. A tevék ís elfeküdtek, embereink is elnyújtózkodtak, két keserű képű kuvaszunk is árnyékba kotródott. A hamlának azonban még se híre, se hamva. Mozdulatlan, élettelen körülöttünk minden, még tán az idő is elaludt a fülledt délután álmosító csendjében.

A matracok most ugyancsak kapóra jönnek. Barlangszerű sziklamélyedés árnyékába készítünk magunknak fekhelyet, s csakhamar bennűnket is elnyom a nehéz, tompa kábulat. "INSHALLAH BUKhiRAf"

Mintha valami zajra eszmélnék . . .

Háromnegyed három.

Úgy látszik, tévedhettem, csak Ibrahimék hortyogása hallatszik, onnét a másik szikla mögül. F. szép nyugodtan alszik, nem csoda, hogy belefáradt a határás tevézésbe.

Bódult, lüktető fejjel tápászkodom fel, kiszáradt gégémet meglocsolom néhány korty langyos kulacsvízzel, aztán fogom a meszszelátót, felkapaszkodom a fölénk boltozódó sziklatetőre. S már meg is pillantom odalent a széles homok-vádit keresztező hamlánkat. A tevékre kötött sokféle poggyász csörömpölése, a hajcsárok egy-egy biztatása jól ide hallatszik, ez riaszthatott fel imént. Szép rendesen jönnek, elöl a gyalogos hamla-kabir, utána libasorban az egymás után kötött málhástevék, s leghátul, nagy piskótaszínű tevecsődör hátán: kitűnő Mahmudunk, a felelős sereghajtó.

Mire a szikláról leereszkedem, már F. is magához tért. Ibrahimékat azonban nekünk kell életre kelteni. Hamarosan ideér a hamla.

- Hiány nélkül megjöttünk, semmi fennakadás nem történt, jelenti az örökké mosolygó, mindenkit felvidító Mahmud, kinek változatlan jó kedélyét, mindig szolgálatkész szívességét még harmadéve, hosszú sivatagi átkelésünk idején megszerettem. Mahmud lelke, akár a napóra: csak a derűt mutatja. Ibrahim bánatosan titokzatos ábrázatja után Mahmudé valóságos jótétemény.

- Khh! - khh! - hallatszik most mindenfelől a hajcsárok harákoló biztatása. Mire örökké neheztelő málhásaink sértődötten húzzák fel szájuk szélét, kimutatják ujjnyi hosszú barnássárga fogukat, s bő nyáladzással kísért öblös gargalizálás kíséretében hasra ereszkednek.

Lekerül hátukról a sokféle vacak, sátrak, ágyak, ládák, főzőedények, tarisznyák. És lekerül a baromfis kosár is. Sietve oldjuk le a tetejét, hogy immár nyolc főre lecsappant csirkeállományunkat a hosszú, zsibbasztó utazás végeztével kissé megszaladtassuk.

Csakhogy nem szaladnak ám! Bágyadtan, félig lehunyt szemmel, tátott szájjal hasalnak a homokban, hiába pipikézek nekik, hiába kotkodácsolok, még lábukra sem tudnak állni. Nyilván napszúrás érhette az istenadta madarait, s ha egykettőre nem intézkedünk, itt gebednek meg szemünk láttára. Pedig ugyancsak szívére kötöttem Mahmudnak, hogy útközben többszörönkint öntözze meg a baromfis kosarat. Csakhogy kevés volt a víz, tyúklocsolásra nem tellett.

Sietünk is ám egész vödörre valót hegyibük borítani. De mégcsak fejüket sem rázzák, nemhogy felvidulnának.

- Whiskyt! - villan eszembe. - Siess, Mahmud, keresd elő az üveget!

Sorra vesszük mind a nyolc csibét. F. széjjelfeszíti az ölében tartott madár csőrét, én pedig pumpálom bele a whiskyt, patikánk szemcsepegtetőjének segítségével. Ettől már megrázzák ám

fejüket. F. alig bír velük, csak úgy fröcsög belőlük a pálinka. Sőt, most már a vízre is kedvük kerekedik. Whisky nélkül soha többé eszükbe nem jutott volna a vízivás.

Mire a sátorveréssel végzünk, a baromfiak is életrejönnek. Kissé még borzasak ugyan, s meglehetős bizonytalan léptekkel, de szemlátomást visszatérő életkedvvel szédelegnek. Hiába, valljuk be egymásnak, a legkegyetlenebb ragadozó állat mégiscsak az ember. Sajnálatot színlelve mentegeti-gyógyítgatja döglődő csibéit, nagy nehezen felmosdatja, mondhatnám visszalocsolja őket az életbe. Minden takarékosságot félretéve. még legdrágább whiskyjét is feláldozza értük, úgyszólván halottaikból támasztja fel bajba jutott útitársait - csak azért, hogy vacsorára végleg elmetszhesse torkukat.

Magam sem tudom miért, de ez valahogy barátságosabb táborhely az előbbinél. Biztatóbb. Pedig kopasz sárga sziklánál, kiaszott, sivár pusztaságnál egyéb itt sem örvendezteti szemünket. Itt is csak ez a néhány bogáncsforma Selim bozót élhetetlenkedik, elsárgult, csenevész csádé, órákhosszat eltart, mire embereink elégséges tűzrevalót gyűjtenek belőle. Ezúttal kissé emelkedett, szellős, de mégis védett helyre sátoroztunk, innét messze földre belátjuk a széles vádi csillámló homokmedrét. Vadászatra ma már úgysem kerül sor, még csak közelebbi terepszemlére sem. A nagy forróságban való hosszú menetelés mindnyájunkat elernyesztett, a délután hátralevő óráit pedig a táborverés különféle vesződsége tölti be.

Rég megtanultam, hogy az efféle letelepedés elkerülhetetlen zűrzavarából legokosabb kimaradni. Ilyenkor úgyis hiába dirigálok, senki se tudja, mit hol keressen, sokféle kellemetlen lárma, idegeskedés járja, egymást érik a nézeteltérések. Ilyenkor tehát fogom magam, s miután sátram helyét pontosan kijelöltem, sürgősen félrevonulok. Észrevétlenül meglépek. Mégpedig jó meszszire, nehogy a felesleges kérdések s a haszontalan viták utánam szalasztott hírnökei elérhessenek. S mire aztán egy-két óra múltán visszatérek, szelíd, békés otthonra találok. A felzaklatott kedélyek szépen lecsillapodtak, mindenki megtalálta a maga dolgát, szakács a lábasát, inas a szódásüveg patronjait, még villanylámpámat is szokott helyén, fejpárnám alatt lelem. A szakács fütyörészve guggol sistergő bográcsa mellett, mindenki mosolyog (Ibrahim kivételével), senki sem haragszik a másikra. Imént még száz dróton rángatózó táborom ismét visszazökkent a mindennapi gondtalanság medrébe. Én pedig derűs hangulatban, kitűnő étvággyal ülhetek vacsorához.

Expedícióra készülő újoncoknak melegen ajánlom ezt a "meglógást", idegrendszerüknek a táborverés sokféle zaklatásától való ügyes megkímélését.

Ma esti sétámnak, a letáborozás "elbliccelésén" kívül egyébb eredménye is volt. Odaát, a sátrak mögött emelkedő sziklás gerinc túloldalán, a szomszéd völgybe ereszkedő szakadékos oldalban - vadkecskenyomra találtam. Valóságos, el nem tévesztheto bedein nyomra. Ha nem is éppen a legfrissebbre. A körülötte mutatkozó néhány szem hulladékból ítélve, két-háromnapos csapásnak becsülöm. Egyetlen, de meglehetős terebélyes lábnyom rajzolódik a keskeny vadváltó kavicsos porába, alkalmasint magányos kecskebak járhatott ott minap. Takarásba húzódtam, s az alkonyat teljes beálltáig messzelátótam a környéket, de még csak egyetlen szál kecskeszőrt sem sikerült szemre vennem. De holnapba vetett bizodalmam határozottan megszilárdult. Hála annak a néhány szem fekete bogyónak. Inshallah bukhra!

Ibrahiméknak egyelőre nem árulom el leletemet. Megvárom a holnapi haditerv kialakulását. Imént próbáltam velük tárgyalni. De Ibrahimban ismét nem volt tárgyalási hajlandóság. Vezérkari főnökével guggolt itt sátram előtt, bizonyos Ahmed nevezetűvel, ki kezét kizárólag vakaródzásra használja. Szüntelenül vakaródzik, hol itt, hol amott, ahova csak hosszú karja elér. Sorra veszi valamennyi testrészét, nyilván mindene viszket. S ha végez, előlről kezdi.

Ahmed szája, habár egyik fülétől a másikig ér, még Ibrahiménál is nehezebben nyílik beszédre. Ha kérdezek tőle valamit, felelet helyett főnökére veti kérdő tekintetét. Ha pedig Ibrahim netán válaszolna: Ahmed helyeslőleg bólint. Ilyenkor kimutatja ritkán álló fogai hófehér saráglyáját, araszos vigyorgásra tárja arcának tágas kapuját.

Nagyszájú ember - a szagáról nem is szólva.

Amerikában hallottam: ha bármilyen businessben két ember egy véleményen van, akkor egyikük felesleges. Nos hát, ilyenformán állok én a két kabirommal.

1939. márc. 29

Ma ugyancsak jókor talpon vagyunk.Itt ülünk már a tűz mellett, várjuk a reggelit, pedig még csak nem is pitymallik. Mi a csoda üthetett Ibrahimba? Saját jószántából, hivatlanul előjön, sőt meg is szólal. Valóságos litániába kezd, anélkül hogy faggattam volna. Részletes vadásztervet ajánl, önállóan kezdeményez. Vajon miben töri a fejét?

Máris indulni készül - mondja - harmadmagával, odaát a széles vádi túlsó oldalára, beüd hálesz - nagyon messze. Mi csak feküdjünk vissza, aludjunk békében, míg csak tőle hírt nem veszünk. Az a távoli hegy biztos tanyája a bedeinnek, nekünk azonban kár odafáradni mindaddig, míg ő ki nem puhatolja a nagyszarvú bak hollétét. Mihelyt megállapította, tüstént értünk szalasztja valamelyik társát, hogy mielőbb tevére kaphassunk, s a helyszínére nyargalhassunk. Ő közben szemmel tartja a kecskét, amint odaérünk, már meg is lőhetjük - Inshallah!

Ezzel fogja magát, szurtos kendőjébe bónyálja kopasz fejét, két lompos tanácsosa kíséretében nekivág az éjszakának.

- Hadd menjen - szólok magamban -, legalább nem kell rajta mérgelődnöm. Nekem úgyis más a tervem, éppen ellenkező irányba készülök. Csak azt várom, hogy kissé világosodjék, aztán átrándulok a szomszéd völgybe, hátha fel tudom fedezni a tegnap esti nyom hátrahagyóját? Bezzeg nem adnám egy vak lóért! csoda mulatság lenne meglőni a kecskebakot - Ibrahim és slughi kuvaszok nélküll.

- Mit szólnál ehhez? - kérdem F.-től, ki már a harmadik karéj nyársra szúrt kenyeret pirítja a tűz felett, de még egyből evett. Kettőt ugyanis már beleejtett a parázs kellős közepébe.

- Inshallah! - feleli tősgyökeres arabsággal.

Ezt mindenesetre jobban megtanulta a kenyérpirításnál.

Megvárjuk a napkeltét, aztán elindulunk kettesben. A tábor mögötti gerinctetőig ugyan Mahmud is velünk jön, megmutatom neki a mintegy másfél kilométerre látszó hegypúpot, melyen lesbe ülni szándékozunk. Ha Ibrahiméktól netán hírnök érkezne a táborba, legalább tudják, hol keressenek bennünket. Mahmud távoztával felkeressük a kilátóhelyet, nekiülünk, és messzelátónkkal alaposan végigkutatjuk a környéket. De bizony, az eredmény ezúttal is csak: Mafish bedeinl Üres, mozdulatlan a hajnal aranyozta kőtenger.

Csak felettünk, szédületes magasságban kóvályog néhány hófehér pont: prédaleső dögkeselyűk. Ez az alig holló nagyságú, távolról csaknem hófehérnek tetsző törpekeselyű - az arabok rachám-ja - jellegzetes madara észak-Afrikának. Ő is történelmi alak, méltó kortársa bedeinnek, csaknem valamennyi óegyiptomi műemléken látható, ezért keresztelték "fáraók tyúkjá"-nak. Háziállat jóformán, akárcsak nálunk a gólya. Csakhogy nem párosával, csapatostul tanyázik Egyiptom falvaiban. Egyébként undok féreg. Kedvenc eledele, mindenféle dögön kívül, az embertrágya. Most nyilván táborunkat fedezhették fel, éppen felette örvénylenek, oly szédületes magasságban, hogy csak alig fecskényinek látszanak.

Megmutatom F.-nek a tegnap talált kecskenyomot. Egy darabig követjük is, mihelyt azonban beleér a kemény sziklatérségbe, lehetetlen tovább felismerni. Sehogy sem sikerül hát megállapítanunk, hogy gazdája melyik irányba távolodhatott.

Visszakapaszkodunk a kilátópontra. Félóra is beletelik, mire a körülöttünk terpeszkedő kilátást újra végigböngésszük, minden zeget-zugot, minden gyanús foltot apróra megvizsgálunk. Semmi!

Ameddig csak távcsövező szemünk ellát: üres sivárság, kietlen, sárga sziklás egyformaság. Pedig ehhez a mai reggelhez igen bíztam. Az a magányos kecskenyom komoly reményeket ébresztett bennem.

Itt valami nincs rendjén. Mindinkább bizonyossá válik bennem az a gyanú, hogy Ibrahim és társai összeszövetkeztek ellenem. Készakarva vezetnek rossz helyre, tán még el is zavarják előlem a vadat, egyszerűen nem akarnak velem kecskét lövetni. Vajon miért? Hiszen a sikeres vadászat nekik is csak előnyt jelentene, megkapják jutalmukat, a várva várt baksist, hazatérhetnének falujukba. Még egy óra hosszat elüldögélek, tovább azonban nem bírom ezt a tétlen vesztegelést.

- Maradj itt - mondom F.-nek -, hátha mégiscsak üzen értünk Ibrahim, nehogy aztán hűlt helyünket találja. Én lemászom a völgybe, és felkapaszkodom arra a túlsó gerincre, széjjelnézek onnét is. Egy óra alatt megjárom. Ha pedig hírnök érkezne, tűzd zsebkendődet a botod végére, és lobogtasd. Majd időnkint feltávcsövezek hozzád.

Még jóformán le se érek a völgybe - máris kecskenyom kapja meg szememet. Ez is magányos bakcsapás, hasonló a tegnapihoz. Alig követem néhány percig, fényes, nedves hullatékra bukkanok. Ez tehát mai nyom, mégpedig alig egy-két órás, hiszen a napmeleg még meg sem szikkasztotta a lágy kecskebogyókat. Nyilván hajnalban, közvetlenül előttünk járhatott erre a bak, különben okvetlenül megpillantottuk volna, kimagasló leshelyünkről az egész vádi belátszik.

Mintegy kétszáz lépést síkerül elmennem a nyomon. Részben homokos a talaj, imitt-amott kimutatja a kecskeköröm lenyomatát. Hanem aztán ismét ,kemény sziklamező következik, hol már sehogy sem tudok eligazodni. Soká elvesződöm. A vádi medrének homokos alját is összevissza keresgélem, hanem a nyom folytatását nem bírom már kibogozni.

Ejnye - villan eszembe -, hát a híres kuvaszaink mire valók? Kecskenyomozó slughi-agaraink? Tudom, hogy tegnapelőtt még nagyon leszóltam szegény párákat, azzal biztatván magam, hogy majd kutya nélkül kerítem kézre kecskebakomat. De hát az ilyen négynapi hiábavaló fáradozás könnyen leszállítja az ember igényeit. Főként, ha ilyen rohamosan fogy az ideje. Hiszen április 5-re váltottuk meg hazatérő hajójegyünket, F.-nek pedig megígértem, hogy elutazásunk előtt még alaposan végignézzük Kairó látványosságait. Azóta is szorgalmasan tanulmányozza a fáraókat, még kecskeles közben is Tutenkámen családfáját boncolgatja. Kairóra tehát okvetlen kell két-három napot szánnunk. Öt nap múlva pedig indul a hajónk!

Visszasietek F.-hez, mi lenne hát a leghelyesebb teendő? Hamarosan el is határozzuk, hogy bemegyünk a táborba, kihozzuk a két kutyát, mutassák meg, mit tudnak. Vezetékre fogjuk őket, megszagoltatjuk velük a nyomot, s ha értik dolgukat; okvetlenül útba igazítanak. Ha tartják a csapás:t, előbb-utóbb majd csak utolérjük azt a kecskebakot, nem mehetett olyan messze . . . Így biztatjuk egymást, miközben a tábor felé lépkedünk.

Tervünk azonban csúfosan megbukik. Mert girhes agarainkat nemhogy tanyánktól elcsalni, még csak megfogni s pórázra kötni sem sikerül! Hiába beszélek nekík, hiába csalogatom őket finom csirkecombbal. Még csak közelükbe sem eresztenek. Hasuk alá húzott farkkal kerülgetik a tábort s olyan szemrehányó ábrázattal, mintha csak ilyesvalamit gondolnának: "Ugyan, ugyan, csak nem képzeled, hogy bedőlünk annak az ócska csirkecombnak. Úgyis tudjuk, hogy le akarsz bennünket forrázni!”.

Már most mit tegyünk? Ott a friss kecskenyom, itt a kecskenyomozó ebek, de hol a pokolban van Ibrahim? Mert a kutyákkal csak ő beszélhet. Más szavát kutyába se veszik.

Egyik hajcsár kijelenti, hogy sejti, merre mentek Ibrahimék, melyik hegyre ültek lesbe. Helyes, mondom, akkor egykettőre nyergeljetek három tevét, egyet a hajcsárnak, egyet nekem, a harmadikat pedig üresen visszük. Megkeressük Ibrahimot, felültetjük az üres tevére, hamarosan hazahozzuk. Ő majd beszél az ebekkel.

"Egykettőre" parancsoltam a nyergelést. De hát Keleten vagyunk, hol tudvalevőleg ismeretlen fogalom a sietség. S miközben a hosszú türelmi próba lelkigyakorlatát végzem, megjelenik derék Mahmudunk, félrehív, és végre vilábosságot derít ravasz Ibrahimék érthetetlennek tetsző viselkedésére:

- Már tegnap gyanút fogtam - beszéli -, mikor Ibrahim faggatni kezdett, hogy vajon hány napi ellátást hoztunk? Ma aztán egyik hajcsár elszólta magát, aszondja: ráérünk még kecskét lőni, hiszen tizenkét napra való eleség van a ládákban! Tetszik tudni, az egész társaságot, kabirokat, hajcsárokat egyaránt, magas napidíjjal szerződtette a hercegi számtartóság. Ez a huncut Ibrahim minél hosszabbra igyekszik nyújtani a kirándulást, hogy annál több napszámhoz jusson. S minthogy a többiek érdeke ugyanez, nyilván abban egyeztek meg, hogy vadkecskét majd csak akkor mutatnak, amikor fogytán lesz az élelem! Vagyis mintegy tizenkét nap múltán. Körmönfont ember ám ez a vén Ibrahim, jól tudja ám, hol jár a kecskebak!

Na tessék. Ez hát a helyzet! Most látom, hogy nem is olyan érthetetlen. Erre némi gondolkodás árán magam is rájöhettem volna. De megállj csak, te vén cudar, elhegedülöm a nótádat!

Gyerünk már azzal a három tevével! Delet mutat az óra, mire végre kicsoszogunk a táborból. Az Ibrahimnak szánt tevét közrefogjuk: fejét a vezető tevéjének farkához kötjük, én pedig hátulról nógatom. Ibrahim ugyan legfeljebb annyiban érdemelne tevét, hogy annak farkához kötve vonszoltassuk haza.

A kabirok felkutatásával járó temérdek bosszúságot azért sem írom le. Szépen megnyugodtam már, minek izgassam fel magam újból? Elégedjünk meg azzal, hogy harmadfélórás keresgélés után találtam rájuk. Akkor is véletlenül, mert nem hegytetőn leselkedtek, ahogy kellett volna, hanem napvédte gödör rejtekében - aludtak. Álmukban lesték a vadkecskét.

Az alkalomnak megfelelő arab szakkifejezések híján, egyelőre azzal kellett megelégednem, hogy alaposan ráijesszek Ibrahimra. Melléje lopóztam, s közvetlen közelről nagyot ordítottam a fülébe. Mint akit a kígyó mart meg, úgy szökött talpra. De aztán tüstént úrrá lett pillanatnyi rémületén. Kidörgölte szeméből az álmot, körülnézett, s a legnagyobb lelkinyugalommal állapította meg, hogy - mafish bedein!

Ez olyan furcsa volt, hogy bármennyire forrott bennem a méreg, elnevettem magam, s ezzel egyelőre felborítottam a helyzet komolyságát. Mire hazakeveredtünk, úgy eljárt az idő, hogy a reggeli kecskenyom követéséről le kellett mondanom.

Helyette azonban szigorú törvényszéket tartottam. Magam elé rendeltem az egész bűnszövetkezetet, Ibrahimtól kezdve az utolsó hajcsárig. Mahmud közvetítésével adtam tudtukra, hogy immár tisztában vagyok huncutságukkal, és kötnivaló haramiáknak tartom őket, mind egy szálig. S hogy legfeljebb még két napot szándékozom társaságukban eltölteni. Holnapután este elindulok hazafelé Kairóba. Vagy lesz kecske holnaputánig - vagy nem lesz.

Ha lesz, hajlandó vagyok a történteket elfelejteni, teljes amnesztiát ígérek, sőt még a baksist is vállalom. Ha pedig nem lesz, akkor nemcsak mafish baksish, hanem valamennyiteket feljelentelek a hercegi irodán, egyúttal intézkedem, hogy egyetlen lyukas piaszter fizetést se kapjatok. Egyéb mondanilóm nincs, kotródjatok a szemem elől.

(Mindezt persze arabul adtam elő, az utolsó mondatot kivéve, mivel nem tudtam, mit jelent arabusul kotródni".)

S azóta mintha a tábor is kivetkőzött volna eddigi tespedéséből. Az elmúlt napok álmos nemtörődömségének helyébe mintha máris néma igyekvés költözött volna. Élénk vitatkozás hallatszik, ide-oda mutogató karok hadonászása mutatkozik a tábortüzek körül. Mintha végre-valahára komoly tervezgetések folynának.

Pénz beszél - mondja a közmondás. Én még többet mondok: a pénz még arabusul is beszél. S ha megszólal, még tán a vadkecskét is előcsalja!

1939. márc. 30.

Második tábor

Mahmud azzal ébreszt, hogy Ibrahim és társai még hajnal előtt, töksötétben elhagyták a tábort. Mégpedíg kutyástul! A tevések azonban pontosan tudják, merre vezessenek bennünket, megbeszélt helyen találkozunk majd a kabirokkal.

Most sül ki az is, hogy Mahmudon és Abdullah szakácson kívül valamennyí emberünk Ibrahim atyafia. És hogy a tevék is Ibrahím saját tevéi. Egész rokonságát elhozta a vén lókötő, nem csoda, hogy összedolgoztak, s közös akarattal nyújtották az időt. Mihelyt matracaink az ágyról a teve hátára költöztek, már indulunk is. A félszemű hajcsár vezeti a menetet. Napközben meztelen felsőtesttel jár, ilyenkor azonban európai, csaknem térdigérő, agyonfoltozott, egykor kockás zakókabátba rejti ösztövér alakját. Nappal: büszke járású, öntudatos beduin, a sárga sivatag barna bőrű gyermeke. Este s hajnalban: szennyes rongyokba takart, lompos koldus.

Odalent, a "valódi" Afrikában, a szerecsenek napsütötte hazájában, még sokkal feltűnőbb átalakulásokat eredményez egy-egy európai ruhamaradék. A sötét bőrű bennszülött, amíg meztelen, többnyire tisztának látszik. Ha azonban felveszi különféle rongyait; máris kirí a környezetből. A sötét bőr ildomos ruházata meztelensége sosem sérti a szemet; még eltorzult formájában sem, olyan

visszataszító, mint hazai strandfürdőink sajtszínű, szőrös hájtömege. Ha odahaza bármelyikünk teszem gallér nélkül sétál végig a Dunakorzón, sokkal öltözetlenebb a legpucérabb négernél.

Csaknem három óra hosszat eltartó, eseménytelen tevézés után érünk a megbeszélt találkozóhelyre. Mi csak itt volnánk, azonban Ibrahimnak, kísérőinek, kuvaszainak - se híre, se hamva. Pedig nem hiszem, hogy ma is rosszban törnék fejüket. Ez a félszemű alkalmasint félreérthette a megadott útirányt. Vagy tán eltévesztette? Habár öntudatosnak látszik. Megnyugtat, legyünk csak türelemmel, helyben vagyunk, itt, ebben a mélyedésben kell bevárnunk a kabirok jelentését. Leheveredünk hát, hátunkat a fekvő tevék oldalának düllesztjük, és egyéb időtöltés híján kéznél levő olvasmányunkba merülünk. Közben szaporán múlik az idő, fokozódik a hőség, fogy a bizakodás, és egyre türelmetlenebbül korog a gyomor. Ibrahimék pedig nem jelentkeznek. Vajon hát ismét bolonddá tesznek?

Mialatt a déli falatozáshoz látunk, felszalasztom félszemű hajcsárunkat, immár kockás kabátja híján a közeli hegytetőre, nézne széjjel, hátha valami jelét venné a kabiroknak. De alighogy felér - már nyargal is vissza. Lihegve érkezik, egyetlen szeme majd kiugrik izgalmában: Hamar a bundukit (puskát) - hebegi. -, ott vannak! . . . Ott, a szom- széd szakadékban . . . Négy bedein! . . . Köztük két dakar kebür - két nagy bak!

Na hiszen, van ám erre kapkodás! A szardíniás doboz olaját F. nadrágja, a feldőlt termosz teáját a sivatag issza meg. Rágatlanul nyelem el a számban levő falatot, kapom a bundukit meg a távcsövet - s már szaladunk is a hajcsár nyomában . . .

Futós gyerek ez a félszemű, alig győzöm a tempóját, meg se tudom fékezni . . . szavamra meg éppenséggel nem hallgat . . . hiába zihálom mögötte, hogy svoja, svoja (lassan, lassan)! Se lát, se hall, viszi a szenvedély . . . Hiszen nem mondom, engem is visz, de okkal-móddal. Hiába is rohannék mekszakadva, úgysem tudnék biztos lövést tenni . . . F.-el még csak felébe se lehetünk a hegyoldalnak, a félszemű már fel is ért. De mintha most lehűlt volna izgalma. Nem integet felénk, nem siettet, tétován nézelődik . . .

Verejtékezve-futva mi is felérkezünk. Nagy vigyázva lopakodunk a hajcsár mögé . . .

- Na - kérdem -, feen bedein? - Hol a bedein?

- Mafish - motyogja -, nincs . . .

- Nincs? Hát hova lett?

- Itt volt, uram, Allah a tanúm rá, és most nincs! . . . Elvitte a sheitan - a sátán!

- Vitt volna el téged is, kecskéstül . . . (Ezt persze magyarul mondom, s megtoldom az obigált eb-el-khelb-el, a "kutya-fiá"-val, arab szidalmaim egyetlen kézen levő példányával. Pedig tudok ám különbeket is, sose aggódjanak, de olyan kacskaringósak, azokon előbb gondolkoznom kéne...)

Attól tartok, hogy ezúttal igazságtalanul alkalmaztam a kutya- fiát. Bár az állítólagos vadkecskék hirtelen elpárolgása gyanús, mégsem tudom elhinni, hogy hazudott volna ez a félszemű. Hiszen még foga is vacog izgalmában, kezét tördeli kétségbeesésében.

Gyerünk hát - vigasztalom most már -, vizsgáljuk meg a következő völgyet. Messze nem lehetnek a kecskék, különösen, ha igaz, amit állítasz, hogy nem ugrottak meg előled, észre sem vettek. Mi majd átnézünk a következő katlanba, te meg siess fel amarra a hegyre, valamelyikünk majd csak megpíllantja őket.

Sajnos, azonban - leírni is unom már a folytonos balsikert, egyikünk se pillantja meg. Pedig végigjárjuk ám az ide-oda kanyargó gerincet, sorra vizsgáljuk valamennyi mellékvölgyet, minden katlanba bepillantunk. Annyit jövünk-megyünk, végül nemcsak a tájékozódásom, még az iránytűm is belezavarodik.

A kemény sziklatalajon persze a nyomozás is hiábavaló. Találok ugyan imitt-amott halvány nyomfélét, de hogy friss-e, azt már sehogy sincs módomban megállapítani. Csalódottan térünk vissza a felborult teásüveg s az időközben melegre száradt szardíniák mellé. Visszatelepszünk a székbe, melynek ülője forró szikla, támlája pedig rossz szagú teve. S azon tűnődünk, vajon hát igazán látott-e valamit ez a félszemű, vagy csak baksis reményében rögtönözte a hamis riadót. Mert ha netán képmutatóskodott, olyan tehetséges komédiás, amilyet a kairói színházban egyet se láttam.

Szerepének - ha ugyan nem keserű valóság - most tragikus fordulatot ad: annyira bántja az eset, úgy nekibúsúl, hogy egyszerűen sírva fakad! Valósággal zokog az istenadta, még hiányzó szeme

is könnyezik. Ha soká nézem, utóbb még én is elrívom magam. Vissza is küldöm előbbi kilátóhelyére. Inkább a környéket figyelje, semmint hogy itt szipákoljon. Különben is bosszantó, amikor sehogy sem képes az ember eldönteni, vajon lóvá tették-e vagy sem?

Három óra körül járhat az idő, bódítóan tűz a nap, el-elbóbiskolunk itt a teve árnyékában. Egyszerre csak - hangos kiáltozás ugraszt fel:

Ismét ő az, félszemű barátunk. Hanyatt-homlok közeledik, futtában integet, még izgatottabbnak látszik, mint az előbb. Miféle újabb rémhírt hozhat? Akármilyet hoz is, kételkedve veszem. Nincs szándékom még egyszer becsapódni.

Itt is van már, kézzel-lábbal hadonászik, arca valóságos vitustáncot jár:

- Hamar a tevékre - fúlladozik -, Ibrahim üzeni . . . Onnét a túlsó hegyről . . . jalla-jalla . . .

De ezúttal bezzeg nem kapkodunk. Hűvös fenntartással fogadjuk a hírt. Újabb versenyfutásból, újabb verejtékfürdőből nem kérünk. Csak türelem, Ibrahim, azon a túlsó hegytetőn! Négy nap óta egyebet sem tettél, mint bennünket váratni . . .

Ilyenformán csitítgatom magam. Mégsem telik bele két perc, már mindketten "nyeregben" ülünk, már zavarjuk is tevéinket a dombnak, a nagyokat szökdécselő félszemű után. A dombélről széjjelnézve hamarosan meg is pillantjuk Ibrahimot, ott áll a szemközti gerincen, vagy másfél kilométernyire! S mihelyt észrevesz bennünket, ő is eszeveszett hadonászásba kezd. Hosszú foszlányt lobogtat, bizonyára leoldott fejkendőjét . .

A köztünk levő másfél kilométert légvonalban értem, mi azonban csak kerülővel juthatunk oda. Széles, meredek falú katlan mélyül előttünk, legfeljebb gyalog tudnánk beléereszkedni. Viszont idefent, a csaknem félkört kanyarító gerinc mentén, könnyű járás mutatkozik a tevéknek, itt még nyargalhatnak is. Biztatom is már a magamét, puskatussal ösztökélem, csettegetek neki, orrmadzagját rángatom . . .

Végre megértjük egymást. Kígyófejét előrenyújtja (ezáltal vagy fél métert hosszabbodik a nyaka), aztán lassú, puha zökkenések közben, poroszkáló futólépésbe kezd. Példáján okulva, F. tevéje is nekinyújtózkodik, vígan baktat már utánam. Jól kilépnek mindketten, hisz telivér hedzsin-ek, a nomád bisharin törzs híres futótevéi! Félszemű gazdájuk ugyancsak lemarad, pedig lohol ám ő is, szaporán szedi pipaszár lábát...

Tíz-tizenöt percig valahogy csak elzötykölődik az ember a szaladó tevén, különösen, ha vadkecske van kilátásban. Hanem a kellemestől még igen nagy dobásra esik ám az efféle nyargalás! Habár állítólag kevésbé fárasztó a lovaglásnál. A múlt század derekán, a híres Mohammed Ali kormányzó például (igaz, hogy kergették) Kairóból tizenkét óra alatt tevézett el Alexandriába, pedig az 175 kilométer! Mondják, hogy napi 120-140 kilométert minden különösebb megerőltetés nélkül megtesz a jófajta hedzsin . . .

Na, belőlem bezzeg rossz beduin lenne, nekem ez a tíz perc is éppen elég volt. Majd beletörött a fogam. F. ugyan csupa mosoly, igyekszik elhitetni velem, hogy ő élvezte. Én azonban úgy nézem, hogy főleg a leszállásnak örül. Ibrahim önmagából kikelve, valósággal őrjöngve fogad. Úgy pörög a nyelve, vékony karja annyit hadonász-mutogat, hogy hamarjában nemigen értjük izgalmának okát. Habár sejtjük, hogy vadkecske lehet a közelben.

Nyugodt szóváltásra azonban nincs idő. Ibrahim máris futóra veszi a dolgot, mi pedig - mit tehetnénk egyebet – szaladunk utána . . . Tíz perce sincs még, amikor fogadkoztunk, hogy hasonló ver-
senyfutásban többé nem veszünk részt! . . . Ki is fulladunk hamarosan. Zihálva, csuromvizesre izzadva, de immár lépésben törtetünk Ibrahim nyomában, s néhány perc múltán megpillantjuk - Ahmedet, a másodkabirt. Szikla mögött lapul, onnét int, hogy lassan, csendben közeledjünk . . .

Valóban komolyra fordulna a dolog?

Vagy ismét újabb felsülés várakozik ránk? . . .

S amint Ahmed közelébe érünk, meghalljuk a - kutyacsaholást! . . . Egyelőre csak távolról, alig kivehetően. De most már sejtjük, miről van szó. Ibrahim ebei sarokba szorították a bedeint. Úgy látszik, mégsem ússzuk meg a dolgot kutyák nélkül. Különben, bánom is én most már, csak végre megláthassam azt a titokzatos vadkecskét . . .

- Dakar? - kérdem Ibrahimtól - bak? - Dakar kebir? Nagy bak?

- Kebür hálesz! - suttogja önfeledten - borzasztó nagy! S mutatóujjával akkora körívet kanyarít, amekkora kecskeszarv még a világon sem termett . . .

Kifújjuk magunkat.

Egyik kezemmel Ibrahim karját fogom, másikkal Ahmedét. Különben már rohannának, akár az ámokfutók, s minket faképnél hagynának. Fékezhetetlen izgalom vett rajtuk erőt, hasztalan igyekszem őket csillapítani. Egyik erre, másik arra rángat, egymástól féltik a vadra vezetés dicsőségét . . .

Pedig most aligha sürgős a dolog. Ha kutyájuk valóban megállította a kecskét, nem hagyja ott egyhamar. Egyelőre azon igyekszem, hogy ezt a két szelekótya frátert ittmaradásra bírjam. Egymagamban, vagy legfeljebb F.-el kettesben, sokkal könnyebben lopódzhatnék a vad közelébe. Ez a két hóbortos pedig bizonyára elugrasztaná. Egyébként is zavarnak szüntelen fecsegésükkel, ideges kapkodásukkal...

A baksís elmaradásával való fenyegetőzés ezúttal sem téveszti el hatását. Allahra ígérik, hogy innét nem mozdulnak, csak esetleges lövésem hallatára szaladnak utánunk.

Mi pedíg. F.-el a katlan széle felé óvatoskodunk. Egész a szakadékpartig, melynek mélyéből hallatszik a fel-felcsahintó kutyahang . . .

Vigyázzunk! A légjárás nem megfelelő: tarkószél, a vadász legnagyobb ellensége csiklandozza nyakamat . . . A csaholás viszont oldalról szól, a katlanpart láthatatlan részéből. Legjobb lesz hát félig leereszkedni s a partoldal mentén, félszéllel közeledni . . .

Hozzá is látunk, pedig nem éppen könnyű dolog. A meredek oldalban két kézzel kell kapaszkodnunk. De azért haladunk .Habár igen lassan, minden lépést megfontolva, nehogy lábunkkal követ lazítva, zajt üssünk.

S felülről jövet, most mégis jókora kő koppan el mellettünk, sőt egy-két társát is magával ragadja futtában . . . Feltekintek - hát a két mihaszna ereszkedik ám utánunk. Vigyázatlan lábuk szalasztotta meg a követ. Mérgemben—puskát kapok rájuk - erre mégis jobbnak látják a vesztegmaradást. Nagy vigyázva előbbre mászunk. A kutya nyifogása kitartóan, egy helyből hallatszik. Irányában, tőlünk vagy huszonöt méternyire kiszögellik a sziklafal, eltakarja szemünk elől a kilátást. Csak odáig lehessen jutni, onnan már látnunk kéne valamit . . .

Ide is érünk, minden baj nélkül - a csaholás mind közelebbről szól ... S amint a szöglet mögül lassan-lassan kikémlelek - meg is látom a kecskebakot!

Nincs messzebb hatvan-hetven lépésnél... Pompás szarvú állat, feje lefelé, a szakadékba figyel . . . A kutyát azonban, noha most is szorgalmasan rivaszt, nem láthatom . . . A baknak fogalma sincs rólunk, csak a kutyára van esze.

Szorosan a kőfalhoz faral. Sarlószarvú fejét meg-megbólintja, fenyegetőleg döfköd a nyilván valami gödörben nyiffantgató kutya felé . . .

Szelünket a bak már aligha veheti.

Minthogy pedig látom, hogy egyébként sem sietős a dolgunk, magam mellé támasztom a fegyvert, s a fényképezőgépet veszem elő. F. ugyanebben mesterkedik, Contaxának lencséje már célozza is a kecskét. Kissé messze esik ugyan (teleobjektív, sajnos, nincs velünk), testére pedig árnyékot borít a meredek sziklafal. Csupán fejét s szarvának hátrahajló ívét éri a nap . . .

Egyet-egyet lép, hol erre, hol amarra, de a kőpadkáról nyilván nem szándékszik tágítani . . . Végeztünk a fotografálással. Ismét fegyver után nyúlok, lövéshez készülődöm. S mihelyt oldalát mutatja a bak - odagyújtok . . .

Összebicsaklik.

Egyet sem rúg többé. Mozdulatlanul terül el a keskeny talpazaton, melyet védelmi állásul választott. S néhány pillanatnyi csend után - már ugrik is elő takarásából a kutya, rázza-cibálja az élettelen bakot, mérgesen ugatja . . .

Mögöttünk pedig felharsan Ibrahimék diadalordítása. S akárcsak vadkecskéktől tanulták volna, úgy szökdécselnek lefelé a nyaktörő sziklafalon. Ide is érnek, sőt el is hagynak már, nagyokat ugorva igyekeznek a zsákmány felé . . . És villog kezükben a kés, a kecsketorkot elmetszeni készülő kusztora!

Torkom szakadtából igyekszem őket megállásra bírni . . De ismét lelövéssel kell fenyegetőznöm, csak akkor veszik figyelembe ordítozásomat.

Mohamedán kísérővel többnyire így jár a vadász. Jaj, de sokat bosszankodtam én már emiatt! A Próféta igazhitű követője ugyanis csak a rituálisan megölt állat húsából ehetik. A meglőtt vad torkát pedig gyorsan, még kimúlás előtt el kell vágni, húsa különben tisztátalanná, muzulmán gyomor számára tilossá válik.

Ha tehát ilyenkor nem erélyeskedik a vadász, mohamedán kísérői egykettőre elnyisszantják a lelőtt vad torkát, s a kitömendő trófeát ezzel alaposan elcsúfítják.

Még vagy tíz percig vesződünk, mire a bakig eltornászunk.

- Khoisz hálesz! - ismételgetik a kabirok - Dakar kebüir!

- Khoisz, khoisz - mondom -, szép, szép. De bizony kebir- nek, nem éppen kebüir!

Mérőszalag ugyan nincs velem, hanem a Wadi Rish-Rah-ból kikerülő, méteresnél hosszabb szarvúaktól ez bezzeg messze jár. Ezt nem nehéz megállapítanom. Válogatásban azonban nem lévén módom, büszkén elmondhatom, meglőttem a legnagyobb szarvú bedeint - amit valaha láttam. És ajándék kecskének egyébként sem szokás szarvát vizsgálgatni.

Itt szorongunk körülötte, a két kabir meg mi ketten. És itt szorong köztünk a nap hőse - a kopott szőrű kuvasz! A "sinkorán"! Ő is köztünk ül. Mégpedig bizalmasan, örvendező arccal, farkcsóválva. Kisül, hogy egymaga végezte az egész hajszát, társának segítsége nélkül.

BÚCSÚ A SIVATAGTÓL

Soha ilyen pálfordulást kutyában nem láttam. Sunyi, gyanakvó tekintetének helyébe őszinte, hűséges kutyaszem költözött. Bízvást simogathatom fejét, veregethetem oldalát. Boldogan tűri, sőt hálásan nyalogatja kezemet.

Úgy látszik, végre egymásra találtunk - egymás lelkében a vadászra. S közös zsákmányunknak, a szép kecskebaknak teteme felett barátságot kötünk. Jól tudom, hogy holnap elválunk, hogy soha többé nem találkozunk. De azt is tudom, hogy ennek a zsemlyeszínű kecskéskuvasznak büszkeségtől sugárzó tekintetét nem egyhamar felejtem el.

A két kabir könnyen cipeli a kecskebakot, jóval kisebb testű az európainál, csak mintegy feleakkora. Szakálla azonban sokkal hosszabb az olasz rokon rövidke állpamacsánál. Valódi, másfélaraszos kecskeszakáll. Nyilván erre írhatta hajdan az öreg Miskolci, immár többször idézett könyvében: "Az Vad-Ketske Bak az ő szakállára nézve igen-igen el szokta magát hinni, s az egész nyájnak vezére szokott lenni. De ha szakálla el-nyiretik, senki őtet elöljárni nem látja, hanem meghunyászkodva utól kullog."

Mondom, könnyen cipeli a két kabir a bakot, hamarosan fel is érnek vele a gerincre. Itt várakoznak már a többiek, két tevénk meg a három hajcsár.

Újabb fényképezés végeztével tevére kötözzük zsákmányunkat. Szőrének színe kopottas, fakósárga, akár a tevéé. Akár a kecskés kutyáé. Akár a körülöttünk terebélyesülő sivatagé . . .Teve, slughi-kutya, bedein! Három, ugyancsak különböző gyermeke a sivatagnak. Ruhájuk azonban egyszínű kelméből készült, közös anyjuknak, a fakósárga homokpusztának igénytelen háziszőtteséből. Mire a táborba érünk, kellemetlen, hideg szél kerekedik.

Hordja a homokot, csak úgy füstöl, sűrű sárga porfellegbe kavarja a tájat, s ezáltal még barátságtalanabbá, még kietlenebbé szomorítja. Nyekergeti, csattogtatja szellős sátorházunkat, s bennünket is majd elvisz, miközben idekint a kecske bőrét nyúzzuk.

Immár harmadszor mérem meg szarvának hosszát, de bármennyire erőltetem is a szalagot, 83 centiméternél csak nem mutat többet. Bezzeg silány méret, a rekord bedeinszarv 133 centijéhez viszonyítva.

Ami pedig kézrekerítésének dicsőségét illeti: erre egyes-egyedül csak a kutya támaszthatna igényt. Segítsége nélkül bizonyára lekéstük volna a hajót, ráadásul tán még kecske nélkül kellett volna hazatérnünk . . .

Bármennyire leszóltam is a vadászatnak ezt az olcsó módját, íme, magam is beleestem. És egyedüli mentségem: hiszen már Rákóczi Ferenc is . . . Sőt! A bedeint sokkal régebben, már az

őskorban is kutyával vadászták! Itt van ni, tessék csak megnézni ezt a fáraók korabeli sziklavésetet: ha nem is különösen művészi, mégis ráismerünk a görbe szarvú kecskebakra. Na meg a két csahosra is, amint elöl-hátul szorongatják!

Hatnapos táborozásunk utolsó estéjéről egyébként nem sok jót mondhatok. Egyre jobban erősödik a szél, egyre jobban fázunk. Jókora tüzet rakattunk ide a sátor elé, ezzel reméltük hálószobánkat befűteni. Csakhogy máris be kellett fűznünk a sátorajtót, mert a vihar ereje a meleggel együtt a füstöt is beveri. Lefekvés előtt tehát odakint, a szél csapkodta lángokból igyekszünk némi éjszakára való meleget gyűjteni.

Sivatagi dolgunkat elvégeztük. Kecskénket meglőttük, csibéinket megettük, Ibrahimmal kibékültünk, kutyájával barátságot kötöttünk. Sőt, a kairói múzeumok megtekintésére is félretettünk három napot: még Tutenkámen is megkapja a maga jussát. Ezek után nyugodtan felszedhetjük a sátorfát. Mihelyt megvirrad, indulunk hazafelé.

Attól tartok, ez az írás többet beszél kecskéről, mint amennyit az átlag olvasó türelme bevesz. Ebben az elbeszélésben ugyanis a "kecske" szó - pontosan megszámoltam – száznegyvenegyszer fordul elő. De ne felejtsük el, hogy ezt a beszámolót nem az olvasó szórakoztatására írtam, hanem csakis kitömött kecskefejem kiengesztelésére. Azon voltam tehát, hogy minél gyakrabban emlegessem az ünnepeltet.

Pedig - remélem, megtanulták - ötféle kőszáli kecskét ismer a természetrajz. És higgyék el, nekem az a hiányzó három is kéne. Azokról mennyivel különb és főleg mennyivel vastagabb könyvet írhatnék!

A jó szándék valóban nem hiányzik belőlem. Éppen csak vízumok hiányoznak az útlevelemből. Gyerünk hát, kérem, ne halogassuk azt az általános világbékét mindenféle kifogással. Tárjuk már ki valamennyi határsorompót - sürgős elintézni valóm akadt Thian-Shan-ban!

Most pedig, mielőtt ezt az írást útjára bocsátom, még gyorsan elmondok egy ellesett párbeszédet. Nem én lestem el, híres L. Bromfield valamelyik könyvéből olvastam, ki egyébként szintén mástól hallotta:

Két ember iddogál az óceánjáró bárjában:

- Szereti az angolokat? - kérdi az egyik.

- Nem én! - válaszol a másik.

- A németeket?

- Nem.

- Hát az oroszokat?

- Azokat se.

- Talán az amerikaiakat?

Erre is tagadó fejrázás a válasz.

Néhány percig hallgatnak. Aztán az egyik, türelmetlenül hörpintvén ki poharát, felfortyan:

- Hát akkor ki az ördögöt szeret maga tulajdonképpen?

- A - barátaimat!

Ez a kis történet ma nem éppen időszerű. Hiszen szabadságot emleget, békebeli luxust - világbékét! Ahol bárki tetszése szerint, bármelyik nemzetből választhat magának barátot . . . S ha majd ismét barátok lehetünk mindnyájan, akkor - inshallah - indulhatunk a hiányzó kecskeszarvakért!

Vége